

ULUSLARARASI

SU HAKKI

sempozyumu

DİYARBAKIR

Uluslararası Su Hakkı Sempozyumu

Diyarbakır 5-6 Kasım 2010

1.Baskı

Sosyal Değişim Derneği

Ocak 2011, İstanbul

Uluslararası Su Hakkı Sempozyumu

Diyarbakır 5-6 Kasım 2010

Sosyal Değişim Derneği

Ocak 2011, İstanbul

İstiklal Caddesi, Bekar Sokak, 16/3

34435 Beyoğlu-İstanbul, Türkiye

Tel: 0212-292 34 39

Web sitesi: www.sosyaldegisim.org, www.suhakki.org

Kaset Çözüm ve Redaksiyon:

Nuran Yüce, Serhat Resul

Kapak Tasarım:

Nimbus Reklam

İç sayfa düzenleme:

Nimbus Reklam

Baskı: Eylül Ofset

Su Hakkı Kampanyası'nı yürüten kuruluşlar

Sosyal Değişim Derneği, Sosyal Demokrasi Vakfı, Hasankeyfi Yaşatma Girişimi, Küresel Eylem Grubu

Su Hakkı Kampanyası'nın destekçileri

Rosa Luxemburg Stiftung, Suyuma Dokunma Kampanyası

Kitap içeriğinden sadece konuşmacılar sorumludur. İçeriğin tüm hakkı Sosyal Değişim Derneği'ne ait olup, kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Rosa Luxemburg Stiftung'a bu broşürün yayınlanmasındaki katkılarından dolayı teşekkür ederiz.

İçindekiler

-Önsöz

-Sempozyum açılış konuşmaları s 6-8

5 Kasım 2010

1.Oturum: *Dünyada ve Türkiye’de su kaynakları ve iklim değişikliğinin su kaynakları üzerindeki beklenen etkileri.*

Konuşmacılar: Gökşen Şahin (Küresel Eylem Grubu), Güven Eken (Doğa Derneği Başkanı), Serdar Karataş (DİSKİ, Sular İdaresi-Su Sağlığı Müdürlüğü) s 9-46

2. Oturum: *Ulusal ve uluslararası yasa, sözleşme ve metinlerde “Su Hakkı”*

Konuşmacılar: Ar. Gör. Tolga Şirin (MÜ Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı), Tommaso Fattori (İtalya/ Italian Water Movements), Av. Arif Ali Cangı, Fahrettin Çağdaş (DİSKİ Genel Müdür Vekili) s 46-84

3. Oturum: *Sürdürülebilir su politikası açısından Türkiye’nin baraj ve HES politikası.*

Konuşmacılar: Ercan Ayboğa (Hasankeyf’i Yaşatma Girişimi), Bakhtyar A. Othman (Irak/ Koya Üniversitesi), Dr. Ahmet Yaraş (Trakya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü), Sebahat Tuncel (BDP İstanbul Milletvekili) s 85-102

6 Kasım 2010

4. Oturum: *Su hizmetlerinin özelleştirilmesi ve buna karşı dünyada ve Türkiye’de yürütülen mücadeleler*

Konuşmacılar: Recep Akdağ (DİSKİ, Strateji Geliştirme Başkanlığı), Tommaso Fattori (İtalya/ Italian Water Movements), Oscar Olivera (Bolivya/ RED-VİDA), Dr. Akgün İlhan (Barcelona Otonom Universty ICTA) s 103-138

5. Oturum: *Uygulanabilir alternatif su hizmeti modelleri*

Konuşmacılar: Serhat Resul (Su Hakkı Kampanyası), Erhan Çetin (DİSKİ Bilgi İşlem Daire Başkanlığı), Jaime Morell (İspanya/ Spanish Association of Public Water and Sanitation Operators), Yasin Akyol (DİSKİ, Atık Su Arıtma Bölümü) s 139-163

6. Oturum: *Sonuç Deklarasyonu* s 164-169

Dikili Belediye Başkanı Osman Özgüven röportajı s 170-171

Önsöz

Elinizdeki kitap, Su Hakkı Kampanyası'nın Güney Doğu Anadolu Belediyeler Birliği (GABB), Diyarbakır Su ve Kanalizasyon İdaresi (DİSKİ) ve Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi ile birlikte Diyarbakır'da düzenlediği "Uluslararası Su Hakkı Sempozyumu"nda yapılan sunumlar, katkılar, sorular, tartışmalar ve Sempozyum Sonuç Deklarasyonundan oluşmaktadır. Sempozyumun Diyarbakır'da yapılmasının temel nedeni; DİSKİ'nin Sempozyumda yaptığı sunumlarda da görüleceği gibi suya erişimi bir hak olarak ele alması ve su hizmetlerini kamu yararı gözeterek hayata geçirmeye çalışmasıdır. Yine bazı bölge belediyelerinin su hizmetleri ile ilgili birimlerinin Sempozyuma katılması, Sempozyumun burada yapılmasının diğer bir nedenidir.

Türkiye'de maalesef az sayıdaki yerel yönetim suyu kamu malı olarak görme ve su hizmetlerinde alternatif uygulamaları hayata geçirme eğilimindedir. Bu durum, geçtiğimiz otuz yıldır tüm dünyaya egemen kılınan neo-liberal politikaların bir sonucudur. Türkiye'de de 2002 yılında yürürlüğe giren 4736 Sayılı Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Ürettikleri Mal ve Hizmet Tarifeleri Kanunu'nun gerekçesinde bu neo-liberal politikaların yansıması çok açık biçimde görülmektedir. Gerekçede bu kanunun amacının "uluslararası mali kuruluşlarca da desteklenen güçlü ekonomiye geçiş programını uygulamak" olduğu belirtilirken bu yolla kamu kurumlarını ticari işletmeye dönüştürmenin, tüm kamu hizmetlerini de paralı hale getirmenin yasal dayanağı oluşturulmuştur.

Aynı şekilde Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kuruluş ve görevlerini belirleyen 2560 sayılı kanun maddesi de tarife tespitinde en az %10 kârlılıkla çalışmayı zorunlu kılmıştır. Oysa Anayasa'nın birden fazla maddesinde vatandaşların temel hak ve hürriyetlerinden, eşitlik ve sosyal adaletten, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkından bahsedilir. Bu anayasal düzenlemeler kâğıt üzerinde dururken, İzmir'in Dikili Belediyesi, ayda 10 tona kadar su tüketiminden para alınmaması, belediye çalışanlarına yüzde 50 oranında indirimli su tarifesi uygulanması ve geciken su borçlarının gecikme zamlarının affedilmesine ilişkin uygulaması ve meclis kararı nedeniyle "kamuyu zarara uğratmak, görevi kötüye kullanmak" suçlamasıyla karşı karşıya kaldı. Uzun bir yargılama sürecinden sonra da olsa bu davanın beraatla sonuçlanmış olması hem suya erişim hakkının kabulü hem de bu hakkın kamu hizmeti olarak kabulü açısından önemli bir kazanımdır. Ancak bu hakkın mahkemece kabul edilmiş olması bunu hayata geçirmenin kolay olduğu anlamına da gelmemektedir.

Su kaynaklarının ve su hizmetlerinin özelleştirilmesi konusunda dünyanın her yerinde farklı yöntemler izlense de özellikle son yıllarda çokuluslu şirketlerin çıkarları doğrultusunda uluslararası finans kuruluşlarının (DTÖ, IMF, DB) desteği ve yönlendirmeleriyle bu politikaların uygulanması hız kazanmış durumdadır. Buna paralel olarak suyun ticari bir mal olarak görülmesi ve özelleştirilmesine karşı sürdürülen mücadeleler de aynı oranda hız kazanmıştır. 2000 yılında Bolivya, Cochabamba'da yerel halkın yağmur suyunun dahi kullanılmasını yasaklayan özelleştirme politikalarına karşı büyük bir direnişi gerçekleştirdi. Bu direnişin zafere ulaşması sonucu bugün Bolivya'da su kaynaklarının korunması ve su hizmetlerinin sürdürülmesinde halkın direkt katılımına dayanan modellerin işletilmesi söz konusudur.

Yine özellikle Avrupa'da neo-liberal politikalar sonucu 1980'li yıllarda özel şirketlere devredilen su hizmetleri Paris gibi şehirlerde tekrar kamulaştırıldı. "Su hizmetlerinin kalitesinin artacağı, istihdamın artacağı, yolsuzlukların son bulacağı ve su hizmetlerinde kamunun kötü idaresine son verileceği" argümanlarına dayalı olarak kamu idaresinin elinden alınıp özel işletmelere devredilen su idarelerinin tekrar kamuya devredilmesi süreci başlamıştır. Artan faturalar,

yenilenmeyen alt yapı hizmetler ve denetimsizlik özelleştirme yanlılarının bütün argümanlarını boşa çıkarmış ve bu politikalara karşı yaygın bir muhalefet oluşturmuştur. Bu muhalefet yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası ağlar içinde örgütlenirken sadece özelleştirme karşıtlığı ve su hizmetlerinin niteliği konusunda odaklanmamaktadır. Bu muhalefet yoluyla neo-liberal politikalar bütün olarak teşhir edilmektedir.

Su hizmetlerinin özelleştirilmesi, sadece teknik olarak işletmelerin el değiştirilmesi değil aynı zamanda kullanıcıların su ile ilgili karar alma süreçlerinden dışlanması ve "müşteri" konumuna sokulmasıdır. Bu da kendi içinde anti demokratik bir uygulamadır zira bu yolla su gibi hayati bir maddenin işletilmesinde kullanıcılar, yani direkt etkilenenler pasifize edilmektedir. Hatta Türkiye'de bazı belediyelerin "Abone Servisleri"ni "Müşteri Hizmetleri" olarak adlandırdığına da şahit olduk. Aynı şekilde "ön ödemeli" sayaçlar kullanılması yoluyla aboneler peşin ödemeye zorlanarak bir tür "zor alım" uygulanmaktadır. Bu ön ödemeli sayaçlar suyu temel yaşamsal bir madde değil herhangi bir ihtiyaç maddesi olarak ele alan bakış açısını da en berrak haliyle ele vermektedir. Bu bakış açısına göre suya erişim bir hak değil bir taleptir ve bu talebin yerine getirilmesi ancak ücretin peşin ödenmesine bağlıdır. Dolayısıyla suya erişim hakkı ancak parası olanların hakkıdır.

Suyun bir kâr aracı olarak görülmesi, ulusal ve uluslararası şirketleri bu alanda daha fazla yoğunlaşmaya, uluslararası organizasyonlar düzenlemeye götürmüştür. İstanbul'da 2009 yılında gerçekleştirilen son Dünya Su Forumu'nun katılımcılarının çoğu inşaat firmalarıydı ve esas ilgi alanları suyu ticarileştirmenin bir başka boyutu olan hidroelektrik santrallerinin inşası için işbirlikleri oluşturmaktı. Ardından Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin baraj ve hidroelektrik politikası da iyice açığa çıktı: Hemen hemen bütün nehirlerin, derelerin üzerinde hidroelektrik santralleri kurulmasına önayak olmak... Doğa üzerindeki tahribatları gözlerden saklanarak "yenilenebilir" enerji kaynağı olarak gösterilen hidroenerji santrallerini kurulması için derelerin kullanım hakkının 49 yıla varan sürelerle özel şirketlere verilmesi de son yıllarda yaşadığımız acı bir deneyim ve bu inşaatlar halen sürmekte. Sempozyumun işaret ettiği diğer bir özelleştirme uygulaması da bu buydu. Barajların sadece sulama ve enerji üretmek için değil güvenlik amaçlı inşa edilmeleri ise çok fazla bilenen ve tartışılan bir konu değil. Bu da Türkiye'deki askeri zihniyetin baraj politikasına yansımaları olarak öne çıkmaktadır. Öte yandan büyük miktarlar da suyun baraj göllerinde tutulması ya da büyük su kanallarıyla coğrafyanın bölümlere ayrılması sınırlar arasında ve baraj bölgelerinde yaşayanlar açısından büyük sorunlar yaratmaktadır.

Su hakkı temel bir insan hakkı olmanın yanı sıra tüm canlılar için temel bir yaşam hakkıdır ve suyun ticarileştirilmesine karşı çıkmmanın yanında suyun insan merkezli düşünülmesine de eleştirel yaklaşmak gerektiği, Sempozyumda öne çıkan bir konuydu. Sempozyuma Türkiye, Avrupa, Latin Amerika ve Ortadoğu'dan katılan akademisyen ve aktivistler yaptıkları sunumlarda hem suyun ticarileştirilmesini hem de baraj politikalarını yoğun eleştiriye tabii tutarken; su hakkının insan ve yaşam hakkı olarak tanınmasının önemi üzerinde durdu. Kitapta bu sunumları ve dinleyici katkılarını okuyabileceksiniz.

Su Hakkı Kampanyası

Su Hakkı Sempozyumu

Diyarbakır, 5-6 Kasım 2010

Merhaba,

Su Hakkı Sempozyumu'na hepiniz hoş geldiniz. Öncelikle organizasyonda emeği geçen herkese, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi'ne, Diyarbakır Su ve Kanalizasyon İdaresi'ne, Güneydoğu Anadolu Belediyeler Birliği'ne ve Rosa Luxemburg Vakfı'na Su Hakkı Kampanyası adına teşekkür ederiz.

Gezegemizde tüm canlı yaşamın vazgeçilmez unsuru olan su, politik ve ekonomik olarak 21. Yüzyılın en önemli konularından biri olmaya aday. Her geçen gün büyüyen su krizi, iklim değişiminin yarattığı olumsuzluklarla daha da büyümekte, su kaynaklarının doğru kullanımı ve yönetilmesi her geçen gün daha büyük önem kazanmaktadır. Toplum tarafından denetlenebilir, katılımcı, suya dayalı ekosistemleri yok etmeyen, ekonomik açıdan rasyonel ve sosyal adaleti gözetken, suyu meta olarak değil de yaşam hakkı olarak gören ve tüm canlılar için erişim hakkını savunan yaklaşımların benimsenmesi ve buna uygun alternatif modellerin hayata geçirilmesi artık ertelenemez.

Sempozyum süresince 5 oturum içinde hem Türkiye'den hem de Bolivya, İspanya, İtalya ve Irak'tan katılan aktivistlerin, akademisyenlerin katkılarıyla; dünyada ve Türkiye'de su kaynaklarını, iklim değişikliğinin su kaynaklarına etkisini, su hizmetlerinin özelleştirilmesini ve bunlara karşı sürdürülen mücadeleleri ve uygulanabilir alternatif su hizmetleri modellerini konuşacağız.

Vandana Shiva, "Su Savaşları" kitabında "Su döngüsü hepimizi birleştirir ve suyla, barışın yönünü, özgürlük yolunu öğrenebiliriz... açgözlülük, israf ve adaletsizlik nedeniyle çıkan su savaşlarını aşmak, su demokrasilerini oluşturmak için birlikte çalışabiliriz" demiş, sempozyumumuzun buna hizmet etmesi dileğiyle açılış konuşması için Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Başkan Vekili Metin Kılavuz'u ve Bolivya RED/VİDA'dan Oscar Olivera'yı çağırıyorum.

Metin Kılavuz (*Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkan Vekili*)

Türkiye'nin ve dünyanın dört bir yanından Mezopotamya uygarlığının en kadim kenti olan Diyarbakır'a gelen siz değerli dostları, ekolojistleri, saygı ile selamlıyorum, hepinize hoş geldiniz diyorum.

Bugün dünyanın birçok bölgesinde dil, din, kimlik gibi nedenlerle gerilimler, çatışmalar ve problemler yaşanıyor. İnsanlık tarihi bu konuda epey tecrübeye ve yol haritalarına sahiptir. Ancak ekolojik sorunlar yerkürenin her karışında büyük veya küçük oranda yaşanıyor. Buna karşın mevcut siyasal sistemler ne yazık ki ekolojik sorunların üstesinden gelme konusunda bütünlüklü bir politikaya sahip değiller veya sahip olmak istemediler.

1970'lerle birlikte ortaya çıkan çevreye duyarlılık ve çevrecilik, hep bir grup naif insanın çabaları olarak görülmeye başlandı. Hatta Türkiye'de ununu elemiş, eleğini asmış yani hali vakti yerinde, kaygısı tasası olmayan insanların çabası olarak algılandı. Oysa insanın doğa üzerinde yarattığı tahribatlar, her nefes alıp verenin, hepimizin en temel sorunudur. Ve öyle, deyim yerindeyse "light" bir konu da değildir. Oldukça radikal bir sorundur. İnsanın, olduğu kadar tüm canlıların, yerkürenin geleceği ile ilgilidir. Belki bugüne kadar doğa ile savaşarak varolan insan, bundan sonra ancak doğa ile barışarak var olacaktır. Öte yandan ekolojik yaşamı savunmak gittikçe riskli, ve radikallik gerektiriyor. Örnek vermek gerekirse insanlığın onikibin yıllık değeri olan Hasankeyf'i savunmak, Ilısu Barajı'na karşı çıkmak ömür boyu hapis cezası talebiyle yargılanmayı da beraberinde getirmiştir. Bilindiği üzere Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanı Sayın Avukat Osman Baydemir, Hasankeyf'teki aktivitelerinden dolayı şu an devam eden bir davada ömür boyu hapis cezasıyla yargılanmaktadır.

Değerli katılımcılar, ekolojik yaşamı savunmak, onun felsefesini gütmek neden bu kadar tehlikelidir? Mevcut sistemler varlıklarını sürdürmek için sürekli ama sürekli olarak kâr elde etmek isterler. Bu kârın tıkanıdığı, azaldığı durumlarda başka mecralara da saldırırlar. Bugün insanlığın kendi yaşamını sürdürmesi için asgari gereksinimi olan her şeye, kâr güdüsü ile bakılıyor. En temel ihtiyaç olan su, beslenme gibi konular da sömürülecek, üzerinde kâr elde edilecek kalemler olarak görülüyor.

Tabi ki buna hayır diyeceğiz. Su ticarileştirilemez, kâr elde etme aracına dönüştürülemez. Çünkü insanların yaşamlarını sürdürmesi için en temel gereksinimdir.

Değerli katılımcılar, iftiharla ifade edebiliriz ki Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi suyu kâr elde etme aracı olarak görmüyor. En temel gereksinim olan suyu, işletme maliyetine bugün kentte yurttaşlarımızın hizmetine sunmuş durumdadır. Bu anlamda Türkiye'nin en temiz ve en ucuz suyunu kente vermekteyiz. Keşke ama keşke kurum olarak işletme maliyetini üstlenebilseydik ve yurttaşlarımıza suyu ücretsiz verebilseydik. Çünkü içilebilir suya ulaşımı yurttaşların temel bir hakkı olarak görüyoruz. Doğrusu sadece su için de böyle bakmıyoruz. Yerel yönetimler olarak fırsat eşitsizliğinden dolayı eğitim imkânı alamayanlar için burada Sümer Park yaşam alanında da eğitim imkânları sunmaktayız. İlçe belediyelerimiz, her semtte bu konuda da çalışmalar yürütmektedir. Aynı şekilde temel gıdaya ulaşımı da bir hak olarak görüyoruz. İnsanın onuru ile yaşamını sürdürebilmesi için temel gıdaya ulaşamayanlar boyutuyla kentteki dinamikleri bir araya getiriyoruz. Gıda Bankası aracılığıyla da bu tür yurttaşlara gıda yardımında bulunuyoruz. Özetlemek gerekirse, biz temel gereksinimlerimize kâr gözüyle bakmadığımız gibi, karşılanmasını da bir hak olarak görüyoruz. Bütün siyasal sistemler suya sadece kâr gözüyle bakmıyor, aynı zamanda bir egemenlik ve tahakküm aracı olarak da bakıyorlar. Bu anlayışı da reddediyoruz. Doğal varlıklar tüm insanlığındır. Düzeltmek gerekirse insanın ve onun ayrılmaz bir parçası olan doğanın kendisine aittir. Peki, doğayı nasıl koruyacağız? Bugüne kadarki bakış açımızı, paradigmamızı sorgulayarak bu mümkün olabilir. Bütünlüklü bir siyasi bakış açısıyla bütünlüklü bir felsefe ile mümkün olabilir. Bunun en temel ilkesi de insanın doğa üzerinde

tahakkümünün kurulmadığı, onunla demokratik ilişki kurduğu bir sistem olabilir. Buna da biz demokratik ekolojik sistem diyoruz.

Değerli katılımcılar, tüm bu konuların enine boyuna konuşulacağına olan inancım ile tekrar hoş geldiniz diyorum. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi adına herkesi en derin saygılarla selamlıyoruz.

Oscar Olivera (*Bolivya/ RED-VIDA*)

Öncelikle herkese teşekkür etmek istiyorum. Şehrin vatandaşlarına teşekkür etmek istiyorum. On yıl önce baktığımızda yaşadıklarımız, halklar açısından baktığımızda sorun sadece suyun özelleştirilmesi değildi. Yağmur sularımızı bile özelleştirmeye çalıştılar. Bolivya'da Cochabamba kentinde özelleştirmeye karşı durduk. Bu nedenle beş ay boyunca direniş başlattık. Bir milyon kişi seferber oldu ve düşmanlara karşı durabildik.

Su aslında yaşamın bir parçasıdır. Irmaklarımızı, topraklarımızı özelleştirmek istiyorlar. Yalnızca burada suyun ticarileştirilmesi değil, aslında bizim topraklarımızın ticarileştirilmesi, bunlara el konulması ve su gibi ortak bir ürüne el konulması... Bununla birlikte de aslında kültürümüze, kimliklerimize, değerlerimize el konulması... Bunları Kürdistan'da da görüyoruz. Bizim kendi topraklarımızda da görüyoruz. Bu yerlerin yok olması tehlikesi ile karşı karşıyayız. Kültürlerimizin, değerlerimizin, kimliğimizin yok olması tehlikesiyle karşı karşıyayız. Yalnızca enerji üretmek için bunu yapıyorlar. Ama enerjiyi kimin için üretiyorsunuz? Burada, dünyanın bu bölgesine baktığımızda dünyanın güneyine benziyor. Ve bence bu anlamda bizi birbirimize bağlayan, bizi birbirimize yaklaştıran çok fazla şey var. Özellikle sorunlarımız, özellikle de sürekli gördüğümüz saldırganlık, hırs, maddi konular, bu alandaki sorunlar... Aynı zamanda mirasımız, aynı zamanda onurumuz, saygınlığımız, değerlerimiz, kültürlerimiz bizi birbirimize bağlıyor. Bunların dışında bizi yaklaştıran çok güzel şeyler de var. Umutlarımız mesela; kendi umutlarımız, hayallerimiz, halklarımızın umutları da bizi birbirimize yaklaştıran. Bu anlamda evet çok fazla zorluk var. Ancak Dünyanın güneyiyle, Bolivya, Ekvator, Peru, Brezilya, Venezüella ile burayı birleştiren çok fazla şey var. Buradaki yerli insanların mücadeleleri ile Meksika'daki azınlıkların mücadeleleri benzer nitelikte ve Meksika'ya baktığımızda özerklik konusunda kendi alanlarını yaratmış bir azınlık görüyoruz. Bu tüm dünyayı değiştirebilecek bir gelişme aslında. Bu anlamda bu buluşmamızı çok kutlu görüyorum. Buradaki insanlara çok teşekkür etmek istiyorum. Yarattığımız alan sayesinde iki gün boyunca düşüncelerimizi paylaşacağız ve bu anlamda çeşitli tartışmalar yürüteceğiz. Zorlukları, sorunları tartışacağız. Halklar olarak çektiklerimizi paylaşacağız. Kendi aramızda deneyimlerimizi de paylaşacağız. Bu deneyimler aracılığıyla olasılıkları, mümkün olanları görebiliriz. Nasıl zafer kazanabileceğimizi görebiliriz. Çok güçlü düşmanlara karşı mücadele veriyoruz ancak bunlar yenilebilir, bunu görebiliriz. Aynı zamanda deneyimlerimizin yanı sıra biz öğrendiklerimizi de paylaştığımızda bence daha farklı bir dünya yaratabiliriz. Barışın, adaletin olduğu; aynı zamanda haklarımızın kişiler olarak, halklar olarak tanındığı bir dünya yaratabiliriz. Biz kendimiz, kendi alanımızda ne yapacağımıza karar verebiliriz. Şunu da belirtmek istiyorum, burada yapacağımız çeşitli

konuşmalar aslında su için verdiğimiz mücadelelerde öğrendiğimiz yalnızca birkaç şeydir. Bence bütün insanlar, bütün kurumlar su söz konusu olduğunda kendi kararlarını alabilmeli. O zaman farklı bir dünyadan bahsedebiliriz. Bu anlamda su için birlikte mücadele edelim diyorum. Daha saydam bir dünya, bir sistem kuralım diyorum. Çok çok teşekkür ederim.

Su gibi hareket edelim.

1. Oturum

Dünyada ve Türkiye’de su kaynakları ve iklim değişikliğinin su kaynakları üzerindeki beklenen etkileri.

Üçte ikisinden fazlası suyla kaplı olan gezegenimizde, birçok iklimsel ve coğrafi faktör nedeniyle eşit dağılım göstermeyen tatlı suyun sadece % 0,3’ü insanların doğrudan kullanımına açıktır. BM raporlarına göre dünya çapında 1,1 milyardan fazla insan temiz içme suyuna erişememekte ve 2,6 milyar insan su yetersizliğinin neden olduğu kirlilik nedeniyle mağdur olmaktadır. Dünyadaki suya erişim sorunu nedeniyle, her 10 saniyede bir çocuk ölmektedir. Öte yandan su kaynaklarının kullanım ve yönetim biçimlerinden kaynaklanan sorunlara ek olarak iklim değişikliğinin yarattığı sonuçlar su krizini şiddetlendirmektedir.

Moderatör: Nuran Yüce (*Su Hakkı Kampanyası*)

Konuşmacılar: Gökşen Şahin (*Küresel Eylem Grubu*), Güven Eken (*Doğa Derneği Başkanı*), Serdar Karataş (*DİSKİ, Sular İdaresi-Su Sağlığı Müdürlüğü*)

Gökşen Şahin (*Küresel Eylem Grubu*)

Teşekkür ederim. Ben burada Küresel Eylem Grubu aktivisti olarak bulunuyorum. Biz, Küresel Eylem Grubu olarak 2005 yılından beri Türkiye’de iklim değişikliği konusunda kampanya yapıyoruz. Bu kampanya sırasında hem toplantılar örgütlüyoruz, hem de sokaklarda eylemler örgütlüyoruz. Çünkü artık iklim değişikliği, sadece bilim insanlarının salonlarda konuştukları bir konu olmaktan çok daha ötede... İklim değişikliği dünyayı kurtarmak için daha fazla agresifleşmemizi gerektiren bir mücadele haline geldi. Çünkü bugün, burada; hayatımızı etkiliyor. Ve acilen harekete geçmemizi gerektiriyor. Artık daha fazla insana iklim değişikliğinin ne olduğunu anlatmakla gezegeni kurtaramıyoruz. İklim değişikliği varlığını olanca gücüyle hissettiriyorken, bizim de gezegeni kurtarmamız konusundaki aciliyeti sokaklarda, milyonlarla birlikte bağırarak bazılarının gözüne sokmamız gerekiyor.

Ben de konuşmamda iklim değişikliği konusunda bilim ne diyor, yine bilimsel verilerden yola çıkarak bundan sonraki öngörüler neler ve iklim değişikliğinin tetiklediği su krizi nasıl bir yöne doğru gidiyor; bunları anlatmaya çalışacağım.

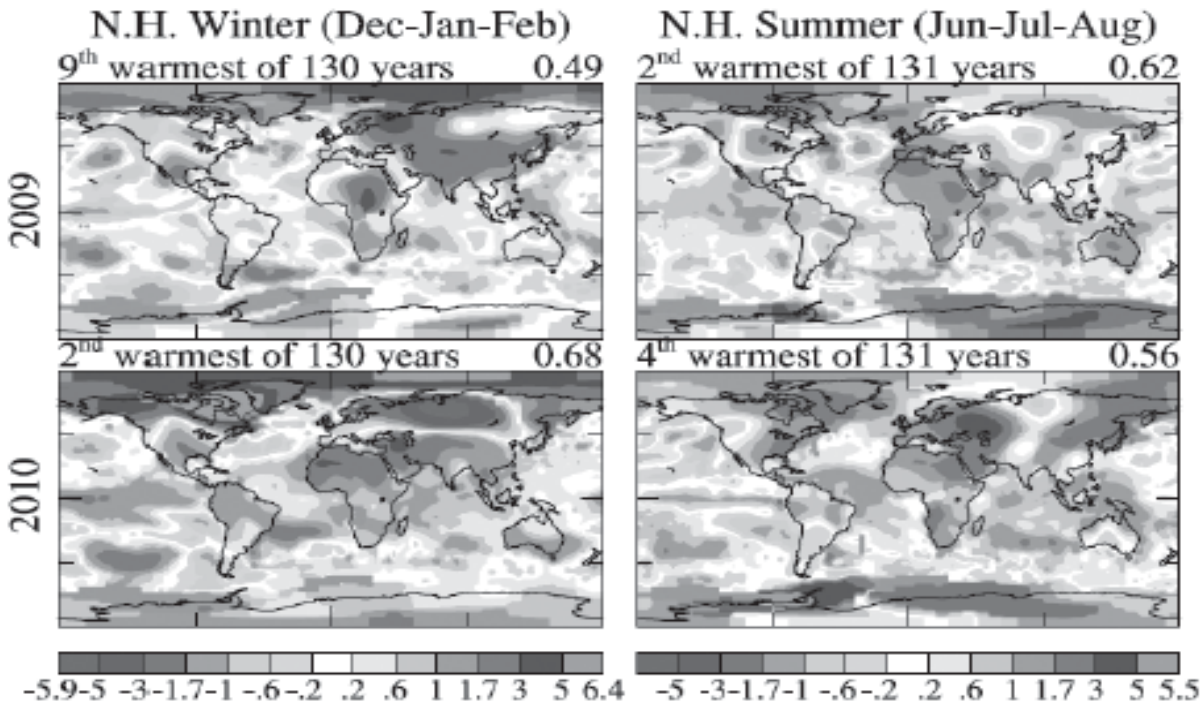
İklim değişikliğinden söz etmeye başlarken öncelikle bu konunun bilimsel bir gerçek

olmaktan öte, bir adalet ve atalet krizi olduğunu söylememiz gerekiyor. Çünkü iklim değişikliği; bu yaz Pakistan da olanlar, bu yaz Rusya'da olan yangınlar; iklim değişikliği bunlardan başka bir şey değil. Bundan sonra biz Pakistan'daki felaketler gibi felaketleri her yıl biraz daha fazla görmeye başlayacağız. Bilim insanlarının 2090 yılında bekledikleri kimi olaylar 2010 yılında gerçekleşmeye başladı bile. Örneğin, Türkiye'deki kuraklığın 2050'lerde başlaması ve 2090'larda artması bekleniyordu. Ancak, biz 2007 yılında haber bültenlerinin hava durumu bölümlerinde, barajlardaki su seviyesinin verilmesine tanık olduk. Kuraklık, bilim insanlarının beklediğinden çok daha kısa bir sürede etkilerini göstermeye başladı ve bu yaşadıklarımız, dönemsel ya da döngüsel değil; bilim insanlarının anlattıkları gibi doğrudan iklim değişikliğine bağlıydı. Pekiyi bu her "doğal" dediğimiz felaketin sebebi (olan) iklim değişikliği nedir? Ben kısaca bunu anlatmak istiyorum.

Tablo 1

1951-1980 dönemine göre yüzey sıcaklığı değişimleri

Surface Temperature Anomaly (°C): Base Period = 1951-1980

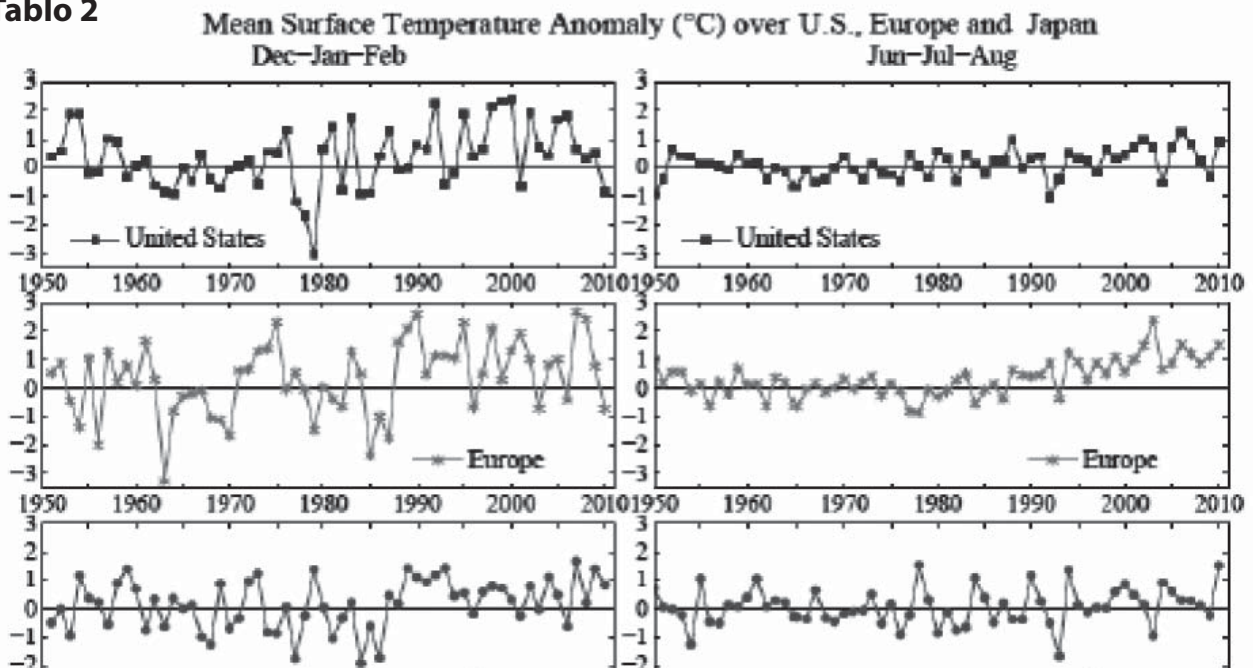
Dünyamızın, bildiğiniz gibi bir dengesi var, sıcaklığı ortalama 16 derece olduğu zaman bu, dünya üzerindeki canlılara yaşama olanağı oluyor. Atmosferde ısı tutma özelliği olan sera gazı dediğimiz gazların belirli bir dengede var olması sayesinde dünyamız kendisi için gerekli olan sıcaklıkta bulunabiliyor. Bu sera gazları dediğimiz gazlar, karbondioksit, su buharı ve metan gibi gazlar... Bu gazların atmosferdeki miktarı arttığı zaman, haliyle daha fazla ısı tutuyorlar. Dolayısıyla gezegenin daha fazla ısınmasına sebep oluyorlar. Fosil yakıtları, yani petrol, kömür gibi bol oranda karbon içeren yakıtlar ne kadar fazla yakılırsa,

atmosfere o kadar fazla karbondioksit salımına ve gezegenin de o kadar fazla ısınmasına sebep oluyor. Dünyanın gittikçe ısınması da 16 derecede dengede olan bu iklim sistemini bozuyor. Buzulların erimesine, deniz seviyelerinin yükselmesine, ani ve anormal yağışlara sebep oluyor. Yani iklim değişiyor ve bu durumda da bildiğimiz sistemin yani bildiğimiz yaşam zincirinin halkaları kopuyor veya dağılıyor.

İklim değişikliğinden ilk bahseden insan olan NASA'nın Godard Enstitüsü başkanı James Hansen, geçtiğimiz aylarda "iklim değişikliği nasıl görünüyor?" başlıklı bir rapor yayınladı. (bu rapor <http://data.giss.nasa.gov/gistemp/2010july/WhatGlobalWarmingLooksLike.pdf> adresinden indirilebilir) Bu rapordan bir-iki tablo göstererek sizlere insan eliyle (içinde bulunduğumuz sistem sayesinde) yapılmış iklim değişikliğinin son dönemde dünyadaki sıcaklık dengesini nasıl değiştirdiğini ve nasıl bir su krizine doğru ilerlediğimizi açıklamaya çalışacağım:

İlki, 1951-1980 arası yani, henüz iklim değişikliğinin etkilerini hissetmediğimiz dönem baz alınarak yapılmış bir tablo. Bu tabloya göre, 2009 kışı son 130 yılın en sıcak kışı, 2009 yazı ise son 130 yılın en sıcak ikinci yazı olmuş. 2010 yılında baktığımızda, son 130 yılın en sıcak ikinci kışını ve en sıcak dördüncü yazını yaşamışız. Bunun anlamı, her geçen yıl tarihte "en sıcak" olarak iz bırakacak sıcaklıklar yaşıyoruz demek. Ancak bilim bize şunu hatırlatıyor: Farklı sebeplerle, örneğin volkan patlaması gibi sebeplerle, bazı yıllar dünyada anormal sıcaklıklar yaşanabilir. Ara dönemlerde gerçekleşen sıcaklık artışları iklimi değiştirmez ancak ne zaman ki bu sıcaklık artışları trend halinde yani geri dönüşü olmadan, sürekli halde gerçekleşmeye başlar, işte o zaman dünyamız gittikçe ısınmaya ve bu ısınmaya bağlı olarak da dünyadaki yaşam zincirleri kopmaya başlar. Bilim insanları yukarıdaki sıcaklık artış tablolarını oluşturduktan sonra, bir de geçtiğimiz 60 yılda ne gibi sıcaklık değişimleri yaşandı diye bakmışlar. Bunu görmek için ikinci grafiğimize geçiyoruz:

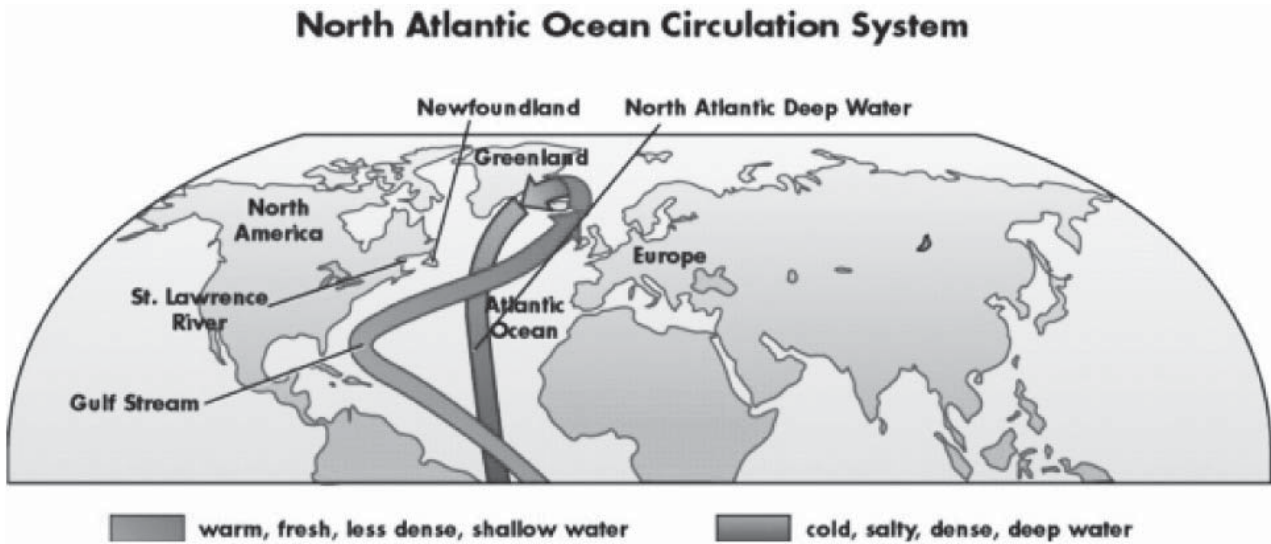
Tablo 2

Bu sıcaklık değişimiyle, artık geçici değil; sistematik bir şekilde gezegenin sıcaklık seviyesi artıyor, bu da iklimleri değiştiriyor.

1950-2010 yılları arasında yaz ve kiş sıcaklıklarındaki değişiklikleri gösteren yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı gibi bu grafiklerin bir sıfırın altına inmesi bir sıfırın üstüne çıkması gerekiyor. nkn kiş mevsiminde dünyanın birçok yerinde sıcaklıklar sıfır derecenin altına iner, yazın ise sıfır derecenin üzerindedir. Bu dünyanın normal döngüsünün sonucudur. Son dönemlerde yani 1990'la 2010 yılları yani geçtiğimiz 20 yıl içinde sıfırın altına çok az düşüyor ve hatta bazı bölgelerde sıfıra kadar bile inmiyor. Bu tablo bize çok net bir şeyi anlatıyor: Biz gittikçe daha sıcak bir dünyada yaşıyoruz. Bu sıcaklık artışı da tamamen iklimin ve ona bağlı dünyadaki tüm sistemlerin değişmesi anlamına geliyor. Örneğin okyanuslardaki akıntıları ele alalım.

Tablo 3

Yukarıdaki tablodan da görebileceğiniz gibi, dünyanın normal su döngüsü içinde; sıcak su akıntıları soğumak için kuzeye doğru giderler, kuzeyde kutuplara doğru yaklaştığıa soğuk su ile çarpışırlar ve dünyanın orta bölgesine doğru geri dönerler. Bu okyanus akıntıları; denizlerin sıcaklığını, okyanus kasırgalarını, kısacası denizlerdeki yaşamı ve deniz kıyısında hayatını sürdüren milyarlarca insanın yaşamını doğrudan belirler. Ancak, iklim değişikliği sebebiyle, kutuplardaki buzulların hızla eridiğini hepimiz biliyoruz. Antarktika ve Grönland'daki buzullar erime seviyelerinde 2009 yılında en tepe noktaya ulaştılar. Yine kutuplardaki birçok buzdağı, bizim deyimlerimizde kullandığımız "görünen yüz"lerini kaybettiler. Birçok buz dağının seviyesi, deniz seviyesinin altına indi bile. Bu durum da buzulların erimesini gün geçtikçe daha çok hızlandırıyor. Pekiyi bu buzulların erimesi ve okyanus akıntılarının durması arasında nasıl bir bağ var?

Buzullar erimelerini srdrdklerinde, artık kutuplarda soğuk buz dağları olmayacak. Dolayısıyla okyanus akıntılarının normal döngüsü bozulacak. Yani ekvatorunda belirli bir

sıcaklık seviyesinde, Danimarka kıyılarında belirli bir sıcaklık seviyesinde olması gereken okyanus suları, aynı sıcaklık seviyesine gelecek. Bu durum, denizlerdeki yaşamı çok ciddi şekilde etkileyecek. Ama ortaya çıkartacağı tek sorun bu değil. Tarihte bir kez bunun örneği yaşandı: Avrupa'nın mevcut sıcaklığını devam ettirmesini sağlayan sıcak su akıntısı Gulf Stream durdu ve hemen ardından, Avrupa bir buzul çağına girdi. Şimdi bilim adamları bizi durmaksızın harekete geçmek gerektiği konusunda uyarırken, aslında bunu söylemeye çalışıyorlar: "Bu sefer kaçabileceğimiz bir noktada değiliz, hep beraber sebep olduğumuz iklim değişikliğini engellemek için harekete geçmeliyiz".

İklim değişikliği ile mücadele etmemiz gerekir demişken, bir de iklim değişikliğinde şu an hangi noktadayız, ondan söz edelim. "Hükümetler Arası İklim Paneli" diye Türkçeye çevirebileceğimiz ve dünyada bu konu üzerinde çalışan binlerce bilim insanının konsensüsü ile yayınlarını yapan uluslararası kuruluş IPCC, 2007 yılında iklim değişikliği ile ilgili bir rapor yayınladı. Bu raporda, iklim değişikliğinin insan eliyle gerçekleştiğini yani bu durumun sebebinin bizler olduğunu söylediler. Petrol ve kömür üzerine kurulu sistem, atmosferdeki karbondioksit miktarını sürekli arttırarak, sadece insanlığın değil tüm gezegenin sonunu hazırlıyor. İklim değişikliğinin varlığını 1988 yılında ilk kez açıklayan ve şimdi NASA'nın ilgili bölümünün başkanlığını yapan James Hansen, 2008 yılında yayınladığı makalesiyle bundan sonra dünyada insanlar olarak varlığımızı devam ettirebilmemiz için atmosferdeki "güvenli" karbondioksit miktarının milyonda 350 parçacık yani 350 ppm (particular per million) olması gerektiğini söyledi. Oysa şu anda, atmosferdeki karbondioksit miktarı 392 ppm seviyesinde. Ancak hala umutsuz bir durumda değiliz, acilen harekete geçsek, gezegeni kurtarabiliriz. Ancak gezegeni kurtaramazsak, hiçbir haklı su, toprak mücadelemizi kazanamayız. Çünkü iklim değişikliği sorunu aynı zamanda başlı başına bir adalet sorunu...

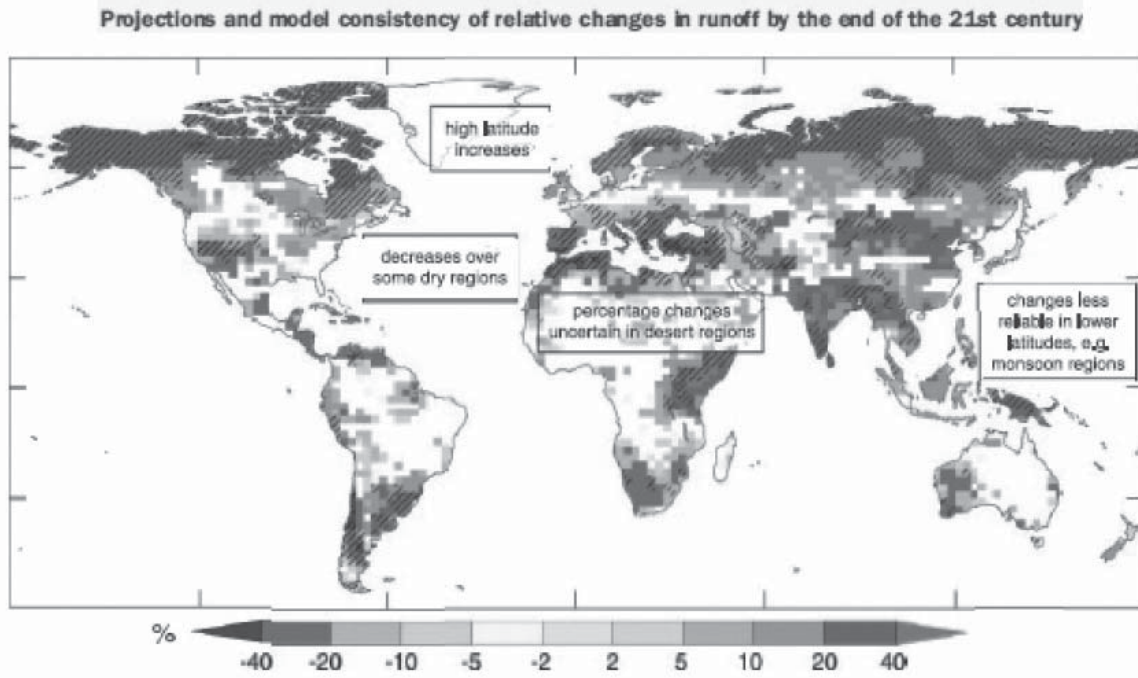
Örneğin, iklim değişikliği konusunda harekete geçmezsek ve acilen atmosferdeki karbondioksit miktarının düşürülmesini sağlamazsak, önümüzdeki dönemde su döngüsünde şöyle bir tablo ile karşılaşacağız:

Tablo 4'te, 2007 yılında Hükümetler Arası İklim Değişikliği Paneli'nin yayınladığı raporda, bilim insanlarının 1980- 1999 yıllarını baz alarak 2090 – 2099 yılları için öngördükleri yağış değişikliklerini açıklıyor. Koyu kırmızı ile gösterilen yerlerde %40'dan fazla, kırmızı ile gösterilen yerlerde %20 ile %40 arasında, turuncu ile gösterilen yerlerde ile %5 ila %10 arasında yağış düşüşü bekleniyor. Ayrıca mavi ile işaretlenen yerlerde de iklim değişikliğine bağlı yağış artışı bekleniyor.

Dikkatli bakarsak, Türkiye'nin de içinde olduğu Akdeniz havzasına düşen yağışların %20 ila %40 seviyelerinde düşmesinin beklendiğini görüyoruz. Bu tabloyu bu şekliyle okumaya başladığımız zaman, bir dönem haber bültenlerinin sonuna konulan "barajlarımızda son durum" kısımlarının aslında ne kadar anlamlı ve gün geçtikçe ne kadar hayatımıza gireceğini anlıyoruz. Kısacası, iklim değişikliğine bağlı olarak, su krizi gittikçe ne kadar hayati bir noktaya gelecek, diyoruz. Örneğin; Muson bölgesinde, Pakistan'da yağışların yüzde 20 ila yüzde 40 arasında artışı beklenmekte. Kutup bölgesinde de yağışların artması

Tablo 4

Hükümetler Arası İklim Değişikliği Paneli'nin 2007 yılında yayınladığı raporda 1980- 1999 baz alınarak yapılan yağış değişikliği projeksiyonu;

beklenmekte. Bu bölgede yani kutuplarda, alışlagelen kar yağışı değil, sulu kar tarzında bir yağış beklenmekte.

Yalnız burada bir noktayı ayrıca belirtmek istiyorum: Bu projeksiyon 2007 yılında yapılmıştı ve 2090 yılı içinde beklenen gelişmeleri ifade etmekteydi. 2009 yılında, bu iklim panelini oluşturan bilim insanları bir revizyon yayınladılar. Dediler ki; biz bilim insanları eldeki verilere dayanarak bir çalışma yaptık ama öngördüğümüz şeylerin, bu kadar hızlı gerçekleşebileceğini beklemiyorduk. Çünkü iklim değişikliği sürecini hızlandıran geri besleme mekanizması dediğimiz mekanizmaların, bu kadar erken devreye gireceğini öngörmemiştik.

Bilim insanlarının sözünü ettiği bu geri besleme mekanizmalarından çok kısaca söz edelim. Örneğin, Albedo etkisi dediğimiz, bir geri besleme mekanizmasına değinelim: Kutuplarda sıcaklık artışına bağlı olarak buzullar eriyor. Buzullar erdiği zaman kutuplarda daha fazla koyu renkli okyanus görünür oluyor. Bu koyu renk daha fazla güneş ışığının emilmesine neden oluyor. Daha fazla güneş ışığı emildiği zaman, suyun sıcaklığı artıyor ve erimeyi pozitif yönde hızlandırıyor. Bunun gibi geri besleme mekanizmaları sıcaklık artışı nedeniyle çalışmaya başladı ve bu mekanizmalar sıcaklık artışını daha da hızlandırıyor. Dolayısıyla biz kendi kendisini hızlandıran bir iklim krizine sebep olduk ve şu anda onun tam içindeyiz.

Bu geri besleme mekanizmaları, iklim bilimcilerin 2090 yılında bekledikleri iklim felaketlerinin 2010 yılında gerçekleşmesine sebep oldu. Örneğin, 2090 yılı için yaptıkları; "muson yağmurları artacak bu bölgede seller olacak" uyarıları bu yaz Pakistan'da

gerçekleşti. Ülkenin beşte biri sular altında kaldı. Milyonlarca insan evsiz kaldı ve BM gibi uluslararası oyuncular yaşanan felaketi izlemekten öteye geçemediler.

Bu durum aslında bize, bizi neler beklediğinden ziyade şu anda nasıl bir felaketin içinde olduğumuzu anlatıyor. Tarihsel olarak atmosfere daha fazla karbon salımında bulunarak iklim değişiminin sebebi olan gelişmiş ülkeler, yaşanan sel felaketi karşısında tarihsel sorumluluklarına uygun yardımda bulunmadılar. Sanki bu sorun sadece Pakistan'ın sorunu olarak gösterilmeye çalışıldı. Rusya'da çıkan yangınlarda ülkenin tahıl rekoltesinin üçte biri yandı. Bu sorunu gelişmiş ülkeler, yine sadece Rusya'nın sorunu olarak gördüler. Bu iki örnek bize nasıl bir felaketle karşılaşacağımızın habercisi oldu. Küresel iklim değişikliği, küresel bir sorun. Hepimizi aynı oranda etkileyecek ve ancak hep beraber harekete geçerse, bir kurtuluş yolu bulabileceğiz.

Örneğin, Pasifik okyanusunda Tuvalu diye bir ada var, bu adanın üzerinde yaşayan insanlar ve bu adanın BM'ye kayıtlı bir ada devleti var. Bu ada iklim değişikliğine bağlı deniz seviyesinin yükselmesi sebebiyle 20 sene içinde yok olacak. Tuvalu yok olduğu zaman, BM'deki konumu ne olacak? Hiçbir ülkenin kabul etmediği Tuvalu vatandaşları nereye gidecekler? İklim göçmenliği resmi bir göçmenlik statüsü olarak kabul edilecek mi? Bu sorular bizim bildiğimiz, var ettiğimiz medeniyeti kurduğumuzdan beri ilk defa karşılaştığımız sorular ve sadece Tuvalu hükümetinin sorunu olarak görmek için çok büyük sorular...

Bu soruların yanıtları, iklim değişikliğini durdurmak için harekete geçmekte saklı. Sadece vatandaşların harekete geçmesi değil, bu noktada hükümetlerin harekete geçmesi ve şirketlere "artık karbondioksit üreten sistemlerinizle devam edemezsiniz" demesi gerekiyor. Bunu sağlayacak olan da, aramızdan bazılarını seçip (onlara) hükümet olma yetkisini veren bizler yani sıradan vatandaşlarız.

Ancak baktığımız zaman, Türkiye hükümetinin bu konuyla ilgili hiçbir adım atmadığını görüyoruz. Örneğin, Kopenhag'da gerçekleşen iklim zirvesine Türkiye hükümeti iklim değişikliğine ilişkin bir strateji belgesi ile geldi. Bu belge sadece 10 sayfa idi. Bu 10 sayfalık belgede, iki tane resim kullanmışlar. Bu resimden bir tanesi uçak resmi, diğeri de kömür santrali resmi idi. Belgede yeterli bile diyemeyeceğimiz, neredeyse yok denebilecek kadar az miktarda, yenilenebilir enerjiden söz ediliyordu. Bu yenilenebilir enerjiler içerisinde ise, hidroelektrik santralleri ve büyük baraj projelerini övüyordu. İngiltere'de İklim Değişikliği Ve Adaptasyon Bakanlığı olduğunu ve Dünya Barajlar Komisyonu'nun, büyük barajlar tehlikelidir raporunu düşünürseniz; Türkiye'nin iklim değişikliği ile mücadele konusundaki içler acısı durumunu daha net anlarsınız. Ne rüzgârdan ne güneşten bahsedilmeyen, nükleer gibi tehlikeli bir enerji türünü yenilenebilir olarak savunan, uçak sektörü, yeşil yakıtlara geçerse bu sorun bitecekmiş gibi gösteren, baştan sona sorunlu bir yaklaşımı var.

Oysa daha önce, grafiklerde de gördüğümüz gibi, iklim değişikliği sebebiyle, üzerinde yaşadığımız coğrafyada bizi en çok etkileyecek olan şey kuraklık. Bizi bekleyen iklim değişikliğine bağlı kuraklığın, boyutları hakkında fikir vermesi için şöyle kısa kısa alıntılar yapmak istiyorum:

- Ekim 2006 tarihinde Birleşik Krallık Meteoroloji Bürosu tarafından yayınlanan bir raporda, son 50 yılın küresel su eğilimleri alınarak; buradan elde edilen model geleceği öngörmek için kullanıldı. Bu çalışma gösterdi ki kuraklığın bugünkü boyutu, yirmi birinci yüzyılın sonuna kadar ikiye katlanarak dünyanın dört bir yanında yaşayan milyonlarca insanın varlığını tehdit edebilir.

- Kalkınma Ajansı Christian Aid, 2007 yılında yayınladığı İnsan Seli: Gerçek Göç Krizi adlı raporda, iklim değişikliği ve hidrolik döngüdeki suyun azalmasının en az bir milyar iklim değişikliği mülteci yaratabileceğini vurguluyor.

Dolayısıyla iklim değişikliği kaynaklı kuraklıkla mücadele, hükümetin yapmaya çalıştığı gibi daha fazla nükleer santral, daha fazla büyük baraj ile kazanılamaz. Çok daha büyük yatırımlar ve gerçekten yenilenebilir enerjiler olan rüzgâr ve güneş enerjilerine ihtiyacımız var. Barajların bu mücadelede faydasız kalmasının birkaç sebebi var. Bunlardan ilki, bu yapılan büyük barajların, sera gazı salımını ve dolayısıyla iklim değişikliğinin etkilerini arttırmasıdır. Büyük barajlar, nehirlerin denizlere kavuşmasını engelliyor ve bu sebeple binlerce canlının denize ulaşamadığı için ölmesine ve barajın dibine çökmesine sebep oluyor. Barajlardaki su seviyeleri, yaz aylarında azaldığında, ölen canlılardan çıkan bir başka sera gazı olan metan atmosfere karışıyor ve daha önce sözünü ettiğimiz; pozitif geri besleme mekanizmasının bir parçası haline geliyor.

Bir diğer sebep ise, yapılan büyük barajların, kuraklık sebebiyle verimsiz olacak olmasıdır. Önümüzdeki 30-40 yıl içinde yağış rejiminin %20 ila %40 azalmasını bekliyoruz. Dolayısıyla, öngörüsüzce, bugünkü yağış rejimlerine göre DSİ tarafından hazırlanan barajlar, bittikleri andan itibaren zaten çok daha az bir yağış rejimine göre verimsiz bir şekilde enerji üretmeye başlayacaklar.

Bu saydığımız sebeplerin dışında çok önemli bir sebep daha var: Büyük barajlar, sulak havzalardaki verimli toprağı sular altında bırakıyor ve bu alanlarda yaşayan çok sayıda insanı göç etmeye zorluyorlar. Zaten, önümüzdeki 90 yıl içinde bir milyar iklim mülteci beklediğimizi düşünürsek, elimizde kalan son verimli toprakları da şirketlerin kâr etmeleri için inşaat alanlarına terk etmek çok da etik durmuyor!

Dolayısıyla ben sözlerimi bitirirken, bir tek şey söylemek istiyorum: Dünya liderleri yılda 15 gün bir araya gelip, iklim değişikliği ile ilgili konuştukları zaman, bizlerin yaşama hakkımız için hep bir arada olduğumuzu ve (onların) "lider" sıfatını bizler sayesinde aldıklarını ve şimdi bizim isteklerimizi dinlemeleri gerektiğini hatırlatmamız gerekiyor.

2-Güven Eken (Doğa Derneği Başkanı)

Çok teşekkür ederim öncelikle, böyle önemli bir konferansı düzenlediğiniz için, Diyarbakır'da düzenlediğiniz için ve beni de buraya bildiklerimi sizlerle paylaşmaya davet ettiğiniz için... Sizlere ben bugün önce biraz sudan bahsedeceğim, sonra Anadolu'dan bahsedeceğim, sonra bizi birbirimize bağlayan şeylerden bahsedeceğim; ne yazık ki

nihayetinde de bizi birbirimizden parçalayan, bizi birbirimizden ayıran asıl şeyler neler, biraz onlardan bahsedeceğim.

Şimdi biz suya o kadar akılsızca bakıyoruz ki onun canlı olduğunu, onun bir ruhu olduğunu, onun bir fikri olduğunu ve yaşamın aslında su demek olduğunu çoktan unutmuşuz. Bizim için yaşam toprak demek, mülk demek, mülkiyet demek, toprak parçası demek. Vatan bile deyince aklımıza, memleket deyince kara parçası geliyor. Hep karayı, toprağı düşünerek biz kendimizi var etmeye çalışıyoruz. İnsanlık olarak dünyanın neresinde yaşarsak yaşayalım böyle düşünüyoruz. Hâlbuki şunu unutuyoruz; biz canlıyız ve canlılık demek su demek. Yaşam suda var olmadı sadece, yaşam demek, su demek. Ben biraz bundan bahsedeceğim, biraz bunu açmaya çalışacağım.

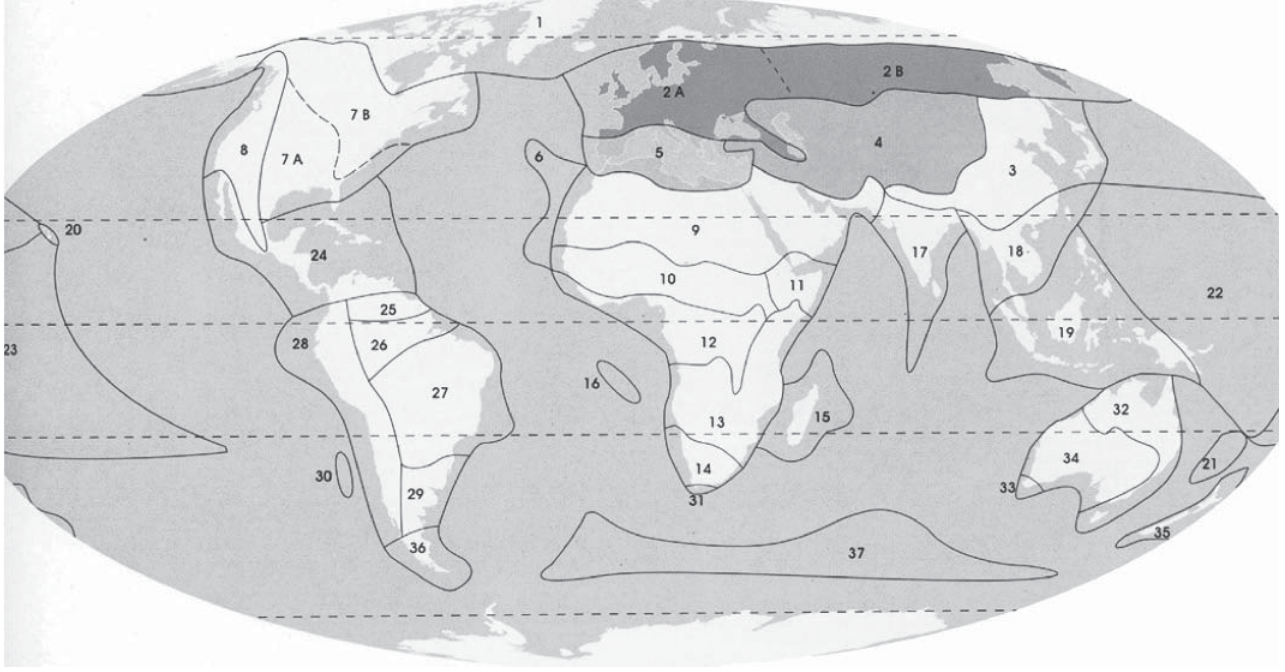
Munzur Nehri

Ayda su bulundu biliyorsunuz, bir sene olmadı. Mars'ta da su olduğunu biliyoruz ama buralarda yaşam yok. En azından bizim yerkürede karşılaştığımız, bu mucizevî çeşitlilikte, renkte, derinlikte bir yaşam bildiğimiz kadarıyla güneş sisteminde ve uzanabildiğimiz kadar da uzayda başka bir yerde yok. Su var ama yaşam yok. Niye böyle diye düşündüğümüzde bunun yanıtı çok karışık değil: Su aktığı için dünyada yaşam var. Dünyada yaşam su olduğu için değil sadece, su aktığı için var. Bu sunumda bunu biraz anlatmaya çalışacağım.

Yazık ki öyle bir döneme geldik ki "su boşa akar" cümlesine politikacıların, bilim adamlarının, gazetecilerin, sivil toplum liderlerinin, belediye başkanlarının inandığı bir çağda yaşıyoruz. Yani yaşamı var eden asıl nedeni, boş ve gereksiz bir şey olarak tanımlayabilecek kadar

da insan güya geliyor ama aslında zekâmızı, vicdanımızı ve şuurumuzu kaybetmiş durumdayız. Yaşam demek su demek...

Munzur nehrinin resmine baktığınızda Munzur nehrinin o güzel karesini değil çok daha fazlasını görmemiz lazım, çok daha fazlasını görmemiz lazım. Neden? Çünkü burada çok güzel mavi bir nehre ve etrafındaki yeşil alana ve arkasındaki Munzur dağına bakmıyoruz, burada bir canlının damarına bakıyoruz. Yani vücudumuzdaki, vücudunuzdaki damar sistemi neyse akarsular işte dünya için odur. Dünyanın her hücresi, her santimi için gerekli olan suyu, oksijeni ve besini dağların zirvelerinden denizlere ve tekrardan denizlerden dağların zirvesine taşıyan muazzam bir döngüdür su. Aynı benim şu anda konuşurken ihtiyacım olan damarlarımın ve sizlerin beni dinlerken sizlerin damarlarınızın yaptığı gibi. Bakın parmaklarımın ucundan küçük kılcallar şeklinde damarlarım birikiyor, avucumun içinde buluşuyorlar, bileğimden geçiyorlar oradan koluma, kolumun altından kalbime... Bütün vücudumu sarmış durumdadır ve bütün vücudumdaki kirli kanı toplayıp nefes aldığımızda tekrardan vücuduma temiz kanı veriyorlar. Bu sistemin aynısını bu fotoğrafta görüyoruz. Bu fotoğraf sizin vücudunuzdan farklı bir şey değil. Dağların zirvesinden süzülmeğe başlayan su tanecikleri küçük kılcal damarlar gibi Munzur dağının zirvesinden yavaş yavaş Ovacık'a doğru süzülüyor; bir kısmı Ovacık pınarlarından kaynakıyor, bir kısmı derelere ulaşıyor ve Munzur nehrini yaratıyor. Yani Munzur dağlarının, Anadolu'nun ve dünyanın damarlarını yaratıyor. Bu sistem olmazsa dünyada çok basit, hayat olmaz. Çünkü su yeri ve göğü birbirine bağlar. Üzerimizde ki şu kıyafetler, onların parçalarını birleştiren telyer yerleri, dikişler olmadığında neye benzerse, birer paçavraya dönüşürse suyu yok ettiğimizde, nehirleri durdurduğumuzda da dünya, toplum, kültürler, insan, hayat, her şey ama her şey bir paçavraya döner. Çünkü yaşamı bağlayan, bir arada tutan yegâne şey nehirlerdir, akarsulardır, suyun döngüsüdür. İşte bu döngüyü yok ettiğinizde dünyayı paramparça edebilirsiniz. Bir şeyi parçalamak sadece onu dinamitle patlatmakla veya yıkmakla olmaz onu içinden de parçalarsınız. Vardır, harita üzerinde gözüktür, insanlar vardır, dağlar vardır ama orası paramparça olmuştur. Bu coğrafya bugün zaten Anadolu'ya da benziyor. Ve bu coğrafyayı geri dönüşsüz parçalamanın tek yolu da bütün nehirlerine baraj yapmaktır, bütün nehirlerine HES yapmaktır, bütün akan sularını durdurmaktır. İşte o vakit bir daha bu coğrafyadaki insanların bir olmaları kardeş olmaları; bir daha bu coğrafyada ağaçların büyümesi, bir daha bu coğrafyada hayatın sürmesi mümkün olmayacak. Barajlar olmasaydı bu coğrafya neye benziyordu ve Anadolu nasıl bir coğrafyaydı... İşte dünya haritası üzerinden buna bir bakalım:

Haritada bilim adamlarına göre dünyadaki bitki kıtalarını görüyoruz. Bunlar birbirlerinden çok farklı bitki bölgelerini tarif ediyor. Örneğin 27 numarada Amazon'da yağmur ormanlarını görüyoruz. 9 numarada Afrika'nın kuzeyinde sahra çölünü görüyoruz. 4 numarada bozkırları görüyoruz. 2 numarada Avrupa'nın ılıman yaprak döken ormanlarını görüyoruz. Yani dünyanın farklı kimlikte olan bitki bölgelerini görüyoruz. Bu kadar küçük bir alan kaplamasına rağmen üç bitki bölgesinin birbirine yaklaştığı çok az yer var dünyada. Bunlardan bir tanesi işte bu Anadolu ve Mezopotamya'nın bulunduğu bugünkü Türkiye Cumhuriyeti'nin bulunduğu topraklar. Burada üç tane bitki coğrafyası var 5,2 ve 4... 5 numaralı bölgede Akdeniz, 4 numaralı bölgede İran, Anadolu bozkırları, 2 numaralı bölgede de ılıman kuşak yaprak döken ormanlar buluşuyor. Bunun anlamı şu: Anadolu'da üç tane bitki coğrafyasının, yani bir ucu İsveç'te, bir ucu Sibiryada, bir ucu Afrika'da, Çin'de, Kazakistan'da olan bir coğrafyanın minik bir özetini görüyoruz. Küçük bir özetini görüyoruz. Bu neden oluyor? Bize ezberletilen, eminim okuldan hatırlayacaksınız," Karadeniz ve Akdeniz'de dağlar denize paralel, Ege'de denize diktir" cümlesini bilirsiniz. Bu cümle nedeniyle bu coğrafyada bu kadar büyük bir zenginlik var. Niye diyeceksiniz? Su yüzünden...

Toros Dağları ve Karadeniz dağları, bu iki dağ silsilesi denizden gelen suyu, su buharını bir duvar gibi tutuyor, kesiyor. Orta Anadolu içlerine ne Karadeniz'in nemi ne de Akdeniz'in nemi giremiyor, işleyemiyor. İşte denizin nemi ulaşamadığı için ne Akdeniz bitki örtüsü ne Avrupa, Sibiryada bitki örtüsü giremiyor ve bakın ortadaki bölgeye, orta Asya'dan kurak iklim Anadolu'nun ta içlerine Ankara, Eskişehir Konya'ya kadar ulaşıyor; (Anadolu) bir anda çok basit, küçük bir yarımadayken bir dünya yarımadası haline geliyor. Dünyanın çok önemli bitki coğrafyalarını buluşturan bir coğrafya haline geliyorsunuz. Bu yapının böyle oluşmasının nedeni Türkiye'nin dağlık yapısı ve bu dağlık yapıyı var eden su havzaları. Bu yapı yalnızca bitki türleri açısından önemli değil, hayatımızın her şeyini aslında bu karmaşık coğrafi yapıya borçluyuz. Karadeniz'e gidin, yerel mimariye bakın ne göreceksiniz? Ahşap mimari göreceksiniz, ahşap mimarının çok görkemli örneklerini Kastamonu'da, Çamlıhemşin'de

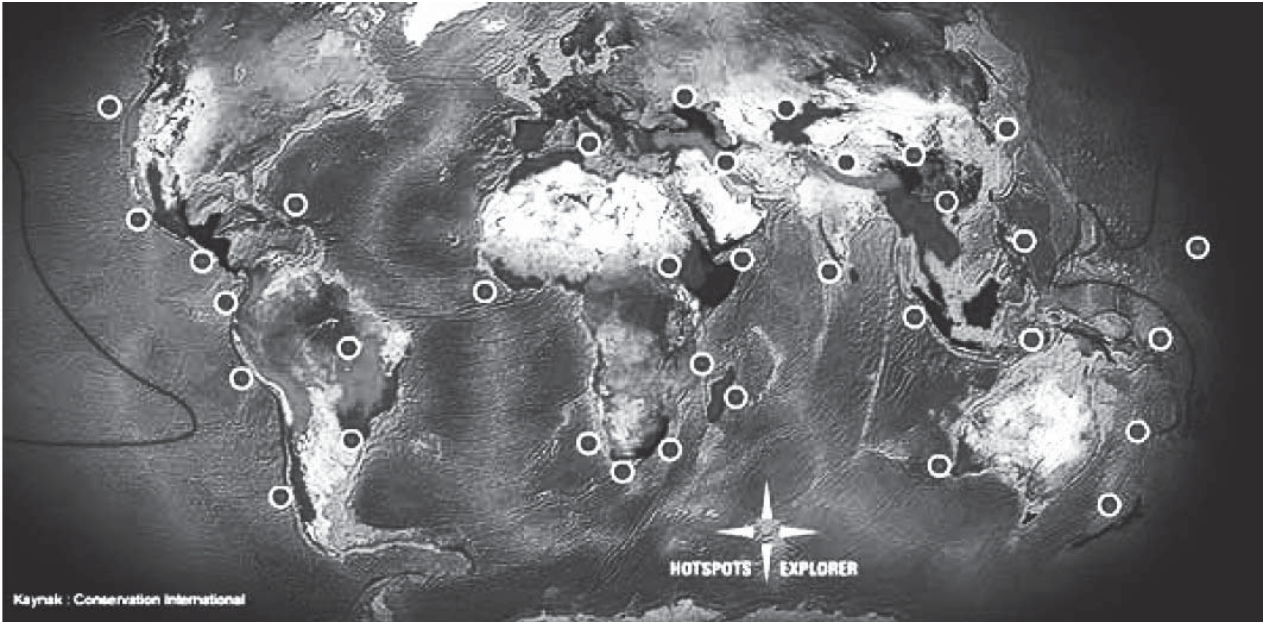
göreceksiniz. Niye? Çünkü orada orman bol, yaprak döken ağaçlar bol, burada böyle bir mimari geliştirilmiş. Gelelim Orta Anadolu'ya, Güneydoğu Anadolu'ya... Ne görüyoruz hâkim mimaride? Kerpiç ve taş. Niye? Geleneksel mimari bölgedeki malzemeyi kullandığı için bu bölgede taş ve kerpiçten evler yapılıyor. Hemen Akdeniz'e geliyoruz; ne görüyoruz eski Akdeniz evlerinde? Taş. Mermer kayalarından evlerin yapıldığını görüyoruz. Bütün kimliğimiz, yediğimiz, içtiğimiz, konuştuğumuz, söylediğimiz, giydiğimiz ve yaşadığımız her şeyi aslında bu haritadaki renklerle ilişkilendirmek durumundayız. Bu renkleri de belirleyen suyun döngüsü. Bundan dolayı Türkiye çok özel bir yerde yer alıyor, canlı çeşitliliği açısından ve tabii insan kültürleri açısından...

Türkiye ve Dünya 34 Sıcak Nokta

Dünya yüzölçümünün %2,3'ü

Dünyadaki tüm bitki türlerinin %50'sini kapsıyor

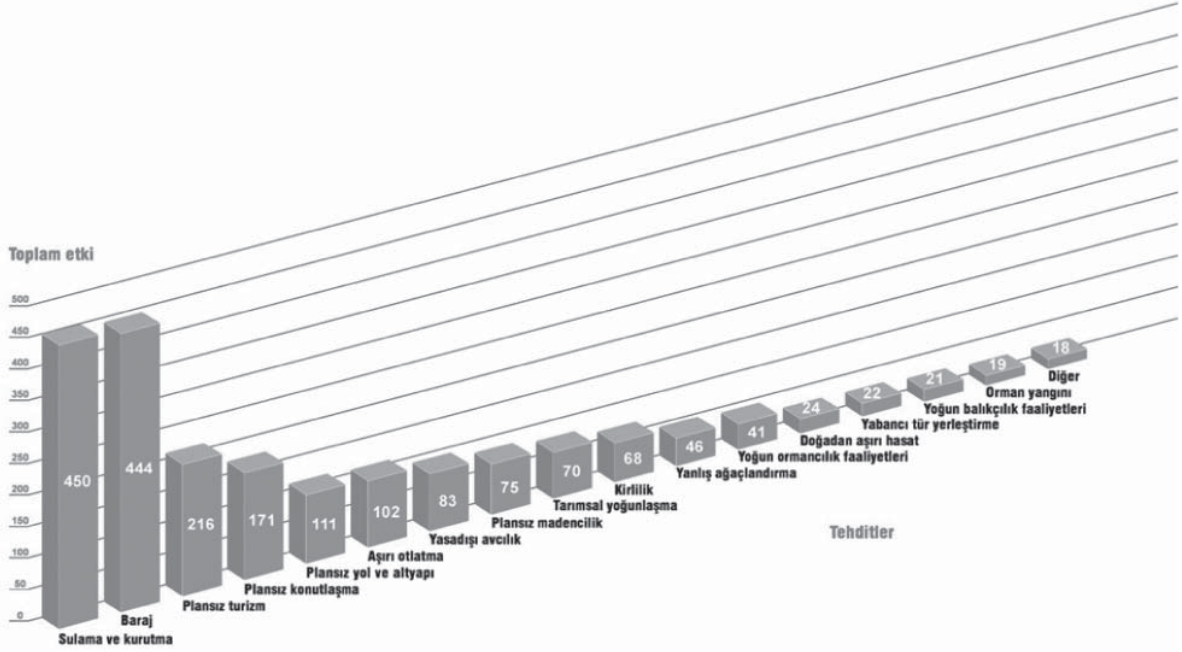
Dünyadaki tüm karasal omurgalıların %42'si ise bu 34 sıcak noktaya özgü (endemik)

Yukarıdaki harita, ilginç bir harita... Burada koyu renkle gösterilen bölgeler yerkürenin yüz ölçümünün yüzde 2,3'lük bir dilimini kaplıyor ama yerkürede bildiğimiz, tanıdığımız, keşfedilmiş canlı türlerinin yarısından fazlası yalnızca bu alanların içinde yaşıyor. Bu diğer yerler önemsiz anlamına gelmiyor ama bu bölgelerde ne kadar büyük bir canlı çeşitliliğinin olduğunu ispat ediyor. Anadolu da, Anadolu coğrafyası da işte bunlardan bir tanesi... Dünyada üç sıcak bölgenin -haritada da gördüğümüz 34 tane sıcak bölge var- üç sıcak bölgenin, üçünün birden buluştuğu çok az ülkeden bir tanesi... Bu yapıyı da yine bir arada tutan şey birazdan anlatacağım yine su sistemleri...

Tehditler

Biz 2006 yılının sonunda bir yayın çıkardık. Bu yayında Türkiye'deki doğal alanlar, canlı türleri neden yok oluyor, bunun bir akademik çalışmasını gerçekleştirdik. Bu akademik çalışmaya göre 2006 yılında en ciddi sorunun; sulama, kurutma ve baraj projeleri olduğunu ispat ettik,

bilimsel olarak. Yani bu ülkenin doğal zenginliğini, doğal yapısını korumak istiyorsak 2006 yılı itibariyle en ciddi sorun zaten sulama, kurutma ve baraj projeleriydi. 2006'dan sonra özellikle hızlanan HES'ler, yani suyun özelleştirilmesiyle başlayan uygulamalarla yukarıdaki grafiğin sıralaması değişti. Değişikliğe uygun olarak grafiği güncellediğimizde tablo şöyle oluyor: İkinci sırada yer alan barajların birinci sıraya geçtiğini ve iki kat daha büyüdüğünü görüyoruz. Bu ülkedeki canlı türlerinin, doğanın üzerindeki en büyük tehdit su politikaları ve suyun yönetilmesi... 2006 yılında da böyleydi, öncesinde de böyleydi ve bugün daha da kötü oldu. Şu anda Anadolu'da üzerinde baraj, HES olmayan tek bir dere yok.

DSİ 2023 Vizyonu

Yukarıdaki resim, bu ülkenin su politikalarını belirleyen, yöneten insanların 2023 yılına ilişkin su vizyonu... İşte Anadolu'yu paramparça yapmanın en kısa yolu: Her yerini dinamitlemeniz, bütün insanlarını öldürseniz, belki bütün ağaçlarını kesseniz bu kadar büyük bir kötülük yapamazsınız. Çünkü Anadolu'yu bir arada tutan, bizi bir arada tutan en önemli şeyi, nehirleri yok etme, adeta nehirleri soykırıma uğratma politikası bu. Bakın doğuda, batıda, kuzeyde, güneyde... Bunlar Devlet Su İşleri'nin, güya doğayı koruması gereken Çevre Bakanlığı'nın resmi verileridir, bizim uydurduğumuz veriler değildir. İnanabiliyor musunuz, tek bir dere bile kalmıyor sadece baharda ve kışın akan derelerin dahi önlerinde barajlar, mümkünse HES, mümkünse büyük barajlar, o da mümkün değilse küçük baraj... Su yatırımlarından para kazanan şirketlere para kazandırmak için geliştirilmiş bir harita... Bunun gerçekleşmesi demek, bunun var olması demek, bu topraklardaki etnik kimliğimiz, ideolojik duruşumuz ne olursa olsun bağımsızlığımızın yok olması demek. Bu olduktan sonra, Anadolu'daki bütün coğrafya, bütün zenginlik yok olacağı için sınır şuradan geçmiş, buradan geçmiş bana göre hiçbir önemi yok. İçi boşalıyor, dışını koruyalım derken içini yok ediyoruz. Nehirler yok olduğunda gerçekten bizi biz yapan hiçbir değer kalmayacak. Gerçek anlamda bağımsızlığımızın yok olması bana göre suyun yok olmasıdır, suyun yok edilmesidir. Suyu yok etmek kolaydır. Çünkü nehirler suyun dar boğazıdır. Nasıl bir kum saati yukarda geniş, altta geniş, arada bir dar boğazı var ve boğazdan kırıdığınızda bütün sistem işlemez hale gelir, işte akarsu da odur. Muazzam bir döngüsü olan suyun katı madde olabilen, sıvı olabilen, hava olabilen, gaz olabilen suyun sıkıştığı, doğal haliyle en hassas olduğu yer, tıpkı bizim boğazımız gibi akarsu sistemleridir. Su nehirler boyunca sıkışır, boğazlıdır nehirler... Siz bir baraj yaptığınızda aslında suyun, yaşamı var eden şeyin boğazını kesiyorsunuz. Bu nedenle de bu barajlar yapıldığı takdirde Türkiye'deki bütün nehirlerdeki suyun boğazı kesilmiş olacak. Bu noktadan sonra bana göre bu coğrafyada yapılacak pek bir şey kalmayacak.

Yapılması planlanan 1700 tane HES, 600 baraj bulunmakta. Ordu'da yapılmış olan bir HES fotoğrafı... HES'ten önce ve sonra durumun nasıl değiştiğini görüyorsunuz. Dikkatli

Ordu

bakarsanız görüyorsunuz ağaçların yeşerdiği dönem olmasına rağmen ağaçlar kurumaya başlamış. Her şey bir sene içinde oluyor. Çünkü nehir sistemi tıpkı damarlar gibi bütün etrafına hayat veriyor, sağına soluna yeraltına, yer üstüne can taşıyor ve kurduğunda bütün sistem yok oluyor. Ne yazık ki şu anda birer ikişer derelerimiz bu hale geliyor, bütün dereleri Anadolu'nun... Sadece küçük barajlar değil, sadece hidroelektrik santraller değil Türkiye bunlarla yıllar evvel tanıştı. Süleyman Demirel'e "barajlar kralı" dendi. O kral, bütün Fırat nehrini katletti. Bana göre bir coğrafyayı kimliksizleştirmenin en kolay, en masum gözükken ama tehlikeli yolu baraj yapmaktır. İşte Birecik Barajı, Karkamış Barajı, Karakaya Barajı, Atatürk Barajı, Keban Barajı... Şimdi bu da yetmedi bütün kolları, onların kolları; tamamını büyük barajlarla kapladılar şimdi yetmiyormuş gibi en kılcal damarlarına kadar Fırat havzası üzerindeki bütün derelere de HES yapmak için satmış durumdadır.

Barajlar sadece nehir üzerindeki canlıları yok etmiyor, nehrin alt havzasında bulunan ve o suyla beslenen sistemleri de yok ediyor. Nehir bir deltaya, bir göle, en nihayetinde bir sulak alana açılıyor, oradaki canlılara hayat veriyor. Siz nehrin suyunu kestiğiniz zaman altındaki bölgeler de kuruyor.

Barajlarla aynı zamanda alt tarafı yok ediyorsunuz. Niye? Örnek vereyim, aynı kolumdaki damarlar gibi... Kolumdan geçen damarımın önünü tıkarısam önce su burada göllenir, elim kurur gider. İşte damarları tıkanmış ellerimiz gibi bütün sulak alanları kaybediyoruz. Niye? İşte bu barajlar yüzünden. İşte sonuç aşağıdaki fotoğrafta sonucunu görüyoruz:

2008 yılında Tuz Gölü iklim değişikliği nedeniyle kurudu dense de aslında barajlar nedeniyle kurudu. Yeraltı sularının aşırı kullanılması nedeniyle kurudu. Çünkü Tuz Gölü aslında suyu toplayan bir merkez. Bütün Ortadoğu'daki su kaynakları yerin altından ve üstünden Tuz Gölü'ne akar. Öyle bir duruma geldi ki bütün su kaynakları yok edildi. Yerin altındaki sular çekildi, yerin üstündekine baraj yapıldı ve 2008 yılında binlerce yavru flamingo henüz uçma yaşına gelmeden canlı canlı kurudu. Dünyadaki ilk toplu flamingo katliamını biz yaptık. Neyi bekliyoruz? Sıranın bize gelmesini!

Elbette dünyanın her yerinde olduğu gibi Türkiye’de su için mücadele etmek, su için direnmek önceden beri vardı ama son iki-üç yıl içinde muazzam bir gelişme oldu. Çünkü suyu ele geçirmeye çalışan kepçeler, şirketler, makineler ülkenin en ince kılcal damarlarına kadar -yani gövdesinde geziyorken; kolunda, bacaklarında, kalbinde gezerken- artık bütün kılcal damarlarına kadar, parmak uçlarına kadar sirayet etti ve Anadolu’nun en ücra köşelerindeki su kaynakları bile satılmış durumda. İşte Muğla’da suyu satılmış bir tarım köylüsünün geldiği nokta... Tam bir yıldır Aralıkta 12 ay olacak, Yuvarlakçay’da nöbetteler çocuklar, kadınlar, erkekler, yaşlılar... 12 aydır neyi bekliyorlar? Dereyi bekliyorlar. Çünkü derenin hayat olduğunu bizden çok daha iyi biliyorlar. Ordalar, orada yaşıyorlar ve bütün hayatları o dereye bağlı. Suyun hayat olduğunu çok iyi biliyorlar ve on iki aydır nöbetteler ve başarıldılar. Şirket Yuvarlakçay’ı terk etti. Ama 1700’de 1, daha 1699 tane hidroelektrik santrali var ve tamamında ne yazık ki kazanan suyu satın almış olan şirketler oluyor. Yuvarlakçay’daki insanların direnişi Akfen’in projeden çekilmesini sağladı ve en son mahkeme kararıyla da (HES’i) durdurmuş durumdadılar.

Alliano’u’n hikâyesini hepimiz duyduk. Çok önemli tarihi bir yerin kazı çalışmalarını yürüten Ahmet Yaraş da aramızda. İnsanların on yıl emek vererek elleriyle, tırnaklarıyla kazdığı bir şehri iki ayda yok ettiler, üzerini kumla kapladılar. Niye? Bergamalı çiftçiler domates yetiştirsin diye... Domatesi aşılamıyorum çünkü o domatesi yetiştirince çiftçi zaten para kazanamayacak. Çiftçinin her şeyi alınmış durumda. Hem çiftçiliği yok ediyorsunuz hem Alliano’u’u yok ediyorsunuz. Niye? Bu işi yapan şirketler para kazansın diye.

Yuvarlakçay

Bu hikâyeler yeni değil, ne Türkiye’de yeni, ne dünyada yeni... Avrupa ve Amerika’da da bu hikâyeler oldu. Bizden çok daha önce Avrupa’da, Amerika’da tepkiler ve başarı hikâyeleri var. 1984 yılında biz GAP’ı ayakta alkışlar, Fırat nehrinin katledilmesini hayranlıkla karşılar-ken ve milli projeler olarak bunları Türkiye ve dünyaya duyururken aynı yıllarda Avrupa’da büyük barajlara karşı büyük protestolar vardı. 1984 yılında Avusturya’da Tuna nehri üzerindeki büyük bir barajı durdurmak için büyük bir mücadele başladı ve 12 yıllık bir müca- dele sonunda baraj yapımı durdu ve baraj bölgesi milli park ilan edildi. İnsanlar bu muaz- zam taşkın alanını, çok önemli bir doğa alanını kurtarabilmek için mücadele ettiler. Büyük bir direniş başlattılar. Yüzlerce, binlerce insan direnişe katıldı. Sonunda bu bölge 1996 yı- lında milli park ilan edildi. 12 yıllık fiziki direnişin sonunda. Biz niye başaramıyo- ruz? Yuvarlakçay’la aralarındaki benzer- lik ne? İnsanların fiilli olarak bu felaketin yapıldığı yerde gövdeleriyle fiziki olarak bulunuyor olmaları... Yuvarlakçay başardı, Avusturya başardı. Biz bunu yapmı- yoruz henüz, orada değiliz. Ben Birecik barajının suları henüz dolmaktayken or- daydım. Benim hayatımı değiştiren, akı- şını değiştiren bir dakikalık bir andır o... Size o bir dakikayı anlatayım: Birecik’ten Halfeti’ye nehir kıyısından gidiyorduk. Birecik barajının doldurulmaya başladığı- nı, suyun yavaş yavaş yükseldiğini ve

1984: Danube/AUT

renginin değiştiğini fark ettik. Bir süre sonra bahçelerin arasına girdik ki büyük bir talan yaşanmakta. Herkes ağaçları kesiyor, bir yangın yeri, ne kurtarsak kâr diye düşünüyorlar. Çünkü bir süre sonra sular gelecek ve her şey yok olacak. Muazzam meyve bahçeleri, asırlık ceviz ağaçları kesiliyor, son derece korkunç bir tablo. Yukarılara doğru ilerledikçe tabii o panik ortamı yaşanmıyor ama derin bir hüzün hissedebiliyorsunuz. Bir köye yaklaştık, nehrin kıyısında bir tarlada yaşlı bir amca tarlaya tohum ekıyor. Tarla hemen Fırat'ın kıyısında ve belli ki iki-üç hafta sonra sular altında kalacak. Merak edip yaşlı adama sorduk, "burayı iki üç hafta sonra su kaplayacak niye hala tohum ekiyorsun?" Bize dedi ki "sen öleceğini bildiğin babana da bakmıyor musun?" İşte orada olmak lazım, bizim tarlamız olmasa da orada olmamız lazım. İlisu Barajı'nı durdurmak istiyorsak orada olmamız lazım. Hasankeyf'i kurtarmak istiyorsak orada olmamız lazım, tek çaresi bu. Tohum ekerek aslında tüm dünyaya kafa tutuyordu. Onun öğrettiği bu dersi ben gittiğim her yerde anlatacağım ve Birecik barajı yıkılıncaya kadar bunu yapmaya devam edeceğim. Öleceğini bilsek bile kurtarmak istediğimiz şeyin yanında olmak en temel ders bence.

Başka örnekler de var: Fransa'da 1989-94 arasında direniş beş yıl sürüyor. Barakalar kurulu-yor, fiili işgaller yaşanıyor ama yine de baraj yapılıyor. Ama mücadele buna rağmen devam ediyor ve daha sonra baraj patlatılıyor. Belki Türkiye'de mücadele ederek bunu hızlandırabiliriz. Oscar Olivera anlattı; bütün dünyada durum böyle, sadece Avrupa'da değil, Asya, Afrika, Tacikistan; Nepal'de, Hindistan'da, Güneydoğu Asya'da her yerde baraj yapılıyor. Sebebi de küresel ısınma... Küresel ısınmayı bahane ederek, gerekçe göstererek şu anda HES'ler ve barajlar yenilenebilir enerji kabul edildiği için, karbondioksit salmayan enerji biçimi kabul edildiği için, eskiden bu tip projelere destek vermeyen Dünya Bankası bile küresel ısınmayı bahane göstererek büyük barajlara kredi vermeye başladı. Tam yangından mal kaçıran gibi... İklim değişikliğini anlatan arkadaş özetle bize dünyanın öldüğünü söyledi ama biz hala ondan daha ne koparabiliriz diye bakıyoruz. Dünya Bankası dâhil uluslararası kuruluşlar çok büyük barajlara kredi vermeye başladılar. Bu barajlardan bir tanesini, daha önce yapımı Sting'in de katıldığı bir kampanya ile durdurulmuş Belo Monte barajını bugün Brezilya hükümeti yeniden yapmaya başladı. Kimin parasıyla? Dünya Bankası'nın parasıyla... Kim var arkasında? Aynı şirketler var. Gerekçesi: iklim değişikliği, temiz enerji lazım. Temiz enerjinin maliyetini 400 bin tane Amazon yerlisi ödemek zorunda. Yağmur ormanları içinde yaşayan, hiç kimseye zararları olmayan, doğadan aldığı her zerreyi doğaya veren, barış içinde yaşayan 400 bin Amazon yerlisini cezalandırıyoruz şehirlerdeki yaşam devam etsin diye. Dicle havzasındaki insanlara sürgünü reva görüyoruz. Karadeniz'in derelerindeki yaşlı annelerimize sürgünü reva görüyoruz.

Anadolu bana göre Dicle demek. Diyarbakır niye burada? Dicle olduğu için. Hasankeyf niçin burada? Dicle olduğu için. Dicle'nin olmadığı yerde insan olmaz, bu bölge olmaz. Hasankeyf için çok şey yapılıyor ama çok yetersiz. Birinci meselesidir bu bölgenin. Ben Hasankeyf'li olduğumu düşünüyorum. Çanakkale Gelibolu'da doğdum, Müslüman Türk bir ailenin çocuğuyum ama Dicle yok olursa ben de yok olurum. Çünkü benim köküm orada, bütün insanlık oradan çıkmış. Yazı, yerleşik yaşam, tarım her şey orada. Bütün insanlığın temelleri orada atılmış ve oranın yok olması demek benim köklerimin yok

olması demek. Kökü kesilen bir ağacın dalları ve gövdesi neye yarar? Bunu durdurmak için daha büyük protestolar lazım. Hasankeyf için milyonların yürümesi lazım, hepimizin ayağa kalkması lazım, bütün Anadolu'nun nehir olup akması lazım. Ilisu Barajı'nı eninde sonunda durduracağız.

Bugün bana göre bu yaşadığımız coğrafyayı yok edebilecek en büyük tehditle karşı karşıyayız. İnsanların varoluşunu, kimliğini, özgürlüğünü, kültürünü, köklerini yok edebilecek bir tehlike bu. Su bittiğinde, hayatın temeli, omurgası olan suyu, nehirlerimizi kaybettiğimizde bütün köklerimiz kurumuş olduğu için biz koca bir hiçiz. Önümüzde çok somut bir tehdit var. Sudan rant elde edenlerin önünde tek bir engel var, bu engeli de ortadan kaldırmayı hedefleyen kanun şu an mecliste. "Tabiatı Koruma Kanunu" meclisten geçerse DSİ'nin 2023 vizyonu olarak gösterdiğim tablodaki barajları daha rahat yapacaklar. Ama yasanın meclisten geçmesini engellersek o zaman Hasankeyf'i, nehirlerimizi korumamız daha kolay olacak. İspanya'da 1 milyon kişi yürümüş Ebro nehri için, Bolivya'da 1 milyon insan örgütlenmiş, biz de örgütlenebiliriz. Köklerimiz için, nehirlerimiz için bunu yapabiliriz.

Serdar Karataş (*Çevre Yüksel Mühendisi-DİSKİ, Sular İdaresi-Su Sağlığı Müdürlüğü*)

Su insanoğlunun en temel ihtiyaçlarından biridir. Gerek bireysel ihtiyaç gerek toplumsal ihtiyaç, gerek halk sağlığı ve gerekse de maddi anlamda önemli bir maddedir. Suyun hem yeterli miktarda olması hem de uygun kalitede olması toplumlar için önem arz eder. Ancak su kaynakları, insan faktörleri ve doğal faktörlerden dolayı kirlenmektedir. İnsani faktörler; nüfus artışı, sanayileşme iken, doğal faktörler arasında yine insanlardan kaynaklı iklim değişikliğinin neden olduğu kuraklıklar ve sellerin meydana geldiği taşkınlardan bahsedebiliriz. Su kirliliğine ilişkin günümüzde birçok örnek de verebiliriz: Su kirliliği nedeniyle Türkiye'de birçok şehirde musluktan akan suyu maalesef içemiyoruz. Kuraklıklara da çok ciddi örnekler verebiliriz: Yakın zamanda meydana gelen kuraklıktan dolayı Türkiye'deki barajlardaki su kıtlığı ve bundan dolayı yerel yönetimlerin şebekelere verdikleri suyu kesmeleri, sürekli değil de belli aralıklarla su vermeleri söz konusu oldu. İnsanoğlu için hayati önem taşıyan suyun üzerindeki bu baskılar ile ilgili ne yapılmakta? Sanayileşmeyle birlikte suların kirlendiği ve bunun halk sağlığı ve ekolojide ciddi bir dengesizliğe neden olduğu anlaşıldı. Buna yönelik olarak uzun yıllardır atık suların arıtılması ve arıtma teknolojilerinin geliştirilmesi ve bunu destekleyen yönetmelikler yayınlandı. Ancak son süreçte özellikle iklim değişikliğinin neden olduğu kuraklıklar ve sel taşkınlıklarına yönelik bir su politikası geliştirilmeye çalışılmaktadır. Yerel yönetimler daha çok toplumlara verdikleri suyun kalitesi ve suyu temin ettikleri su kaynaklarının korunmasıyla ilgili yetkilendirilmişlerdir. Bu amaçla benim sunumum daha çok su kaynaklarının üzerindeki baskılar değil de toplumlara verilmesi gereken suyun kalitesine ilişkin... Diyarbakır örneğinden, Diyarbakır'daki mevcut su kalitesinden ve su kalitesi ile ilgili yapılan çalışmalardan bahsedeceğim. Türkiye'de su kirliliğine ilişkin mevzuatlar ve Avrupa Birliği sürecinde yayınlanmış olan mevzuatlar var, bunlardan bahsedeceğim. Ve Diyarbakır'da verilen su hizmetinin ve su kalitesinin mevcut mevzuatlarla kıyaslamasını yapacağım.

Su kirliliğine ilişkin yönetmeliklerde “Su Kirliliği Kontrol Yönetmeliği” ana yönetmeliktir. Bu yönetmelik daha çok su kaynakları ve su kaynaklarını kirleten deşarj kaynaklarıyla, deşarj standartlarının nasıl olması gerektiği ve su kaynaklarının korunmasıyla ilgilidir. Yönetmeliğin takibi Çevre ve Orman Bakanlığı’na verilmiştir. Son zamanlarda yayınlanan bir yönetmelik “İçme suyu Elde Edilen Veya Elde Edilmesi Planlanan Yüzeysel Suların Kalitesine Dair”dir. Bu yönetmeliğin takibini de Çevre Ve Orman Bakanlığı yapmaktadır. Son zamanlarda su kirliliğine yönelik deşarj standartlarının yetersiz olduğu, daha çok havza bazında çalışmaların, su havzalarının korunmasına yönelik çalışmaların yapılması gerektiğinden yola çıkarak “Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği Havzalarda Özel Hüküm Belirleme Çalışmalarına İlişkin Usul ve Esaslar Tebliği” yayınlandı. Bizim, özellikle sular idaresinin tabi olduğu “Dicle Barajı Gölü Havza Koruma Yönetmeliği” ve su alınıp arıtıldıktan ve şebekeye verildikten sonra takibinin yapılabilmesi için hazırlanan “İnsani Tüketim Amaçlı Sular Hakkında Yönetmelik” bulunmakta.

Öncelikle Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği’nin içeriğine bakalım. Bu yönetmelik, ülkenin yeraltı ve yerüstü su kaynakları potansiyelinin korunması ve en iyi bir biçimde kullanımının sağlanması için, su kirlenmesinin önlenmesini sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle uyumlu bir şekilde gerçekleştirmek üzere gerekli olan hukuki ve teknik esasları belirlemektedir. İçme ve kullanma suyu temininde herhangi bir yüzeyden su alıyorsanız bununla ilgili suyu korumakla görevlendirilmişsiniz ve yapılması gereken yükümlülükler belirlenmiş. Burada önemli bir maddeye vurgu yapmak istiyorum: “Arıtılsa dahi içme ve kullanma suyu rezervuarlarına atık suların deşarjına izin verilmez.” Yani herhangi bir topluluğa herhangi bir kaynaktan su veriyorsanız bu kaynağa hiçbir şekilde, hiç bir atık su deşarjı -su arıtılsa dahi- yapılamaz. Yine ilgili yönetmelikle mutlak koruma alanları; Kısa Mesafeli Koruma Alanı, Orta Mesafeli Koruma Alanı, Uzun Mesafeli Koruma Alanı detaylı olarak anlatılmıştır. Bir diğer yönetmeliğimiz “İçme Suyu Elde Edilen Veya Elde Edilmesi Planlanan Yüzeysel Suların Kalitesine Dair Yönetmeliktir.” Bu yönetmeliğin amacı, içme suyu temini amacıyla kullanılan ya da kullanılması planlanan yüzeysel sular ile ilgili esasları, kalite kriterlerini ve bu suların içme suyu amaçlı kullanılabilmesi için uygulanması gereken arıtma tiplerini belirlemektir. Bu yönetmelikte önemli bir husus, bir sınıflandırma yapılmıştır. A1, A2, A3 diye bir sınıflandırma yapılmıştır. A1’de, almış olduğunuz su kaynağının, suyun parametrik değerlerine göre basit fiziksel arıtma ve dezenfeksiyon ile içilebilir suları; kategori A2’de ise fiziksel arıtma, kimyasal arıtma ve dezenfeksiyon ile içilebilir suları; kategori A3’te yoğun fiziksel ve kimyasal arıtma, ileri arıtma ve dezenfeksiyon ile içilebilir suları ifade eder. Bu kalite sınıflandırmaları yaklaşık 46 parametreden oluşmaktadır. Bu 46 parametre herhangi bir kaynaktan almış olduğunuz suya ilişkin uygulamanız gereken arıtma tipini belirler.

Genel idare tarafından yerel yönetimlere kendi su havzalarını koruma ve suyun arıtılıp kaliteli bir şekilde halka arzını sağlama yetkisi verilmiştir. Bu amaçla bizim de havzaya yönelik yayınlamış olduğumuz bir yönetmelik var. Diyarbakır Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü Dicle Baraj Gölü Havza Koruma Yönetmeliği. Yönetmeliğimizin amacı; içme ve kullanma suyu temin edilen yüzeysel ve yer altı su kaynaklarının evsel, endüstriyel, tarımsal ve her türlü hayvancılık faaliyetlerinden kaynaklanan atık sular ile kirlenmesini

önlemek için bu kaynaklar etrafında bulunan; mutlak, kısa, orta ve uzun mesafeli koruma alanlarında alınacak tedbirlerle su kaynağının ve toplum sağlığının korunmasıdır.

Diyarbakır su kaynağını nerden alıyor? Sulama, enerji, içme ve kullanma amaçlı kullanılan suyu Dicle Barajı'ndan almakta. Dicle Barajı iki koldan besleniyor. Bingöl ile Diyarbakır Hani ilçesinin dağları arasında oluşan Dibni çayı ve Maden ilçesinde kaynağı oluşan Maden çayının birleştiği noktada Dicle Nehri oluşuyor ve Dicle Nehri üzerinde kurulmuş olan Dicle Baraj Gölü'nden suyu alıyoruz. Diyarbakır'a uzaklığı yaklaşık 36 km. Dicle Baraj Gölü üzerinde ne tür kirletici kaynaklar var? Yayınlamış olduğumuz yönetmelik ve yapmış olduğumuz incelemeler neticesinde baraj gölü üzerinde iki tane ilçe ve köyler bulunmakta. Genel anlamda barajları kirleten faktörler evsel, endüstriyel ve tarımsal faaliyetlerdir. Baraj çevresinde kirliliğe sebebiyet veren yerleşim yerlerinde yapılan çalışmalarda sadece evsel bir kirliliğin mevcut olduğu tespit edilmiştir. Bu evsel kirlilikler Dicle ilçesi ve Eğil ilçesi atık sularıdır. Ancak bu ilçe ve köylerde yapmış olduğumuz incelemelerde kişi başına su kullanım miktarı 20-25 litre civarında. Bu, ortalamanın çok çok altında. Bu belde ve ilçelerin yazın atık suları baraj havzasına ulaşıncaya kadar kurumakta. Ancak kışın, dere ile birlikte çok düşük bir debi ile baraj gölüne aktığı tespit edilmiştir. Dicle Baraj Gölü su kaynağımızın parametrik değerlerini rutin olarak takip etmekteyiz. Bu incelemeler sonucu su kaynağımızın kategori A1 sınıflandırmasına uygun değerleri içerdiğini, bazı değerlerde altında bile kaldığını yani basit fiziksel arıtma ile içilebilir nitelikte bir su kaynağı olduğunu görmekteyiz.

Bu çalışmamıza ek olarak, 2001 yılında kurulmuş olan içme suyu arıtma tesisi ile Dicle Baraj Gölü'nden alınan suyu arıtıp şebekeye vermekteyiz.

İçme suyu arıtma tesisi, her ihtimale karşı basit bir fiziksel arıtma değil tam bir kimyasal arıtma ve suda oluşabilecek kirlilikler alınıp sağlıklı bir şekilde şebekeye sunulması için kurulmuş bir ünite. Suyu almak, arıtmak da maalesef yeterli değildir. Suyun arıtıldıktan sonra şebekeye verilmesinden sonra da su kirlenebilir. Bu nedenle suyun rutin olarak takibinin yapılması lazım. Bu amaçla Sağlık Bakanlığı'nın yine AB sürecinde yayınladığı yönetmeliğe tabi olarak sürekli olarak kontrol izleme ve denetim izleme adı altında takibinin yapılması gerekiyor. Bu amaçla bu yönetmelik yayınlanmış. Biz şehir merkezinde bu yönetmeliğe ve DİSKİ'nin kendi yönetmeliklerine dayanarak şehir merkezinde suyun tam kalitesini yansıtacak şekilde 30'a yakın noktadan sürekli olarak su numunesi alıp analiz etmekteyiz. 2009 yılında toplam 5168 adet söz konusu analizlerden yapılmıştır. Kontrol izleme ve denetleme izleme analizleri yapıldı. Kontrol izleme analizleri daha çok şebekede arıtıldıktan sonra olabilecek kirlenmenin tespiti için yapılmakta. Denetim izleme de rutin olarak ve çok detaylı bir analiz. Suyun fiziksel, kimyasal ve bakteriyolojik olarak standartlara uygun olup olmadığını gösteren bir adet denetim izleme analiz sonucunda herhangi bir sorun çıkması durumunda, arıtma ünitenizle ilgili değişikliğe gitmek zorunda kalabilirsiniz. Diyarbakır içme suyuna uyguladığımız kimyasal, fiziksel, bakteriyolojik testlerde; bütün parametreler açısından yapmış olduğumuz analizlerde bütün değerlerin, mevzuatta olması gereken standart değerlerin çok çok altında olduğu tespit edilmiştir. Bizim şuan Diyarbakır'da şebekeye vermiş olduğumuz su gerek mevzuat açısından gerekse de kalite kriterleri açısından çok uygun bir sudur. Türkiye'de birçok şehirde musluktan su içemezsiniz ama Diyarbakır'da çok rahat biçimde içebilirsiniz. Bununla birlikte su kalitesinin takibi ile ilgili farklı çalışmalar da yapmaktayız. Özellikle ilimize bağlanan köylerde su kalitesi takibi yapmaktayız. Mücavir alanımıza katılan köylerde içme suyu şebekesi döşenip otomatik klorlama sistemi ile içme ve kullanma suları dezenfekte edilmekte, rutin olarak bakteriyolojik ve kimyasal olarak incelenmektedir. Yani şebeke suyundan su almayan ve su kaynağı bir yer altı suyu olan köylerimizin de rutin dezenfeksiyon işlemleri yapıp su

kalitesini rutin olarak izlemekteyiz. Ayrı bir çalışmamız daha var, rutin olarak yaptığımız; bahsettiğim gibi suyu arıtıp şebekeye vermek maalesef yeterli olmuyor, suyun takibini de yapmak lazım. Suyun şebekede kirlenme olasılığı var. Suyun Türkiye'deki mevzuat eksikliğinden dolayı depolarda kirlenme olasılığı var, suyun yine mevzuat eksikliğinden dolayı bina şebekesinden dolayı kirlenme olasılığı var. Bu nedenle DİSKİ Genel Müdürlüğü tarafından şebeke suyu kalitesinin bozulmaması ve halk sağlığının korunmasının sürdürülebilirliğini sağlamak açısından okul ve bina su depoları temizliği ve dezenfeksiyon işlemleri rutin olarak yapılmakta.

Suyun kalitesini izlemek yakın zamana kadar çok güçtü. Özellikle aldığımız suyun analizlerini yapmak... Su, analiz için Ankara'ya ya da Refik Saydam'da belirtilen yerlere gönderiliyordu. Bu da oldukça güçtü ve zaman alıyordu. Bu zorlukları aşmak için biz yerel sular idaresinde kendi laboratuvarımızı kurduk. Suya yönelik bakılması gereken, su sağlığı ile ilgili tüm analizlerin yapılmasına yönelik bir laboratuvar kuruldu. Laboratuvar 20 Ekim 2010 tarihinde akredite oldu. Yani bizim suya uyguladığımız analiz sonuçlarının güvenilirliği, uluslararası düzeyde kabul edilebilirliği tanınmıştır. Yine şehir şebeke suyuna vermiş olduğumuz sular için Diyarbakır'da belli noktalarda rutin olarak klor takibi yapılmakta...

Konuşmamı bitirirken şunları söylemek istiyorum. Dicle baraj gölü su kaynağı "İçme Suyu Elde Edilen Ve Elde Edilmesi Planlanan Yüzeysel Suların Kalitesine Dair Yönetmelik" kategorisine göre A1 kategorisinde olup basit fiziksel arıtma ve dezenfeksiyon ile içilebilir özelliğe sahiptir. Ayrıca Diyarbakır'ın içme suyu şebekesine verilen suyun kalitesi "İnsani Tüketim Amaçlı Sular Hakkındaki Yönetmelik"te verilen standart değerden kalite bakımından çok daha iyidir.

Bizim su kaynaklarının korunması ve kalitesinin devamı açısından bazı önerilerimiz de var. İl bazında yerleşim yerlerinin su kalitesinin korunması ve sürekliliğinin sağlanması için bütün ilçe ve belde belediye su kanal hizmetlerinin yürütülmesine DİSKİ Genel Müdürlüğü olarak talibiz. Halk sağlığı ve su kalitesini ilgilendiren su ve atık su arıtım, nakil ve bertaraf ile ilgili yatırım maliyetlerinde ve işletme giderlerinde yerel yönetimlere her türlü kolaylığın sağlanmasının sürdürülebilir bir su politikası için gerekli olduğunu düşünüyoruz. Ayrıca su kalitesinin korunması ile ilgili yürürlükteki yönetmeliklerde belirtilen denetim hususları bakanlık tarafından yeterince yapılamamakta, bu nedenle gerekli organizasyon ve tedbirlerin bakanlık tarafından bir an önce alınması gerekir diyoruz.

Teşekkürler

EKLER

Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği

Amaç ve Kapsam

Madde 1 — Bu yönetmeliğin amacı, Ülkenin yeraltı ve yerüstü su kaynakları potansiyelinin korunması ve en iyi bir biçimde kullanımının sağlanması için, su kirlenmesinin önlenmesini sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle uyumlu bir şekilde gerçekleştirmek üzere gerekli olan hukuki ve teknik esasları belirlemektir.

Bu yönetmelik, su ortamlarının kalite sınıflandırmaları ve kullanım amaçlarını, su kalitesinin korunmasına ilişkin planlama esasları ve yasaklarını, atık suların boşaltım ilkelerini ve boşaltım izni esaslarını, atık su altyapı tesisleri ile ilgili esasları ve su kirliliğinin önlenmesi amacıyla yapılacak izleme ve denetleme usul ve esaslarını kapsar.

Havza Planı, Havza Koruma Planı

Madde 5 — Kıta içi su kaynaklarının her türlü kullanım amacıyla korunması, kirlenmesinin önlenmesi ve kirlenmiş olan su kaynaklarının su kalitesinin iyileştirilmesi amacıyla havzanın özelliklerinin de dikkate alındığı bir havza koruma planı yapılması esastır. Yapılan havza koruma planı sonucunda uzun vadeli bir koruma programı ve koruma tedbirleri belirlenir. Bu yolla hazırlanacak koruyucu plana uyulması esastır.

İçme ve Kullanma Suyu Temin Edilen Kıta İçi Yüzeysel Sularla İlgili Kirletme Yasakları

Madde 16 — İçme ve kullanma suyu rezervuarları ve benzeri su kaynaklarının korunmasında, kaynağın ve havzasının özellikleri bilimsel çalışmalar ile değerlendirilerek, koruma alanlarının tanımı ve koruma esasları ile ilgili olarak her kaynak ve havzasına ilişkin özel hükümler getirilinceye kadar aşağıda verilen genel ilkeler ve koruma alanları geçerlidir. Özel hükümler Bakanlıkça veya Bakanlıkla koordineli olarak Valiliklerce, Büyükşehir Belediyelerine içme ve kullanma suyu temin edilen havzalarda Büyükşehir Belediyesi Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüklerince yapılır/yaptırılır.

a) Artılsa dahi içme ve kullanma suyu rezervuarına atık suların deşarjına izin verilmez.

Mutlak Koruma Alanı

Madde 17 — Mutlak koruma alanı, içme ve kullanma suyu rezervuarının maksimum su seviyesinden itibaren 300 metre genişliğindeki şerittir. Söz konusu alanın sınırının su toplama havzası sınırını aşması hâlinde, mutlak koruma alanı havza sınırında son bulur. Bu alanda aşağıda belirtilen koruma tedbirleri alınır;

a) (Değişik:R.G.-13/2/2008-26786) Maksimum su seviyesinden itibaren 300 metre genişliğindeki şerit kamulaştırılır. Kamulaştırma suyu kullanan idare veya idarelerce yapılır. Ancak 1988 yılı veya su temin projesinin yatırım programına alındığı tarih itibarıyla mevcut olan yapılarda bu alanda kamulaştırma yapılmaya kadar, yapı inşaat alanında değişiklik yapmamak ve kullanım maksadını değiştirmemek şartıyla gerekli bakım onarım yapılabilir.

b) İçme ve kullanma suyu projesine ve mevcut yapıların kanalizasyon sistemlerine ait mecburi teknik tesisler hariç olmak üzere, bu alanda hiçbir yapı yapılamaz. Bu alanda kalan mevcut yapılar dondurulmuştur.

c) Çevre düzeni planına uyularak, bu alan içinde gölden faydalanma, piknik, yüzme, balık tutma ve avlanma ihtiyaçları için cepler teşkil edilir. Bu cepler su alma yapısına 300 metreden daha yakın olamaz.

d) Kamulaştırmayı yapan idarece gerekli görülen yerlerde alan çitle çevrilir veya koruma alanı teşkil edilir.

Kısa Mesafeli Koruma Alanı

Madde 18 — Kısa mesafeli koruma alanı, içme ve kullanma suyu rezervuarlarının mutlak koruma alanı sınırından itibaren 700 metre genişliğindeki şerittir. Söz konusu alan sınırının, su toplama havzası sınırını aşması hâlinde, kısa mesafeli koruma alanı havza sınırında son bulur. Kısa mesafeli koruma alanı içinde;

a) Turizm, iskan ve sanayi yerleşmelerine izin verilemez.

b) Her türlü katı atık ve artıkların depolanmasına ve atılmasına izin verilemez.

c) Bu Yönetmeliğin 17 nci maddesinin (b) bendinde anılan mecburi teknik tesisler ile 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamına giren uygulamalar dışında hafriyat yapılamaz.

d) (Değişik:R.G.-13/2/2008-26786) Sıvı ve katı yakıt depolarına izin verilemez. Bu alanda kalan mevcut yapılar dondurulmuştur. Dondurulan binalarda mevcut yapı inşaat alanında değişiklik yapmamak ve kullanım maksadını değiştirmemek şartıyla gerekli tadilat ve bakım yapılabilir.

e) Bu alanın rekreasyon ve piknik amacıyla kullanılmasına dönük kamu yararlı ve günü birlik turizm ihtiyacına cevap verecek, sökülüp takılabilir elemanlardan meydana gelen, geçici nitelikte kır kahvesi, büfe gibi yapılara, suyu kullanan idarece onanmış çevre düzeni ve uygulama planlarına ve plan kararlarına uygun olarak izin verilebilir.

f) Bu alanda yapılacak ifrazlardan sonra elde edilecek her parsel 10000 m² den küçük olamaz. (e) bendinde belirtilen nitelikteki yapıların kapalı kısımlarının toplam alanı her parselde 100 m² yi geçemez.

g) (e) bendinde belirtilen yapıların atık suları, Sağlık Bakanlığının 13/3/1971 tarihli ve 13783 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren, Lağım Mecrası İnşaatı Mümkün Olmayan Yerlerde Yapılacak Çukurlara Ait Yönetmelik hükümlerine göre yapılacak olan sızdırmaz nitelikteki fosseptiklerde toplanır ve atıksu altyapı tesisine verilir.

h) Suni gübre ve tarım ilaçları kullanmamak şartıyla, hayvancılık ile ilgili yapılar hariç olmak üzere kontrollü otlatmaya ve diğer tarımsal faaliyetlere Tarım ve Köyişleri Bakanlığının kontrol ve denetiminde izin verilir. Ayrıca erozyonu azaltıcı metodların uygulanması esastır.

ı) Zorunlu hallerde, imar planı gereği yapılacak yolların bu alandan geçecek olan kısımlarında sadece ulaşım ile ilgili işlevlerine gerekli tedbirlerin alınması şartı ile izin verilebilir. Dinlenme tesisi, akaryakıt istasyonu ve benzeri tesisler yapılamaz.

j) Bu alanda 4/9/1988 tarihinden veya kaynağın içme ve kullanma suyu kapsamına alındığı tarihten önce mevcut olan yerleşim ve sanayi tesislerinden kaynaklanan atık suların havza dışına çıkartılması esastır.

Orta Mesafeli Koruma Alanı

Madde 19 — Orta mesafeli koruma alanı içme ve kullanma suyu rezervuarlarının kısa mesafeli koruma alanı sınırından itibaren 1 kilometre genişliğindeki şerittir. Söz konusu alan sınırının su toplama havzası sınırını aşması halinde, orta mesafeli koruma alanı havza sınırında son bulur. Bu alandaki koruma tedbirleri aşağıda belirtilmiştir;

a) Bu alanda hiçbir sanayi kuruluşuna ve iskana izin verilemez.

b) Bu alanda yapılacak ifrazlardan sonra elde edilecek her parsel 5000 m² den küçük olamaz. Bu parsellerin tapu ve kadastro veya tapulama haritasında bulunan bir yola, yapılan ifrazdan sonra en az 25 metre cephesi bulunması mecburidir.

c) Bu alanda bulunan parsellerde sıhhi ve estetik mahzur bulunmadığı takdirde; parsel sathının %5 inden fazla yer işgal etmemek, inşaat alanları toplamı 2 katta 250 m² yi, saçak seviyelerinin tabii zeminden yüksekliği $h = 6.50$ metreyi aşmamak, yola ve parsel sınırlarına 5 metreden fazla yaklaşmamak şartı ile, bir ailenin oturmasına mahsus bağ veya sayfiye evleri yapılmasına izin verilebilir.

Bu alanda ayrıca, yerleşik halkın ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla entegre tesis niteliğinde olmayan mandıra, kümes, ahır, ağıl, su ve yem depoları, hububat depoları, gübre ve silaj çukurları, arıhaneler ve un değirmenleri gibi konut dışı yapılara, mahreç aldığı yola 10 metreden, parsel hudutlarına 5 metreden fazla yaklaşmamak ve inşaat alanı kat sayısı % 40 ı ve yapı yüksekliği $h = 6.50$ metreyi geçmemek şartı ile suyu kullanan idarece izin verilebilir. Beton temel ve çelik seralar yaklaşma mesafelerine uyulmak şartı ile inşaat alanı katsayısına tabi değildir.

Beton temel ve çelik çatı dışındaki basit örtü mahiyetindeki seralar ise yukarıda belirtilen çekme mesafeleri ve inşaat alanı katsayısına tabi değildir. Bu tesisler hakkında başka

bir amaçla kullanılmayacağı hususunda tesis sahiplerince Valiliğe noter tasdikli yazılı taahhütte bulunulması ve uygun görüşünün alınması gerekmektedir. Bu maddede anılan yapılar ilgili Bakanlık ve kuruluşlarca hazırlanmış bulunan 1/50 veya 1/100 ölçekli tip projeler üzerinden yapılabilir. Ayrıca tüm yapıların imar mevzuatına uygun olarak yapılması gerekir.

(Ek paragraf:R.G.-13/2/2008-26786) Bu alandaki köylerin 1/1000 ölçekli uygulama imar planları yapılıncaya kadar köy yerleşik alan sınırları içinde yapılaşmaya izin verilmez. Ancak, 1/1000 ölçekli uygulama imar planları yapımından sonra köy yerleşik alan sınırları içinde yapılacak yapılara, taban alanı katsayısı 0.40, toplam inşaat alanı 200 metre kare, yükseklik 6.50 metreden fazla olmamak koşuluyla, ilgili idarece izin verilebilir. Bu alanlarda minimum ifraz 300 metre kare olup, ifraz suretiyle sokak ihdas edilemez ve kadastroda mevcut yol dışında yeni yol oluşturacak ifraza izin verilmez

d) (c) bendinde belirtilen tesislerin atıksuları, ancak teknik usuller tebliğinde verilen sulama suyu kalite kriterlerine uygun olarak arıtıldıktan sonra sulamada kullanılabilir.

e) (Değişik:R.G.-13/2/2008-26786) Hiçbir şekilde maden ocağı açılmasına ve işletilmesine izin verilmez.

f) Bu alanda suni gübre ve tarım ilaçları kullanılamaz.

g) Bu alanda hiçbir surette katı atık ve artıkların depolanmasına ve atılmasına izin verilemez.

h) İmar planı gereği yapılacak yolların bu alandan geçirilecek kısımlarında sadece ulaşım ile ilgili fonksiyonlarına izin verilir. Akaryakıt istasyonu yapılamaz.

ı) Bu alanda 4/9/1988 tarihinden veya kaynağın içme ve kullanma suyu kapsamına alındığı tarihten önce mevcut olan yerleşim ve sanayi tesislerinden kaynaklanan atık suların havza dışına çıkartılması esastır.

Uzun Mesafeli Koruma Alanı

Madde 20 — İçme ve kullanma suyu rezervuarının yukarıda tanımlanan koruma alanlarının dışında kalan su toplama havzasının tümü uzun mesafeli koruma alanıdır.

a) Bu alanın, orta mesafeli koruma alanı sınırından itibaren yatay olarak 3 kilometre genişliğindeki kısmında tamamen kuru tipte çalışan, tehlikeli atık üretmeyen ve endüstriyel atıksu oluşturmayan sanayi kuruluşlarına izin verilebilir. Bu tesislerden kaynaklanacak katı atık ve hava emisyonunun rezervuarın kalitesini etkilemeyecek ölçüde ve şekilde uygun berterafının sağlanması gerekir. Çöp depolama alanlarına ve bertaraf tesislerine izin verilmez. Turizm ve iskana 19 uncu maddede belirlendiği şekilde izin verilir.

Bu alanda galeri yöntemi patlatmalar, kimyasal ve metalurjik zenginleştirme işlemleri yapılamaz. Madenlerin çıkarılmasına; sağlık açısından sakınca bulunmaması, mevcut su kalitesini bozmayacak şekilde çıkartılması, faaliyet sonunda arazinin doğaya geri kazandırılarak terk edileceği hususunda faaliyet sahiplerince Bakanlığa noter tasdikli yazılı taahhütte bulunulması şartları ile izin verilebilir.

(Değişik son paragraf:R.G.-13/2/2008-26786) Bu alandaki faaliyetlerden oluşan atıksuların; bu Yönetmelikte belirtilen ilgili sektörün alıcı ortama deşarj standartlarını sağlayarak havza dışına çıkartılması ya da geri dönüşümlü olarak kullanılması zorunludur.

b) (Değişik:R.G.-13/2/2008-26786) (a) bendinde belirtilen alanın bittiği yerden itibaren su toplama havzasının sınırına kadar olan alandaki faaliyetlerden kaynaklanan atıksuların, Yönetmelikteki Tablo 5'ten Tablo 21'e kadar olan deşarj standartlarını sağlayarak havza dışına çıkarılması veya geri dönüşümlü olarak kullanılması zorunludur.

Ancak, 4/9/1988 tarihinden veya kaynağın içme ve kullanma suyu kapsamına alındığı tarihten önce bu alanda mevcut olup, uzun mesafeli koruma alanında kalan tesislerden sıvı, gaz ve katı atıklarını ilgili idare tarafından uygun görülen ekonomik uygulanabilirliği ispatlanmış ileri teknoloji seviyesinde arıtma ve bertaraf teknikleri ile uzaklaştırılmasını sağlayanlarda bu esaslar aranmaz.

Bu alanda çöp depolama ve bertaraf alanları Bakanlığın uygun görüşü alınarak yapılabilir.

İçme Suyu Elde Edilen Veya Elde Edilmesi Planlanan Yüzeysel Suların Kalitesine Dair Yönetmelik

Amaç:

Madde 1 — Bu yönetmeliğin amacı, içme suyu temini amacıyla kullanılan ya da kullanılması planlanan yüzeysel sular ile ilgili esasları, kalite kriterlerini ve bu suların içme suyu amaçlı kullanılabilmesi için uygulanması gereken arıtma tiplerini belirlemektir.

Yönetmeliğin uygulanması ile ilgili hususlar

Madde 9 — Bu yönetmeliğin uygulanmasında;

b) İlgili idare, içme suyu amacıyla kullanılan veya kullanılması planlanan yüzeysel suların, özellikle (A3) kategorisinde yer alan yüzeysel suların iyileştirilmesini sağlamak için zaman çizelgesi dâhil sistematik bir içme suyu havzası koruma planı hazırlar.

Kalite standartları ve uygun arıtma metotları

Madde 5 — İçme ve kullanma amacıyla kullanılan veya kullanılması planlanan yüzeysel sular, bu yönetmeliğin Ek-I inde yer alan fiziksel, kimyasal ve mikrobiyolojik özellikleri belirlenmiş 46 parametre için verilen zorunlu ve kılavuz sınır değerlere göre üç farklı kategoriye ayrılmış ve her kategori için arıtma tipleri belirlenmiştir.

Kategori A1: Basit fiziksel arıtma ve dezenfeksiyon ile içilebilir suları;

Kategori A2: Fiziksel arıtma, kimyasal arıtma ve dezenfeksiyon ile içilebilir suları;

Kategori A3: Yoğun fiziksel ve kimyasal arıtma, ileri arıtma ve dezenfeksiyon ile içilebilir suları ifade eder.

İçme ve kullanma amacıyla kullanılan veya kullanılması planlanan yüzeysel suların, kategorilere göre verilmiş olan arıtma proseslerinden geçirildikten sonra nihai olarak 17.02.2005 tarihli ve 25730 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan İnsani Tüketim Amaçlı Sular Hakkında Yönetmelik ile belirlenmiş olan içme ve kullanma suyu standartlarını sağlaması esastır.

Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği Havzalarda Özel Hüküm Belirleme Çalışmalarına İlişkin Usul ve Esaslar Tebliği

Madde 1 – (1) Bu Tebliğin amacı; 31.12.2004 tarihli ve 25687 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği’nin 16ncı maddesi hükmü çerçevesinde, havzanın fiziki ve teknik özelliklerinin bilimsel çalışmalar ile değerlendirilmesi, **koruma** alanları ve **koruma** esaslarının belirlenmesine yönelik yapılacak olan çalışmayı ve bu çalışmaya ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.

i) Özel hüküm belirleme çalışması: İçme ve kullanma suyu rezervuarlarının ve benzeri su kaynaklarının kirliliğe karşı korunmasına, kaynağın ve havzasının özelliklerinin bilimsel çalışmalar ile değerlendirilerek, **koruma** alanlarının ve **koruma** esaslarının belirlenmesine yönelik çalışmaların bütünü,

BÖLÜM II

Özel Hüküm Belirleme Çalışması İçin Ön Koşullar

Madde 4 – (1) Özel hüküm belirleme çalışması içme ve kullanma suyu temin maksadıyla kullanılan veya kullanılması planlanan her **havza** için yapılması gerekmektedir;

a) Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği’nin 16 ila 20nci maddelerinde belirtilen hukuki ve teknik esaslar uygulanmasına rağmen, içme ve kullanma suyu temin edilen kıta içi yüzeysel su kaynaklarının havzalarındaki mevcut su kalitesinin, 20.11.2005 tarihli ve 25999 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan İçme Suyu Elde Edilen Veya Elde Edilmesi Planlanan Yüzeysel Suların Kalitesine Dair Yönetmelik hükümleri çerçevesinde olumsuz yönde değiştiği;

b) Havzadaki mevcut kullanımlar sonucunda, İçme Suyu Elde Edilen Veya Elde Edilmesi Planlanan Yüzeysel Suların Kalitesine Dair Yönetmelik hükümlerine göre rezervuardaki su kalitesinin, içme ve kullanma suyu teminine uygun olmadığı halde, havzada içme ve kullanma suyu temin edilmesinin zorunlu olduğu,

c) Büyükşehir Belediyesi, Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlükleri’nce Bakanlık onayı alınarak çıkartılan ve uygulanan **Havza Koruma** Yönetmelikleri hükümlerinin yetersiz kaldığı, taleplere cevap veremediği, uygulama kabiliyetinin bulunmadığı veya ilgili hükümler uygulandığı halde rezervuardaki mevcut su kalitesinin olumsuz yönde değiştiği,

ç) Havzanın hidrojeolojik, jeolojik, topografik, zemin, bitki örtüsü gibi özelliklerinin maksimum su kotu çizgisine eş uzaklık eğrileri boyunca da değişiklik göstermesi sebebiyle **koruma** alanlarının sadece kıyı kenar çizgisine uzaklık esas alınarak belirlenmesinin doğru

olmadığı durumlar ile havzadaki mevcut yapılaşmanın gerektirdiği,

d) Oluşan atık suların teknik ve ekonomik olarak **havza** dışına çıkarılmasının mümkün olmadığı ve/veya geri dönüşümlü olarak kullanılamadığı durumlarda, bu çalışma öncelikli olarak yapılır.

Diyarbakır Su Ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü

Dicle Baraj Gölü Havza Koruma Yönetmeliği

Amacı; içme ve kullanma suyu temin edilen yüzeysel ve yer altı su kaynaklarının evsel, endüstriyel, tarımsal ve her türlü hayvancılık faaliyetlerinden kaynaklanan atık sular ile kirlenmesini önlemek için bu kaynaklar etrafında bulunan; mutlak, kısa, orta ve uzun mesafeli koruma alanlarında alınacak tedbirlerle su kaynağının ve toplum sağlığının korunmasıdır.

İnsani Tüketim Amaçlı Sular Hakkında Yönetmelik

Amaç;

Madde 1 — Bu yönetmeliğin amacı, insani tüketim amaçlı suların teknik ve hijyenik şartlara uygunluğu ile suların kalite standartlarının sağlanması; kaynak suları ve içme sularının istihali, ambalajlanması, etiketlenmesi, satışı, denetlenmesi ile ilgili usul ve esasları düzenlemektir.

Salon konuşmaları

Hasan Argünağa (*Batman Çevre Gönüllüler Derneği Başkanı*)

DİSKİ'den konuşan arkadaşımız Diyarbakır suyunun temiz olduğunu söyledi. Ben Batman'dan geliyorum. Batman'ın dört tarafı, tepeleri yüzlerce petrol kuyusuyla çevrili... Ve dolayısıyla derelerinden petrol akan, petrol atıkları akan bir yerden geliyorum. Maalesef bizim sularımız çok ciddi bir kirlilik tehdidi altında. Petrol kuyuları ülkenin ekonomisine katkıda bulunuyor ancak benim doğama, çevreme çok büyük zarar veriyor. Çünkü çevre mevzuatlarına uymuyorlar. Su kaynaklarının korunması için birçok yönetmelikten bahsettiniz maalesef Batman'da ciddi bir su kirliliği var. Biz Çevre Gönüllüleri Derneği olarak Batman'daki petrol kirliliğinin atıklarını görüntüledik. Yıllardır bunun mücadelesini veriyoruz. Bu kirlilik 400 bin nüfuslu kentimizin sağlığını tehdit ediyor.

2009 yılı içinde Sağlık Bakanlığı tarafından Batman'a gönderilen resmi bir yazıda "kentlin içme suyunun yemeklerde dahi tüketilmemesi, arıtma tesisi devreye girinceye kadar kullanılmaması, tüketilmemesi gerektiği ve bu bilginin etkin şekilde halka duyurulması" isteniyordu. Batman Dicle havzasında fenolden kaynaklı ciddi bir kirliliğin olduğunu biliyoruz. Biz İluh deresinde akan atıkları görüntüledik, fotoğrafladık, belgeledik. Buna rağmen kimse bu kirliliği sahiplenmedi. BOTAŞ, TÜPRAŞ bu kurumların hiçbiri sorumluluğunu kabul etmedi. Kirliliği dava konusu yaptık. Yerel mahkeme takipsizlik verdi. Bir üst mahkeme, ağır ceza mahkemesi dosyamızı ret etti ve biz bu sorunu AİHM'e taşımış bulunuyoruz. Batman'ın, Dicle'nin bir kirlilik kaynağı şu ana kadar Batman, Bismil, Silvan, Beşiri, Kozluk bütün bu yerleşim yerlerinin atık suları arıtılmadan Dicle'ye atılıyor. İki yıl önce Sağlık İl Müdürlüğü'ne baskı yaptık, Hasankeyf önünden alınan numunelerde koli basili oranı çok yüksek seviyelerde çıktı. Yıllardır Dicle bu şekilde kirletiliyor. Güven Eken beye şunu sormak istiyorum: Batman barajı su tutmadan önce yöremizde, dağlarımızda yüzlerce, nereye gitseniz her taraftan keklik sesi duyulurdu. Keklik sesi duymakla kalmıyorduk, önümüzden, arkamızdan keklikler uçardı. Şu anda Mereto dağının zirvesinde, 3000 m yükseklikte, güneydoğunun en yüksek dağında bile artık keklik sesi duymuyoruz. Bunu neye bağlıyorsunuz? Saygılar sunarım.

..... (Suruç Belediyesi İmar Müdürlüğü)

İlk sorum, yakın bir süreçte iklim değişikliğine bağlı olarak tarım ve içmede kullanılacak olan suyun kalmayacağı uyarısında bulunuldu. İsrail’de büyük bir arıtma tesisi ile içme ve tarımsal amaçlı su temin edilebiliyor. Küresel ısınma sonucu mevcut doğal kaynaklar yok olduğunda böyle tesislerle su elde edilebilir mi? Edilse bile bunun doğaya ve insana zararları nelerdir? Diğer sorum barajlarla ilgili, bütün konuşmacılarımız barajların olmaması gerektiğinden bahsettiler. Fakat Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi ve diğer yerel yönetimler de içme sularını baraj göllerinden temin ediyorlar. Barajları yok edeceksek yerel yönetimler içme sularını nerden elde edecekler bu bir zorunluluk mudur? Zorunluluksa neden biz bütün barajların yok edilmesini istiyoruz.

Yücel Akay (Mezopotamya Sosyal Forumu)

Serdar beye bir soru soracağım: Şu an Dicle Nehri’ne hayvan borsasının atıkları atılmakta mıdır? O bölgede bulunan arıtma tesisi çalışıyor mu? Dicle Nehri Basra körfezine kadar etkileyen bir konuma sahip. Bu nehre bırakılan bütün kirliliklerin bir şekilde Basra körfezine kadar, Dicle vadisinin ekosistemini etkilediğini düşünerek bu yönde bir tedbir alıp almadıklarını sormak istiyorum. Bunun yanı sıra Dicle Üniversitesi’nin atıklarını olduğu gibi direkt olarak Dicle Nehri’ne aktığını biliyoruz. Bu konuda belediyenin organize edebileceği sivil bir tepki mümkün mü, değil mi?

Ekrem Demir (Yerel Gündem 21 Çevre Grubu, ana sağlık sekreteryası)

Serdar beye bir soru soracağım. Elazığ maden bakır işletmeleri tekrar devreye girmiş durumda. Basında yer alan haberlere ve söylenenlere göre arıtma tesisi bulunmamakta. Bu tesisin atıkları Dicle sulama havzasını nasıl etkilemektedir. Bununla ilgili DİSKİ’nin herhangi bir önlemi, bir çalışması var mı?

Emin Bulut (Batman Turizm Tanıtım Derneği Başkanı)

Dicle, Mezopotamya’ya büyük bir canlılık, büyük bir sinerji vermektedir. Ilısu Barajı’nın iki yönünden bahsetmek istiyorum. Birincisi ekonomik olarak şirketlerin talip oldukları ana tema 2 milyar dolarlık ranttır. Bu para çok büyük, iştah kabartmaktadır. İkincisi, Doğu Raman ve Batı Raman eteklerinde yaklaşık olarak 800’ün üzerinde petrol yatağı var. Bu petrol yataklarının rezervlerinin sınırlı olduğunu bilmek lazım... Enerji elde edilecek diye bütün bölgenin ekolojisini tahrip ediyorsunuz ama bir süre sonra enerji üretim kaynaklarınız sonlanıyor, elinizde ne enerji kaynağı ne de doğa kalıyor. Baraj yapacak olursanız aynı sonuçla karşılaşacaksınız. Ilısu Barajı’nın ikinci bir boyutu var, Dicle’nin dini mitolojik tarihçesi de var. Daniel peygamberin Allah’tan aldığı vahiyle asasıyla Dicle’yi çizdiği, o günden gelen sahabelerin mezarları var. Otuz yıl aradan sonra Hasankeyf’in

kıyıda köşede kalmış türbeleri var; İmam Abdullah Türbesi hem Şii geleneği hem Caferi hem de Alevilerin... Belki de ikinci, hacıların kutsal mekânı haline gelebilecek bir yer. O da su altında kalıyor. Ben Munzur'dan çok etkileniyorum. Oradaki ziyaret yerlerini Munzur ve Dersim hareketleri çok güzel bir şekilde gündeme getiriyorlar. Hem Doğa Derneği hem Hasankeyf'i Yaşatma Girişimi, Diyarbakır'daki, bölgedeki oluşumlar belki dini mitolojisini de ortaya koyarlarsa iyi olur. Bildiğiniz gibi hükümet ne laftan anlıyor ne söylemden anlıyor belki Allah'ın gazabından korkarlar ve bu işten geri çekilirler.

Son Konuşmalar

Gökşen Şahin

İsrail'deki arıtma tesisi deniz suyunu arıtarak tatlı suya, içilebilir hale getiriyor ve onu kullanıma sunuyor. Aslında buna bir yanılğı da diyebiliriz. Bu iklim değişikliğine çözüm olarak getiriliyor gündeme. Türkiye'nin de üç tarafı denizlerle çevrili deniz suyunu kullanarak su ihtiyacımızı karşılayabiliriz, deniyor. Bu yöntem birkaç açıdan ciddi problem taşıyor. İsrail'deki tesis çok büyük olmasına rağmen nüfusunun üçte birine yetecek kadar su üretebiliyor. Türkiye, nüfusunun tüm ihtiyacını karşılamak için çok daha büyük tesisler kurmak zorunda. Bu tür tesislerin çalışabilmesi için çok fazla enerji kullanımı gerekiyor. Oysa iklim değişikliğine yol açan en önemli neden enerji üretimi için kullanılan fosil yakıtlar. Ve enerji kullanımını daha da arttıran her bir teknolojik çözüm iklim değişikliğini arttıracak. Ayrıca bu tesisler kuruldukları deniz ekosistemlerine tamir edilemez zararlar veriyorlar. Yani bir sorunu giderirken daha büyük sorunlara yol açıyorlar. Bunu yapmak yerine bizim önerimiz su kaynaklarını da koruyacak nitelikte iklim değişikliğine karşı mücadele etmek ve çözümler üretmek. Ayrıca üretilecek her bir çözüm tüm gezegenin, tüm insanların çıkarını gözetilerek üretilmeli. Diyelim ki Türkiye'de ciddi bir kuraklık oldu ve bu tür arıtma tesisleri kuruldu. Türkiye'deki su sorunu çözüldü. Pekiyi, Afrika ve dünyanın diğer bölgelerinde yaşanan kuraklığa nasıl bir çözüm bulunacak. Bütün deniz sularının arıtılmasıyla mı? Burada küresel bir sorundan bahsediyoruz. Sadece bir noktaya, bir bölgeye odaklı bir çözüm üretmek bu sorunu çözemeyiz. Tuvalu'da yaşanan insanların artık yaşayacak bir yerleri kalmamasından bahsediyoruz. Bu insanların da en az bizim kadar bu gezegende yaşam hakları var. Pakistan'ın beşte biri sular altında kaldı. Milyonlarca yoksul Pakistanlı evinden yurdundan oldu, her şeylerini kaybettiler. Bu tür felaketlerin yaşanmaması için hala iklim değişikliğini durdurma olasılığımız varken hükümetler arası bağlayıcı bir anlaşma oluşturulması gerekiyor. Avustralya'da yaşananlardan bir örnek vermek istiyorum; Avustralya 2007 yılında çok ciddi bir kuraklık yaşadı. Avustralya'nın tarım alanları bu kuraklıktan yıkıcı bir şekilde etkilendi. Hükümetin bu kuraklığa ilişkin çözümü şöyle oldu: Kuraklık yaşanan bölgedeki nüfusa ülkenin güneyine taşınmaları söylendi. İnsanlar güneye göç ettiler. Daha sonra nüfusun daha yoğun olduğu Sidney, Melbourne gibi şehirlerde kuraklık yaşanmaya başlandı. Bu sefer hükümet insanlara "adanın kuzeyine gidin" dedi. Kuzey'de ise yağmur ormanları var. "Kesin yağmur ormanlarını, kendinize

tarım alanları açın” dediler. Yağmur ormanları sadece Avustralya için değil tüm gezegenin akciğerleri. Dolayısıyla bir yerde bu halka kırıldığında dünyadaki yaşam zincirini yok etmeye başlıyorsunuz, gezegendeki yaşam varlığınıza devam ettirmek için... Ki varlığını devam ettiremeyecek Pakistan gibi ya da Afrika ülkeleri gibi yoksul ülkeler var. İklim krizi aynı zamanda bir adalet sorunudur. Barajlar konusu da burada önem kazanıyor belki de. Bütün hidroelektrik santrallerini yapma gerekçeleri, elektrik enerjisi üretmek. Elektrik enerjisi üretmek yerine Türkiye Cumhuriyeti hükümeti şu anda kendi elektrik sisteminin enerji verimliliğine bakmalı. Şu an üretilen elektriğin yüzde 40’ı verimsizlikten gidiyor. Elektrik bir yerden bir yere iletilirken, taşınırken kaybediliyor. Sebebi iletim sistemlerinin eskiliği, kabloların yenilenmemiş olması. Bu iletim sistemlerini yenilemeniz ve yenilenebilir enerji kaynaklarına geçmeniz ile aslında Karadeniz bölgesindeki ve birçok bölgedeki hidroelektrik santrallerine gerek kalmadan yapmanız mümkün olacak. Başbakanın söylediği bir söz vardı “dereler denizlere akıyor bunları böyle mi bırakacağız ” diye... Elektriği üretmenin birçok yöntemi var, çözüm yolu var. Örneğin Almanya bizden çok daha az güneş alan bir ülke ama elektrik enerjisinin yüzde 16’sını güneşten elde edebiliyor. Türkiye ise güneş açısından Avrupa’nın ikinci güneşlenme potansiyeline sahip ülkesi, İspanya’dan sonra. Rüzgâra baktığımızda yine böyle bir durum var. Dolayısıyla elektrik üretmek için baraj yapmak yerine bir sürü alternatifiniz var. Bu alternatif, uygulanabilir yöntemlerin hepsi yenilenebilir enerji. Ayrıca bu kaynaklarda “milli kaynak” gibi bir sınırınız da yok. Rüzgârın ve güneşin milliyeti yoktur. Siz yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanarak sürdürülebilir enerji sistemine sahip olabiliyorsunuz. Bu aynı zamanda çevre ve doğa ile barışık bir sistem. İklim değişikliği ile mücadele konusunda bunları hayata geçirmeniz durumunda ciddi bir adım atmış oluyorsunuz. Şu an T.C. devleti yenilenebilir enerjiye çok küçük bir miktar teşvik veriyor. Bunun yerine Garanti Bankası’ndan Akbank’a Hasankeyf, Ilisu projesi için teşvik istemeyi iyi biliyorlar.

Güven Eken

Karadeniz’de bir laf var “sühunet” diye... Derenin bir sühuneti var, diyorlar. Dere geçtiği yerdeki yaşamı dengeliyor, oraya gerekli ve yeterli miktarda su veriyor. İklimi düzenliyor, nemi arttırıyor ya da azaltıyor, havayı temizliyor. Bir damar vücudumuzda ne yapıyorsa onu yapıyor. Karadenizliler öyle anlatıyor, bu dere buraya sühunet verir böylece kurak olmasını, karın çok sert olmasını engeller, yağışı düzenler. Keklikler de o sühunet gittiği için gidiyor. Ne geliyor? Siyah ve beyaz geliyor. Karışım gidiyor, çeşitlilik gidiyor yerine su ve kara dip dibe kalıyor. Ama geçiş yok. Suyla kara arasında bir duvar örüyorsunuz. Nehir ise o geçişi sağlıyor. İşte eskiler ona sühunet diyor o yüzden keklik de gidiyor, başka hayvanlar da gidiyor. Elbette insanlar da gidiyor. Ben kendi adıma bu enerji işinin, sulama işinin, iklim değişikliği işinin devletlere bırakılmayacak kadar önemli olduğunu düşünüyorum. Hiç umudum da yok açıkçası. Devlet falan da kalmamış durumda, sosyal devlet diye bir şey yok. Kamuyu gözeten devlet diye bir şey yok. Devlet, şirketin taşeronu... Dolayısıyla devletlere bırakamayız bu işi. Umarım Meksika’daki iklim zirvesinden birkaç

teselli çıkar. Bu işler devletlere bırakılamaz çünkü devletin yapısı zaten merkezi. Merkezi yapı ancak merkezi çözümler üretebilir. Ne yapar? Üretir; barajlar yapar, nükleer, rüzgâr, güneş bunlara hep merkezi bakar. Bir merkezde üretir oradan dağıtır. Ve üretilen enerji gider ve asla yerine gelmez. Doğadakinin tam tersi yani... Doğada hep bir döngü vardır. Doğanın düşünme disiplininin tam tersine işler merkezi yönetim. Dolayısıyla doğayı yok etmek için kurgulanmış bir düşünme biçimidir. İçme suyu barajlarını nasıl çözeceğiz? İçme suyu barajlarına gerek olmayacak yerleşim yerlerine ihtiyacı var dünyanın. Diyarbakır gibi, İstanbul gibi milyonlarca insanın yaşadığı yerleşim biçimini doğa ananın kaldıracak gücü yok. Her insan ihtiyacını yaşadığı bölgeden karşılayabilmeli. Karşılayabileceği bir yaşam biçimini benimsemeli. Temelde bir hata var: Şehir modeli ile dünyayı, gezegeni kurtarma modeli olmuyor. Eninde sonunda örnek yerleşim yerleri oluşacak. Soru şu; biz bunu iyiliğe dayalı, karşılıklı birbirimizle dayanışma içinde, iyiliğe hizmet ederek, kendi rızamızla mı bu noktaya geleceğiz? Yani ihtiyacımızdan fazlasını tüketmeye son vereceğiz ya da bu mecburen mi olacak? Yani dünya, insanlar iflas ettikten sonra mı olacak? Mesele bu... Kıyamet günü bugün gelecek falan değil. 13 dakikada bir, bir canlı (soyu) tükeniyor. Üç konuşmacı ve soruları yanıtlarken yüzden fazla canlı silindi gitti dünyadan. Bu yüzden modelleri değil, teknolojileri değil, düşünme biçimlerini değiştirmemiz lazım. Düşünme biçiminin temelinde de merkezi düşünme biçimi var. Bunu yok etmemiz lazım. İçme suyu barajlarına ihtiyaç olmayacak bir Diyarbakır'ı bir İstanbul'u düşünmemiz lazım. Bu yarın olmaz belki ama ben eninde sonunda Dicle Barajını yıkardım. Diyarbakır için Dicle Barajı'nı yıkan bir plan yapardım. Hasankeyf'i kurtarmak Dicle Barajı'nı yıkmakla başlar. Bir yandan Dicle Barajı'na bağımlı yaşayacaksınız bir yandan Hasankeyf yok olmasın, Hasankeyf'i kurtarın diyeceksiniz. Bu olmaz, en azından düşünce olarak barajsız bir Diyarbakır'ı bugün hayal edersek onbeş yıl sonra bunu başarabiliriz. Başarabiliriz, Diyarbakır'ın taşı var, dağı var, nehri var bir sürü kaynağı var. İnsanlar oralarda medeniyet kurmuşlar binlerce yıl. Niye şimdi devam etmesin? Niye hepimiz büyük şehirlere tikişalım, niye hepimiz İstanbul'a taşınıyoruz? Niye daha fazla insan gelsin diye 3. köprüyü yapıyoruz? Niye insanları köylerinden çıkarmaya çalışıyoruz? Bir düşünelim: Sistemin dönmesi için şehirlere ihtiyacı var. Kredi kartı verecek, bankalara bizi muhtaç bırakacak. Kendi kendimize yeter özgür toplumlar olmaktan çıkartacak bizi. Bunun en kolay yolu, bir bölgeye HES yaparsın, baraj yaparsın, maden yaparsın, savaş yaparsın ve insanları şehirlere toplarsın. Bunların hepsi aynı yere çıkıyor, insanları şehirlere toplamak ve sistemin kendilerine sunduklarıyla, sisteme muhtaç kalmalarını sağlamak... Bunun dışında modeller düşünmek lazım. Medeniyeti şehirlerin dışında sürdüreceği yeni modeller düşünmek lazım. Ve eski toplumların, atalarımızın yöntemlerini geliştirebiliriz. Uygarlık buradan çıkmış, Dicle'den, dönmüş dolaşmış bumerang gibi kendisini yok ediyor. Tarım burada çıkmış, tarımın en kötüsü şu anda GAP'ta yapılıyor. Sulama sistemleri burada çıkmış, en kötüsü burada yapılıyor. İlk suyu kontrol etme fikri burada hayat bulmuş, şimdi en kötü barajlar burada yapılıyor. Bu döngünün dışına çıkmak lazım. Bunu da medeniyeti şehrin dışına yayarak yapabiliriz. İçme suyu barajlarından da böyle kurtuluruz. Bunu yapana kadar da çözüm yoktur. Tabii insanlar Diyarbakır'da su içecek ve baraja ihtiyaç var. Ama insanlar orta ve uzun vadede, insanlar başka bir şey düşünebilir. Enerji için de aynı şey geçerli. Enerjiye ihtiyacım varsa bunu ben

kendim üreteceğim. Dağın başından, bilmem ne nehrinden, bilmem ne santralinden değil. Elektriği kullanmak istiyorsam çatımda üreteceğim; rüzgâr var, güneş var, su var. Baraj yapmadan nehir tribünleriyle elektrik üretebilirsiniz. Pek çok yerleşim yerimiz nehirlerin kenarında, peki niye yapmıyorlar? Çünkü düşünme biçimimize aykırı. Dünyada düşünme biçimi merkezi düşünme biçimi ve bu anlattıklarımın hepsi uçta. Yani insanların yaşadıkları yerdeki düşünme biçimleri, bu insanları özgürleştiren bir düşünme biçimi. Böyle modeller kurmak lazım. Bence bulunduğumuz coğrafya sihirli topraklar. Buralardan dünyaya çok şey yayılmış. Bu toprakların düşünce açısından da yenilikler üretebileceğini düşünüyorum. İğneyi önce kendimize batırmamız lazım. Kendi yaşamlarımızda dürüst isek, fedakârlıklar yapıyorsak, kendimizi şehir hayatının esaretinden kurtarabiliyorsak ya da en azından çaresini arıyorsak, çaresini bulamadığımızda üzülyorsak işte o zaman Hasankeyf'i kurtarırız, işte o zaman barajları yıkabiliriz.

Serdar Karataş

Sorulara kısaca yanıt vermeye çalışayım. Barajlar neden içme suyu amaçlı kullanılıyor? Aslında içme suyu ve kullanma suyu için barajların yapılmasına gerek yok. Sizin barajlardan içme ve kullanma amaçlı almış olduğunuz suyun miktarı, sulama amaçlı almış olduğunuz su miktarıyla kıyaslanamaz bile. İçme ve kullanma amaçlı su elde etmek için herhangi bir baraja ihtiyacınız yok. İkinci soru da İsrail'in kurak mevsimlerde geri dönüşüm, arıtma tesisleriyle su temin ettiğinden bahsetmişsiniz. Şimdi özellikle 2006-2007 yıllarında Türkiye'de yaşanan kuraklıkla birlikte baraj gölleri minimuma indi. Bu dönemde özellikle atık suların tekrar kullanımı ile ilgili bakanlığın bir çalışması oldu ama kuraklık bitince, sular yükselince tekrar arka planda kaldı. Aslında atık sular uzun yıllardır sulama amaçlı kullanılıyor. Her atık su kaynağının hemen sonunda bir tarım vardı. Atık sularla sulama yapılıyordu. Diyarbakır'ın geçmişinde de 10 yıl öncesinde de aynı durum vardı. Bu durum kuraklığın, susuzluğun yaşandığı bir çaresizlikten dolayı... Atık suların özellikle içme amaçlı değil de sulama amaçlı kullanımı gerek Avrupa'da gerek Afrika'da birçok yerde çalışmaları var. Diyarbakır ile ilgili hayvan borsası, Dicle Üniversitesi'nin atıkları ve Maden bakır işletmesi sorulmuştu. Maden bakır işletmesi hemen Maden çayının başlangıcında, Maden ilçesinde kurulu... Uzun yıllardır işletilmeyen bir tesisti. Özelleştirildikten sonra son bir buçuk yıldır faaliyette. Biz de rutin olarak denetliyoruz ama bizim yetki alanımızda değil. Bizim yetki alanımız Kralkızı Barajı, Dicle Barajı ve Dibni Barajının arasında kalan kısım ama yine de biz rutin olarak Elazığ Çevre ve Orman İl Müdürlüğü ile sürekli yazışmalar yapıyoruz ve geçen ay da Maden Bakır İşletmesi'ni denetledik. Şu an tam olarak işletilmiyor ve ciddi bir atıkları yok. Asıl cevher çıkarma işlemleri başlayacak ama başlamadan önce Çevre Orman Bakanlığı'nın denetiminde ve gerekli arıtma tesisini kurduktan sonra işletmeye geçecekler. Tabii Türkiye'de birçok yönetmelik var ama maalesef hala sularımız kirleniyor. Bunu engellemek için uygulanabilir denetimlerin ve su politikalarının benimsenmesi, hayata geçirilmesi gerekmektedir. Diyarbakır'ın çıkışında bulunan hayvan borsası ve Dicle Üniversitesi'nin atık sularıyla ilgili olarak; Dicle baraj gölleriyle ilgili mevzuat Çevre ve

Orman Bakanlığı'nın yetkisi içinde. Yönetmelikler de aslında birbiriyle çelişkili. Su kirlilik kontrol yönetmeliğinde "arıtılsa dahi içme ve kullanma suyu kaynağı olarak kullanılan bir kaynağa atık su deşarjı yapılamaz" diyor ama Dicle Nehri üzerinde ilçeler var, yerleşim yerleri var. Dicle baraj gölü, bölgenin yer altı kaynak sularını da besliyor. Bu anlamda içme suyu elde edilen bir kaynağa atık su deşarjı var. Ciddi anlamda denetim ve yönetmeliklerin uygulanabilir bir biçimde yenilenmesi ve akılcı su politikalarının daha iyi yönetmeliklerle geliştirilmesine ihtiyaç var. Temennim, daha iyi yönetmelikler ve daha iyi su politikalarının geliştirilip sağlıklı su kaynaklarının oluşmasıdır.

2. Oturum

Ulusal Ve Uluslararası Yasa, Sözleşme Ve Metinlerde "Su Hakkı"

Dünya Su Konseyi'nin 1992 yılında suyu "ihtiyaç maddesi" olarak tanımlaması ve su kaynaklarına yönelik yeni liberal politikaların uygulanmasına karşı dünyanın her tarafında su hakkı mücadeleleri yaygınlaştı. Bu mücadeleler sonucunda, 2010 yılının Temmuz ayında "BM tüm insan haklarının gerçekleştirilmesinin ayrılmaz bir parçası olarak, adil, güvenli ve temiz içme suyu ve suya dayalı sağlık hakkını kabul eder" maddesi Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda 122 ülkenin evet, 41 ülkenin çekimser oyu ile kabul edildi.

BM'de tanınan "su hakkı"nın ulusal ve yasal düzenlemelere, sözleşmelere etkisi ne olacaktır? BM'de çekimser oy kullanan Türkiye'nin uluslararası pozisyonu nedir, neden çekimser oy kullandı? Bunun hidro-enerji politikaları ile bağlantısı nedir? "Su hakkı" için süren ulusal ve uluslararası hukuki mücadeleler hangi aşamada ve bu süreçte ne tür deneyimler yaşadılar?

Moderatör: Seyfi Fidan (DİSKİ)

Konuşmacılar: Ar. Gör. Tolga Şirin (MÜ Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı), Tommaso Fattori (İtalya/ Italian Water Movements), Av. Arif Ali Cangı, Fahrettin Çağdaş (DİSKİ Genel Müdür Vekili)

Ar. Gör. Tolga Şirin (MÜ Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı)

Bu toplantının Diyarbakır'da yapılmasını anlamlı buluyorum. Çünkü benim ilk kez gelme fırsatı bulduğum bu bereketli coğrafya, yani Mezopotamya, birbirinden farklı birçok medeniyete ev sahipliği yapmanın yanında, bundan tam 5000 yıl önce insanlık tarihinde ilk defa merkezi su ve atık sisteminin kurulduğu topraklar olma özelliğini de taşımaktadır. Duanlar olmuştur, bu toplantının yapıldığı parka da ismini veren Sümerler, ilk su artıma tesisini biraz güneyimizde Nippur şehrinde kurmuşlardır.

Su, bu coğrafyada -diğer birçokları gibi- vazgeçilmez öneme sahiptir, hatta öyle ki bizzat bu coğrafyaya ismini de vermiştir. Bildiğiniz üzere "Mezopotamya" etimolojik olarak "iki nehrin arası" anlamına gelmektedir; yabancı konuklar belki bilmezler, erkek ve kız

çocuklarımızın isimlerinin de kaynağı olan Fırat ve Dicle nehirlerinin... Uzatmayayım, bu anlamlı topraklarda, "iki suyun arasında" bu uluslararası toplantıyı düzenleyenlere ve siz konuklara beni dinleme zahmetine katlandığınız için şimdiden teşekkür ederim.

Bir "İnsan Hakkı" olarak Su Hakkı'na neden ihtiyaç var?

Hep söyleriz "su hayattır" diye, bu tartışmasız doğru... Anadolu filozofu Thales'in yaşadığı dönemde, suyun her şeyin özünü (*akhe'sini*) oluşturduğu yönündeki tespiti göz ardı edilemez. Bugün bu forumda konuştuğumuz her şeyden, örneğin özel mülkiyetin ortaya çıkışından, dinsel inançlardan, aile, devlet ve benzeri kurumlardan; günümüzde güvence altına alınmış bütün hak kategorilerinden, hatta insandan bile önce var olan bir elementtir. Birbirleri ile yarışmaz ama ister evrimci olsun ister Ortodoks bir dindar, insanın ortaya çıkışında suyun rolünü kabul edecektir. Hal böyleyken su, kelimenin her anlamıyla doğallık içermektedir; şöyle ki, aramızda hukukçu olanlar daha iyi bilirler, liberal hukuk öğretisine göre insanın devletten de önce var olan ve müdahale edilemez bazı "doğal haklarından" bahsedilmektedir. Bugüne kadar üzerinde çokça durulmuş değildir ama aslında de en doğal hakkın, insanın su üzerindeki hakkı olduğu pek ala ileri sürülebilir. Nitekim bir görüşe göre (aynen aktarıyorum) "*Dharma Sastras (Eski Hint hukuku) ve İslam yasaları dâhil olmak üzere bütün eski hukuk sistemlerinde, ayrıca modern dönemde de geleneksel hukuk içerisinde su hakkının varlığını koruyor olması; bu hakkın, modern devletlerin hukukunca tanınan haklardan olma ihtimalini tamamen ortadan kaldırmaktadır.*"

Gerçekten de tarihte birçok devlette ve kültürde su üzerine bir hukuk var olagelmiştir. Örneğin günümüz Türkiye hukukunun restorasyon kaynağı olan Roma hukukunda ayrıntılı bir "sular hukuku"ndan bahsedilmektedir. Buna ek olarak Türkiye'nin tarihsel açıdan yabancı olmadığı üzere İslam hukukunda da suyun özgün bir yeri vardır. Şöyle ki İslam hukukunda (hadislere de konu olmuştur) meralar, ateş ve su özel mülkiyetin ve ticaretin konusu yapılamaz. Osmanlı hukukunda da bu esas etkisini göstermiştir. Kişi, kendisi kuyu açmadıkça sudan özgül bir kullanım sağlayamaz. Kuyu açmış olsa dahi, suyu talep eden olursa bunu ondan sakınamaz. Mecelle'de kural olarak sulardan herkesin yararlanabileceği, yeraltında cereyan eden suların kimsenin mülkü olmadığı hüküm altına alınmıştır.

Diğer taraftan, konuya antroposentrist (yani insan merkezci) yaklaşmazsak, su ile kurulan bu ilişkinin sadece insanla sınırlı olmadığını hatırlatmakta yarar var; hayvanlar, bitkiler veya kısacası bütün canlılar da evrensel açıdan su ile özel bir ilişki kurmaktadır. Ancak diğer canlılardan farklı olarak insan, su ile kurduğu ilişkiyi sadece "yaşamsal" temelde gerçekleştiriyor. Su, çeşitli insan toplulukları açısından kültürel bir değer taşımakla birlikte (örneğin Hindistan'da Ganj nehrinin durumu budur), yine insanlar/insan toplulukları açısından "mülkiyetin" konusunu da oluşturmaktadır. Su üzerindeki mülkiyet, en ilkel haliyle bedensel ya da çevresel temizlik için, temel besin ihtiyacı ve barınma için olabileceği gibi, başta enerji üretimi olmak üzere birçok teknolojik, ticari veya endüstriyel kullanımın da esasını oluşturmaktadır. Hal böyle olunca kapitalizm çağında bir meta olarak suyun pazarlanması, kamusal güvencelerden yoksun bırakılıp ticaret nesnesi haline getirilmesi de

şaşırtıcı olmamaktadır. İşte bu şaşırtıcı olmayan durumun, yine şaşırtıcı olmayan ve fakat son derece kaygı uyandıran bazı sonuçları söz konusu olmaktadır. Geçtiğimiz ay, BM tarafından su hakkına ilişkin olarak kabul edilen kararda da ifade edildiği üzere hâlihazırda 884 milyon insan güvenli içme suyuna erişememektedir. Yine 2,6 milyar insan ise temel sanitasyon (temizlik) için ihtiyaç duyulan sudan mahrumdur. Yeterli içme suyu ve sanitasyonun bulunmaması ile bağlantılı olarak, her yıl sadece (5 yaşın altı nüfusta) yaklaşık olarak 1,5 milyon çocuk ölmekte ve 443 milyon okul günü kaybedilmektedir.

Keza Dünya Sağlık Örgütü'ne göre, 1,1 milyardan fazla insan temiz içme suyuna, 2,6 milyardan fazla insan ise temizlik için ihtiyaç duyulan suya ulaşamamakta; UNESCO raporlarına göre her yıl 2 milyondan fazla insan susuzluk sorununa bağlı nedenlerle ölmektedir. Ayrıca sistemin aynı şekilde devam etmesi durumunda önümüzdeki yirmi yıl içinde kişi başına düşen su miktarında üçte bir oranında bir azalma söz konusu olacağı ve 2025 yılında 4,4 milyar (bütün nüfusun %63'ü) suya bağlı sorunlarla karşı karşıya kalacağı ifade edilmektedir. Yani çok yakın gelecekte susuzluk ve buna bağlı bir barbarlıkla karşı karşıya kalmamız olası. İşte suyun bir meta mı yoksa bir insan hakkı mı olduğu noktasındaki ikilem bizi, Rosa Luksemburg'un yıllar öncesinde önümüze sürdüğüne benzer bir tercihe zorluyor: Ya kuraklık ya yaşam.

Suyun Uluslararası İnsan Hakları Metinlerindeki Yeri ve Evrimi

Suyun insan hakkı olması önemlidir. Çünkü suyun insan hakkı olarak güvencelenmesi, onun bir takım koruma mekanizmalarının denetim alanına dâhil olması ve hukuksal açıdan ileri sürülebilirliğine neden olacaktır. Ancak bu konuda çok ileri bir aşamada olduğumuzu söyleyemem. Şöyle ki suyun bugün aktivistlerin savunduğu anlamıyla bir hak olarak herhangi bir uluslararası sözleşmede varlığından bahsedemiyoruz. Ancak bu yönde son dönemde bir takım gelişmeler var; örneğin BM Genel Meclisi'nin haziran ayının sonunda 122 lehte, 41 çekimser oyla kabul edilen "güvenli ve temiz içme suyu ve yeterli sağlık koşulları hakkını, yaşam hakkı ve tüm insan haklarından yararlanmak için temel bir insan hakkı olarak" tanıyan kararı ve sonrasında ekim ayında BM İnsan Hakları Konseyi'nin su hakkı ve sağlık koşulları hakkının yasal bağlayıcılığına ilişkin kararı son dönemdeki dikkat çekici gelişmelerdir. Bu gelişmelere belki Tommaso Fattori değinecektir. Ben daha çok 15 no'lu genel yorum üzerinde duracağım. Ancak buna geçmeden su hakkına ilişkin geçtiğimiz yüzyılda görünen bazı nüvelere değinmek gerekiyor:

Su, uluslararası metinlerde ilkin insancıl hukuk (yani savaş hukuku) çerçevesinde kendisine yer bulmuştur. Bu konuda bilinen en temel metinler ikinci dünya savaşından sonra Birleşmiş Milletler, yani BM nezdinde üretilen Cenevre Sözleşmeleri'dir. "Savaş Mahpuslarına Yapılacak Muamele" ile ilgili Cenevre Sözleşmesi'nin 20, 26, 29 ve 46'nci maddelerinde, mahpusa içme ve temizlik için gerekli olan suyun mahpusluk sırasında ve yer değiştirme sırasında tedarik edilmesinin zorunlu kılındığını; 1950 yılında yürürlüğe giren "Savaş Zamanında Sivil Kişilerin Korunmasıyla ilgili Cenevre Sözleşmesi"nin 85, 89 ve 127'inci maddelerinde, gözetiminde bulunan sivillerin tutulma ve yer değiştirilmeleri boyunca, tu-

valet ve banyo gibi temizlik ihtiyaçları ile içme suyu ihtiyaçlarının karşılanması zorunlu kılındığı; son olarak 1978 yılında yürürlüğü giren "Uluslararası Olan ve Olmayan (bunlar iki ayrı sözleşmedir) Silahlı Çatışmalardan Mağdur olanların Korunması" ile ilgili 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmesine Ek Protokoller'den birincisinin 54'üncü maddesi ile ikincisinin 5 ve 14'üncü maddelerinde, sivil nüfusun hayatta kalması için gerekli olan su kaynaklarına saldırılmasının, tahrip edilmesinin, ortadan kaldırılmasının, kullanılmaz hale getirilmesinin yasaklanmış olduğunu görüyoruz.

Bu metinler, savaş gibi insan haklarının toplu olarak ihlal edildiği vahşet dönemlerinde dahi insanların, savaşın karşı tarafı olan ve bu nedenle "düşman görmesi gerektiği propaganda edilen kişilere" bile, öyle ayan beyan, insanlıktan çıkacak raddede düşmanlık edemeyeceğini ifade etmektedir. Dolayısıyla hukuk öğretisinde su hakkının uluslararası kökleri üzerine çalışan araştırmacılar, savaş zamanında dahi asgari bir geçerliliği bulunan su hakkının barış zamanında "haydi haydi" geçerlilik kazandığına işaret etmektedirler.

Yani geçtiğimiz asrın ilk yarısında, uluslararası metinlerde "su", çok dolaylı da olsa kendisine yer bulmuştur. Bu döneme su hakkının erken dönemi diyebilir miyiz, bundan şüpheliyim. Çünkü bu dönemde suya yer veren metinler olsa da konu, terminolojik olarak "su hakkı" biçiminde tartışılmamıştır. Ancak yine de, mesela bugün vuku bulacak bir savaşta, halen geçerli bulunan Cenevre sözleşmelerine aykırı biçimde, sivil su kaynaklarının bombalanması, savaş tutsaklarına su verilmemesi vb. vakalar karşısında su hakkı ihlal edilen kişilerin, olayın vahametine göre, bu konuyu Uluslararası Ceza Mahkemesi önüne taşımaları mümkündür. Bu insan hakları açısından olumlu bir şeydir.

Cenevre Sözleşmelerinde "su" dan bahsedilmiş olmakla birlikte, 20. yüzyıl metinlerinin büyük bir kısmında su hakkından açıkça bahsedilmiş değildir. Aslında bana göre bu, o dönemde "su" konusunda spesifik bir güvence gereksinimi olmaması ile ilgilidir. Nitekim ne zamanki böyle bir gereksinim gündeme gelmeye başlamıştır, hemen ardından su, üzerinde durulmaya başlanan bir konu haline gelmiştir. Şöyle ki bildiğiniz üzere 70'li yıllar, kapitalizmin çevreye verdiği tahribatin açık bir şekilde görülmeye başladığı dönemdir. Tüm dünyada çevre hareketi güçlenmiş ve bu mücadelenin bir ürünü olarak da bir üçüncü kuşak hak olan "sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı" güvencelenir olmaya başlamıştır.

Nitekim 5-16 Haziran 1972 tarihlerinde Stockholm'de gerçekleştirilen ve 100'den fazla ülke temsilcisinin katıldığı, meşhur "Stockholm İnsan Çevresi Konferansı" bu konuda önemli bir virajdır. Bu konferansta su, çevre hakkının bir parçası olarak korunması gereken bir madde olarak anılmıştır. Bundan hemen beş yıl sonra 1977 yılında yapılan Mar Del Plata Konferansı'nda, "tüm halkların, gelişme aşaması, sosyal ve ekonomik koşulları ne olursa olsun, temel gereksinimlerine eşit miktarda ve kalitede içme suyuna erişim hakkına sahip olduğu", hem konferans eylem planının önsözünde, hem de "Topluluk Suları" konusundaki 2 no'lu kararda ifade edilmiştir. Konferans sonrasında 1980 ve 1990 arasındaki döneme yönelik olarak, yeterli hizmet ulaşamayan kentsel ve kırsal alanlara güvenilir içme suyu ve sağlık koruma hizmetlerinin tedarik edilmesi amacıyla "uluslararası içme suyu temini ve sağlık koruma on yılı" başlatılmıştır.

Yine bu dönemde hazırlanan ve bugün hukukçu olmayan kişiler tarafından da tanınır durumda olan “Çocuk Hakları Sözleşmesi”nde; çocukların sağlık hakkı ile bağlantılı olarak, çocuklara temiz içme suyunun sağlanması gibi yollarla bulaşıcı hastalıklarla ve yetersiz beslenmeyle mücadele edilmesi; “Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine İlişkin Sözleşme”de de kırsal alanda yaşayan kadınların, başka birçok bağlamdaki hakları ile birlikte “içme suyu ile ilgili yeterli yaşam standartlarından yararlanma hakkı” da kaydedilmiştir. Hemen kaydetmeliyim ki bu iki sözleşmenin taraf devletlerce yerine getirilip getirilmediği birer raporlama usulü ile çalışan özgül komitelerce denetlenmektedir. Bu da eksik ama olumlu bir gelişmedir.

Su hakkı konusunda, –hukuki açıdan olmasa da- siyasi açıdan nirengi noktasını oluşturan gelişme ise esasen, 1992 yılında Dublin’de yapılan, bu nedenle de “Dublin Konferansı” olarak bilinen “Su ve Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı” olmuştur. Dublin Konferansı, esasen Mar Del Plata’dan 15 yıl sonra, ilk kez dünya liderlerinin bir araya geleceği Rio-BM Çevre ve Kalkınma Konferansı’na hazırlık için toplanmıştır. Dublin’de, başlıca amacı suyu uluslararası siyasal gündemin bir parçası haline getirmek olan Rio Konferansı’na yönelik bir yol haritası hazırlamak üzere bir takım ilkeler ortaya konulmuştur. Dört başlıktan oluşan bu ilkeleri şöyle özetleyebilirim:

Birinci ilkeye göre; temiz su sınırlı bir kaynaktır, bütüncül bir yaklaşımla etkin bir yönetimin geliştirilmesi gerekir. **İkinci** ilkeye göre; su kaynaklarının geliştirilmesinde ve yönetiminde, her seviyedeki kullanıcıları, planlamacıları ve politikacıları da dâhil eden, katılımcı bir yaklaşım benimsemelidir. **Üçüncü** ilkeye göre; suyun dağıtımı, yönetimi, korunması ve bu konuda karar alma sürecinde kadınların merkezi rolü olmalı ve bu yönde pozitif siyasa üretilmelidir. Görüldüğü üzere buraya kadar kabul görebilecek ilkeler ortaya konulmuştur. Ancak meselenin tartışma yaratan “püf noktası” son ilkedeki bulunmaktadır: **Dördüncü** ilkeye göre su, tüm kullanım alanlarında ekonomik değere sahip bir kaynaktır ve **ekonomik bir meta** olarak görülmelidir. Bu ilke çerçevesinde, “öncelikle temiz su ve sağlık hizmetlerine **ödenebilir fiyatlarla erişebilmek** tüm insanların **temel hakkı** olduğu kabul edilmelidir. Geçmişte suyun ekonomik değerinin görülmemesi, su kaynaklarının boşa ve çevreye zarar verecek şekilde kullanılmasına yol açmıştır. Suyu ekonomik bir meta olarak yönetilmesi, etkin ve adil tüketim sağlamanın ve su kaynaklarının korunmasını teşvik etmenin önemli bir yoludur.”

Dublin Konferansı’ndaki ekonomik temelli bu yaklaşım, yine 3-14 Haziran 1992 tarihinde düzenlenen ve Stockholm Konferansı ile başlayan çevre konusundaki uluslararası etkinliklerin bir halkası niteliğinde olan BM Rio Çevre ve Kalkınma Konferansı’na da yansımıştır. Stockholm Konferansı’ndan sonra dünyanın ikinci büyük çevre etkinliği olan bu konferans, “insanlığın ortak malı olan çevre” üzerinde gerçek bir tartışmaya vesile olması ve çevreden yararlanma konusunda devletler ile bireyler arasında eşitlik temelinde yeni kuralları netleştirip formüle etmek bakımından bulunmaz fırsat yakalandığı yönündeki umutları beslese de, gerçekte çevre hakkı konusunda büyük bir düş kırıklığı yaratmıştır. Aynı düş kırıklığı, su hakkı açısından da mevcuttur. Şöyle ki konferansın sonucunda “sürdürülebilir kalkınma”

modelinin karakterize ettiği altı metin ortaya konulmuş, bu metinlerden, Türkiye'nin de benimsediği program niteliğinde bir belge olan **Gündem 21**'in 18'inci bölümü "*Tatlı Su Kaynakları Temininin ve Kalitesinin Korunması*" biçiminde düzenlenmiştir. Genel hatlarıyla bu bölümde su, doğal bir kaynak ve hem sosyal hem de ekonomik bir mal olarak öngörülmuş, suyu kullananlardan uygun ücretler alınması telkin edilmiş, sürdürülebilir yönetim için her türlü planlama ve geliştirmede suyun tam maliyetinin esas alınması önerilmiş ve suyun bir mal olduğu sıklıkla vurgulanmıştır.

Rio Konferansı sonrasında ise sırayla, su hakkına ilişkin olarak sırasıyla 1992 Dünya **İkinci Uluslararası Su Konferansı Amsterdam Deklarasyonu**, 1994 **Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Eylem Planı**, 2000 **Lahey Su Güvenliği Bakanlar Deklarasyonu** gibi "*soft law*" yani herhangi bir komisyon veya mahkeme gibi kurumsal organ tarafından denetlenmeyen yumuşak hukuk metinleri yayınlanmıştır. Ancak tüm bu gelişmeler 21'inci yüzyıla girerken, BM nezdinde su üzerinde daha fazla durulmasının önünü açmıştır. Nitekim 21'inci yüzyıla ulaştığımızda, 6-8 Eylül 2000 tarihinde 189 ulus temsilcisinin katılımıyla gerçekleşen Milenyum Zirvesi'nin sonucunda ortaya konulan Milenyum Kalkınma Hedefleri'nin bir başlığını da "su" oluşturmuştur. 2002 yılında Johannesburg'daki BM Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı'nda da yinelenen bu hedeflerden birisi "*2015 yılına kadar güvenli içme suyu ile atık sistemlerine ulaşamayan insan sayısını yarı oranında azaltmak*" olmuştur.

Tüm bu gelişmelere yaslanarak nirengi noktasını oluşturan dönüşüm ise 2002 yılındaki BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'nin 15 no'lu genel yorumu olmuştur. Bu yorum önemlidir, çünkü bu Komite'nin uygulanırlığını denetlediği ve hükümlerini yorumladığı BM Ekonomik ve Sosyal Haklar Sözleşmesi, İHAS vb. kadar olmasa da İnsan Hakları Hukuku'nun en önemli metinlerindedir ve az önce değindiğim "*soft law*" metinlerine nazaran etkili bir zemin oluşturmaktadır. Gerçi genel yorumun hukuki bağlayıcılığı olmadığını kaydedelim ve fakat hiçbir şekilde bağlayıcılığı veya etkisinin olmadığını söylemek bence kolay değildir. Sonuç itibarıyla bu yorumlar, resmi bir komite tarafından üretilmektedir.

İşte bu organ yani Komite, 2002 yılında Sözleşme'nin 11'inci maddesindeki "*Bu Sözleşme'ye taraf devletler, herkesin, yeterli beslenme, giyim ve konut da dâhil olmak üzere, kendisi ve ailesi için yeterli bir yaşam düzeyine sahip olma ve yaşam koşullarını sürekli geliştirme hakkına sahip olduğunu kabul ederler*" ve 12'inci maddesindeki "*Bu Sözleşme'ye taraf devletler, herkesin, ulaşılabilecek en yüksek fiziksel ve zihinsel sağlık standardına sahip olma hakkını kabul ederler*" ifadelerini birlikte yorumlayarak su hakkı başlıklı 15 no'lu genel yorumu üretmiştir.

15 No'lu Genel Yorum

Suyu bir insan hakkı olarak tanımlayan 15 no'lu genel yorumda, öncelikle en genel biçimiyle; Devletin **(i)** suya erişime müdahale etmemesi (örneğin keyfi su kesintileri, keyfi su kirletme vb), **(ii)** mevcut su kaynaklarına devamlı olarak erişimi sağlaması, **(iii)** bu erişim için su kaynaklarının dağıtım sistemi ve yönetiminde eşitliği sağlaması, **(iv)** bunları yaparken suya sadece ekonomik fayda açısından değil, kültürel ve sosyal niteliğini de dikkate

olarak yaklaşması gerektiği ifade edilmiştir. Bununla beraber su hakkının unsurları da ortaya konulmuştur. Bu unsurlar hakka anlamını veren unsurlardır:

1-) Öncelikle suyun en azından (kişisel temizlik, çamaşır, yemek yapma vb.) evsel kullanımlar için, süreklilik teşkil edecek biçimde **yeterliliği** sağlanmalıdır. Ne demek yeterlilik? Bu göreceli olabilir, bulunduğunuz koşullara göre farklılaşabilir. Ancak Dünya Sağlık Örgütü'ne göre biz insanlar öyle ya da böyle bu tarz evsel kullanımlar için, günlük 20 litre suya ihtiyaç duymaktayız. Gerçekten de banyo yaparken, yemek yerken vb. bu miktarda suyu harcıyoruz. Bu kullanımımız öyle lüks falan da değil, en temel insani ihtiyaçlar için gerekli. Gerçi aktivistlere göre bu miktar 20 litre değil, 50 litredir ancak bunda da bir tartışma vardır. Mesela kimi aktivistlere göre dere kenarında yaşayan birisi için 50 litre bir güvence değil, kısıtlama anlamına dahi gelebilir. Ancak uzatmayayım, 20 ila 50 litre arasındaki miktarın asgari güvence olduğu yönünde bir ön kabul ile hareket edebiliriz.

2-) Sonra, suyun belirli bir **kalitede** olması gerekiyor. Kalitede de görecelilik taşıyor görülebilir. Ancak genel yoruma göre insan sağlığını tehdit edecek mikro-organizmalar, kimyasal maddeler, radyoaktif atıklar bulunmaması ve güvenliğin sağlanmış olması kalitenin asgari niteliğini ortaya koymaktadır. İlgilenenler için Dünya Sağlık Örgütü'nün İçme Su Kalitesi Rehber İlkeleri bu konuda yardımcı olacaktır.

İstanbul'dan gelen alışkanlıkla henüz Diyarbakır'da musluktan su içmedim ama sabahki oturumda Serdar Karataş'ın sunduğu verilere baktığımda Diyarbakır'daki suyun kaliteli olduğunu söyleyebilirim.

3-) Demek ki özetle su yeterli nicelik ve nitelikte olacakmış. Ancak meselenin nirengi noktası bu yeterli miktarda ve kalitedeki suya erişim meselesidir. Yani bir yerlerde yeterli miktar ve kalitede su bulunabilir, ancak siz ona erişemiyorsanız bunun pek bir anlamı kalmaz. İşte genel yorum suya **erişebilirliği** üçüncü unsur olarak ortaya koymaktadır. Erişebilirlik; suya, suyla ilgili faaliyet ve hizmetlere ayrımcılık yapmadan devletin yetkisi altında bulunan herkes tarafından ulaştırılmasını ifade etmektedir. Bu kulağa hoş geliyor ancak meselelerin birkaç alt başlığı bulunuyor. Mesela su kaynağına çok uzak bir köyde yaşıyorsam ne olacak veya daha dikkat çekici biçimde örneğin param yoksa suya erişebilecek miyim? Bunların yanında mesela bir kampta istenmeyen bir mülteci/sığınmacı veya cezaevinde zor şartlar altında bir mahkûm isem suya erişmem mümkün olabilecek mi? Dahası bazen bir suya erişmekle birlikte, bana ulaştırılan suyun üzerine yapılan termik santraller, su yatağındaki deri fabrikalarının atıkları vs. hakkında bilgiye ulaşabilecek miyim? Hatta daha önemlisi bu barajlar vs. yapılırken bu bana sorulacak mı? İşte bu sorular bir ölçüde genel yorumda yanıtlanmıştır.

Erişebilirlik dört alt başlıkla yorumlanmıştır:

Fiziksel açıdan erişebilirlik, her evin ve her eğitim kurumunun veya işyerinin içerisinde veya hemen yakınında suyun bulunmasını ifade etmektedir. Dünya Sağlık Örgütü'ne göre suya ulaşım, mekânsal açıdan 1 kilometreden, zamansal açıdan 30 dakikadan fazla sürüyorsa hiçbir şekilde "erişebilirlik" söz konusu değildir. Yani, suya "temel erişimin" sınırını bu

birimler oluşturmaktadır. Mekânsal açıdan 100 metre, zamansal açıdan ise 5 dakika içinde ve en azından bir musluğa ulaşılması durumunda ise “orta düzey erişimden” bahsedilebilmektedir. Son olarak suya ev içinde ve birden çok muslukla erişim ise, optimal erişim olarak değerlendirilmektedir. Türkiye gibi bir ülkede optimum erişim sağlanmalıdır.

Erişebilirliğin ikinci alt başlığını **ayrımcılık yapılmadan erişim** oluşturmaktadır. Ne demek ayrımcılık yapmamak, yapmadan erişebilirlik? Şu demek: Biliyorsunuz genelde bir kentte sular kesilecekse ilk neresinin suyu kesilir? Genellikle varoş mahallelerin. Ben lüks semtlerde öyle sürekli su kesintileri ile karşılaşmadığımı biliyorum. Gerçi bunda o semtlerdeki zengin hanelerde su deposunun bulunması da etkili olabilir ancak potansiyel olarak yoksullara yönelik bu yönde bir ayrımcılık yapıldığı biliniyor. Oysa genel yorum’a göre bunu yapamazsınız. Diğer taraftan bir zamanlar Türkiye’de çok yaygın biçimde savunulan “devlet gecekondularına su götürmemeli” söylemi de su hakkı ile açıkça çatışmaktadır. Şöyle ki genel yorum’a göre “yasadışı yerleşimler ve evsizler de dâhil olmak üzere, mahrumiyet bölgelerinde iyi korunmuş su imkânları sağlanmalıdır. Hiçbir hane halkı, konut durumları veya arsa durumlarına dayalı olarak su hakkından mahrum bırakılamaz”. Yani siz devlet olarak gecekondulara da su götüreceksiniz. Diğer taraftan bu işi ille de yatırımla çözecekseniz, bunun orantısız, genellikle nüfusun küçük, imtiyazlı bir kesiminin yararlanacağı, toplumun büyük bir kesiminin faydalanamayacağı pahalı su hizmetleri ve olanaklarına yaptırmayacaksınız.

Bilindiği üzere ayrımcılık daha çok toplumun dışına itilmişlere yönelmektedir. Genel yorum’da da sayıldığı üzere göçebeler, mülteciler, sığınmacılar, mahkûmlar, doğal afet mağdurları, kurak yerlerde ve küçük adalarda yaşayanlar, hükümlüler bugün doğrudan doğruya toplumun dışına itilmektedir. Hatta bu gelişmemiş toplumlara özgü de değildir. Daha geçen yaz Fransa’da mültecilere hatta daha çarpıcı biçimde Romanlara yönelik tutum akıllardadır. 1945 öncesi dönemden kalma ayrımcı söylemler, bugün açık seçik dillendirilebilmektedir. Türkiye’deki sıradan faşizmi hepimiz benden daha iyi biliyorsunuz, üzerinde durmayacağım. Mülteci kamplarında insanlık dışı olaylar yaşanmaktadır. Bunu ben söylemiyorum, raporlar söylüyor. Neyse uzatmayayım, toplum dışına itilmiş bu gruplar, genel yorumda özel olarak isimleri zikredilerek güvencelenmiştir. Buna ek olarak, ayrımcılığın fiziksel objektif nedenleri de olabilmektedir. Cinsiyet, yaş, engellilik gibi... Bu kategorilere karşı ayrımcılık yapılmamalıdır.

Yeri gelmişken değinelim ki ayrımcılık konusu bizde genellikle es geçilir. Ancak genel yorum’a göre, su hakkı ihlalinin en temel mağdurları kategorik olarak kadınlar ve çocuklardır. Şöyle ki örneğin su kıtlığı yaşayan birçok ülkede, eğitim kurumlarında yeterli miktarda ve kalitede su bulunmaması durumunda, okula gönderilmeyen kız çocukları olmaktadır. Su taşıma görevi geleneksel olarak birçok kültürde kadınlara yüklenmiştir. Yeri gelmişken bu toplantıda üç erkek konuşmacı ve bir erkek moderatörün karşısında erkek nüfusun çoğunlukta olduğu bir dinleyici kitlenin bulunduğunu gözlemliyorum. Bu da dikkat çekici bir paradokstur.

Erişebilirliğin üçüncü alt başlığını ise **bilgiye erişebilirlik** oluşturmaktadır. Bugün 2010 anayasa değişikliği ile beraber anayasal düzeye taşınan bireysel bilgilenme hakkı,

demokratik saydam yönetimin unsurları arasında önde yer alanlardan birisidir. Söz konusu saydamlık, katılımcılığı da zorunlu kılmaktadır. Demokratik bir devlette, devleti oluşturan insan unsurunun sahip olduğu egemenlik yetkisi, kural koyma (yasama), bu kuralı uygulama (yürütme) ve denetleme (yargı) yetkisini içerir. Şeffaflık, egemenlik yetkisini vekâleten kullananların işlem ve eylemlerini yetkinin gerçek sahiplerinden saklamaması anlamına gelir.

Bireylerin ve grupların su hakkının kullanılmasını etkileyecek pratiklere ilişkin karar verme süreçlerine katılmaları veya bunlar hakkında şeffaf biçimde bilgi sahibi olmaları, devletlerin suyla ilgili stratejileri ve eylem planlarının oluşturulması ve uygulanmasının ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır. Demokrasinin vazgeçilmezlerinden olan katılımcılık ve şeffaflık, suya erişim açısından da mevcuttur. Yani erişebilirlik, suyla ilgili konularda bilgi talep etme, bilgi alma ve vermeyi de kapsamaktadır. Yani egemenliğin sahibi olan bizler, bizim adımıza suyumuz üzerine yapılanlar, planlananlar hakkında bilgi sahibi olmalı ve bu süreçte katılmalıyız. Yani bir dere üzerinde baraj yapılacaksa örneğin, o dereden faydalanan yurttaşların inisiyatifi ön planda olmalıdır. Suyun nasıl kullanılacağı konusu, o irade ile şekillenmelidir. Gizli veya apar topar ihalelerle kotarılmamalıdır.

Son olarak erişebilirliğin bir diğer alt başlığını da, su hakkının en hassas alanında bulunan **ekonomik erişebilirlik** oluşturmaktadır. Bildiğiniz üzere doğal bir kaynak olan suyun para ile alınıp satılması son derece tartışmalı bir konudur. Yukarıda değindiğimiz üzere Hinduizm veya İslam gibi dinler de suyun ticari hale getirilmesine karşı mesafelidir.

Birçoklarının bu forumda hazır bulunduğu, taban aktivizmine dayanan birçok hükümet dışı örgütlenme ve aktivist de suyun bir meta olmaktan çıkartılıp, temel insan ihtiyaçları açısından parasız hale getirilmesini savunmaktadır. Birleşik Devletler Çevre Koruma Ajansı'nın yaptığı bir çalışmaya göre; su masraflarının, hane halkının giderlerinin % 2'sini geçmesi durumunda bu giderler "çok masraflı" kategorisine girmektedir. Bu oran yoksul kesimler açısından %1,25'e kadar gerilemektedir. Suya erişimin bir insan hakkı olarak güvencelenmemesi durumunda bu limitlerin çok üstünde bir yıkıma yol açması olasıdır. Dolayısıyla bu gerçekten hareketle birçok aktivist, suyun meta haline gelmesine hem ahlaki hem de ekonomik nedenlerle karşı çıkmaktadır.

Buna karşın, suyun ticarileşmesi konusunda ısrarlı bir lobi faaliyetinin bulunduğu da bilinmektedir. Nitekim bu zıtlık, son on yıldır su hakkı tartışmalarının iki farklı kanadını oluşturmaktadır. Suyun paralı olması gerektiğini savunanlar, özellikle israf konusuna vurgu yapmaktadırlar. Öyle ki; suyun ekonomik bir değer olarak ortaya konulmasıyla onun yönetiminin, kullanımının daha dengeli hale geleceği düşünülmektedir.

Suyun ücretsiz bir insan hakkı olarak güvencelenmesi gerektiğini savunanlar ise, su hakkının sosyal niteliğine vurgu yaparak, devletin bu konuda yükümlülük altına girmesi gerektiğini, sosyal devletin varlık sebebinin bu olduğunu, mevcut vergiler vasıtasıyla su tesisatının ve su kaynaklarının maliyetinin karşılandığını savunmaktadırlar. İsraf konusundaki eleştirilere karşı olarak, sosyal/hak temelli yaklaşım; yukarıda değinildiği üzere, günlük 20 litrelik kullanımla sınırlandırılmış olan ücretsiz olma halinin israf sorununu çözeceği iddi-

asını taşımaktadır. Gerçekten de bazı pratikler, suyun ücretsiz olmasının da bir tür israfla mücadele biçimi olduğunu göstermektedir. Türkiye’de Dikili Belediyesi’nin toplamda 10 tona kadar ücretsiz su dağıtımını uygulaması, belediye sakinlerinin kolektif iradesi ve 10 ton-
dan sonra “para verilecek olması” bilinciyle daha az su harcamasına neden olmuştur.

Yeri gelmişken, belirtmek gerekir ki Dikili’de -bildiğim kadarıyla forum konuşmacılarından Arif Ali Cangı bu davada avukatlık yapmıştır, o daha ayrıntılı bilgi verebilir- garip bir şekilde “görevi kötüye kullanma” olarak ele alınan ve bir ceza davasına konu edilen bu uygulamanın benzerlerine, su hakkına ilişkin uluslararası yükümlülükler çerçevesinde farklı ülkelerde de rastlanmaktadır. Örneğin Şili’de, belediye sınırları dâhilinde yer alan yoksul kimse-
ler tespit edilmekte ve bu çerçevede yoksul hane halkına (içme suyu ve kanalizasyon fatu-
ralarına yönelik olarak) 3 yıllık periyotlarla mali destek uygulanmaktadır. Uygulamaya göre yoksul olarak tespit edilmiş hane mensuplarının ev içi su kullanımının ilk 15 m³’ü %50 in-
dirim ile tedarik edilmektedir. Yardım alan kimselerin mali durumu üç yıllık periyotlarla de-
netlenmekte ve hakkın kötüye kullanılması halinde ise yardım kesilmektedir.

Bunun yanında dikkat çekici bir başta örnek olan İrlanda’da, ticari nitelik taşımayan ev içi kullanımın tamamen “ücretsiz” olduğu bilinmektedir. Söz konusu maliyet tamamen devlet tarafından karşılanmaktadır. Bu çerçevede İrlanda, suyun ücretsiz olmasının bir ütopya olmadığına açık örneğidir. Öyle ki bu örnekler suyun insan hakkı olarak güvencelenmesini savunanlarca sıklıkla kullanılmaktadır. Önceki toplantıda sorulmuştu ama ben de bir ekleme yapayım: Bildiğimiz kadarıyla dünyada ev için kullanım bütün su kullanımının sadece yüzde 6’sını oluşturmaktadır. Esas tüketim sanayi ve sulamaya gitmektedir. Hal böyleyken ev içi kullanımın ücretsiz hale getirilmesi, sanılanın aksine öyle deveye hendek atlatmak gibi bir şey değildir.

Buna ek olarak belirtelim ki, suyun özelleştirilmesine karşı çıkan sosyal/hak temelli yak-
laşım, suyun özelleştirilmesi durumunda kamusal güvenceye nazaran, pazar koşullarının gereği olarak kalite ve miktarda düşüş ve fakat bunun aksine ücretlerde yükselme olaca-
ğını savunmaktadır. Bu savın, suyun özelleştirilmesinin yaşandığı ülkelerde geçerli olduğu gözlemlenmektedir. Bu konuda en belirgin örneği Bolivya oluşturmaktadır. 1999 yılının Haziran ayında Bolivya-Cochabamba’daki su durumuna ilişkin olarak, Dünya Bankası tara-
fından hazırlanan rapor çerçevesinde su sistemleri özelleştirilmiştir. Söz konusu raporda, Bolivya devletinin su hizmetindeki fiyat artışlarını önlemeye yönelik ayırdığı kamusal öde-
neğin, bütçe için bir yük olduğu ve ülkenin borçlarının ödenmesi için özelleştirilmeye gi-
dilmesi gerektiği önerilmiştir. Bu öneriler ışığında çıkartılan 2029 sayılı yasa çerçevesinde, su kaynaklarının özel bir şirkete devri söz konusu olmuştur. Su, bir defa piyasa koşullarına açıldıktan sonra, yurttaşların -yağmur suyunun biriktirmesi dâhil- başka türlü su temin etmesi yasaklanmıştır. Oscar Olivera anlatacaktır. Bildiğim kadarıyla anılan özelleştirme sürecinden sonra, gelen zamlardan beli kırılan yoksul halk damlarda, leğenlerle yağmur sularını biriktirecek hale gelmiştir. Ancak buharlaşma vb. doğal süreçlerin sonunda oluşan yağmur suyunun dahi yoksul halk tarafından biriktirilmesi yasaklanabilmiştir. Diğer deyiş-
le, yağmur suyu dahi özelleştirilmiştir. Ayrıca, yapılan sözleşmelerde, şirketlere her sene

yatırımlarının belli bir oranında (bu örnekte %16) “kâr” garantisi verilmiş, bu nedenle de sürekli olarak suya zam uygulanmıştır. Bu sürecin sonunda ise faturalarda % 300'lere varan fiyat artışları söz konusu olmuştur. Arjantin, Gana, Nikaragua gibi ülkelerde de benzer süreçler yaşanmış, fiyat artışlarının bebek ölümlerindeki artışı etkilediği tespit edilmiştir.

Bununla beraber, suyun ücretsiz olmasına yönelik geliştirilen karşı eleştiri ise, insanın birçok gereksinimin olduğu, bu durumda diğer birçok ihtiyacın da ücretsiz olması gerekeceği, bunun ise imkânsız olduğu yönündedir. Ancak bu eleştirinin gözden kaçırdığı üç önemli nokta bulunmaktadır: **Öncelikle** su ikame edilemez ve yoksunluğu durumunda; yaşam, sağlık, çevre, eğitim başta olmak üzere, birçok ağır hak ihlalinin önünü açabilecek bir maddedir. Keza suyun kültürel ve dinsel anlamı da dikkate alındığında özgün bir konum taşıdığı açıktır. **İkinci** olarak su doğal bir mineraldir. Dünya gezegenindeki yaşamın varlığını da sağlayan su, birçok başka gereksinimin aksine; tabiatı gereği, özel bir üretim sürecinden geçmemektedir. Yani su, ek olarak karşılanamayacak ağırlıkta bir maliyet getirmemektedir. **Üçüncü** olarak, tam da anılan eleştiride ifade edildiği üzere, insanın ihtiyaç duyduğu birçok gereksinim vardır ve bu gereksinimler –eğer kişinin kendisi bunu karşılamıyorsa- kamu hizmeti olarak karşılanmalı ve bedelini ödeyemeyenler açısından evveliyatla tedarik edilmelidir. Nitekim sosyal devlet ilkesinin ve sosyal hakların temel anlamı budur. Anılan yaklaşımın geçerli olması ihtimalinde, hâlihazırda birçok Avrupa (özellikle Kuzey Avrupa) ülkesindeki işsizlik ödeneği, toplu konut, parasız sağlık ve parasız eğitim vb. hizmetinin ortadan kalkması gerekecektir. Böyle bir yaklaşımın zaten var olan eşitsizliği daha da derinleştirmekten başka bir anlamı yoktur. Sosyal devlet ilkesi, en minimal tanımlamayla, yukarıdaki eleştirinin tersini ifade edecek biçimde, gelir farklılığını azaltmak ve herkese asgari düzeyde (daha fazlası da mümkündür) insan onuruna yaraşan bir hayat temin etme yükümlülüğü anlamına gelmektedir. Dolayısıyla suyun ücretsiz olması yönündeki talep, hukuksal dayanaktan yoksun bir ütopya olmadığı gibi, yukarıda değindiğimiz üzere her hakkın belirli bir mücadele sürecinin sonucu olduğu gerçeği çerçevesinde ve mevcut mücadele süreci de dikkate alındığında, tutarlılığı/gerçekliği olan, sosyal bir istemdir. Dünyadaki su kullanımının %20'sinin endüstriyel, %74'ünün zirai ve fakat sadece %6'sının ev içi kullanımlardan oluştuğu dikkate alındığında ilk aşamada ev içi kullanımın ücretsiz olması gerekliliği çok rahatlıkla savunulabilir.

15 no'lu genel yorum'daki“(kesintinin) *bir kimsenin su için bedel ödeyememesinden kaynaklanması halinde, kişilerin ödeyebilme kapasitesi dikkate alınmalıdır. Bir kimse hiçbir şekilde ihtiyacı olan asgari su miktarından mahrum bırakılmamalıdır.*” biçimindeki ifadeden hareketle suyun ücretsiz olarak temininin mümkün olduğu çıkarımı yapılabilir. Genel yorum'da “ödenebilirlik” konusuna da yer verilmiş olmakla birlikte, Dublin İlkeleri'nin aksine, “*su ve suyla ilgili olanaklar ve hizmetlerin bedelleri herkes tarafından ödenebilir olmalı*” biçiminde bir tespitte bulunulmuş olması; 15 no'lu genel yorum'u, Dublin İlkeleri'nden ayırmaktadır. Hatta genel yorum'da suyun, sadece ekonomik bir değer olarak değil, sosyal ve kültürel bir değer olarak ele alınması gerektiği de açıkça vurgulanmış, sözleşmedeki diğer haklarının hayata geçirilmesinde ödünler verilmesine veya hakların hayata geçirilmesinin tehlikeye düşürülmesine yol açmaması gerektiği kaydedilmiştir. Ayrıca söz konusu tartışmalar ile

yakından ilişkili olacak biçimde genel yorum'da hakkaniyet ilkesinin "daha fakir hane halkının, daha zengin hane halkıyla karşılaştırıldığında su masrafları altında ölçüsüzce ezilmesi" anlamına geldiğine dikkat çekilmiş ve özellikle suyun bedelinin ödenebilir olması için "bedelsiz veya düşük bedelli su gibi uygun fiyatlandırma politikalarının" uygulanmasının gerektiği salık verilmiştir.

Son olarak, suyun ücretsiz olabileceğine yönelik bir göndermenin bulunduğu BM genel yorumunda ticaretin liberalleşmesine karşı bir takım kayıtların bulunması da dikkat çekicidir. Buna göre, "ticaretin liberalleşmesi ile ilgili antlaşmalar bu ülkenin su hakkının tam anlamıyla hayata geçirme kapasitesini azaltacak veya kapasitesine engel olacak nitelikte olmamalıdır."

Belirtmek gerekir ki bunlar su hakkına yönelik asgari sınırları oluşturmaktadır. Bundan daha iyisi pekâla mümkündür. 15 no'lu genel yorum da bu çerçevede taraf devletlerin yükümlülüklerini ortaya koyarken, su hakkının hızlı ve etkili şekilde gerçekleşmesi yükümlülüğü altındaki devletlerin su hakkı ile ilgili geriye götürücü tedbirler alamayacağını ortaya koymuştur.

15 no'lu genel yorum su hakkının unsurlarını böyle ortaya koymakla beraber, taraf devletlere spesifik olarak bir takım yükümlülükler de yüklemiştir. Bütün insan haklarında olduğu gibi taraf devletlerin haklara **saygı gösterme**, **koruma** ve **yerine getirme** yükümlülüğünün altı çizilmiş ve devletlerin ulusal düzeyde spesifik olarak strateji ve program geliştirmesi gerekliliği ortaya konulmuştur. Bu program ve stratejiler ise; Su kaynaklarından su çıkartılması, su yönünün değiştirilmesi ve baraj yapımı yoluyla su kaynaklarının ölçüsüzce tüketilmesinin azaltılmasını sağlamalıdır. Bu çok önemlidir. Şöyle ki anılan strateji ışığında Güven Eken'in ilk toplantıda ifade ettiği baraj projesi genel yorum ile çelişmektedir. Yine birçok hükümet yetkilisinin söylemleri ile bu başlık arasında çok belirgin bir ilişki olduğu kaydedilmelidir. İkinci olarak su havzalarının ve su ile ilgili diğer ekosistemlerin radyasyon, zararlı kimyasallar ve insan dışkısı gibi maddeler bulaşmasının azaltılması veya ortadan kaldırılması sağlanmalıdır. **Üçüncü olarak** su rezervlerinin izlenmesi sağlanması; **dördüncü olarak** önerilen gelişmelerin yeterli suya erişime engel olmamasının sağlanması gereklidir. **Beşinci olarak** mevcut su ile doğal ekosistem havzaları üzerinde iklim değişimi, çölleşme, topraktaki tuz miktarının artması, ormansızlaştırma ve biyolojik çeşitliliğin azalması gibi etkileri olabilecek eylemlerin söz konusu etkilerinin değerlendirilmesi gereklidir. Bu noktada şu anda TBMM'de komisyonda bulunan "Tabiatı ve Biyoçeşitliliği Koruma Kanun Tasarısı"na dikkat çekmeliyim. Bu tasarıda 15 no'lu genel yorum ile de çelişen çok belirgin sorunlar bulunmaktadır. Cumhuriyet tarihinin en önemli yasalarından olan bu yasadan diğer konuşmacılar bahsedecektir. Onun için çok üzerinde duramayacağım. **Altıncı olarak** suyun nihai kullanıcılar tarafından verimli kullanımının arttırılması sağlanmalıdır. **Yedinci olarak** suyun dağıtım sırasında su israfının azaltılması; **sekizinci olarak** acil durumlara karşılık vermek için gerekli mekanizmaların oluşturulması ve **son olarak** bu strateji ve programları yürütecek yetkin kurumlar ile uygun kurumsal düzenlemelerin oluşturulması gereklidir.

Bunun yanında taraf devletlerin uluslararası yükümlülükleri de bulunmaktadır. Bu yönde savaş vb. hallere ilişkin Cenevre Sözleşmeleri'nden bahsetmiştik. Buna ek olarak genel yoruma göre taraf devletler, her halde su tedarikini ve su hakkının güvence altına alınmasını engelleyecek ambargoları ve benzeri tedbirleri uygulamaktan kaçınmak zorundadır. Yine su hiçbir şekilde siyasi ve ekonomik baskı aracı olarak kullanılmamalıdır. Biliyorsunuz Türkiye'de zaman zaman bunun yapılması yönünde söylemler ve pratikler gündeme gelmektedir. Suriye'ye belli siyasi konularda baskı yapmak amacıyla "Fırat ve Dicle'nin sularının kesilmesi" siyasal bir koz olarak kullanılmaktadır. Bu Fırat ve Suriye'de yaşayan insanların haklarının ve ESKHS'nin ihlali anlamına gelecektir. Bundan sakınmak gerekmektedir.

Yine genel yorum'a taraf devletler uluslararası dayanışmaya katılmak durumundadır. Yani enternasyonalist bir yönelime sahip olmalıdır. Bunun bazı yansımaları olmuştur. Yabancı konuklarımız değinecektir, ancak kısaca ben de aktarayım: Örneğin Uruguay Anayasası'nın 47'inci maddesinde bu enternasyonalist ruhu bulmaktayız. Maddeye göre; *"Başka bir ülkenin kaynaklarından yoksun kalması halinde veya dayanışma amacıyla (...) bu ülkenin, ülkeminin su kaynaklarından yararlanabileceği kararlaştırılabilir."*

Suyun temel bir insan hakkı olduğunun da ifade edildiği bu maddede daha birçok güvence de bulunmaktadır. Bu toplantıda aktivistlerin bulunduğunu dikkate alarak, işaret etmeliyim ki bu anayasa maddesi, Uruguay hükümetinin 2002 yılında Uluslararası Para Fonu (IMF) ile yaptığı antlaşma neticesinde imzalamış olduğu niyet mektubuna ve suyun özelleştirilmesine karşı bir tepkinin ürünü olarak kurulan "Suyun ve Hayatın Savunması için Ulusal Komisyon" (CNDAV) isimli sivil örgütlenmenin yaptığı kampanyanın sonucunda halk inisiyatifi ve halkoyu yoluyla anayasaya girmiştir. Buna benzer bir tecrübe daha önce İsviçre'de de yaşanmış ve su hakkı İsviçre anayasasına da girmiştir. Yine yakın zamanda, 2008 yılında halkoylaması ile kabul edilen yeni Ekvator anayasasında su hakkı düzenlenirken suyun kamusalılığına vurgu yapılmıştır. Klasik liberal anayasaların aksine sosyal haklara öncelik veren yeni Ekvator anayasasında, ilk olarak "su ve besin hakkı" (md.12) düzenlenmiştir: Maddeye göre; *"Bir insan hakkı olarak su temel ve öncelikli bir haktır. Yaşam için elden çıkartılamaz, feshedilemez, el konulamaz temel bir değer olan su, kamunun kullanımına yönelik stratejik bir ulusal servettir."*

Bu düzenlemenin yanı sıra Ekvator anayasasında ayrıca "iyi yaşam kuralları" başlıklı yedinci bölümünün altıncı kısmı, "su" konusuna ayrılmıştır. Bu kısımda da iki ayrı maddede devletin yeterli miktar ve kalitede suyu tedarik edilebilmesi için, su kaynaklarını ekosistem ve çevre ile uyumlu olarak koruma, yenileme ve sürdürülebilirliğini sağlama ödevinden bahsedilmiş (md.411) ve bunun gerçekleşmesi için devletin çevreci bir yönetim sağlayarak planlama-düzenleme yapma ve kontrol etme sorumluluğu ortaya konulmuştur. (md.412)

Anayasal ve kamusal su hakkı mücadelesinin son halkasını ise Bolivya anayasası oluşturmaktadır. 2008 yılında yapılan referandum sonrası 2009 yılında yürürlüğe giren çiçeği burnunda "Çoğul Milletli Bolivya Devleti Anayasası"nın 20'inci maddesi şu şekildedir: **(1)** Herkes evrensel nitelikteki içilebilir su (...) hizmetlerine eşit olarak sahiptir. **(2)** (...) Hizmet koşulları, katılımçılık ve sosyal denetim ile birlikte, evrensellik, hesap-verebilirlik, ulaşılabilirlik

bilirlik, süreklilik, kalite, etkililik, etkinlik, adalet ve güvenceli olma kriterlerini taşımak zorundadır. (3) Su ve temizliğe ulaşma bir insan hakkıdır, imtiyaz veya özelleştirme konusu olamaz ve kanuna göre ruhsat ve kayıt rejimine tâbidir.” (a.b.ç.)

Su hakkına ilişkin bu anayasaların isminin anılmış olması, su hakkının sadece bu ülkelerde tanındığı anlamına gelmemelidir. Su hakkı Güney Afrika, Hindistan ve daha birçok ülkede çevre, sağlık ve diğer sosyal haklarla birlikte yorumlanmak üzere yaşam hakkının bir parçası olarak içtihatlar yoluyla da tanınmaktadır.

Dünyanın solundaki bulunduğumuz coğrafyaya dönersek, birçok ülkede yasa düzeyinde su hakkına ilişkin düzenlemelere rastlanmakta, Belçika, İspanya, Finlandiya, İsveç, Rusya, Ukrayna gibi ülkelerde bir insan hakkı olarak su hakkının yasal olarak güvencelendiği görülmektedir. Yine Azerbaycan, Meksika ve Yunanistan devletleri, yasama organlarını ve siyasalarını su kaynaklarının korunmasına yönelik olarak vasıflandırmıştır. Az önce değindiğim üzere İsviçre'nin dışında, Avrupa'da Portekiz ve Belçika gibi ülkelerde bu konu anayasal düzeyde ele alınmaktadır. Gerçi bildiğim kadarıyla Belçika'da su hakkına ilişkin anayasa maddesi halen mecliste bulunmaktadır. Benim tespit edebildiğim kadarıyla bugün 23 ülke anayasasında açıkça su güvencelenmiş durumdadır. Tommaso ile de konuştuğumuz üzere bu ülkelerin anayasalarında su hakkından bahsedilmiş olması, aktivistlerin talep ettiği biçimde su hakkının güvencelendiği anlamına gelmemektedir.

Sonuç

Seyfi bey uyarıyor. Zamanım kalmadığı için iki noktaya dikkat çekerek sunumumu tamamlayacağım. Diğer konuşmacılar belki biraz daha açacaktır. Bizim anayasamızın 17'inci maddesindeki *yaşam hakkı*, 43'üncü maddesindeki *kıyılardan yararlanma*, 56'ıncı maddesindeki *sağlık hakkı* ve tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korunmasına ilişkin 63'üncü maddesi ile göreliliği de olsa tabii servetler ve kaynaklar üzerindeki devlet tasarrufunu öngören 168'inci maddesi, su hakkı ile doğrudan ilişkili maddelerdir. Bu maddelerin “sosyal devlet” ilkesi ışığında sistemli biçimde ele alınması su hakkının varlığına yönelik bir güvence çıkarımına izin vermektedir. Dolayısıyla suyun güvencesizce tamamen özelleştirilmesi karşısında bu maddeler (en azından hukuki açıdan) önem taşımaktadır. Ancak uluslararası sermaye çevreleri açısından suyun özelleştirilmesi kimi zaman su kaynağı üzerinde baraj ve hidroelektrik santral kurma yoluyla gerçekleştirilmektedir. Bugün, üzerinde yeterince duramadığım “Tabiatı ve Biyoçeşitliliği Koruma Kanun Tasarısı”nın mevcut halinde bu çerçevede, tabiatın tahribatına yol açabilecek maddeler bulunmaktadır. Bu tasarı, bana göre mevcut haliyle az önce andığım maddelerle ve en çok da tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korunmasına ilişkin 63'üncü madde ile açıkça çelişmektedir. Çünkü bu maddeye göre: “Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri almak zorundadır.” Dolayısıyla yasanın anayasaya aykırılığı iddia edilebilir. Yeni anayasa değişikliği ile beraber “anayasa şikâyeti” kurumu hukukumuzda girdi ama iki yıllık bir hazırlık süreci var. Hal böyleyken hukuksal açıdan bu çelişki üzerinde durmak ve harekete geçmek halen öncelikli olarak muhalefet partilerinin işi. Ancak söz

konusu muhalefet, tabi ki sadece hukuk yoluyla gerçekleşemez, dolayısıyla pek tabi ki aktivistlere ve diğer baskı gruplarında da çok iş düşüyor.

İkinci olarak bildiğiniz üzere 2011 seçimlerinden sonra yeni anayasa tartışması hız kazanacak görünüyor. Bu, su hakkı aktivistleri açısından bir fırsattır. Salonda "boykotçu" ve "yetmez ama evetçi" arkadaşların varlığını görüyorum. Anılan süreç, yetmeyen ne olduğunu ortaya koyma zamanıdır. Benim naçizane önerim, eğer gerçekten "yeni bir anayasa"dan bahsedilecekse; bu bağlamda şöyle gerçek anlamda "yeni" bir kuralın anayasada varlığının savunulması gerektiğidir:

"Su, en temel insan hakkıdır ve kamusaldır. Devlet, herkesin yeterli miktar ve kalitede suya ve su ile ilgili bilgiye, fiziksel ve ekonomik olarak eşit biçimde erişimini sağlar. Su hizmetlerinde, dezavantajlı durumda olanlar lehine pozitif ayrımcılık yapılır.

Temel insani ihtiyaçların karşılanması için gerekli olan miktar ve kalitede su ücretsizdir. Su kaynağının yönetiminde, kamu yararı ve yurttaş katılımı esastır.

Devlet, su kıtlığı yaşayan ülkelerdeki sorunların çözümü için uluslararası dayanışmaya katılır."
Teşekkür ederim.

Tommaso Fattori (İtalya/ Italian Water Movements)

Öncelikle beni davet ettiğiniz için çok teşekkür etmek istiyorum, hepimizle birlikte burada olmak gerçekten çok hoş bir duygu değerli arkadaşlarım. Son yıllarda aslına bakacak olursanız uluslararası manada birbirine karşı gelen iki platform var. Bunlardan birincisi, içme suyunun insan hakkı olması gerektiğini yani herkese ait bir kamu malı olduğunu düşünüyor. Diğer görüş ise su bir ihtiyaçtır dolayısıyla da ticareti yapılabilecek bir ticaret maddesidir diyor. Şimdi suyu ticari madde olarak düşünen kişiler, bu düşüncüyü destekleyenler, çok büyük çok uluslu şirketler var, Dünya Bankası da bunlardan biri mesela... Veya Dünya Su Konseyi adı verilen bir özel kuruluş da var. Bu konseyin amacı su politikalarının uluslararası seviyede belirlenmesi ve uygulanması... Her üç yılda bir Dünya Su Konseyi, Dünya Su Forumu'nu hazırlar, organize eder. Hükümetler, yerel yönetimler, yerel hükümetlerden temsilciler bu teşkilata bu organizasyona katılır. Buna ek olarak hükümet yetkilileri ve yerel yöneticiler dünyanın su kaynaklarıyla ilgili kararları bu şekilde meşru olmayan ve demokratik olmayan bir yapı içinde alırlar. Bugüne kadar beş tane dünya su forumu organize edildi. Önce Marakeş'te, sonra Lahey'de, sonra Kyoto'da, Meksiko City'de ve son olarak da 2009 yılında İstanbul'da su forumu düzenlendi hatırlayacaksınız. Her gösterinin aslında sonu aynı: Son bakanlar mutabakatı yani hükümetlerin foruma gönderdikleri temsilcilerinin üzerinde mutabakata vardıkları belge hiçbir zaman insan hakkı olarak sudan bahsetmiyor. Lahey'de imzalanan anlaşmada açık bir şekilde suya erişimin bir ihtiyaç olarak düşünülmesi gerektiği belirtilmişti. Ve bu cümle aslında tamamen normal hatta takdir edilebilir görünse bile az öncede söylemeye çalıştığım gibi işin gerçeği şu; bu ifadenin arkasında belirli bir strateji var ve reddetme var. Suyu bir insan -hem bireysel hem de sosyal, kolektif- hakkı olarak kabul etmeyi reddediyorlar. İkincisi ise, suyu bir kâr kaynağı haline

getirmeye çalışıyorlar. Su gibi para aksın istiyorlar ceplerine. Bu stratejiyi, bu projeyi de birçok hükümet özellikle tabi ki ABD, Kanada ve İngiltere destekliyor. Buna ek olarak tabi ki özel çok uluslu şirketler de Dünya Su Forumu'nu destekliyor. Bu şirketler arasında Nestle, CocaCola, Danone gibi şirketleri saymak mümkün. Yine Suez, Timeswater gibi şirketler de bulunmakta. Dolayısıyla ihtiyaç ve hak arasındaki fark çok da masum bir mesele değil, çok önemsiz bir mesele de değil. Eğer su bir insan hakkıysa o zaman toplu bir şekilde bu hakkın herkese sağlanması bizim sorumluluğumuz. Bu hakkın herkese sağlanması bizim sorumluluğumuz. Yani politik olarak bu ne anlama geliyor? Şu anlama geliyor; kamu yetkilileri -bu yerel olabilir, bölgesel olabilir, ulusal, uluslararası ve dünya seviyesinde olabilir- kamu yetkilileri bu hakkı geçerli kılmak zorunda. Ama bugün dünyada artık insanlar susuzluktan hayatlarını kaybediyor. Çünkü suya erişemeyecek kadar yoksullar ve buna ek olarak küresel zenginliğin 1945'ten bu yana beş kat artmış olmasına rağmen 1,5 milyar insan bugün hala suya erişemiyor. Dolayısıyla egemen güçlerin buradaki önceliği suyu herkesin kullanımına sunmak değil, tam aksine sudan kâr etmek... Suyu satarak veya su aracılığıyla enerji üreterek bunu yapmaya çalışıyorlar.

Dolayısıyla suya erişim yalnızca hayati bir ihtiyaç değildir ve bunu söylediğimiz zaman aslında bir sorumluluğa işaret etmiş olmuyoruz. Her birey kendi ihtiyacı karşısında yalnızdır. Yani diğer bir deyişle birey ancak kendisi bu ihtiyacını karşılayabilecek durumundadır veya kendi imkânlarıyla ancak bu ihtiyaçlarını karşılamak durumundadır. Dolayısıyla birey yalnızca bireysel bir tüketici konumuna konmalı ve tabi tüketici dediğimizde bir mal almak istiyorsanız yani su almak istiyorsanız para ödemeniz gerekiyor. Eğer paraları yoksa bırakın ölsünler. Gerçekten bugün binlerce insan temiz içme suyuna erişimleri olmadığı için hayatlarını kaybediyorlar. Artık insan diye bir şey yok sadece tüketiciler var. Bir toplum yok, yalnızca bireyler var. Ve birey de aslında sosyal bir hakka sahip değil. Tüketicilerin önünde yalnızca onlara sunulmuş mallar var. Ekonomik mallardan bahsediyoruz. Suyun yalnızca bir deyiş tokuş değeri var. Bir fiyatı var ve fiyat piyasa mekanizmaları tarafından belirleniyor yani arz talep arasında denge ilişkisi gibi... Dolayısıyla aslında suya yatırım yapan bireyler de bu harcamalarını bir şekilde karşılamakla kalmayıp kendilerine bir kâr elde etmeye çalışıyorlar. Burada özel mülkiyetten bahsediyoruz, kâr edilmesi için ve hayatımızın en önemli kaynağı olan suyun özelleştirilmesinden bahsediyoruz.

Ama hikâye burada da sona ermiyor. Tam tersine sosyal hareketler bugün Oscar Olivera'nın da önemle altını çizdiği üzere, sosyal hareketler aslında tarihi değiştirmeye başladılar. Çok uluslu şirketler ve dünyadaki en güçlü hükümetler aslında bu hikâyenin yazıldığını, defterin kapandığını düşünüyorlardı. Sivil toplum hareketleri birçok farklı ülkede ortaya çıktı ve bunlar ulusal, kıtasal ve küresel ağlar çerçevesinde bir araya geldiler ve suyun bir kamu malı haline gelmesi gerektiğini savundular. Ve ilk başlangıçta gerçekten başarılı da oldular, birkaç zafer kazandılar. Uluslararası seviyede aslında ilk adım 2009 yılında İstanbul'da atıldı. Dünya basını Dünya Su Forumu'nun başarısızlığından bahsetti. Çünkü bu forum suyu bir insan hakkı olarak bile kabul etmek istemedi. Ve basın aslında bizim görüşümüzü bu şekilde dile getirmiş oldu. Bu bizim için gerçekten toplu hayal gücümüz açısından bakılınca çok önemli bir başarıydı. Siyasi bir başarıydı da aynı zamanda. Çünkü sosyal hareketler

hükümet cephesini parçalara ayırmayı başardı. İstanbul'da 26 hükümet bir araya geldi ve suyun insan hakkı olması gerektiğini söyleyerek bir anlaşma imzaladılar ve resmi anlaşmadan, resmi sonuç bildirgesinden kendilerini bu şekilde uzaklaştırmış oldular. Yine 16 hükümet de yeni bir süreç başlatılarak Dünya Su Forumu'nun yerini alması gereken yeni bir platform olması gerektiğinden bahsettiler. Buna ek olarak yine bu hareketlerin başlatmış olduğu alternatif forumda BM'ye bir mesaj gönderilmesi kararı aldılar ve bu mesaj içerisinde Dünya Su Forumu'nun özel su şirketlerin etkisi altında kaldığını söylediler.

2004 yılında Uruguay'da, Güney Amerika'da bu hareketler çok önemli bir referandumun gerçekleşmesini sağladılar. Yüzde 64 oyla bu referandumu kazandılar. Bu referandumun sonucu olarak Uruguay dünyada anayasasında suyun temel bir insan hakkı olduğunu belirten ilk ülke oldu. Bu ilk adımdan sonra su hakkı Ekvator ve diğer Latin Amerika ülkelerinin de anayasalarına girmeye başladı. Yine bu noktada aslında bu hareketlerin vermiş olduğu mücadele sayesinde BM seviyesinde çok önemli bir adım atıldı. 28 Temmuz'da BM genel kurulu içme suyu kararını onayladı. Bu karar **35** ülke tarafından desteklendi. Bolivya hükümeti tarafından savunuculuğu yapılan bir karardı. Latin Amerika'daki ülkelerin, Asya'daki, Afrika'daki ülkelerin desteklediği ama hiçbir Avrupa Birliği ülkesinin desteklemediği bir karar oldu bu. Türkiye de çekimser oy kullandı.

Bu kararın ilk paragrafı şu şekilde **"BM Genel Kurulu güvenli ve temiz içme suyuna ve hıfzıssıhhaya erişimin, yaşamdan ve tüm insan haklarından sonuna kadar faydalanılması için temel bir insan hakkı olduğunu kabul eder"**. Bu oylamadan sonra genel kuruldaki birçok insan "aslında suyun insan hakkı olarak ilan edilmesi gerçekten suyun özelleştirilmesine karşı verilen mücadele ile alakalı mıdır" diye sordular. Evet, öyledir, alakalıdır ve ben size neden öyle olduğunu açıklamaya çalıştım. Eğer su bir haksızlığa herkesin yaşamını sürdürebilmesi için gerekli temiz içme suyuna erişebilmesi gerekir ve bu su miktarının da günde 50 litre olduğundan bahsediyoruz. Bu hakkın uygulanabilmesini yerel yönetimler ve kamu kuruluşlarının garanti altına alması gerekiyor. Ve bu kararın ikinci paragrafında şöyle deniyor: **"Genel kurul devletlere ve uluslararası teşkilatlara çağrıda bulunarak gerekli mali kaynaklarının, kapasite inşasının ve teknoloji transferinin gerçekleştirilerek güvenli, temiz, erişilebilir ve makul fiyatlarda içme suyunun ve hıfzıssıhha hizmetlerinin herkese sunulması gerektiğini belirtir"**. Dolayısıyla hem devletlere hem uluslararası teşkilatlara suyu sağlamak zorundalıkları hatırlatılıyor. BM Genel Kurulu'nun bu kararı maalesef bağlayıcı değil. Peki, bu ne demek? Yani bağlayıcı, ülkelerin uyması gereken yasal bir değeri yok. Devletlerin veya uluslararası teşkilatların bu kararı göz ardı etme ihtimali var. Ve gerçekten de güçlü, kudretli devletlerin BM kararlarının bağlayıcı bile olanlarını göz ardı ettiklerini biliyoruz. Ancak evrensel insan hakları beyannamesinin kabul edilmesinden 62 yıl sonra su hakkı ilk kez dünyadaki en önemli siyasi teşkilat olan Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilmiş oldu. Tabii ki devletler bu insan hakkını göz ardı etmeye devam edebilirler ama bu ilke aslında insanlığın temel ilkeleri arasında yerini almış durumda. Ve bugün baktığımızda İnsan toplulukları, medeniyetler her zaman prensiplerin onaylanması ve doğrulanmasıyla ilerlerler. Özetle şunu söyleyebilirim bizim mücadelemizi destekleyen bu karar, bu açıklama, aslında olduğundan daha az önemli gö-

rülmemeli. Temel ilkelerin ve hakların doğrulanması, belirtilmesi aslında insanlık tarihinde her zaman çok önemli olmuştur, bu önemi yadsıyamayız. Birçok ülkede verilen mücadele BM Genel Kurulu'nun bu kararıyla meşru kılınacak ve güçlendirilmiş olacak.

Tabii ki ilke açısından büyük bir zafer bu ama uygulamaya baktığımız zaman işler biraz daha karışık. Öncelikle şunu söylemek lazım; ülkelerin bu anlaşmayı onaylaması ve kendi mevzuatlarına aktarmaları gerekiyor. Bunu yapmaları zorunlu değil, bunu gönüllülük esasında yapmaları gerekiyor. İkinci olarak da devletler bu ilkeyi onayladıktan sonra bile, ülkenin anayasasında yer almasından sonra bile bu hak yalnızca kâğıt üzerinde garanti altına alınmış olunuyor. Etkin hale ya da uygulamaya geçmiş olmuyor. Yani kâğıdın, belgelerin ötesine geçebilmiş olmuyor. Dolayısıyla haklarla ilgili temel sorun yine karşımıza çıkıyor. Uygulama, etkili uygulama meselesi. Bu noktada detaya girmeyeceğim ama etkili olduğu, kabul edildiği belirtilen bir hakkın kâğıt üzerinden gerçek dünyaya geçmesi gerekiyor. Yani tüm insanlar için suyun sağlanması için gerekli olan mali kaynağın bulunması ve suyun bir kamu malı olarak düşünülmesi, gerekli alt yapının oluşturulması gerekiyor. Dolayısıyla bir kamu su yönetimine ihtiyacımız var. Yine benzer şekilde sosyal mücadeleler verilerek bu hakların tanınması gerekiyor ve bu hakkın ancak bu şekilde etkin bir şekilde savunulacağını söyleyebiliriz. Dolayısıyla sosyal mücadele devam etmekte... Ulusal ve uluslararası hareketler olmasaydı zaten BM Genel kurulundan bu kararı geçirmek mümkün olmazdı. Bu hareketler olmasaydı, bu hakkın gerçekten uygulanabilir bir hak haline gelmesi de mümkün olmayacaktı. Burada temel nokta vatandaşların harekete geçmesi, seferber olması... Vatandaşlarla yerel yöneticilerin, belediye başkanlarının mesela bir araya gelerek işbirliği yapması da gelecek stratejimizin önemli parçalarından birini teşkil ediyor. Ben bu geldiğimiz noktada iki temel tehlike görüyorum: Bunlardan birincisi, düşmanlarımızın stratejilerinde meydana gelen değişiklikler... Çok büyük, çok uluslu su şirketler yani suyu satılacak ve kâr edilecek bir mal olarak düşünen insanlar, Dünya Su Konseyi'nde bir araya gelen şirketler, bugüne kadar temiz suya erişim hakkını reddetmişlerdi, sadece bir ihtiyaç olarak düşünüyorlardı. Ama bugün bu gruplar hem popüler anlamda hem de uluslararası kanunlar açısından suyun bir hak olarak görülebileceğini söylüyorlar ve stratejilerini gözden geçiriyorlar. Bu süreç içerisinde "su hakkı özelleştirmeyle ve bizim kârımızla nasıl uyumlu hale gelebilir" diyorlar.

Tabii bu konuya detaylı olarak girmeyeceğim. Şimdi ikinci soruna geçmek istiyorum, belki bu konuyu tartışmak için yarın vaktimiz olabilir. Ama burada asıl belirtmemiz gereken şey şu; su hakkı çarpıtılmamalı yani temiz suya erişim şu anlama gelmeli: 1) tüm insanların ihtiyaçları olan, hayatta kalmaları için gerekli günlük su miktarına erişmeleri gerekir, 2) bu da önemli, hiç kimse sudan kâr etmemelidir. Hiç kimse suyu bir mal olarak satarak zenginleşmemelidir. Gördüğüm ikinci sorunsu şu; su hakkının karşısında başka bir tehlike daha var: Bu tehlike, uluslararası topluluğun su söz konusu olduğunda geçerli olacak öncelikleri... Bugünlerde su aslında öncelikle enerji üretme aracı olarak görülüyor. Temiz enerji diyorlar buna ya da yenilenebilir enerji diyorlar. Uluslararası topluluğun önceliği bu. İstanbul'da Dünya Su Forumu'ndan BM İklim Değişikliği Çerçeve Konferansı'na kadar su her zaman müzakerelerde temel aktörlerden biri oldu. Enerji üretmek için, dolayısıyla

sanayi süper makinesini çalıştırmak için özellikle kuzey ülkelerinin dikkate aldığı bir nokta oldu. Bu öncelik açısından yani enerji açığı açısından hakların insanlara her zaman tanınmadığını söyleyebilirim. Bu noktada, bu coğrafyada sizin yaşadığınız bölgede bunun ne anlama geldiğini biliyorum. Yani büyük barajlar yapılabilmesi adına insanların hakları, bu bölgede yaşayan Kürt halkının hakları maalesef onlara tam olarak tanınmayacak. Ve çok büyük felaket sonuçlar doğurabilecek devasa barajların yapılmasına bizi götürebilecek. Ve Dünya Bankası'nın da desteklediği bir çerçevede karbon emisyon kredileri karşılığında barajların yapılmasıyla karşı karşıya kalmaya başlayacağız. Dolayısıyla su, bu oyunda sadece bir piyon ve insanlar da bu barajlardan muzdarip olacaklar ve onlarda bu oyunda yalnızca piyonlar...

Sonuç olarak insanların ve halkların gücü olmasaydı BM Genel Kurulu suya erişimi, su hakkını bir hak olarak ilan etmezdi. Ve vatandaşların katılımı olmasa yine bu hakkı gerçek hayatta kullanmamız mümkün olmazdı. Ortak temel malların idaresinin yine halk tarafından ve yerel topluluklar tarafından gerçekleştirilmesi gerekiyor. Ancak bu şekilde hakları garanti altına alabiliriz. Suyla ya da toprak üzerindeki diğer varlıklarla ilgili tercihlerin o bölgede yaşayan insanların inisiyatifinde olması gerekiyor. Yani diğer bir deyişle çok uluslu bir şirketin yönetim kurulunda oturan birkaç kişi bu kararları almamalıdır. Paris'ten veya Londra'dan bu kararlar alınmamalı. Bugün yine Oscar'ında bahsettiği gibi, bugün sudan bahsetmek demokrasiden bahsetmek anlamına geliyor. Yani herkesin ortak çıkarı konusunda kararı kim verecek, bundan bahsetmeli... Herkesin ortak çıkarı konusunda kararı herkes birlikte vermeli. Diğer yandan da suyun özelleştirilmesi şu anlama geliyor; herkese ait olan bir ortak çıkarla ilgili kararı yalnızca birkaç kişi veriyor. Ve herkese ait bir varlıktan yalnızca bir grup insan faydalanabiliyor ve kâr ediyor. Bunun sonucu olarak da büyük insan toplulukları bu ortak paydaya erişmekten men edilmiş oluyor çünkü bu insanlar çok yoksullar. Dolayısıyla suya erişme hakkının önce BM'de daha sonra ülkelerin kendi iç mevzuatlarında kabul edilmesi yalnızca bir başlangıç noktası, bir bitiş noktası değil.

Şehirlerimizde ve ülkelerimizde suyun idaresini, bu hakkın etkin şekilde uygulanmasını sağlamak için insanların ya da halkların çok hassas davranması, çok çalışması gerekiyor. Haklar, ancak insanlar hakları için savaştığında ve ortak çıkarı savunduklarında etkin hale gelirler. Bugün geline nokta doğanın aslında bir grup maldan oluştuğunu ve satılması gerektiğini; havanın, suyun toprağın satılması gerektiğini düşünenler geçmişte olduğundan daha az güçlü durumdadır. Ve bizler bütün bunların ortak varlıklar olduğunu düşünenler tarihte hiç olmadığı kadar güçlüyüz ve birleşmiş durumdayız. Ama önümüzdeki yol hala zor ve uzun...

Teşekkürler

Av. Arif Ali Cangı

Dikili Örneği ve Suya Erişim Hakkı, Suyu Hapseden 'HES'ler, Korumayan Yasalar

Değerli dostlar merhaba,

Su konuşulacağı için buradayım, Diyarbakır'da konuşulacağı için buradayım. Aslında Diyarbakır'ın başka çok önemli gündemleri de var. Ama bu gündemin içinde suyu da konuşmamız gerekiyor. Zira su olmadan yaşamın sürmesi mümkün değil. Suya nasıl bakarsak ülkenin diğer sorunlarına da herhalde aynı çerçeveden bakarız. Su bir hak mı yoksa ticari bir mal mı? Bu aslında gündemimizde olan bir konu, herkesin gündeminde olan bir konu. Bizim çokça gündemimizde olması gereken ve tüm canlıların hakkı olduğunu dile getirmemiz gereken bir konu.

Suya erişim, canlı yaşamının sürmesi için zorunludur. Canlılar içinde insanın da yaşamını sürdürebilmesi için yeterli ve sağlıklı suya ihtiyacı vardır. Suya erişim hakkı, başta yaşam hakkı olmak üzere diğer insan haklarının gerçekleştirilmesinin önkoşuludur.

Bilimsel verilere göre kişi başına günlük su gereksinimi ortalama 180 litredir. Bu içme, temizlik gibi tüm kullanımları kapsayan miktar. **(1)** Su bulmanın zor olduğu, olağanüstü halde, afet koşullarında kişi başına günlük en az su gereksiniminin ise 15-20 litre olması gerektiği belirtiliyor. **(2)** Kişi başına günlük su gereksinimi, yaşanan yerleşim yerinin nüfusuna göre değişmektedir, nüfusun artışına paralel olarak, su gereksinimi de artmaktadır. Nüfus 5000 kişiden az ise kişi başına günde en az 60 litre, nüfus 5000- 50 000 arası ise 60-100 litre, nüfusu 50 000 den çok ise kişi başına günde 100 litrenin üzerindedir. **(3), (4)** Diğer yandan Birleşmiş Milletler raporuna göre; her 15 saniyede bir çocuk, susuzluğun neden olduğu hastalıklardan dolayı hayatını kaybediyor. Ben iç mevzuatımızda, yasalardaki su hakkını, suya erişim hakkını düzenleyen zorlaştıran iki yasaya değineceğim. Ardından Dikili davası örneğinden söz edeceğim.

Kamu Hizmeti Olarak Suya Erişim Hakkı ve Yasal Engeller

Yurttaşların sağlıklı yaşamı için zorunlu gereksinimleri karşılamak devletin birinci görevidir.

Anayasa'nın 127. maddesine göre, "Belediyeler, halkın yerel müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulmuş kamu kurumlarıdır". Anayasa'nın başlangıç bölümünün 6. paragrafına göre; "...her vatandaşın Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerinde yararlanarak, **onurlu bir hayat sürdürme** ve **maddi ve manevi varlığını geliştirme** hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu..." kabul edilmiştir. Anayasanın 17. maddesi "**herkesin yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkını**", 56. maddesi de "**herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkını**" güvence altına almış, Anayasa'nın 2. maddesi devletin biçimini "**sosyal hukuk devleti**" olarak tanımlamıştır.

Anayasanın bu düzenlemeleri karşısında da suya erişim hakkının kamu hizmeti olarak sunulması zorunludur. Kentlerde yaşayan halkın sağlıklı suya erişim hakkının sağlanması

görevi o kentin belediyesine aittir. Kamu hizmeti görevini yürütmekle sorumlu olan belediyeler ticari işletmecilik mantığıyla hareket edemez.

Anayasanın yukarıdaki düzenlemelerine karşın, suya erişim hakkını sınırlayan, su hizmetlerinin kamu hizmeti olarak yürütülmesini zorlaştıran yasal düzenlemeler vardır:

Suyun ücretlendirilmesinde kârın esas alınması;

Bu noktada, kamu hizmetinin ücretsiz olup olmaması ya da ücretlendirmede esas alınan kriterler önem kazanmaktadır. Bunların en başında gelen bütün Büyükşehir'lerde uygulanan **2560 Sayılı İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun'un "Tarife Tespit Esasları" başlıklı 23. maddesidir.** Buna göre; "...tarifelerin tespitinde, yönetim ve işletme giderleri ile amortismanları doğrudan gider yazılan (aktifleştirilmeyen) yenileme, islah ve tevzi masrafları ve % 10'dan aşağı olmayacak nispetinde bir kâr oranı esas alınır..." Yasanın bu düzenlemesine uygun olarak sular idaresinin yönetmeliklerinde de benzer düzenlemeler bulunmaktadır. Yani büyük kentlerde suyun bedelinin belirlenmesinde kârlılık esas alınıyor. Kâr esas alınarak ücreti belirlenen sistemde, suya erişim hakkından söz edilemez.

Ticari işletmeciliğe dönüştürülen kamu hizmetleri;

Su hizmetlerinin de içinde yer aldığı kamu hizmetlerinin ücretlendirilmesini ticari işletmeciliğe dönüştüren bir diğer yasal düzenleme de "4736 Sayılı Kamu Kurum Ve Kuruluşlarının Ürettikleri Mal Ve Hizmet Tarifeleri İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun"dur. Yasanın 1. maddesinde; "...kamu kurum ve kuruluşlarınca üretilen mal ve hizmet bedellerinde **işletmecilik gereği yapılması gereken ticari indirimler hariç** herhangi bir kişi veya kuruma ücretsiz veya indirimli tarife uygulanmaz..." kuralı getirilmiş, bunun istisnalarını belirleme yetkisi Bakanlar Kurulu'na bırakılmıştır. DSP-MHP-ANAVATAN koalisyonu döneminde kabul edilen ve 19 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe giren yasanın amacı **kamu kurumlarını ticari işletmeye dönüştürmek, tüm hizmetleri paralı hale getirmektir.** Yasanın gerekçesinde, amacının "uluslararası mali kuruluşlarca da desteklenen güçlü ekonomiye geçiş programını uygulamak" olduğu belirtiliyor. Yani, yasa İMF ve Dünya Bankası tarafından öngörülen ekonomik programın uygulanması için çıkartılmıştır.

Dikili Su Davası Örneği;

Bu yasaya göre, ücretsiz ve indirimli su tarife uygulanmasının yasadışı olduğu düşüncesiyle Dikili'de "su davası" açıldı. Dikili Belediyesi'nin "ayda 10 tona kadar su tüketiminden para alınmaması, belediye çalışanlarına yüzde 50 oranında indirimli su tarifesi uygulanması ve geciken su borçlarının gecikme zamlarının affedilmesi" uygulamaları nedeniyle, kamuyu zarara uğratarak görevi kötüye kullanmaktan Belediye Başkanı Osman Nuri Özgüven ile eski belediye başkanı, belediye meclis üyeleri ve belediye çalışanları yargılandılar. Yargılamada suya erişim hakkı ve yasanın istisnalarını oluşturan Bakanlar Kurulu kararları tartı-

şıldı. Yasanın yürürlüğe girdiği tarihten 2010 yılı başına kadar toplam 74 kararname çıkarılmış, bunların içinde, dini bayramlarda otoyol ve köprü geçişlerinin ve kentlerdeki toplu ulaşımın ücretsiz olması, kamu sağlığının korunmasına ilişkin hizmetlerin, doğal afetlerde verilecek hizmetlerin ücretsiz olması gibi istisnalar yer alıyor. Ancak suya erişim hakkının ücretsiz sağlanmasına ilişkin kararname yok.

Yaklaşık iki yıl süren davanın sonunda kamu yararı vurgusuyla yapılan savunmalarımız savcılıkça da kabul edilmiş, "sanıkların eylemlerini **kamu yararını** düşünerek gerçekleştirdikleri" düşüncesiyle beraat istenmiştir. Dava sonunda "tüm sanıkların **BERAATİNE**" karar verilmiştir. Beraat kararının gerekçesinde özet olarak. "...davaya konu alınan kararların suç teşkil etmesi için yasada aranan şartları taşımadığı, kamu zararı niteliğinde kabul edilebilecek bir zararın amaçlanmadığı, menfaat temin etme saik ve kastını ortaya koyabilecek bir emare bulunmadığı, mevcut kararlarda genel anlamda kriterler konmak suretiyle düzenlemelere gidildiği anlaşılmaktadır. (...) 4736 sayılı yasanın 4. fıkrası gereğince aynı yasanın 1. maddesinden muaf tutularak bu konuda kanun hükmünde kararname ile haklarında lehe düzenleme yapılan kişi, kurum ve konulara ilişkin kararnamelerde belli kişi veya kurumların kararname kapsamına dâhil edilmediği, **genel anlamda sosyal ihtiyaçlara göre bir takım muafiyetler tanındığı görülmüştür**. Anayasanın 10. maddesinde sözü edilen yasa önünde **eşitlik ilkesi, aynı nitelikte bulunan iş bu davaya konu sanıklarca imza edilen meclis kararlarının suç teşkil etmesinin kabulünü olanaksız kılar**. (...) Kaldı ki, davaya konu tasarrufların neticesinde; kamu zararı oluşması yahut menfaat temini yahut kişilerin mağduriyetine yol açılması yasal unsurlarının da oluşmadığı açık olup (...) suç kastını taşımadığı, bu itibarla sanıkların üzerine atılı eylemde kasıtlarının bulunmadığı vicdani kanaatine varılmıştır ..."

Dikili Su Davasının beraatla sonuçlanması, kentlerde suya erişim hakkının sağlanmasının kamu hizmeti olarak yürütülmesi konusunda önemli bir kazanım olmuştur.

Davada dayanılan bir uluslararası sözleşmeye değinmekte yarar olacaktır.

B.M. Ekonomik, Sosyal Ve Kültürel Haklar Sözleşmesi;

Haziran/2003'te TBMM tarafından onaylanarak yürürlüğe giren "**BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi**"nin "**Yaşama Standardı Hakkı**" başlıklı 11. ile "**Sağlık Standardı Hakkı**" başlıklı 12. maddeleri ile suya erişim hakkı kabul edilmektedir. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi bu maddeleri "Su Hakkı" başlığıyla yorumlamıştır (2002 yılı-15 no'lu Genel Yorum). Buna göre; "...bir insan hakkı olan **su hakkı**, diğer hakların gerçekleştirilmesinin bir ön koşuludur, herkesin yeterli, güvenli, kabul edilebilir, fiziksel olarak erişilebilir ve karşılanabilir suya hakkı vardır. **Sözleşmeye taraf olan devletlerin ücretsiz veya düşük maliyetli su temini** gibi uygun ücret politikalarını uygulama, görece daha yoksul hane halkları üzerine **su giderlerinin oransız bir yük olarak binmemesi** için gereken önlemleri alma yükümlülüğü vardır..." Bu sözleşme Anayasa'nın 90. maddesine göre öncelikle uygulanması gereken bir yasadır.

Bu arada B.M. Genel Kurulu su hakkına ilişkin yeni bir karar almıştır:

BM'nin 28.07.2010 tarihli kararı;

28 Temmuz'da bir araya gelen Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, suyun temel bir insanlık hakkı olduğunu kabul etti. Bolivya Devleti'nin girişimiyle bir araya gelen Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 28 Temmuz 2010 tarihinde yapılan oylamayla su hakkını kabul etti. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda 124 kabul oyuna karşılık 42 çekimser oyla güvenli ve temiz içme suyuna erişim ve sanitasyon hakkı kabul edildi. Böylece su, tüm insan haklarının temel bir parçası ilan edildi.

Türkiye Cumhuriyeti 42 çekimser arasında yer alsa da bu durum alınan kararın etkisini ve gücünü azaltmamalıdır. Zira BM Genel Kurulu 1948'de İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ni kabul ettiğinde 58 üye devlet siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel hakları kapsayan tarihi bir belgeye imza atmıştı. Yaklaşık 10 yıldan uzun zamandır sürdürülen çaba sonucunda alınan bu karar, yaptırımı olmasa da herkese temiz su ve hıfzıssıhha koşullarının sağlanması yolunda önemli bir adımdır.

Suyun Kullanım Hakkının Devri,

Derelerin Ekolojisini Tahrip Eden HES'ler;

Elektrik enerjisi üretmek gerekçesiyle dereler özel sektöre ihale ediliyor. Bu sular, doğal çevriminden alınarak, ekolojik dengenin bozulması pahasına tünellerden geçirilip enerji üretiliyor. Dere suyunun çoğu dere yatağını bile görmeden yerin altından tünelin öteki ucundaki tribüne ulaşıyor.

Şu anda ülkemizde 1.700'ü aşan projeye kurulacak HES'ler, en kaliteli su kaynaklarının bulunduğu su zengini alanlarımızda yapılacak. Bir vadi içinde 22 adet baraja izin verilebiliyor.

HES projelerinde özellikle nehir tipi hidroelektrik santral lisans sayısında ciddi bir artış yaşanıyor. Doğu Karadeniz'de yoğunlaşan HES projeleri içinde Trabzon, Rize, Giresun ve Artvin'de 341 firma, hidroelektrik santral yapımı için kurumlara müracaat etti. Bunların 73'üne izin verilirken, 17'sinin inşaatı ise mahkeme kararıyla durduruldu. Trabzon'da 76 HES projesi geliştirilmişti. Bunlardan 27'sinde halen çalışmalar devam ediyor. Rize'de geliştirilen 67 HES projesinden 8'inin inşaatı fiilen başladı. HES'lerden 17'si hakkında ÇED olumlu raporu alınırken, kalan 42 proje henüz fizibilite aşamasında bulunuyor. Giresun'da 82 HES projesi için müracaat yapılmıştı. Bunlardan uygun görülen 12'sinin çalışmaları halen devam ediyor. Doğu Karadeniz yöresinde 116 projeye en çok HES başvurusu yapılan il Artvin. Bu ilde 25 HES projesine başlandı, 53 proje ise fizibilite aşamasında. 1971 yılında dünyanın sayılı güzelliğine ev sahipliği yaptığı için Milli Park ilan edilen Munzur Vadisi'nde ise Konaktepe I ve Konaktepe II HES ve bunlara su tutmak için yapılacak 6 barajla birlikte toplam 8 barajın yapılması planlanıyor (5)

HES'ler kuruldukları alanın doğal yapısını tamamen değiştiriyor, endemik birçok türün yok olmasına yol açıyor. Hidrolik santral yapıp işletecek olan şirketler, baraj göllerindeki suyun

kullanım hakkını da elde ediyorlar. Bu durumda enerji üretimi görüntüsü altında derelerin suları özelleştiriliyor.

Özet olarak; dereler HES yapımı için şirketlere 49 yıllığına devrediliyor. HES nedeni ile dere yatağında akmayacak olan sular doğaya hayat sunamayacaktır. Ormanlar, tüm flora ve faunasıyla, yatağında akamayan, denizlere ulaşamayan derelerin içindeki canlı türler ve havzadaki yaşam giderek yok olacaktır. Deltalar eriyecek, toprak ve yer altı suları tuzlanacak, tarım yapılamaz hale gelecektir. Çiftçi, köylü; tarlasını, bahçesini sulamak için istediğinde dereden su alamayacak, suyun kullanım hakkını elde eden şirketlere para ödemek zorunda kalacaktır.

Su, ekosistemin bir parçasıdır ve sınırlı bir varlıktır. Su toprak ve biokütleyle ilişkilidir, akarsu bölgelerinin ekolojisinin korunması için bütün su kaynakları doğal havzalarında kalmalıdır.

Tabiatı Korumayacak Yasa Tasarısı;

TABIATI VE BİYOLOJİK ÇEŞİTLİLİĞİ KORUMA KANUNU TASARISI, başbakanın ve bakanının tepkisini çeken "İkizdere doğal sit kararı" ertesinde meclise sunuldu.

Tasarı ile "Doğal SİT" kavramından vazgeçiliyor, "Tabiat Varlıkları"nın tespiti, tescili görev ve yetkileri Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları'ndan alınıp *Çevre ve Orman Bakanlığı'na devrediliyor*. Bundan böyle tabiat varlıklarına ilişkin kararlar, bilimselliği ve özerkliği olan Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları'nın yerine 16'sı bürokrattan oluşan 20 kişilik Ulusal Biyolojik Çeşitlilik Kurulu(UBÇK) tarafından verilecek. Kurulun bürokrat olmayan 4 akademisyen ile 2 STK temsilcisi üyeleri Bakanlık tarafından belirlenecek, Mahalli Biyolojik Çeşitlilik Kurulları da valinin kontrolü altında olacak. Yani siyasi iktidara bağlı bir kurul tarafından tabiat ve biyolojik çeşitlilik korunacak! Sizce bu koruma nasıl olacak? UBÇK üyeleri arasında DSİ ve Maden İşleri Genel Md. temsilcilerinin yer alacak olması, korunacak değerlerin tabiat varlıkları değil yatırımcıların çıkarı olacağını göstermeye yetiyor.

Şu andaki tescilli doğal sit'ler ve tabiat varlıkları UBÇK tarafından yeniden değerlendirilecek, kanundaki koruma statülerine göre tescillenecek ya da mevcut statüleri kaldırılacaktır. Yani çok sayıdaki doğal varlık sit'ten çıkartılacak. İkizdere için verilen doğal sit kararına ilişkin başbakanın ve çevre bakanının tavrı göz önüne alındığında, UBÇK İkizdere için koruma kararı alır mı?

Koruma altına alınan "mutlak koruma bölgelerinde hiçbir kullanıma izin verilemez, intifa ve irtifak hakkı tesis edilemez" tümcesi, 'ancak' ile devam ediyor, "bu alanlarda ülke düzeyinde, üstün kamu yararı ve stratejik kullanımı gerektiren kullanma izni, intifa ve irtifak hakkı Bakanlar Kurulu kararı ile verilebilir" ile tamamlanıyor. Yani korunacak alanların ne-reler olduğu, ne derece korunacağına Çevre Bakanlığı ve Bakanlar Kurulu karar verecek.

Tasarı ile üstün kamu yararını tespit etme yetkisi Bakanlar Kurulu'na bırakılıyor. Şimdiye kadar, bir işlemin amaç ögesi bakımından "kamu yararına" mı, yoksa kişisel bir koruma veya

zarar verme amacına mı yönelik olarak yapıldığını idari yargı araştırır ve salt siyasi bir amaç veya kişisel bir amaç güdülmüş olduğu kanaatine varırsa işlemin iptaline karar verir. Birden fazla kamu yararının olması durumunda da hangisine üstünlük verileceği yargı tarafından değerlendirilirdi. Yasa tasarısı ile üstün kamu yararı kararını verme yetkisi Bakanlar Kurulu'na bırakılıyor. Bu düzenleme, idari yargının amaç yönünden hukuksal denetimini sınırlandırmaya yönelik tehlikeli bir gidişin göstergesidir.

Yasanın neden, kimin yararına çıkartılacağı, yani amacının ne olduğunu en iyi anlatan "koruma kullanma dengesi gözetilerek sürdürülebilirliği" ifadesidir. Yasanın pek çok yerinde geçen bu ifadeden anlaşılacağı üzere burada öncelikli olan doğal varlıkları korumak değildir, öncelikli olan kullanıma, yararlanmaya açmaktır, korumanın amacı da kullanmanın, yararlanmanın sürekliliğini sağlamaktır. Konuyu daha iyi anlayabilmek için, Alliano'i'un "koruma kullanma dengesi gözetilerek" kumla örtülüp, suya gömülmesine karar verildiğini anımsatmamız yeterlidir. Kısaca yasa doğal varlıkları korumayacak, aksine yaşam alanlarını sermayenin yağmasına, talanına açacak, barajlar, HES'ler, madencilik gibi ekolojiyi bozan tesislerin ve faaliyetlerin önünü daha da açacak, yani yaşam alanlarını korumak daha da zorlaşacaktır (6).

Son Sözler Yerine;

Dünyada canlı yaşamının sürmesi için, yaşamın vazgeçilmezi suyun korunması zorunludur. Piyasacı yaklaşımlarla, canlı yaşamını tehlikeye atan sürekli kalkınma politikalarından vazgeçilmediği sürece suyun korunması mümkün değildir. Suyun bir hak olduğu herkese kabul edilmelidir. Suya erişim hakkının sağlanması devletin en baştaki görevlerinden birisi olmalı ve kamu hizmeti olarak ücretsiz ya da hiç olmazsa maliyetine verilmelidir. Ekolojiyi, yaşamı koruyacak yeni politikalar geliştirilmelidir. Politikaların ürettiği hukuk, suyu korumalı ve su hakkını güvence altına almalıdır. Yaşamın sürmesini sağlamak için bunu yapmak zorundayız. Su, özelleştirilemez, satılamaz. (Suyun) gereksinen herkese yeterince sağlanması bir kamu görevidir. Bu varlığın yönetimi demokratik ve katılımcı olmalıdır.

Su gibi aziz olun.

1. Environmental Health -Yazar: Dade W. Moeller
2. Environmental Health in Emergencies and Disasters
3. "Halk Sağlığı Temel Bilgiler Hacettepe Üniversitesi 2006 yılı yayınları- Editör; Prof. Dr. Çağatay Güler, Prof.Dr. Levent Akın"
4. "Prof.Dr.Sitki Velicanğil- Koruyucu Sosyal Tıp"
5. Cumhuriyet- Enerji- 5 Ekim 2010 , C.Göltaş- Su kaynaklarımız piyasa kurbanı
6. http://www.izmirizmir.net/bilesenler/koseyazilari/yazi.php?yazi_no=1615

Fahrettin Çağdaş (DISKI Genel Müdür Vekili)

Diski Genel Müdürlüğü adına herkesi saygıyla selamlıyorum, özellikle ülke dışından gelen misafirleri burada ağırlamaktan büyük bir memnuniyet duyuyorum. Tabii benim konum ve sunumum diğer aktivistlerden biraz farklı. Belirli mevzuatlar doğrultusunda vatandaşla, yurttaşla su arz etmek ama bunun yanında kendi kaynağını oluşturmak, merkezi hükümetten pay almadan bu bahsedilen politikaları yürütmekte ne kadar zorlandığımızı ve Türkiye’de su mevzuatıyla ilgili farklı kurumların şu andaki mevcut durumu, su-kanal idarelerinin durumu ve siyaseten bizim beklentilerimiz, gelecekte su-kanal idarelerinin olması gereken durumuyla ilgili size bilgi vermeye çalışacağım.

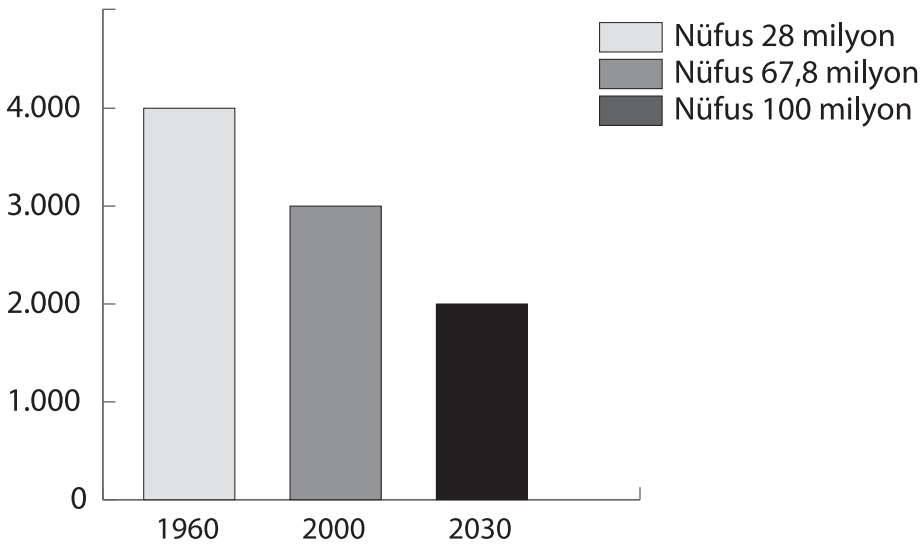
Evet, suyla ilgili sabahki oturumlarda çok değişik yorumlar yapıldı. Alternatifi olmayan, evet, insanlar tarafından da üretilmeyen üç temel doğal kaynağımız var, bunlar; hava, toprak ve su... Birbiriyle ilişkisi asla yadsınamaz. Bunlardan bir tanesine dokunduğunuzda, kirlendiğinizde, pazarlık konusu yaptığınızda diğerini de mutlaka etkiliyorsunuz. Sabah yapılan sunumlarda bununla ilgili veriler de anlatıldı, biz de işin sonunda söyleyeceğimiz cümleyi işin başında ifade edelim: Diski Genel Müdürlüğü ve Diyarbakır’da siyaset, politika üreten siyaset olarak bizler de suyun ticarileştirilmesi, suyun özelleştirilmesi, satılmasına ilke olarak karşı bir duruşta olduğumuzu ifade etmek istiyorum.

Su yönetimine gelince; gerek Türkiye’de gerekse uluslararası arenada suyun yönetiminde sizin belirlediğiniz, anladığınız, sizin politikalarınızı üreten yapının yine belirli kurallar kapsamında suyun planlanması, üretilmesi, dağıtılmasıyla ilgili bir takım çaba ve çalışmaları ifade eder. Su yönetimi Türkiye’de, su ve arıtma –ki bu genelde belediyelere, su-kanal idarelerine verilen bir görev- su kaynakları yönetimi, su taşkınlarından korunma yönetimi, sulama yönetimi, su tarlasının yönetimi; yine bu suların tarımsal, endüstriyel, kentsel, reaksiyonel ve çevresel faaliyetler için kullanıldığını ifade edebiliriz.

Şimdi Türkiye’deki su kaynakları potansiyeli ile ilgili tabloda; yıllık ortalama yağış miktarı, Türkiye’nin yüz ölçümü, yıllık yağış miktarı, buharlaşma, yer altına sızma, yer altı suyu, yıllık yüzey akışı, kullanılabilir yüzey suyu, yıllık çekilebilir su miktarları görülebilir. Kullanılabilir yer altı suyumuz 16 milyar m³ ki toplamda bugün için Türkiye’de 112 milyar m³’lük bir kaynaktan bahsediyoruz. Gerek ülkemizde gerek yakın komşularımızda kişi başı yıllık su miktarına yani su kaynağının nüfusa oranına baktığımızda; Suriye 1.200 m³, Lübnan 1.300 m³, Türkiye 1.430 m³, Irak 2.020 m³, Asya ortalaması 3.000 m³, batı Avrupa ortalaması 5.000 m³, Afrika ortalaması 7.000 m³, Güney Amerika ortalaması 2.3000 m³, dünya ortalaması ise 7.600... Şimdi burada, bu veriyle Türkiye’nin kaynaklarının, özellikle su kaynaklarının çok fazla olmadığını, su kıtlığı sınırında bir ülke olduğunu da vurgulamak için bu rakamları vermeye çalıştım.

Türkiye'nin Su Kaynakları Potansiyeli

Yıllık ortalama yağış	643 mm/yıl
Türkiye'nin yüz ölçümü	783.577 km ²
Yıllık yağış miktarı	501 milyar m ³
Buharlaştırma	274 milyar m ³
Yeraltına sızma	41 milyar m ³
Yüzey Suyu	
Yıllık yüzey akışı	186 milyar m ³
Kullanılabilir yüzey suyu	98 milyar m ³
Yeraltı Suyu	
Yıllık çekilebilir su miktarı	14 milyar m ³
Toplam Kullanılabilir Su (net)	112 milyar m ³

Önümüzdeki süreç içerisinde, nüfusun artışına paralel olarak mevcut kaynaklarımız -ki bunun üzerinde farklı bir kaynak yaratılma şansımız yok- dolayısıyla bugünden suyu dikkatli ve tasarruflu kullanmamız gerektiği bu tabloyla açığa çıkıyor. 1.300 m³'ten 1.100 m³'lük bir alt sınıra geleceğiz, yani 2030 yılında Türkiye'de yıllık kişi başı su tüketimi 1.100 m³'e düşecek ki bu "su kıtlığı" yaşayan ülkeler kategorisine girmemize vesile olan bir rakam...

Su Kullanımının Gelişimi

	2007 Yılı Sonu İtibariyle Gelişme	2023 Yılı Hedefleri	Geliştirme Oranı
Sulama gelişimi	5,17 milyon ha	8,5 milyon ha	% 61
Hidroelektrik Enerji Gelişimi	48,1 milyar kWh	130 milyar kWh	% 37
İçme, Kullanma ve Sanayi suyu gelişimi	10,5 milyar m ³	38,5 milyar m ³	% 27

Bu miktarın bölgesel ve mevsimsel dağılımındaki dengesizlik önemli bir sorundur. Bu suyun % 35'i çeşitli amaçlara yönelik olarak kullanıma sunulmuş, kalan % 65'i ise halen kullanılmamaktadır (Gap-1.8 milyon ha,27 milyar kwh)

Yine suyun, su kullanımının gelişimine baktığımızda; 2007 yılı sonu itibariyle sulama gelişiminde 5.17 milyon hektar alanın sulandığı, 48 milyar kilovat hidroelektrik enerji üretildiği, içme-kullanma ve sanayi için 10,5 milyar m³ su kullanıldığını görüyoruz. Türkiye'nin 2023 yılı stratejik hedefi, cumhuriyetin 100. yılındaki en önemli hedeflerdir. 2023 yılında sulanabilir tarım alanlarımız, ihtiyaç duyacağımız enerji miktarı ve yine ihtiyaç duyacağımız içme-kullanma suyuna baktığımızda, bu rakamlar, bugün itibariyle yüzde 30-40'luk bir artışı gerektiriyor. En altta parantez içinde vermeye çalıştım GAP verileri var; 2007 yılı sonu verileri itibariyle Türkiye'de sulanabilir tarım alanları 5.17 milyon hektar iken, sadece Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bu rakam 1,8 milyon hektar... Yine toplam Türkiye'de üretilen, hidroelektrik santrallerinde elde edilen enerjiye baktığımızda bölgedeki rakam 27 milyar, nerdeyse yarısı tutarında...

Şimdi Türkiye'de su hizmetlerinin yönetiminde ciddi bir kaotik durum var. Cumhuriyetin kuruluşuyla beraber ulusal ölçekte, ulusal kaynakların yine vatandaş-kamu yararına kullanılması esaslı bir politikayla bazı kuruluşlar oluşturulmuş. Bu kuruluşların başında devlet Su İşleri, İller Bankası, Elektrik İşleri Etüt İdaresi gelmekte. Bu kurumların suyla ilgili sorumlulukları; DSİ'nin su toplama, iletim yatırımları gerçekleştirmek için sanayi kullanma ve enerji suyu temin etme, yer altı suları ve taşkınlarla ilgili sorumlulukları... Yine Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü Çevre ve Orman Bakanlığı'na bağlı, su kirliliği kontrolü; Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı sulama, sağlık umumi hıfzıssıhha; Elektrik İşleri etüt İdaresi ölçme ve enerji amaçlı proje geliştirme; İller Bankası'nın sorumlulukları var, İl Özel İdareleri ve belediyelerin bu konuda sorumlulukları var. Şimdi Devlet Su İşleri'ne baktığımızda 6200 sayılı yasayla 1953'te kurulmuş, yani 2. Dünya Savaşı sonrası, dünyadaki genel gidişata

bağlı olarak enerjisini, suyunu daha tasarruflu kullanmak ve bunu ulusal bir kurum eliyle yürütmek adına böyle bir kuruluş oluşturulmuş. Planlamadan yönetimine, geliştirilmesi ve işletilmesine kadar bir takım görev ve sorumlulukları var. Çok ilginçtir, DSİ ilk yıllarda Enerji ve Tabii kaynaklar Bakanlığı'na bağlı bir kurum olarak çalışırken, sonradan Çevre ve Orman Bakanlığı'na bağlanıyor. Göreceli olarak biraz çevreye duyarlılık, temel insan hak ve ilişkilerine daha duyarlı bir değişiklik diye algılanıyor ama önümüzdeki slaytlarda bunun gerekçelerini daha net bir şekilde göreceğiz. Yani DSİ Türkiye'de su tekeli elinde bulunduran bir kamu kuruluşu ve bir bakanlığa bağlı olarak çalışmaktadır. Yine İller Bankası 1933 yılında, cumhuriyetin hemen kuruluşundan sonra açılmış. Görev ve sorumluluklarına baktığımızda beldenin alt yapısından tutalım onlarca yine teknik destekten su kanal hizmetlerine kadar bir takım görev ve sorumluluklar verilmiş, ancak son günlerde "İl Bank" diye bir proje ile bunu da tasfiye etmeye çalışıyorlar.

Devam edelim; Köy Hizmetleri genel müdürlüğü 1982 yılında 2680 sayılı kanunla kurularak bazı yetki ve sorumluluklar verilmiş; yol, su ve elektrik. Toprak Su diye bilinen bazı kurumlarımızın tüm görev ve sorumlulukları Köy Hizmetleri'ne verilmiş ve kurulduğu günden bugüne aslında köylerde çok önemli işler, önemli hizmetler üretmesine rağmen yine siyasetin arpalığı ve yanlış yönetme sonucu bugün bu kurum da özelleştirilerek il özel idarelerine verilmeye başlandı.

Elektrik İşleri Etüt İdaresi 1935 yılında kurulmuş, bugün GAP'ta tartıştığımız tüm barajların aslında etüdünü 1960-70'li yıllarda yapan çok önemli kuruluşlardan bir tanesiydi. Bugün tartıştığımız Hasankeyf, Ilısu Barajı'nın etütleri de yine o yıllarda yapılmış. O yıllardaki gerek ulusal gerekse uluslararası mevzuata baktığımızda gerek tabiat varlıklarını, kültürel varlıkları koruma ve bırakın bunları, ÇED bile olmadan bu planlamalar yapılmış. Yani 1960'lardaki etütler sonucu belirlenen Ilısu, Hasankeyf'i sular altında bırakacak olan Ilısu Barajı'nın etüdünü 1960'lı yıllarda yapan bir kuruluşumuz... Evet, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı genelde sulamayla ilgili görev ve sorumluluklar almış; Çevre ve Orman Bakanlığı'nın da suların, denizlerin ve toprağın korunması, kirliliğin önlenmesi ve bertaraf edilmesiyle ilgili görev ve sorumlulukları var, bunları Çevre İl Yönetimi Genel Müdürlükleri ile yürütmekte; Sağlık Bakanlığı, sıcak ve soğuk hamamlar, kaplıcalar, içmeler ve benzeri tesislerin denetiminden sorumlu...

İl Özel İdaresi, belediye sınırları dışındaki, yani gerek kent belediyeleri gerekse ilçe belediyeleri sınırları dışındaki kırsal alanların imar, yol, su, kanalizasyon, katı atık gibi sorumluluklarını alan bir kuruluş. Tabii köylere ilişkin de 1924 yılında Köy Kanunu'yla köy muhtarlıklarına, İhtiyar Heyetleri'ne köyün korunmasıyla ilgili görev ve sorumluluklar verilmiş. Bugün bu kanundan da maalesef eser yok. Yerel örgütlenmelere baktığımızda suyla ilgili bir takım sorumluluklar var; sulama birlikleri kurulabiliyor yine sulama kooperatifleri ile suyla ilgili bir yönetsel fonksiyon, rol alabiliyorlar.

Evet, DSİ'nin gittikçe devrettiği bir takım hizmetleri var; köy tüzel kişiliğine devrettiği, belediyeye devrettiği, sulama birliklerine, kooperatiflere devrettiği faaliyetler var, bunların alanlarını ve oranları aşağıdaki tabloda görmekteyiz.

DSİ'nin Devredilen Sulamalarının Devralan Örgütlere Göre Dağılımı

Kurum/Kuruluş Adı	Adedi	Oranı(%)	Alan(ha)	Oran(%)
Köy Tüzel Kişiliği	227	27,3	39 451	1,9
Belediye	154	18,5	70 092	3,4
Sulama Birliği	352	42,4	1 834 643	90,1
Kooperatif	92	11,1	91 365	4,5
Diğer	6	0,7	1 550	0,1
TOPLAM	831	100,0	2 037 101	100,0

TMMOB Su Raporu, Mart 2009

Evet, asıl belediyelere geldiğimizde, belediyer kanununda su ve kanalla ilgili, çevreyle ilgili görev ve sorumlulukları... Bilindiği gibi 1984 yılına kadar Türkiye'deki belediyeler tek tip bir örgütlenme içerisindeydi. 1984 yılında büyükşehir belediyeleri oluşturulduktan sonra buna paralel, hocamın da ifade ettiği gibi İSKİ Kanunu, 2560 sayılı meşhur İSKİ Kanunu'yla büyükşehirle bağlı su-kanal hizmetleri ayrı, bağımsız bir genel müdürlük olarak örgütlenmiş. Yine Büyükşehir Belediye Kanunu 2005 yılında değişen Büyükşehir Belediye Kanunu 7. Maddesinde su havzalarının korunması, barajların yapımı, derelerin ıslahı, kaynak suyu ve arıtma tesislerini yapmak ve pazarlamak gibi çok dikkat çekici ifadeler var.

Yine belediyelerin görev ve sorumlulukları hakkında 14. Maddede imar, su ve kanalizasyon hizmetleri ile ilgili görev ve sorumlulukların yapmak ve yaptırmak, işlemek ve işletmek gibi ticari bir alana sevk edebilecek ibareler var.

Su-kanal idarelerine geldiğimizde görev ve sorumlulukları 3 maddeyle sınırlandırılmış, yani sadece Türkiye'de bugün itibarıyla 16 tane büyükşehir statüsünde olan yerleşim yerlerinin su-kanal idareleri var. Bunlar görece bağımsız yapılar, bunlar su ve kanal hizmetlerini yürütmekte... Birinci görev ve sorumlulukları, kaynaktan aboneye su erişimiyle ilgili görev ve sorumluluklar; ikinci maddesi, abonelerden başlayarak suyun toplanacağı ve dağıtılacağı noktaya kadar her türlü tesis, yani kanal hizmetleri ve arıtma tesisleriyle ilgili görev ve sorumluluklar... Yine Büyükşehir Belediye Kanunu'na dayanarak deniz, göl, akarsu kıyıları ve yer altı sularının kullanımı, sularla yani su atıklarıyla kirletilmesini engelleyen görev ve sorumluluklar var.

Şimdi DİSKİ'nin organizasyon yapısına baktığımızda bir işletme, özel sektördeki bir anonim şirketin işletme mantığıyla yapılandırılmış. Genel kurulu var, tek istisnası bu genel kurulu... Seçilmiş büyükşehir belediye meclis üyeleri su kanal idarelerinin genel kurul üyeleridir. Tek siyasal, tek demokratik mekanizma burada görülmekte... Yönetim kurulu, büyükşehir belediye başkanları, DİSKİ genel müdürleri ve yardımcıları ayrıca dışarıdan

2 tane genel müdür atayabiliyorsunuz. Bu genel müdürleri de atamayla ilgili görev ve sorumluluklar tümüyle İçişleri Bakanlığı'nda... Yani sizin yönetim kurulunuzu oluşturmak için dışarıdan 2 atamayı İçişleri Bakanlığı'nın onayına sunmanız lazım. Emekli ise emekli maaşını keseceksiniz, resmi bir kurumda çalışıyorsa maaşı donuyor, sadece yönetim kurulu ücretiyle alınıyor. Kendi içinde antidemokratik bir uygulama... Meclis var, seçilmiş belediye başkanı var ama yönetim kurulu ve genel müdürü maalesef merkezi hükümet belirliyor, o atıyor.

Yine su-kanal idarelerinin görev ve sorumluluklarına, çalışma esaslarına, özellikle genel kurulun çalışma esaslarına baktığımızda, büyükşehir belediyelerinin çalışma esaslarının aynısı bunun için de geçerli, sadece yılda 2 kez toplanabiliyor. Mayıs ve kasım aylarında... Yani birisinde faaliyet raporunu, bir önceki yılın faaliyet raporunu onaylıyor, ikinci toplantısında da bir sonraki yılın bütçesini esas alıyor.

5 yıllık yatırım planlarını karara bağlamak... Yeni yönetim yapısında biliyorsunuz stratejik plana göre artık kurumlar yönetiliyor. Stratejik plan bunları karara bağlıyor, yıllık yatırım programlarını inceleyerek karara bağlıyor, su satış ve kullanılmış suların boşaltılmasına ilişkin tarifeleri, yani sizin içme suyunuzun ve atık suyunuzun tarifelerini de genel kurul kararına bağlamış. Yine yurt içi ve yurt dışı borçlanmalarla ilgili de çok net bir tanımlama getirmiş.

KURUM ADI	ANA PARA	FAİZ	TOPLAM	SON ÖDEME YILI	YAPILAN İŞ
DSİ	20.922.050	DSİ Tarafından Hesaplanmadı	34.021.981	2031	İçmesuyu Prj 1-Pompa İstasyonu 2-İsale Hattı 3-Hamsu arıtma tesisi
DSİ	13.099.931	DSİ Tarafından Hesaplanmadı		2031	
İLLER BANKASI	34.103.271	Aylık işliyor (Yıllık 0,6)	36.403.633	İLLERBANKASI payından kesiliyor	İkraz Kredisi- içmesuyu Şebeke İNŞ. (191604)
İLLER BANKASI	1.058.574	Aylık işliyor (Yıllık 0,6)			İkraz Kredisi- içmesuyu (195746)
İLLER BANKASI	1.241.788	Aylık işliyor (Yıllık 0,6)			Teminatlı İkraz kredisi-içme-suyu (206707)
TOPLAM	70.425.614		70.425.614		

Evet, Diyarbakır Su-Kanal İdaresi'nin şeffaflık gereği aslında borçlarını da sizlerle paylaşmak istiyoruz, bu borçlarla nereye geleceğiz... Barajlarda, daha doğrusu Dicle Barajı'ndan suyun getirilmesi, pompa istasyonunun inşası, isale hattı ve temiz su arıtma tesisi tümüyle DSİ tarafından yapılmış. DSİ yaptığı bu masrafı DİSKİ'ye borç olarak yansıtmış. İlginç bir ifade "faizini hesaplayamadık"... Şöyle bir rakam var: Su tarifeleri arasındaki fiyat farkını direkt DSİ'nin alacağına kaydediyor. Yani siz suyunuzun zam oranını ne kadar yükseltirseniz DSİ'ye o kadar da borçlanıyorsunuz.

Diğeri İller Bankası'ndan... Su-kanal idaresi, DSİ tarafından kendisine getirilen suyu abone- lere dağıtmak için İller Bankası'ndan borçlanarak şehir şebekesini inşa etmiş, bunların faiz oranları 0,6...

KURUM ADI	ANAPARA	FAİZ	TOPLAM	SON ÖDEME YILI	YAPILAN İŞ	VERİLEN HİBE
KFW (AVRO)	17.895.216	5.977.418	23.872.634	2031	Kanali- zasyon şebeke ve kollektör- ler, (kent merkezi) atıksu arıtma tesisi, SCADA, GİS	32.507.504
Avro (1.985)/TL	35.522.004	11.865.175	47.387.178			
IEB (AVRO)	32.000.000	7.559.145	39.559.145	2024		
Avro (1.985)/TL	63.520.000	15.004.903	78.524.903			
TOPLAM	99.042.004	26.870.078	125.912.081			
GENEL TOPLAM	169.467.618	26.870.078	196.337.695			

Evet devam edelim... Bir de uluslararası kredi kuruluşlarından aldığımız hibeler ve kredi- ler var. Toplama baktığımızda 196 milyon 337 bin lira su borcu olan bir idareyiz. Bu bor- cun 2030 yılına kadar mutlaka ödenmesi lazım. Yani gerek yurt içi gerekse yurt dışında aldığınız krediler aslında gelecekte sizin suyla ilgili politikalarınızı da tam tersi bağlamış, tahakküm altına almış. Siz suyu ucuza veremezsiniz, bedava dağıtamazsınız, tam tersine bu borçlarınızı ödemek için her yıl zam yapmak durumundasınız. Siz zam yaparken de DSİ yerinde kâr edecek.

Evet, 2009 yılı itibriyle 60 milyon ton su üretmişiz. Tahakkuk ettiğimiz rakamlar, tahsil ettiğimiz rakamlar, şebeke uzunluklarımız ve diğerleri de aşağıdaki tabloda.

2009 YILI SONU İTİBARIYLA		
Üretilen Su Miktarı (m3)	60.171.971	
Aritma Tesisi	52.968.000	
Gözeli	7.207.971	%
Tahakkuk Edilen Su Miktarı (m3)	28.781.083	48
Tahakkuk Edilen Su Miktarı (TL)	52.329.822	%
Tahsil Edilen Su Miktarı (TL)	38.518.378	74
Toplam Su Şebeke Uzunluğu (km)	1.386	
Su Şebeke Uzunluğu (mt.)	971.376	
Abone Bağlantı Uzunluğu (mt.)	414.057	
Toplam Kanal Şebeke Uzunluğu (km)	668	

Evet, dünyada ve Türkiye’de bazı örnekler çok ifade edildi. Kişi başı günlük tüketim Kanada’da 350 litre, AB ortalaması 165 litre, Afrika 20 litre, Diyarbakır bugün itibariyle günlük 98 litre su tüketmekte...

Yine suyun kalitesi ile ilgili veriler; tabii bu biraz reklama girer, bir hocam ifade etti, ben musluktan su içemedim diye, rahatlıkla içebilirsiniz. Bizim bir avantajımız, Dicle Nehri’nden getirdiğimiz su, yerleşim alanlarının bulunmadığı bir yer, doğal bir ortam, hatta kar sularının erimesi ve doğal kaynaklarla beslenen bir kaynağa yakın... Bu verilerle ifade etmek istediğimiz nokta, ham su verilerimiz ile uluslararası -ki TSE’den tavsiye edilen standartlara yakındır- yani hiç arıtma tesisine girmeden suyumuz bugün itibariyle içilebilir, kullanılabilir, temiz ve kaliteli bir sudur.

İLLERE GÖRE SU BİRİM FİYATLARI

	ANKARA	İSTANBUL	İZMİR	BURSA
15 m ³	43,11 TL	55,05 TL	78,8 TL	62,9 TL
20 m ³	60,81 TL	97,4 TL	105 TL	83,8 TL
30 m ³	107,44 TL	146,1 TL	254,4 TL	125,7 TL
	KONYA	ADANA	ANTALYA	DİYARBAKIR
15 m ³	28,1 TL	35,9 TL	25,3 TL	21,7 TL
20 m ³	37,5 TL	47,8 TL	33,7 TL	28,9 TL
30 m ³	56,1 TL	71,7 TL	111,5 TL	94,6 TL

Tabloda illere göre su fiyatlarını vermeye çalıştık. Genelde meskenlerde kademeli su tarifesi uygulanır. 10 m³'e kadar, 20 m³'e kadar değişik veriler var. Ankara 15 m³'ü 43 liradan tüketmekte, İstanbul 55, İzmir 78, Bursa 62, Konya 28, Adana 35, Antalya 25, Diyarbakır 21,2. Aslında bizler de aynen bu diğer kentler gibi barajdan çok uzak bir yerden, 36 kilometre öteden pompalarla kente su getiriyoruz, aynı maliyetlerle kente suyu arıtarak veriyoruz, ama bizler direniyoruz. Siyasetimizin sosyal politikaları gereği şu anda suyu ticari bir emtia olarak değil, sadece bu kurumun kendini finanse edebileceği bir pay olarak baktığımızdan Türkiye'deki reel ve gerçek durumu da görebiliyoruz.

Şimdi bu veriler ışığında gelecekte yerel yönetimleri bekleyen nelerdir? "Su Kanunu" taslağı şu anda mecliste... Tabiat varlıklarıyla ilgili kanun taslağı olduğu gibi... Bununla mevcuttan nereye geleceğiz, kısaca değinmek istiyorum. Su yönetimi, kaynakların yönetimi ve planlanması ile DSİ'nin yetkileri geliştiriliyor, genişletiliyor, DSİ yine merkezi idarenin en önemli kuruluşu olarak devam ediyor. Yalnız DSİ'ye bu tasarıda 20 yıl süreyle su kaynaklarının üçüncü şahıslara, belediyelere, özel şirketlere tahsis edebileceğine dair bir yetki veriliyor. Bu bahsedilen 1700, yani DSİ'nin önümüzdeki süreçte önüne koyduğu 1700 HES'in, barajın yapımıyla ilgili planlamasını direkt DSİ artık kendisi yapmıyor. Kendisi barajları, HES'leri inşa etmiyor. İsteyene direkt havzaları, nehirleri satmaya çalışacak ki bunun çalışmaları da başladı.

Yine DSİ tarafından bir işletme programıyla bu çalışmalar yürütülecek. Yalnız burada ve 4. Maddede mutlak koruma alanları ve diğer kamulaştırmaların yerel idarelerce yapılacağı hükme bağlanmış. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi suyunu şu anda Dicle Barajı'ndan temin etmektedir. Bu baraj sadece sulama amacıyla yapılmamış. Aslında barajın ilk inşası GAP projesinin bir parçası olması itibarıyla sulama ve enerji amaçlıdır. Daha sonra kentteki su ihtiyacı karşılanmaya çalışılırken bu barajdan temin edilmeye başlandı. Şu anda bize verilen barajdaki mevcut potansiyelin sadece %3'ünü biz kullanıyoruz, ama bunun, tüm

havzanın, koruma alanlarının kamulaştırılmasının görev ve sorumluluklarını bize vermişler. Bugün itibariyle 43 bin dekarlık bir alan ve arkadaşlarımızın kamulaştırmada çıkardıkları bir veri, 500 milyon (lira)... Yani burayı kamulaştırmak istesek 500 milyonluk bir kaynağa ihtiyacımız var. Ki vatandaşlar isterlerse yarından itibaren bu kamulaştırmayla ilgili taleplerini iletebilirler. Tüm suyun kullanımını kendisi alıyor, ancak kamulaştırmayla ilgili yerel yönetimlere "çok güzel" görev ve sorumluluklar veriyor!

Evet, DSİ tarafından nüfusu 50 binin üzerinde olan yerleşim yerlerine DSİ'nin su getireceği ile ilgili yine sorumlulukları var ama yaptığı yine tüm masrafları faiziyle beraber yerel yönetimlere yansıtmaktadır. Bunun sonucunda nereye varıyoruz? Aslında DSİ bundan sonra bir kamu kuruluşu değil, sadece kamu ve doğal kaynakları pazarlayan bir müteahhit kurum vasfına dönüştürülmek isteniyor.

Evet, su-kanal idarelerinin görev ve yetkileri neler olmalı? Bizce su temin etmek üzere - ki bu salonda karşı çıkıldığını biliyorum- barajlar ve diğer tesisler de tartışılmalı. Su temin etmek üzere yetki ve sorumluluk direkt su-kanal idarelerine verilmeli. Derelerin ıslahı görevi yine su-kanal idarelerine verilmeli. Bölgesi içindeki yer altı suyu alanlarını belirleme, kuyu açılması için izin verme yetkisi yine buralara verilmeli. Bunu niye ifade etmeye çalışıyoruz? Bugün itibariyle su-kanal idaresi DİSKİ'nin yetki alanı 20 kilometrelik yarıçaptaki bir alandır. Bu bölgedeki gerek yer altı sularının aranması, kullanılmasıyla ilgili hiçbir tasarruf hakkımız yok, hiçbir denetim yetkimiz yok. DSİ tümüyle bu yetkiyi kendi tekeline (almış), bu yetkiyi su-kanal idareleri olarak istiyoruz.

Su-kanal idareleri birlik kurabilmeli. Sadece bir kentle bu çalışmalar sınırlı kalmamalı, suyun alındığı havza ve suyun deşarj edildiği doğal çevre içerisindeki tüm yerleşim alanlarıyla ve benzer su-kanal idareleriyle ortak projeler gerçekleştirmek üzere bir birlik oluşturma yetkisi verilmeli.

Evet, elektrik enerjisini su-kanal idareleri üretebilmeli. Bugün itibariyle su-kanal idaresi DİSKİ'nin en önemli gider kalemi maalesef pompa istasyonlarından kaynaklı, arıtma tesislerinden kaynaklı enerji giderleridir. Bütçemizin %15'i sadece enerjiye gidiyor. Ve bu enerjiyi de bir devletin farklı bir kurumundan normal bir vatandaş gibi satın alıyoruz. Bu da su maliyetlerine eklenen önemli bir kalem...

Evet, su-kanalizasyon idarelerinin geleceği ve önerilerimize gelince; su-kanal idarelerini şu anda merkezi hükümet DSİ veya Çevre Bakanlığı'na bağlı bir birime dönüştürmek istiyor. Nedenine gelince, yerel yönetimlerin "popülist" politikalarla suya zam yapmadan veya suyu bedava-ucuz verme "tehlikesini" gördüğü için merkeze bağlamak istiyor ve su tarifelerinin de Türkiye genelinde tek bir kaleme -bu da Çevre Bakanlığı'dır- verilmesi ile ilgili çalışmaları var. Aynen enerjide, elektrikte olduğu gibi her yerde su tek bir fiyata satılacak. Onun için biz diyoruz ki su-kanal idarelerinin merkezi hükümete bağlı değil, yerel yönetimlerin demokratik yapısı içerisinde faaliyetlerini yürütmeleri gerekir. Yine su-kanal idarelerinin görev ve yetkileri sadece büyükşehir belediyelerinin 20 kilometre yarıçapına değil biz tüm il sınırları içerisindeki su-kanal hizmetlerini yürütmek istiyoruz. Küçük yerleşim yerlerinin suyu tahsis etme, abonelere, vatandaşa ulaştırma, yine suyun kirliliğini berta-

raf etme konusunda çok düşük mali kapasiteleri var. Teknik kabiliyetlerinin de çok yetersiz olması itibariyle bu konuda sıkıntılar yaşamaktadırlar. İller Bankası özelleştirildi, Çevre Bakanlığı DSİ'yi özelleştiriyor. Dolayısıyla demokratik kurum olarak su-kanal idarelerine bu yetki il sınırları içerisinde tümüyle verilmeli. Bu durum, havzanın korunması, planlanmasına da çok önemli bir katkı sağlayacaktır. Yine Büyükşehir Belediye Meclisi, il sınırları içinde yetkili ve görevli olmalı. Yani siz su-kanalla ilgili oluşturulacak genel kurulda, DİSKİ'nin genel kurulunda Hazro'nun, Eğil'in, Dicle'nin, çevredeki tüm ilçelerin seçilmişlerini de katarak genel kurulu tabanda geliştiren bir yapı içerisine kavuşturabilirsiniz, böyle bir talebimiz ve önerimiz var.

Yine uluslararası şirketlerin ve finans kuruluşlarının daha kolay erişimine ilişkin gerek yerelde gerekse merkezde bu konulara müdahale edilmeli. Şu anda yerelleşme biraz özelleştirmeyle eşdeğer gibi algılanıyor. Tam tersi, biz yerelleşmeyi demokratikleşme ve özgürleşme olarak algılıyoruz, böylesi temel insan haklarının da merkezi hükümet tarafından -sosyal devletin olmazsa olmazı -sübvansa edilmesi gerekir. Bu haliyle devam ederse en küçük yerleşim yerlerimiz gerek yerel gerekse uluslararası kredi kuruluşlarının maalesef tuzağına düşeceklerdir.

Evet, bu yerel kaynaklarla ilgili bir önerimiz var: Dağıtılan kaynakların tek bir merkezde toplanması ve yerel yönetimlerin bu dağıtılan kaynakların dağıtımında söz ve karar sahibi olmasıyla ilgili bir talebimiz var. Evet, su-kanal idareleri havza yönetimi konusunda ifade etmiştik, birlik oluşturmalı, bölgede havza yönetimleri "birlik meclisleri" tarafından yürütülmeli, en son ve en önemli önerimiz, İller Bankası "yerel yönetimler bankası" olarak yeniden yapılandırılmalı, yönetim yapısında yerel aktörler yer almalıdır. Yerelden gelen projelere göre destek verilmelidir. Merkezi bütçeden yerele aktarılan paralar bu havuzda toplanarak pay aktarımında yerel ihtiyaca göre oranlar belirlenmelidir. Su-kanal idareleri "yerel yönetimler bankası" yönetiminde de yer almalıdır. Bu ifade, evet biraz da yerelleşmeyi, demokratikleşmeyi ve bahsedilen, suya temel insan hakkı olarak erişebilmenin yol ve yöntemidir. Doğru bir yönetim ise doğru bir planlamadan geçmektedir.

Aslında bu sunumu hazırlarken ben çevirilerle ilgili tam vakıf değildim, bu sunumu kendi ana dilimde yapmak isterdim. Bir dahaki sefere bu organizasyonun da gelecekte hedeflediğimiz Alternatif Mezopotamya Su Forumu'na da vesile olmasını diliyorum ve biz Kürtçe de diyoruz ki "av ronahî ye", "su aydınlıktır"...

Hepinize teşekkür ediyorum, saygılar sunuyorum.

Salon Konuşmaları

Yücel Akay (*Mezopotamya Sosyal Forumu*)

Su yönetimi konusunda yerel yönetim ve katılımcı demokrasi önemli bir nokta. Çok hayati öneme sahip, vazgeçilmez olan sudan bahsediyoruz. Konuşmacılar bize yasal düzenlemelerdeki suyun ele alınışından bahsettiler. Bu hukuku belirleyenler bugüne kadar egemenler yani bu yasalar onların ürünü. Bu yasalar ile insanların yüzde onunun çıkarları korunurken yüzde doksanı göz ardı edilmiştir. Bu göz ardı edilenlerin artık söz hakkı olması gerekiyor. Kendi su kaynaklarını yönetebilmesi ve inancı içinde olmalılar. Tek kurtuluş yolu bence bu... Salt yasaların değişimi veya fonksiyona kavuşturulması değil insanların kendi su kaynaklarına sahip olması gerekiyor. Sorum şu: DİSKİ mevcut yasal düzenlemelere bakmaksızın yerelden yönetim, adem-i merkeziyetçi kavramlara uygun DİSKİ'nin öncülük ettiği Güney Doğu Anadolu Belediyeler Birliği içinde alternatif bir su hakkı için bir stratejik plan hazırlayabilir mi?

Hasan Argünağa (*Batman Çevre Gönüllüleri Derneği*)

Av. Arif Cangı'nın ifadesinden hareketle bir soru aklıma geldi. Altın arama çalışmaları sırasında ağır metal kirliliği olabileceğinden bahsettiniz. Bölgemizde 26 yıldır çatışmalar yaşanmakta. Bu çatışmada çok ağır silahlar kullanılıyor. Uçaklar, helikopterler, tanklar, toplar, füzeler... Her türlü silah kullanıldı ve dağlar, ovalar her tarafta yer altı su kaynaklarında ciddi kirliliğe yol açtığını düşünüyorum. Bu ağır metaller, kurşunlar, bizim yer altı su kaynaklarımızı kirletmiş mi? Uzun vadede birçok hastalığın temelini, örneğin kanser gibi hastalıklara yakalananlar haklarını arayabilirler mi?

Menaf Şeker (*GABB*)

Alternatif politikalar GABB öncülüğünde geliştirilebilir mi diye bir soru vardı. Şimdi konuya ilişkin 5355 sayılı yasa mali idare birliklerinin çalışma alanlarının tanımlanmasını yapmış. Üyeniz olan belediyelerin alanıyla sınırlıdır. Şuanda GABB'ın 118 belediyesi var. Doğu ve Güneydoğu Anadolu GABB'ın çalışma alanı. Genel olarak bölgeye baktığımızda 500 civarın-

da belediyenin olduğunu görüyoruz. Bizim Şu anda örgütlü olduğumuz sayı 118. Birliğin kendi tüzüğünde doğal kaynakların korunması ve geliştirilmesi var ama bunu yapmak için belediyelerde kapasite geliştirmesi yönünde fırsat vermiyor. Bu yıl itibariyle GABB olarak yerel siyasetin de talepleri doğrultusunda bölgesel planların geliştirilmesi yönünde iki ay önce bir çalışma başlatıldı. Uzmanlardan oluşan bir komisyon oluşturuldu ve Şu an sahada çalışma yapılmaya başlandı. Serhat bölgesindeki çalışmalar nerdeyse tamamlanmak üzere... Adım adım bu havza üzerinde çalışmalar sürdürülecek. Tabii ki bu zaman alacaktır ama kuşkusuz bölgedeki doğal kaynakların yönetimine ilişkin GABB olarak da bir takım yerel modellerin geliştirilmesi yönünde bir vizyona sahibiz. Bu vizyonun gerçekleşmesi için de Şu anda çalışmaların başladığını sizlerle paylaşmak istedim.

Son konuşmalar

Fahrettin Çağdaş

Biz çevreyle, doğayla insanın ilişkisinin bilincinde olan bir kuruluşuz. Konuşmamda ifade etmeye çalıştıklarım mevzuatla ilgili durumlardı. Biz yetkileri siyaseten sadece belediye sınırları dışında il sınırları -ki bu da yetmez- iddiamız odur ki havza bazlı yönetimleri esas almamızdır. Buradaki temel vurgu 1) DİSKİ tüm il'e hizmet verebilecek bir yapı; alternatif politikalarımızı hayata geçirebilecek yol ve yöntem(olarak). 2) Birlik oluşturmak; aynen belediyelerin yaptığı gibi su kanal idareleri ile gerek güneyimizde yani Dicle Nehri'nin havzasını kastediyorum gerekse kuzeyimizdeki tüm belediyelerle ortak çalışmalar yürütebiliriz. Tabii siyasetin bu konuda bir çalışması olursa bizim su kanal idaresi olarak teknik ve bilimsel verilerimizi, bilgilerimizi bu yapıyla paylaşmaya hazırız. Bizim öyle bir alternatif çalışmamız var ve bu mümkündür de. Barajlar olmadan doğal yapıları tahrip etmeden kentlerin su kullanımı için su ulaştırabilmemiz mümkündür. Mevcut bugünkü fiyatlardan da çok daha ucuza, ucuz da demeyelim kamu yararına uygun bedava suyun verilebileceğine inanıyorum. Bugün itibarıyla su kanal idaresinin ürettiği suyun su kanal idaresine maliyeti 1 liradır. 60 milyon ton su getiriyoruz. Bu sübvansede edilirse gerek yerel yönetimler tarafından gerekse merkezi yönetim tarafından bu bedava su arzına da dönüşebilir. Çevreye de hiçbir olumsuzluk vermeden kentlere suyu temin etmek mümkün. Böyle bir Dicle havzası için, bahsettiğiniz birlikler olduğu için bunu yapmak mümkündür.

Arif Ali Cangı

Kimyacı değilim ama Hasan beyin sorusu ilginç bir soru. İlk gördüğüm kimyacı, halk sağlığı uzmanına sorunuzu iletceğim. Ağır metal kirliliği verdiğim örnekte özellikle Efemçukuru örneğinde, orada siyanür kullanılmadığı halde ağır metal kirliliği olması olasılığı var. Savaş daha vahim bir durum. Aslında birbiriyle bir yerde çok da örtüşüyor. Birisinde doğaya müdahale birisinde insan yaşamına doğrudan müdahale var. Öncelikle savaş ortamının yer altı sularını kirletip kirletmediğini belirlemek gerekiyor. Böyle bir durum söz konusuysa zarara uğrayanların devlete dava açma ve tazminat talep etme hakkı var. Eğer faileri tespit edilirse kirletmeden dolayı ceza davası açma hakkı var. Türk ceza kanununun 181-182 maddeleri çevreyi kirletme, çevreyi kasten kirletme, taksirle kirletme suçlarını savcılar bir türlü anlamıyorlar. Olayda somut bir ölüm arıyorlar, gözüyle görecek ancak öyle suç oluştuğunu düşünüyorlar. Takipsizlik kararı veriyorlar. Bu tabii ki sadece savcıyla olmaz. Bilim insanlarının da bu tür davalarda destek vermeleri gerekmekte.

3. Oturum: Sürdürülebilir su politikası açısından Türkiye'nin baraj ve HES politikası

Dünyada 1940'lı yıllardan sonra yaygınlaşan, ancak daha sonraki yıllarda ortaya çıkan ekolojik tahribat ve ekonomik verimlilik sorunları nedeniyle gözden düşen HES'ler Türkiye'de neden bu kadar popüler? Uygulanan baraj ve HES politikasının ekolojik, kültürel ve tarihi etkileri nelerdir? Sınır aşan nehirler üzerinde kurulan büyük barajların sınır içi ve sınır ötesi etkileri nelerdir?

Moderatör: İpek Taşlı (Hasankeyf'i Yaşatma Girişimi)

Konuşmacılar: Ercan Ayboğa (Hasankeyf'i Yaşatma Girişimi), Bakhtyar A. Othman (Irak/Koya Üniversitesi), Dr. Ahmet Yaraş (Trakya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü), Sebahat Tuncel (BDP İstanbul Milletvekili)

Ercan Ayboğa (Hasankeyf'i Yaşatma Girişimi)

Merhaba;

Konuşmam daha çok genel bir çerçeveye çizecek, barajlar konusunda genel değerlendirmelerde bulunacağım. Bugün dünyada 50 bin tane büyük baraj var. Küçükleri saymıyoruz. Nehirlerin yüzde altmışının üzerinde büyük barajlar vardır. Nehirlerin yüzde altmışı artık serbest, özgür akıyor. Barajlardan konuşurken HES'leri de dâhil ediyorum. Genelde ayırım çok fazla yapılmıyor. Küçük barajlar diye geçiyor uluslararası arenada.

Barajları nasıl tanımlayabiliriz? Barajlar sanayileşmeyle ortaya çıkan bir olgudur, 19.yy sonlarında sanayi ülkelerinde kurulmaya başlandı. Son yüzyıl içinde doğayı insan hizmetine sunma anlayışı gittikçe gelişti. Sanayileşmeyle birlikte bu anlayış tamamen belirginleşti. Doğal kaynakları tamamen kontrol altına alma anlayışı içinde akarsuların kontrol altına alınmasını da görmek gerekir. Bu kontrol altına alma işlemi hidrolik santraller ile de yapılmakta, ama en çok barajlarla yapılıyor. Günümüzde yeni teknik olanaklarla inşa edilmesi mümkün olan büyük barajlar, su ve enerji ihtiyacını karşılamak için en çok başvurulan araçlardan biri haline geldi. Egemen hale gelen, doğa ve doğal kaynakların insan toplumuna sonsuz hizmeti anlayışı çerçevesinde, akarsular setlerle kontrol altına alınmaya başlandı. Sularla beraber, o bölgede yaşayan insan ve doğal hayat üzerinde egemenlik kuruluyor. Bunu tetikleyen önemli bir faktör şudur: Kapitali sürekli artan bir kesim için, suların özelleştirilmesi ve barajların yapılması çok çekici gelmektedir. Büyük rant var. Bu çerçevede kendine yeten ekonomiler ortadan kalkıyor. Kendine yeten ekonomilerden şirketler kâr elde etmiyor. Kendine yeten ekonomilerin genel egemen ekonomi içinde bir yeri ve getiri yoktur. Bununla beraber yine egemen sistem açısından yerellik ortadan kalkıyor, yani egemen sistemin dışındaki özgün kültürler yok oluyor. Ülkemizde Kürt kültürünün, Doğu Karadeniz'in kültürel çeşitliliğinin ortadan kalkması, devlet ve kapital açısından "olumlu" bir gelişmedir. Kentlere göç eden insanlar egemen kültür ve egemen tüketim sisteminde eriyor, kendi özgün kültürlerini kaybediyorlar. Köylüler kentli olunca, tüketim sistemine

tabi oluyorlar. Ekonomik egemen sistem bu insanları daha iyi değerlendirebiliyor. Ve bunun sonucunda doğadan bir kopuş söz konusu... Kentte yaşayanlar yaşamlarını doğadan kopuk sürdürmekte ve barajlar, termik santraller, madenler, nükleer santraller gibi büyük projelere daha kolay evet diyebiliyorlar. İnsanların doğayla olan ilişkisi kopuyor. Doğadan kopuk yaşayanlar doğaya karşı daha acımasız olur.

Kontrol altına almayla beraber barajlar ekonomik kâr elde etmek için de çokça başvurulan bir yöntemdir. En temel yaşam kaynağımız olduğuna göre suyun ekonomik rantı şirketler açısından yüksektir. Şu tespiti yapabiliriz: Barajlar, su ve enerji ihtiyacını karşılamak için belki en kolay yoldur. Endüstriyel tarımı mı geliştirmek istiyoruz, baraj kuralım. Birçok durumda alternatifler söz konusu olmasına karşın barajlara başvurulmaktadır.

Genel olarak barajlara bakacak olursak, tabii ki bazı barajların, bugüne kadar topluma yararları olmuştur. Elektrik enerjisi üretilmiştir, kentlere içme suyu sağlanmıştır, tarıma su verilmiştir, bu tartışılmaz. Ancak bütün bunlar büyük kayıplar sonucu olmuştur. Sosyal, kültürel ve ekolojik kayıplarla mümkün olmuştur. Kültürel kayıplar üzerine Sayın Ahmet Yavaş daha detaylı bilgiler verecektir. Ekolojik kayıplara ise diğer sunumlarda değinildi. Sosyal kayıplara çok kısa değinecek olursam, Türkiye’de resmi istatistiklere göre baraj projeleri sonucu 2005 yılı itibariyle 355 bin insan göç ettirilmiştir. Bu sayının bugün 400 bin civarında olduğunu tahmin ediyoruz. Ve planlanan tüm baraj ve HES’ler yapılırsa bir bu kadar daha insanın hayatı söz konusudur. Toplumun önemli bir kısmını etkilemektedir. Dolaylı olarak etkilenen insanları da eklersek bu sayı milyonları bulur.

Barajlar maliyetleri açısından da sorunlu olmuştur. Projelerin çoğu yarardan çok zarar getirdi. Proje başlangıcında iddia edildiği gibi barajlar hedeflerin çoğunu yerine getiremediği gibi proje maliyetleri de planlanandan çok daha fazla olmuştur. Birçok barajın rantabilitesi tartışılır hale gelmiştir.

Barajlardan faydalananlar genelde şirketler, büyük kentler ve devletler olmuştur. Büyük kentlerde de tabii herkes değil. Toplumun ezici kesimi kaybetmiş, doğa kaybetmiştir. Projelerin uygulandığı bölgeler ise genelde kayıplarla karşı karşıya kaldılar. Barajların bir alt yapı projesi olarak düşünülmesini de tartışmak lazım... Niye bir bölge kendisini başka bir bölge için feda etsin? Egemen kalkınma politikasını tartışmamız gerekiyor. Büyük yerleşim birimleri için yerelde yaşayan beş-on bin insan yerinden ediliyor. Yereldeki bu insanlar büyük hedefler uğruna kendilerini feda etsinler mi? Bu soruyu tartışmak gerekir. Barajlara yaklaşımımız nasıl olmalı? Barajlar son yıllarda ülkemizde de gördüğümüz gibi çok tartışılan bir konu. Bölgemiz barajlardan çok zarar görmüş olsa bile barajları en baştan reddetmek gerekir mi? Prensipte reddetmek yerine kriterler belirlemek gerekiyor. Ve bu kriterler yüksek olmalı, her hangi bir kriter değil... Bu kriterler için belki temel alacağımız en önemli kaynak **Dünya Barajlar Komisyonu’nun** (WCD) 2000 yılında yayınladığı rapor olabilir. Bu raporun hazırlığı üç yıl sürdü ve içinde çok geniş kesimlerden kişiler bulunmaktaydı. Baraj mağduru, baraj karşıtı hareketler de bu raporu kabul ettiler. Ve bugüne kadarki en kapsamlı ve gerçekçi rapor... Ancak bunu TC hükümeti hiç dikkate almıyor ve baraj lobisi gibi reddediyor.

Bu rapor ne diyor? Sadece raporun ne dediği değil bizim barajlara yaklaşımımızı da ifade edeceğim. Öncelikle şunu sormak lazım; dile getirilen ihtiyaç, enerji ihtiyacı gerçekten ihtiyaç mı? Bu sorunun sorulması gerekiyor ve toplum içinde yaygınca tartışmak lazım. Hükümetler, şirketler ve başka yapımcılar tarafından belirlenen su ve enerji talepleri **gerçekten ihtiyaç mıdır?** Demokratik ve ekolojik toplum düşüncesi çerçevesinde toplumun gelişmesi ve sosyo-ekonomik kalkınma hedeflerinin sorgulanması gerekir.

- Gerçekten de artan su ve enerji taleplerine cevap olabilmek için sosyal yapı, kültür ve doğaya çok daha az zarar veren **alternatifler** var mı?

- Yeni bir baraj kurmak yerine belirtilen su ve enerji hedefleri için **var olan barajların performansların** arttırılması mümkünse, bu yol öncelikle seçilmelidir.

- Baraj projesinin uygulanacağı bölgede, etkilenen insanlar ve yerel yönetimlerin **onayı kesinlikle alınmalıdır**. Bu onay olmadan baraj asla yapılmamalıdır, yani etkilenecek insanların bir nevi veto hakkı olabilmeli.

- Bunun için etkilenenlerin **hak ve mağduriyetleri tanınmalı** ve barajdan gelecek gelirlerin bir kısmı, etkilenen topluluklara baraj sonrası güçten düşmelerini engellemek amacıyla aktarılmalı. Etkilenen insanlar için uygulanacak yeniden yerleşim süreci, etkilenenlerin talepleri doğrultusunda yapılmalı ve etkilenen hiçbir insan önceki yaşam seviyesinin altına düşmemeli.

- Halkın güvenini temin etmek ve itimat kazanmak için hükümetler, proje sahipleri ve operatörler barajların planlama, uygulama ve çalışması için verdikleri **bütün sözleri yerine getirmelidirler**.

- Birden çok ülkenin paylaştığı **uluslararası akarsularla** ilgili „1997 Birleşmiş Milletler Sınırları Aşan Ve Taşımacılığa Uygun Olmayan Akarsular Konvansiyonu“na dayalı ve karşılıklı kabule göre makul anlaşmalara gidilmeli ve bunu yaparken ihtiyaca göre paylaşımın yanında ekolojik kriterler de dikkate alınmalı. Bu tür anlaşmalarla olası gerginliklerin önüne geçildiğinin ve yeni dostluk köprülerinin kurulabileceğinin farkına varılmalıdır. Barajlar **barışa hizmet** etmeli!

- Önemli **kültürel mirasın** olduğu akarsu bölgelerine kesinlikle baraj ve HES'ler yapılmamalı. Daha çok bu kültürel mirasla bölgesel kalkınmayı sağlayacak girişimler önemsenmelidir.

- Bir kaç yıldır ülkemizde de açıkça hissedilen iklim değişikliği ve ortaya çıkacak değişiklik ve sonuçlar, oluşturulacak bu yeni yaklaşıma dâhil edilmelidir.

Akarsuların özelleştirilmesi

Son on yılların tecrübesi, barajlar ve başka büyük hidrolik yapıların, çoğu zaman halkın ve doğanın suya yeterli ve kaliteli miktarda eşit erişimi açısından büyük bir risk olduğunu gösterdi.

Barajlar çoğu durumda özellikle **kırsal alanda halkın suya erişimini engellemektedir**. Baraj göllerinin olduğu bölgelerde halkın bir kısmı göçe zorlanırken, oluşan yeni suni

göle yakın yaşayanların suyu kendi temel ihtiyaçları için kullanması artık mümkün olmuyor. Birçok durumda ya barajları işleten şirketler erişimi yasaklıyor ya da suyun kalitesi düşüyor ve kullanımı mümkün olmuyor.

Barajların **akış aşağı bölgelerindeki** etkiler üzerinde bu oturumda bulunan Bakhtyar Ali Osman konuşacak. Bu açıdan bakarsak; barajların çoğu Yap-İşlet-Devret modeline göre özel şirketler tarafından inşa edildiğini dikkate alırsak **barajların yapımı da su kaynaklarının özelleştirilmesidir.**

Kentsel su hizmetlerin özelleştirilmesinden sonra son yıllarda dünyada su kaynaklarının özelleştirilmesinin en önemli uygulama alanlarından birinin Türkiye Cumhuriyeti olduğunu unutmamalıyım. Bir kaç yıldır özellikle **dere ve küçük nehirlerin kullanım hakkının şirketlere** verildiğini takip ediyoruz. Ülkemizin her bölgesinde - özellikle de Karadeniz'de - pervasızca bu akarsular, binyıllardır o suları yaşamları için kullanan topluluklardan alınıp başkalarına kâr amaçlı satılmaktadır. 1700 civarında HES'in böyle kurulması planlanmaktadır.

En son gelişme olarak hükümet, halihazırda kamu işletmesinde olan barajların işletmesinin tamamen şirketlere devrini planlamaktadır. Bu konuda da T.C. önde giden bir devlettir.

Bunun dışında bazı **kentlerin su ihtiyacını karşılamakta, barajlar ciddi bir yöntem** olarak kullanılmaktadır. Eğer başka imkânlar yoksa kentlerin su ihtiyacını akarsulardan da karşılamaları prensipte sorun değil, ancak bunun için büyük barajlar kurmak şart değil. Örneğin Diyarbakır'ın su ihtiyacını Dicle Nehri'nden farklı şekilde de karşılayabiliriz, bu teknik olarak mümkün. Böylece bilinen sosyal, ekolojik ve kültürel kayıplara gerek kalmaz.

Kentlerde su hizmetlerin özelleştirilmesi suya erişim için ciddi tehlike oluştururken, barajlar da kırsal alanda ciddi şekilde suya erişim açısından bir tehlikedir. Bu son noktadan hareketle baraj mağduru mücadeleler ve su hareketlerinin ortak noktada birleştiğini söyleyebiliriz.

Bir adım ileri gidersek, barajların kentsel alanlarda da suya erişim için tehlike olduğunu bilince çıkaralım. Barajlar belirtilen diğer etkilerin dışında **su kaynakların kirletilmesinde önemli** bir faktör. Sadece suyun akışın durdurulmasından dolayı su özellikleri değişikliğe uğramakta, üstüne bir de kent ve sulu/endüstriyel tarımdan gelen atık suyu eklersek bu kirlenme daha da artar. Su hareket halinde olduğundan dolayı bu kirlenme yer altı suları ve göllere yayılabilmektedir. Ve kentler bu su kaynaklarından suyu alıyorlar, içme suyumuz gökten inmiyor!

Kirletilen su özellikle yoksul ve kalkınmakta olan ülkelerde **kamu sağlığında dramatik sonuçların** ortaya çıkmasına neden oldu. Bunun en iyi örneklerinden biri Şırnak kentidir; 3-4 yıl önce yüzlerce insan hastalandı. İkinci ve daha vahim örnek Fırat nehri üzerindeki barajlardır. Kaybolan Tifo ve Malaria hastalıkları yeniden ortaya çıkmıştır.

Son örnekler barajların kentsel içme suyu üzerinde nasıl bir tehlike olabileceğini gösteriyor. Ondan önce kırsal bölgede barajların insanların suya erişimi açısından nasıl risk olduğunu anlatmaya çalıştım.

Bakhtyar A. Othman (Irak/ Koya Üniversitesi)

Ilisu ve Hakkâri barajlarının Kürdistan bölgesindeki ve Irak'ın kuzeyindeki ekolojik etkilerinden bahsetmek istiyorum. Öncelikle iki noktaya değinmek istiyorum; tüm insanlar etkinlikleriyle çevreyi değiştirirler. Barajlar da değiştirirler. Baraj aslına baktığımız zaman yapay bir duvardır, bir nehir veya akarsuya inşa edilir. Amacı da bu akarsuyu tamamen veya kısmen engellemektir. Normalde akan bir su ekosistemini, sabit bir ekosisteme dönüştürür bu yapılar. Ve kirlilik de bu anlamda nehrin fiziki, kimyasal ve biyolojik özelliklerini değiştirerek olumsuz bir etkide bulunur. Bildiğiniz üzere nehirlerde alüvyonlar taşınır. Ve baraj inşaatı sonucunda bu alüvyonun da biriktiğini görüyoruz. Bu birikme aslında tarıma yönelik olarak veya çiftçiler açısından bir anlamda gübre görevi de gören bir maddedir. Yani aslında bu yapay duvarın, barajın inşa edilmesi bu alüvyonun, bu tortunun aslında çiftçiler tarafından kullanılamaması, dolayısıyla çiftçilerin mahsullerini yetiştirebilmek için ayrıca kimyasal gübreler kullanması demektir. Bunun tabii ki ekonomik olduğu kadar ekolojik, çevresel bir takım etkileri de vardır. Barajlar sayesinde su, daha temiz hale gelir mi? Suyun barajlar tarafından bir manada filtrelenmesi aslında birçok olumsuz çevresel etkiyi de beraberinde getirir. Su temizlendiği zaman sonuçta aşağı akış bölgelerinin ekosistemlerini çok olumsuz etkiler. Ayrıca buradaki yaşamın miktarı niteliği ve niceliğini de değiştirmiş olur. Yukarı akış bölgesindeki doğal yaşam ile aşağı akış bölgesindeki yaşam arasında çok büyük farklılıklar meydana gelir. Kürdistan bölgesi için ya da Irak'ın kuzey bölgesi için şunu söylemek mümkün; büyük Zap bölgesinde 140 ayrı noktadan su sistemine bir takım kirletici maddeler karışmaktadır.

Yer altı suyuna baktığımız zaman Irak ya da Kürdistan bölgesinde deniz seviyesine oranla oldukça yüksek yer altı su kaynakları olduğunu söyleyebiliriz. Yer altı suyu miktarı, akarsuların beslediği yer altı su kaynakları aslında akarsuyun debisine, taşıdığı su miktarına ve bu akışın mevsimsel değişikliklerine göre değişiklik göstermektedir. Orta ve güney bölgede yer altı suyu seviyesi azalmıştır. Çünkü bu bölgelerde yer altı suyu tamamen akarsulara bağlıdır. Kuzey bölgesine bakacak olursak akarsulara ek olarak kaynaklar da mevcuttur. Bu kaynaklar yer altı suyuyla da beslenmektedir. Bu bölgede 3000'den fazla kaynağın olduğu tespit edilmiştir. Süleymaniye şehrinde ise 6457 kaynak olduğu tespit edilmiştir.

Irak Kürdistan bölgesindeki yer altı suyu bu kaynaklara doğrudan bağlıdır. Akarsular-

dan çok bu kaynaklardan gelmektedir yer altı suyumuz. Haritada gördüğünüz üzere Kürdistan bölgesinin kuzeyinde (yeşille gösterilen bölge) yağmur ve kar da yer altı sularına önemli bir katkıda bulunuyor. Turuncuyla gösterilen bölgeye bakacak olursak yer altı suyu ve yağmur suyu sayesinde bu bölgede bitkilerin ve hayvanların yaşayabildiğini görüyoruz. Yine bu bölgede tarım ve balıkçılık amacıyla su kaynakları kullanılıyor. Mavi ile gösterilen yer ise tarım açısından tamamen sulamaya bağlı yani akarsulara bağlı durumda. Dicle Nehrinin %60'ı bu manada burada kullanılıyor, tabii ki Fırat'ında kullanıldığını söylemek lazım. İki su üzerine baraj inşa edilmesinin bu bölgede çok önemli değişiklikler meydana getireceği aşikârdır. Bataklık bölgelerinde ise Fırat ve Dicle üzerinde yine bu noktalarda baraj inşa edilmiştir. Burada birçok ailenin tarımcılık ve balıkçılık faaliyetleri bataklıkların oluşması nedeniyle ciddi sekteye uğramıştır. Irak'ın güneyinde Dicle ve Fırat'ın 14 km mesafeyle bir araya gelip Basra'ya döküldüğü yerde Şattülarab'ı oluşturduğunu da biliyoruz. Yine bahsettiğimiz barajların inşa edilmesinden sonra Şattülarab'daki akış miktarı ciddi şekilde azalmıştır. Bu durumun sonucu olarak da bölgedeki tarım faaliyetleri sekteye uğramış ve Şattülarab akarsu yatağında önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Tabii bu hatta meydana gelen savaş eylemlerinin veya şiddet eylemlerinin de aşağı akış bölgesindeki insanların su kaynağına erişimi açısından hiç de olumlu olmadığını söylemekte fayda var.

Dr. Ahmet Yaraş (*Trakya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü*)

Mesleğimle ilgili öncelikle bir saptama ile başlamak istiyorum. 1500 yıl önce politeizmden tek tanrılı dine geçiş aşamasında, zamanın dünya görüşüne paralel olarak devlet mekanizması tarafından bilinçli bir şekilde uygulanan İkonaklazma döneminde çok büyük kültürel katliamlar yapılmıştır. MS 5. Yy.da yaşanan Vandalizm'i Anadolu'nun pek çok noktasında, yaptığımız kazılarla günümüzde ortaya çıkartıyoruz. Yaşanan İkonaklazma döneminden sonra 21. Yy.da Anadolu ikinci en büyük Vandalizm ile karşı karşıyadır. İlki din adına yapılıyordu. Günümüzde ise ekonomik gelişme adına yapılmaktadır. Ve üstelik 1500 yıl öncesinde olduğu gibi büyük bir güruhu da arkasına alarak yapılmak istenmektedir. Eminim ki, bizden sonraki kuşaklar, o 1500 yıl önceki ile bugünkü Vandalizm'i karşılaştıracaklardır.

DSİ'nin resmi sitesinde ifade edildiğine göre irili ufaklı en az iki binin üzerinde baraj ve sulama projesi vardır. Yüzeysel araştırması dahi yapılmamış, bu barajların altında kalacak alanlarda neleri kaybedeceğimiz bilinmemektedir. Ve ne yazık ki, neleri kaybedeceğimizin bilinmesi yönetim tarafından istenmemektedir. Bugüne kadar yüzlerce arkeoloji ve doğal sit alanı yok edilmiştir. Yakın zamanda yaşananlar; Zeugma, Balıkesir Ilıca, Maraş Döngel, Havar, İnce Kemer bunlardan aklıma ilk gelen sadece birkaçıdır. Evet, son yıllarda bu topraklarda ciddi anlamda ikinci bir Vandalizm yaşanmaktadır.

Yanıyorsam başlıyalın, daha da acısı bu coğrafyadaki doğal hayatın insan eliyle bu kadar tehlikeye girdiği başka dönemi ben okumadım. Çünkü her şeyin kontrolsüz bir şekilde çıkar gruplarına, devlet yönetimi ile -üstelik tamamen kontrolsüz bir şekilde- verildiği bir dönem hiç olmamıştır.

O nedenledir ki bu topraklarda son yıllarda olmayan bir çevre bilinci, toplum gündeminin

birinci maddesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Dün Muğla- Yuvarlakçay'da, Rize-İkizdere'de, bugün Erzurum'da bölge halkının direnişi sayesinde, katliamı görenler bu katliam projelerine geçit vermiyorlar. Halkın toprağına, dolayısıyla geçmişine sahip çıkması medyada kısmen de olsa halen yer bulabiliyor. Ancak ne yazık ki, ortak paydası belli olan bu noktada bile toplumun aydınları yeteri kadar duyarlılık gösterip bir araya gelemiyor.

Değerli arkadaşlar, kültür varlıklarına ev sahipliği yapan yerleşmeler adeta bir laboratuvar konumundadır. Yani toprak altından ne çıkacağını bilemezsiniz. Kültür varlığının size ne gibi bilgi vereceğini kimse bilemez. İnsanoğlunun geçmişini nerede, nasıl, ne boyutta aydınlatacağını kimse tam olarak öngöremez. Toprak üstündekilerin ise yeteri kadar tespit ve tescillerinin yapılmadığı yaşanan pek çok örnekle bilinmektedir. Bunların göz ardı edilerek bilimsel kazılara izin verilmeden su altında bırakılması katliamdır. Bilimin, dolayısıyla insanlık tarihinin, geleceğinin karartılmasıdır.

Keban Barajı'ndaki kurtarma kazıları 1967-1976 yılları arasında yapılmış, Arkeoloji bilimine büyük katkı sağlamıştır. İmamoğlu, İmikuşağı, Piro, Ağın, Norşuntepe gibi onlarca kazılmış höyüğe rağmen yüzlerce höyük, kazısı tamamlanmadan su altında kalmıştır. Genelde doğru dürüst hiçbir antropolojik araştırma yapılmamıştır. Yakın döneme ait hiçbir sosyokültürel, etnik bilgi, arşiv malzemesi, endüstriyel arkeolojik bilgi toplanmadığı gibi hepsi o dönemin şartlarından dolayı yok farz edilmiştir. Ve o dönemde ODTÜ TAÇDAM'ın olağanüstü iyi niyetine rağmen, teknik olanaksızlıklar, zamanın kısıtlı olması nedeniyle kazılamayan yerleşimlerdeki arkeoloji ve diğer disiplinlere ait bilgilere ulaşmak artık kesinlikle mümkün değildir.

Keban'dan sonra ikinci basamağını Karakaya ve Atatürk Barajı gölet alanında (Malatya Ovası, Kömürhan Boğazı, Kâhta ve Samsat çevresini etkileyen bu iki baraj) o zamanki ekip ile biraz daha kapsamlı çalışma yapılabildiği. Toplam 552 adet antik yerleşim saptanmıştır. Ama sosyal antropolojik değerlendirmeler, arkeolojik yüzey araştırmaları yine göz ardı edilmiştir.

Atatürk Barajı gölet alanında Samsat, Lidar Höyük, Kurban Höyük, Nevali Çori gibi birçok merkez ortaya çıkartılmıştır. Yeterli zaman verilmediği için tamamlanmayan kazılara rağmen, Yukarı Fırat Vadisi'nin insanlığın ortak kültür mirası için ne denli büyük öneme sahip olduğu anlaşılmıştır. Zaman ve olanaksızlıklar nedeniyle yetersiz kazılara rağmen; bu kazılar sayesinde Güney Mezopotamya'dan çok daha önemli sonuçlar vermiştir. Ancak bugün Kommagene Krallığı'nın başkenti hakkında ne detaylı bir bilgi vardır ne de orada yaşayan insanlara dair kayıt. O nedenle ki Nemrut Dağı Tümülüsü de Zeugma antik kentinin mozaik ustaları da bugün yok edilen başkentlerinden yoksundur.

Birecik Barajı ile binlerce kültürel ve doğal miras bir daha geri dönmek üzere su altında kalmıştır. Zeugma'nın büyük bir kısmı, Apameia, Tilöbür, Tilbes, Tilmusa, Horum, Mezarlık Höyük, Kale Meydanı ve pek çok höyük tamamen araştırılmadan, kazısı yapılmadan su altında kalmıştır.

İlisu Barajı'nın tehdit ettiği gölet alanındaki kültür varlıkları ile, Güneydoğu Anadolu'nun insanlık tarihi açısından ne kadar önemli bir yere sahip olduğu anlaşılmıştır.

Barajın etkilediği, yüz binlerle ifade edilen, bugün bölgede yaşayan nüfus, ne yazık ki geçmişinden kopartılmış, bu nüfusun büyük kentlere göç etmesine neden olunmuştur. Büyük kentlerde daha önceden planlanmayan bu nüfus artışından dolayı şehircilik, sosyo-kültürel açıdan büyük bedeller ödeyerek bu iç göç sorunlarını onlarca yıldır yaşamaktadır.

Kültür varlıkları denilince sadece arkeolojik kalıntılar ve buluntular değil, sözlü tarihten geleneksel mimariye bütün kalıntıların akla gelmesi gerekir.

Yapılmakta olan HES ve diğer sulama amaçlı barajlarla, tespit edilmiş veya henüz yüzey araştırması dahi yapılmamış yüzlerce kültürel miras, su altında kalma tehlikesi ile bugün karşı karşıyadır.

Mevcut uygulama; ilgili proje başladıktan sonra alanda kültür varlıkları ile ilgili araştırma ve kazıların yapılması şeklindedir ki bu "tavşana kaç, tazıya tut modeli" ile bire bir örtüşmektedir. Böyle bir durumda, kültür varlığı ile uğraşan kimselerin ayaklarını da ekonomik açıdan bağlarsanız, ihaleyi alan şirketlerle uğraşp durmasına da neden olursunuz.

Son zamanlarda model olarak ilgili olmayan bakanlığın ileri sürdüğü ve dayatılan "su altında koruma" veya "taşımaya" modeli etik değildir. Kesinlikle doğru değildir. Her şeyden önce bilimsel değildir. Hele su altında korunması ile ilgili projeler tamamen akla aykırıdır. Akademik danışmanları aracılığı ile belli şirketlere ihale edilen bu projelerin hiçbir bilimsel dayanağı yoktur. Hiçbir bilimsel veriye ve deneyime dayanmamaktadır. O nedenle projelerin hemen başında DSİ'nin bu uygulamayı yapacağını, kendilerinden de ivedi öneri/proje istendiğini vurgulayarak projelendirildiğini yazmaktadırlar. Yani önlerine bir defacto durum vasıl olmuştur. Para karşılığında sorunu nasıl kamufle edeceklerinin projelendirilmesi istenmekte ve karşılığında da ciddi paralar teklif edilmektedir. Yoksa önerilen projelerin korumaya dönük hiçbir uygulaması dünyada bugüne kadar olmamıştır.

Alanda ise mevcut uygulanan yöntem, önce alanı tecrit etme, ardından yok etme politikasıdır. Bunun ilki Allianoı'da, ikincisi Hasankeyf'te yaşanmıştır. Yapılan uygulamalar bilimsel olmadığı için, toplumdan bir gerekçe yaratılarak saklanmıştır.

Bu konuda taşeronluk yapan akademik unvanlı kimseler, şirketler aracılığı ile ihalelere ortak olmaktadır.

Toprak altında bilinmeyen kültür varlığının ne olduğunu kimse bilemez. Ve bu varlıklar hangi kültüre ve zaman dilimine ait olursa olsun, insanlığın ortak mirasıdır. Korumak ve geleceğe taşımak ise herkesin görevidir. Uluslararası antlaşmalarla ülkeler de yükümlülük altına girmiştir. Yani İstanbul Marmaray'daki kültür varlığı ile Urfa Nevalıçori'deki kültür varlığı aynı değere ve öneme sahiptir. Birinin gözden uzak olması önemsiz olduğunu göstermez. Aynı duyarlılıkla korunması, geleceğe taşınması kaçınılmazdır.

BP'nin Kuzeydoğu Anadolu'dan Akdeniz'e indirdiği Mavi Akım Boru Hattı, çağdaş ölçülerde uluslararası camiada proje bazında uygulanan bir modeldir. Çünkü bu projede uluslararası bir şirket olduğundan antlaşmalara sadık kalınmış, uzun soluklu bir ön çalışmadan sonra birtakım küçük değişiklikler ve revizyonlar yapıldıktan sonra proje ancak uygu-

lanmıştır. Buna karşılık bugüne kadar Anadolu'da binlerce kültür varlığı; karayollarında, limanlarda, linyit işletmelerinde ve son zamanlarda sayıları binleri geçen baraj projeleri ile yok edilmek istenmektedir.

İdarecilerin sık sık telaffuz ederek eleştirdikleri, "Su akar Türk bakar" söyleminin bir sonraki basamağı, kültür varlıklarının "gereksiz şekilde yer işgal" ettiği. "Vatana, millete kimseye faydası yok" söyleminden yola çıkılarak kaldırılması teklifidir.

O halde bu varlıkları kaldırılmaya yerine TOKİ gibi paraya dönüşebilecek yapılar veya insanları zapturapt altına alabilecek hapishaneler inşa edelim. Nitekim yine yakın geçmişte, bir bakanın söylediği "İstanbul Surları'nı kaldırırım, bu araziler son derece değerli, yerlerine konut yapalım" önerisi o güne göre erken söylenmiş bir tekliftir. Ancak anlaşılıyor ki yarın bu tip akıl tutulması tekliflerini daha çok duyacağız.

Bir başka geleceğe dair bilgi, mevcut barajlar da dâhil bütün barajların özelleştirilmesidir.

Biraz önceki oturumda hukukçular örneklerini verdiler. Şu an başta Alliano'i'da olmak üzere pek çok HES projesinde hukukun gerçek anlamda arkasından dolanılmaktadır. On yıldan bu yana bu mücadeleyi yaşayan ve onlarca davanın lehine sonuçlanmasına rağmen şu an kumla doldurma çalışmaları sürdürülen Alliano'i'da bu, en sıcak şekilde yaşanmaktadır.

Bölge Koruma Kurulu kararlarına dayanak oluşturmak için büyük çoğunluğu atanmış bürokratlardan oluşan Anıtlar Yüksek Kurulu'nun bu süreçte aldığı, 719-746 ve 765 sayılı ilke kararları, bu konuda bir başka fiyaskodur. İlk iki ilke kararı, Alliano'i Girişim Grubu'nun değerli avukatlarının açtığı davalar sonucunda, Danıştay tarafından Çevre ve Orman Bakanlığı'na yetki ve sorumluluk devir edildiği için iptal edilmiştir. 765 sayılı ilke kararı ise daha sorumsuz sonuçlar yaratacak bir karar olup, bunun da iptali için Danıştay'a dava açılmıştır. Çünkü bu ilke kararları, Kültür Bakanlığı'nın neredeyse varlığını, var olma gerekçesini ortadan kaldırmaktadır.

ODTÜ TAÇDAM projesi, 1990'lı yıllarda by-pass edilmiş, 2000'li yıllarda sulandırılmış, kesinlikle siyasi bir karar alınarak, o güne kadar bu konuda hiçbir deneyimi olmayan Gazi Üniversitesi'ne verilmiştir. O tarihe kadar yıllardır ODTÜ TAÇDAM'da proje yapıp bilimsel çalışma yapan meslektaşlarım da dâhil, ne yazık ki bu konuda bir tepki gösterilmemiştir. Bu durum en az kültür varlıklarının katledilmesi kadar korkunçtur. Böyle bir meslek grubunun, insanlık tarihi hakkında bilimsel verilerin değerlendirilmesinde ne kadar objektif kalabileceği problemini de beraberinde getireceğinden kuşku yoktur.

Sonuç olarak, kısaca bu durum değerlendirmesinden sonra birkaç cümle ile önerilerimizi sunmak istiyorum. İlki, DSİ'nin öncelikle Çevre ve Orman Bakanlığı'ndan kesin olarak ayrılmasıdır. Çünkü kişiye göre yasa çıkartılamayacağı gibi kişiye göre kurumun bakanlık bünyesine alınması ile karşı karşıyayız. Bu durum eşyanın tabiatına aykırıdır. Çevre ve Orman Bakanlığı'na çevreye gerçekten duyarlı, bu konuda eğitim almış, uluslararası normlarda uzman görüşü olan, etik yaklaşımı olan kimselerin seçilmesi gerekir. En az bütçeye sahip bir bakanlık değil, korumacı yaklaşımı olabilecek, bütçesi ve personeli olabilecek bir bakanlık olmalıdır.

İkincisi, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın ivedi olarak ayrılmasıdır. Çünkü DSİ ile Çevre Bakanlığı'nın aynı bakanlıkta buluşması ile Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın bir arada olması aynı mantığa dayanmaktadır. Önerimiz, Kültür Bakanlığı'na bağlı İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri'nin ivedi şekilde ilgili yerel STK'larla işbirliğine girmesi ve kültür envanter çalışmalarının tamamlanmasının sağlanmasıdır.

Türkiye'deki tüm partilerin cesaretle -eğer varsa- çevre konusundaki komisyonlarını daha aktif hale getirmeleri kaçınılmaz bir zorunluluk olmuştur.

Özellikle bu konu etrafında partilerin şu an sayıca inanılmaz boyuta gelen -neredeyse her mahallede aktif hale gelen- ancak bin bir parçaya bölünmüş olan bu STK'lardan destek almaları kendilerini de daha güçlendirecektir.

Sebahat Tuncel (BDP İstanbul Milletvekili)

Çok teşekkür ediyorum. Öncelikle biz burada bu konuları konuşurken aslında suç işliyoruz. Biliyorsunuz, Diyarbakır aslında KCK davasının devam ettiği bir mekân ve iddianame okunduğunda arkadaşlarımızın yargılanma nedenlerinden biri de Hasankeyf'te Ilısu Barajı'na karşı çıkmak. Yerel yönetimlerden sorumlu eş başkan yardımcımız Bayram Altun arkadaşımız Ilısu Barajı'na karşı hem ulusal hem de uluslararası arenada faaliyet sürdürmekteydi. Savcı bu faaliyeti çok ciddi bir iddia olarak "Ilısu Barajı'nın yapımına karşı lobi yapmak" şeklinde ele almış durumda. Toplantımız dinleniyorsa biz de şu anda suça iştirak etmiş oluyoruz!

Çevre konusunun çok politik bir mesele olduğunu düşünüyorum. Belki politik olarak ekolojik bir perspektif, bir yaklaşım gündemimizde olsaydı, hele hele bizim gibi demokratik, ekolojik, cinsiyet özgürlükçü bir yaklaşımdan, perspektiften yola çıkan bir siyasi partinin hakim olduğu, iktidar olduğu bir yerde aslında bu toplantıya ilginin çok daha yoğun olması gerekirdi. Bunu neden söylüyorum, bu bizim politik gündemlerimizle, Kürt sorununun gündeme gelmesindeki konularla ilgili. Ekolojik sorunlar sadece kâğıt üzerinde kalan bir gündem maddemiz durumunda. Belki bunun öz eleştirisini vermek gerekiyor. Oysa artık dünyanın temel problemlerinden bir tanesi ekolojik kriz. Dünya ne kadar ekonomik kriz ile ilgilense de aslında bundan sonraki belki elli yılını ekolojik krize göre düzenlemek zorunda kalacak. Şimdiden bunu yapmaya başladılar da. Örneğin ekonomilerini buna göre düzenleyen ülkeler var. Avrupa göç politikasını yeniden düzenliyor. İklim değişikliğinin yaratacağı göç dalgasına karşı yasal düzenlemelere şimdiden başladı ve bu yasal düzenlemeler faşist nüveler de içermekte. Yenilenebilir enerji kaynaklarına geçiş yapmaya çalışıyorlar, enerji verimliliğini önemseyen politikaları benimsiyorlar. Ekolojik krizi çözmek için tartışıyorlar.

Konu başlığımız barajlar ve HES'ler... Gerçekten barajlara karşı mıyız, karşı mı olmak gerekir? Hidroelektrik santrallere karşı mıyız, karşı olmak zorunda mıyız? Barajlar nedir, nereden bakıyoruz? Bunlar çok önemli. Çevre ve Orman Bakanı, kendisinin çevre profesörü olduğundan bahsediyor ve çevre konusunda başka kimseye söz bırakmıyor. Hatta Tarkan

İlisu'ya karşı çıktığı zaman "sen kendi işinle ilgilen, ben şarkı söyleseydim daha mı iyi olurdu" demişti. Bence daha iyi olurdu! Doğamız kurtulmuş olurdu, hayırlı bir iş olurdu. Böyle bir çevre bakanından kurtulmuş olurduk. Çok sığ, anlam veremediğim bir yaklaşımı çevre bakanı dile getirmekte. Ve ne yazık ki iktidardaki birçok kişi böyle düşünüyor. Keşke bu sadece çevre bakanının düşüncesi olsaydı, tek sorunumuz Veysel Eroğlu olsaydı... Temel problem bence rant meselesi. Doğayı nasıl tarumar ederiz, en küçük biriminden bile nasıl rant elde ederiz diye düşünüyorlar. Buna öyle yoğunlaşmış durumdadır ki öyle projeler buluyorlar ki insan şaşır kalıyor. İşte Alliano'i'yu kumla kaplayacaklar, Hasankeyf'i taşıyacaklar. Bunların yapılmayacağını herkes söylüyor ama onların kafasında taşınabilir, üzeri kumla örtülebilir, özelleştirilebilir. Bütün bunlar bence bakış açılarında ciddi bir problem olduğunu gösteriyor. Veysel Eroğlu 2010 yılı 29 Temmuz'da yaptığı bir konuşmada şöyle diyor: "Tabii ülkemizde yenilenebilir enerji kaynaklarından rüzgâr ve güneş enerjisiyle karşılaştırıldığında HES'ler en ekonomik ve teknik açıdan en uygun olanıdır. Dolayısıyla biz hızla HES yapmak durumundayız" diyor. Konuşmasının devamında "ben başbakana HES'lerin daha ekonomik olduğunu ifade ettim ve bunun için bütçeden para aktarmamız gerekir dediğimde, başbakan para aktaramayız, siz kendi kaynağınızı bulun dedi" diyor. Bakan da parayı özelleştirerek buldu. Bugün aslında HES'ler daha çok özel sektör eliyle kuruluyor. Bunun şöyle tehlikeli bir boyutu var: Bütün alanlar böylece sömürüye açılmış, üzerinden rant elde edilebilir hale getiriliyor. Özel sektör barajların kültür kaynaklarına, çevreye, topluma etkisini düşünmüyor. Tek derdi, amacı "benim cebim ne kadar sıcak olacak" yani ne kadar para kazanacağım. Bu hükümetin genel olarak özelleştirme politikasının, neoliberal politikalarının yaklaşımı, çevre konusunda da aynı yaklaşım uygulanıyor. Biz Barış ve Demokrasi Partisi olarak çevre ve barajlar konusunda şöyle düşünüyoruz: Barajlar yapılmasın demiyoruz. Ama barajlar yapılırken öncelikle mevcut barajların etkin kullanımı çok önemli. İkincisi yapılacak barajların doğaya, çevreye, kültürel mirasımıza zarar vermeyecek kriterler gözetilerek yapılması. İlla baraj yapılması gerekiyorsa küçük barajlar yapılması gerekir diyoruz. Diğer bir konu barajların yenilenebilir enerji kaynaklarının içinde en iyisi, en ekonomik olanı diye söyleniyor. Oysa yenilenebilir enerji kaynaklarından güneş çok önemli bir kaynak ama Türkiye bunu kullanmaya yanaşmıyor. Çünkü çok pahalı geliyor. Yine rüzgâr enerjisi aynı şekilde... Kolay yöntemle işi çözmeye çalışıyor. Özel sektör, inşa ettiği bu barajların çevreye, doğaya verdiği zarar için hiçbir şey yapmıyor. Biliyorsunuz İkizdere'de çevreciler açtıkları davayı kazandılar. Buna karşı hükümet hemen atak yaptı ve o bölgenin sit alanı olup olmadığını belirleme yetkisini Kültür Bakanlığı'ndan alıp Çevre ve Orman Bakanlığı'na veriyorlar. Bu bile doğaya, çevreye hükümetin yaklaşımını çok net gösteriyor. Sen dava mı açarsın, mücadele mi edersin, kazanırsın. O zaman ben alan değiştiriyorum; Çevre ve Orman Bakanlığı'na yetkiyi veririm ve yoluma devam ederim. Tabii bu yetki devrini yaparken bu kararın İkizdere ile bir alakası yok diyorlar. Ama göreceğiz İkizdere ile alakası var mı, yok mu? Bu barajlar meselesinin başka bir boyutu daha var; özellikle Türkiye'de çok tartışılmayan... Güvenlik barajları. Bu tür barajlarda elektrik üretilmiyor, sulama amacı yok. Barajların iki temel yapılaş gerekçesini bu barajlarda görmüyoruz. Pekiyi, ne amaçla kuruluyor bu barajlar. İşte güvenlik amaçlı kuruyorlar. Bölgenin güvenliğini sağlayabilmek için, gerillanın yollarını kesmek için yapılıyorlar. Bu ülkede otuz yıldır yaşa-

nan Kürt sorununu baraj örerek mi çözeceksin? İşte yeni bir süreç yaşanıyor, hem Kürt sorununu çözümlen hem de doğamızı mahvetmeyin. Doğanın mahvolması sadece Kürtlerin sorununu değil. Bugün sorunlar hiç yerel, lokal kalmıyor. Bugün Cizre’de yaktığınız ormanlar ya da Şırnak’ta yakılan ormanlar sadece Şırnak halkını, Kürdistan halkını etkilemiyor. Tüm Türkiye’yi hatta dünyayı etkiliyor. Bu konuda ciddi bir problem var ve bu güvenlik barajlarından Şırnak-Hakkâri arasında 10 -11 tane barajın yapılması planlanıyor. Bunları yapma nedenleri güvenlik amaçlı ve bunları yapacaklar. İkincisi; sit alanlarının kararlarını bir kurul veriyor. Munzur doğal sit alanı içinde ama Çevre ve Orman Bakanlığı’na verilen yetki ile muhtemelen bu bölge doğal sit alanı olmaktan çıkarılacak. Ve planlanan dokuz barajın iki tanesinin yapımına zaten başlanmıştı, diğerlerinin yapımı için yeniden karar alacaklar. Zaten Hasankeyf meselesinde dur-durak yok. TOKİ yapmaya devam ediyor. TOKİ zaten iki şey yapıyor: Toplu konut yapması gereken birim en çok karakol yapıyor, şimdi de baraj yapıyor. Bunlar çok ciddi problemler ve bizim bu güvenlik amaçlı yapılan barajlara da karşı çıkmamız lazım. Hasankeyf meselesinde başbakan -kaba bir ifade olacak ama- bunu “namus belasına” dönüştürdü. “İlla yapacağım uluslararası finans desteği olmasa da yapacağım” diyor. Amacı ise belli, güvenlik amacıyla yapıyor. Aslında orada güvenlik falan yok, yapmak istediği tek şey insanlığın 11bin yıllık geçmişini yok etmektir. Çünkü geçmişi, tarihi olmayan bir halkın geleceği olamaz. Aslında seksen yıldır uygulanan, Dersim katliamında uygulanan, Kürdistan’da uygulanan politikanın temelinde bu yatıyor. İnsansızlaştırmak, doğasını, kültürünü yok saymak. AKP en çok Kürdistan’a duble yol yapıyor. Görünürde en başarılı olduğu konu bu, gerçekten bu tip şeylerle de doğayı tahrip ediyor. Aslında bizi köksüzleştirmek istiyorlar. Bu köksüzlüğün aslında insansızlığın köksüzlüğü olduğunu fark etmiyorlar. Mesele Kürtler olunca doğa da tahrip edilebilir, barajlar da yapılabilir, Hasankeyf de yok edilebilir. Kaldı ki Hasankeyf’te daha arkeolojik kazılar tamamlanmadı. Yapılan kazılar da kepçeyle yapıldı. Bu orayı tahrif etmek, anlamsızlaştırmak için yapıldı.

Biz parti olarak bu sorunları gündemde tutuyoruz. Araştırma önergeleriyle, soru önergeleriyle, kanun teklifleriyle takip ediyoruz. Biliyorsunuz ÇED raporları da problemler. Baraj ve maden işletmeleri için Çevre Etki Değerlendirme raporu alınmak zorunda. Bu raporu veren kurul özel olduğu için problemler. Şimdiye kadar düzenlenen ÇED raporlarına itiraz olmamış. Biz ÇED raporlarının ne kadar sağlıklı verildiğini araştırılması için soru önergesi verdik. Yine HES’lere ilişkin, HES’lerin etkileri gerçekten ne kadardır, illa bunların yapılması gerekiyor mu ya da yapıldığında nereye yapılacak? Yine Mersin Akkuyu’da yapılmak istenen nükleer santralden oradaki insanlar etkilenecek. Barajları sadece elektrik üretilmesi, sulama yapılması açısından değerlendiremeyiz. Ama göç meselesi, toprağın verimsizleşmesi tartışılmıyor. Barajların sınır aşan boyutları ele alınmıyor. Ilısu Barajı Kürdistan’ın tamamını etkileyecek. Baraj su tuttuğunda artık Dicle Güney Kürdistan’ı sulamayacak. Hükümetin işi şu anlamıyla kolay: Bu konuda toplumsal muhalefet, toplumsal yapı zayıf olunca bu meselelerin takibini bu konuda bilinçli küçük çevreler yapıyor. Oysa bu konunun politik olarak gündemimize girmesi gerekiyor. Bizim çok kullandığımız bir söz var “politik alanda kazanmadan hiçbir alanda kazanmanız mümkün değil.” Bu sorun sadece Kürt meselesi üzerinden değil, ekolojik yaşam üzerinden de, kadın özgürlüğü üzerinden de ve gençliğin ka-

tılımı üzerinden de ele alınmalıdır. Enerji ve ekoloji çok politik meseleler. Dolayısıyla bu konuları politik olarak ele almamız ve gündemimize almamız gerekiyor. Biz çok teknik tartışıyoruz ama bu tartışmalarda halk yok. Niye burada halkımız yok mesela. Ilisu Barajı'ndan direkt etkilenen Batman, Şırnak, Diyarbakır'da yaşayan yurttaşlarımız niye yok burada? Bu çalışmayı yürüten arkadaşlar açısından da bizim açımızdan da bu bir problem. Topluma mal olmayan, halkın güçlü refleks göstermediği çalışmalar başarılı olamıyor. Bergama'da tüm köylüler mücadele içinde yer almasaydı belki bu kadar gündeme gelmeyecekti. Tabii diyebilirsiniz "siz orada parlamentodasınız, ne yapıyorsunuz, siz yapın, bize niye söylüyorsunuz" diyebilirsiniz. Biz yapmaya çalışıyoruz, mümkün olduğunca. Ama biliyorsunuz el kaldırıp indirme meselesi. Şimdi elimizi kaldırdığımızda yirmi kişi kalıyoruz. Bazen bütün muhalefet birlikte el kaldırdığında da AKP hayır diyorsa AKP'nin dediği oluyor. AKP'nin onaylamadığı hiçbir şey geçmiyor. AKP 12 Eylül'den en çok bahsedip de 12 Eylül'ün araştırılmasına izin vermeyen bir parti. Ama bu bizim halkı politik olarak duyarlı hale getirmek ve birlikte mücadele etme sorumluluklarımızı azaltmaz. Bir de yaptıklarımızı anlatamama, görünür kılamama gibi bir sorunumuz da var. Hasankeyf'te uluslararası finans desteğinin kalkması konusunda buradaki çevre örgütlerinin, uluslararası arenada dostlarımızın yaptıklarının önemli olduğunu düşünüyorum. Şimdi TOKİ'ye karşı mücadele edelim. Başbakan TOKİ'nin yaptığı evlerin anahtar dağıtımı sırasında barajların önemi üzerine konuşma yaptı. Hatta Taksim'deki bomba patlamasının da Ilisu Barajı'na karşı yapıldığını söyledi. Dolayısıyla ben buradaki arkadaşlardan da rica ediyorum; bu konuyu daha politik ele alıp, daha güçlü yürütmek durumundayız.

Salon Konuşmaları

..... (salondan)

Ahmet Yaraş hocamın sunumunu destekler nitelikte örnek vermek istiyorum. Tarihi kültürel çalışmalara inanılmaz derecede art niyetle bakan bir bilim adamı var ki zaten hükümet bundan dolayı kendisini Batman Üniversitesine rektör yaptı ve kendisini ödüllendirdi. Hasankeyf'in kültürel bir sit alanı olduğunu yıllardır söyleyen ve bunun mücadelesini veren bilim kurulunu dağıtarak kendine yakın kazı başkanını rektör yaptı. Bu kazı başkanına çok büyük yetkiler verildi. Bu rektör Cumhurbaşkanı'na farklı, Başbakan'a farklı raporlar veriyor ve kurulda farklı kararlar alıyor. Kendisi bir gün söylediğini diğer gün kabul etmiyor. Maalesef şu an Hasankeyf'in kaderi bu bilimden uzak bilim adamının elinde. Bakımsızlıktan dolayı kırk yılda bir Hasankeyf'te kopan kayalar var. Zeynel Bey türbesini, Osmanlı Hamamı'nı onarıırken doğal, kültürel, tarihi yapısını tamamen mahvetmiş durumdadılar. Hasankeyf'in tamamını insansızlaştırarak, demir parmaklıklarla tarihi de hapis hane haline getirdiler. En son çardaklar tarafını da mühürlemişler. Öyle bir duruma geldi ki yaptıkları yanlarına kâr kalıyor. Özellikle bu rektöre karşı ciddi bir karşı duruş sergilememiz lazım. Özellikle Ahmet Yaraş'a söylüyorum, bilim insanları olarak bir araya gelip bu bilim adamına karşı bir şeyler söylemeniz lazım. Bir açıklama yapmanız lazım bunu istiyorum. Bir de Ercan Ayboğa bahsetti; şu anda Dicle Nehri Diyarbakır'dan başlayıp Botan bölgesine kadar Kültür Bakanlığı'nın yaptırdığı bir araştırmada 300'ün üzerinde höyük bulunduğu tespit edilmiş. Bu sayı bugüne kadar yapılan araştırmalarda elde edilmiş. Daha ulaşılamamış bir bu kadar höyük var olduğu söylenmekte. Bu doğal-kültürel mirasın korunması noktasında bilim insanlarının da ciddi bir çalışma başlatmasını diliyorum.

Güven Eken (Doğa Derneği)

Ben de BDP'ye bir eleştiride bulunmak istiyorum. Hasankeyf bölgesi çok önemli ve Hasankeyf'i Yaşatma Girişimi uzun yıllardır bu konuda ciddi çalışmalar yürütüyor, bölgede çalışıyor. Ancak ben bu konudaki çalışmaların yeterince ciddiye alınmadığını düşünüyö-

rum. Bence bu konunun bölgedeki sorunların birinci maddesi haline getirilmesi gerekiyor. Diğer tartışılan tüm konular önemli ve yıllar önce çözülmesi de gerekirdi ama Hasankeyf çok somut. Hasankeyf'in kaybedilmemesi için daha fazla ilgiye ihtiyacı var. Hasankeyf'i Yaşatma Girişimi'nin maddi, manevi, siyasi daha büyük desteklere ihtiyacı var. Bölgenin en büyük sivil toplum hareketi olmalı sonrada Türkiye'nin en büyük sivil toplum hareketi olmalı. Ve bu bağlamda Hasankeyf'e desteği biraz söylemde görüyorum. Bu bölgede siyasi tabanı olan bir partinin bu konuyu listenin en başına alması gerekiyor. Her türlü yanlışı-mızı sonradan telafi edebiliriz ama coğrafya gittikten sonra, bizi biz yapan şeyler ortadan kalktıktan sonra bunun telafisi yok. Kendi kimliği için mücadele eden güçlü bir yapı varken kendi kimliğinin omurgası olan Hasankeyf için daha büyük destek lazım. BDP başta olmak üzere bütün siyasi partilerin bu konuda daha fazla destek olmaları gerekiyor. Ve bu desteği yetersiz buluyorum.

Hasan Argünağa (*Batman Çevre Gönüllüleri Derneği*)

Az önce Ahmet Yaraş Ankara Üniversitesi'nden, üniversitenin bazı komisyonlarından bahsetti. Ben yıllardır Hasankeyf mücadelesi veren sivil bir aktivistim. Hasankeyf Gönüllüleri Derneği'nin de üyesiyim. 1990 yılından beri doğamızı, tarihi-kültürel mirasımızı korumak için mücadele ediyoruz. Bu komisyonlar ne yapıyorlar, bu konuda biraz daha bilgi edinmek istiyorum. Bir konuda da bilgi vermek istiyorum. Hasankeyf'i savunmak için sayısız sivil toplum örgütünün adı geçiyor ancak Diyarbakır'da böyle bir uluslararası forum düzenleniyor ama Diyarbakır'daki sivil toplum katılımını açıkçası yadırgadım. Biz daha önce de yaptığımız toplantılarda aynı tablo ile karşılaşmıştık. Bölgede bu konuda çalışan birçok sivil toplum kuruluşu var ama katılım göstermiyorlar. Bölgedeki STK'ların daha aktif olmalarını istiyorum.

Son Konuşmalar

Sebahat Tuncel

Ekolojik yaşam bizim ideolojik olarak gündemimize aldığımız bir konu. Ama ilk konuşmamda da söylediğim gibi bunu politik bir mesele olarak yediden yetmiş herkesin gündemine getirmek gibi bir sorumluluğumuz var bizim. Biz bunun farkındayız çünkü bu bir yaşam biçimi, bir düşünce tarzı. Sadece gündeme geldiği için çevre sorunlarıyla ilgilenmek, barajlarla, su hakkıyla ilgilenmek değil. Aslında bütün bunları yaşamımızın bir parçası haline getirmek ve buna göre politika oluşturmak durumundayız. Sonuçta biz başka bir perspektiften de bakıyoruz. Doğayı yaşamın kaynağı olarak da görüyoruz. Bütün eksikliklerine rağmen bu sempozyumu Diyarbakır'da yapmayı tercih eden arkadaşlara teşekkür etmek istiyorum. Ve bir anekdotla kendimize yönelik eksikleri gidermemiz gerektiğini anlatmak istiyorum. Biz geçen sene bir Kadın Konferansı yapmıştık. Konferansın bitmesi sırasında Hakkari'den gelen bir anne söz aldı ve "hem ekolojik yaşamı savunuyorsunuz hem çevreden yanayız diyorsunuz ama barajlar konusunda herhangi bir karar almadan konferansı bitiriyorsunuz. Siz barajlar konusunda hiçbir şey söylemeyecek misiniz? Ben Hakkari'den geliyorum, Hakkari-Şırnak arasına baraj yapılacak, bizim kadın örgütlenmelerimizin baraja ilişkin herhangi bir bakışı olmayacak mı?" diye sordu. İnsanlara dokunan konuları aslında biz ne kadar sahiplenebiliyorsak o kadar güçlü bir mücadele yürütebiliyoruz. Biz tüm örgütlenmelerimizin temsilcilerini bu toplantıya katsak bile katılım sorununu çözmüş olurduk.

Ahmet Yaraş

Bilim Komisyonu ile ilgili bir soru gelmişti. Bu tip kararları arkadaşlar, HES'lerde ya da Alliano'i'da alınan kararları, malumunuz Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı bölge kurulları, Kültür ve Tabiat Kurulları veriyor. Fakat problem çok can acıtıcı olunca bölgeden gelen bu yetkili kimseler yani yakın üniversitelerden gelen beş kişilik ya da yedi kişilik bölge kurulu üyeleri karar alamıyorlar. Aslında eski kurullar bu tür yerleri korumak istiyorlardı fakat bir türlü gelen baskılara da göğüs geremiyorlar. Bu yüzden topu taca atıyorlar. Taç şu; Kültür Bakanlığı kendi bünyesinde ya da üniversitelerden oluşturulacak bir bilim komisyonu kursun ve bu bilim komisyonu karar versin. Alliano'i'da şöyle bir durum yaşandı: Yıl 2005,

bölge koruma kurulu böyle bir karar verdi ve farklı üniversitelerden Ankara'dan, Bursa'dan, İzmir'den beş kişilik bir bilim heyeti oluşturuldu. Arkeolog, restoratör ve mimarlıktan gelen kişilerden oluşuyordu. Dediler ki "Allianoi dünya kültür varlıkları listesine girebilecek önemde bir kültür mirasıdır, mutlaka korunması gereklidir." Bir hafta içerisinde bu karar alınmış olan komisyon kararı göz ardı edilerek yeni bir komisyon kurulması yöntemine başvuruldu. İkinci bilim komisyonu oluşturuldu. Karar vermişsiniz, bir sürü harcama yapmışsınız, bu karardan sonra neden bilim komisyonunun kararını uygulamıyorsunuz? "Uygulanamaz" diyor. İkinci bilim komisyonu oluşturuldu ve bu ikinci bilim komisyonunda biraz önce adını anmaktan imtina ettiğim kişiler de vardı ki Hasankeyf Komisyonu'nun içinde de bu kişiler var. Taşeron profesör diyorum ben bunlara, bakanlık kendi bünyesinde bunları oluşturdu ve ODTÜ ile Ankara Üniversitesi arasında bir sıkıntı yaşandı. ODTÜ'dekiler korunsun diyorlar fakat Ankara Üniversitesi'ndekiler -Hasankeyf Komisyonu'nda da bu kişiler var- "hayır bakanlığın öncelikleri var, Türkiye Cumhuriyeti'nin öncelikleri var" diyerek korunmasına karşı çıkıyorlar. Böyle bir ikileme girildi. Bu kurul iki yıl çalıştı ve sonrasında kendi kendini feshetti. Üçüncü bilim komisyonu oluşturuldu. Tüm yaşananlar bir trajedidir. Allianoi'de yaşananların aynısı Hasankeyf'in de başına gelecek. Üçüncü bilim komisyonu Allianoi'a uğramadan, alanı bile görmeden "toprak altında kalması, mil altında kalması" kararını verdi. Bu komisyonun içinde Gaziantep Üniversitesi'nden biri de vardı ve alanı hiç görmeyen böyle bir meslektaşım bu kararı verebiliyor. Bu bilim komisyonunun kararına uyararak Anıtlar Yüksel Kurulu'nun kararını da baz alarak Bölge Kurulu "evet su altında kalabilir çünkü elimizde iki tane karar var" dedi. Birisi bakanlığın oluşturduğu Bilim Kurulu'nun diğeri de Anıtlar Yüksek Kurulu'nun kararı. Bu kararlar baz alınarak gönül rahatlığıyla Koruma Kurulu "su altında kalabilir" kararı alıyor. Bu bir oyun sonuçta... Bu bilim komisyonları sonsuza kadar gidecekti, ta ki bakanlık istediği kararı çıkartana kadar... Dolayısıyla aslında hukuksal anlamda tam bir traji-komik durum yaşandı. Ne yazık ki Türk kamuoyuna bunu anlatamadık ya da göz ardı edildi ve Allianoi böyle bir trajedi ile karşı karşıya. Benzer olay Hasankeyf için de yaşandı. Allianoi'daki insanlar Hasankeyf Bilim Komisyonu'nda da yer alıyordu ve aynı kararları aldılar. Dolayısıyla bunlara taşeron profesör diyorum. Yaşanan gerçekler bunlar. Tek umudum şu; tarih bunları mutlaka yazacaktır. Bütün bu olumsuzlukları da bir şekilde bir yerlere kaydediyoruz, kaydedilecektir. Çocuklarımıza bu insanları da anlatacağız. Onlar herhalde çocuklarına utanılacak bir geçmiş bırakacaklar diye düşünüyorum.

Ercan Ayboğa

Az önceki konuşmama bir ek yapmak istiyorum. Barajlara nasıl yaklaşmamız gerekiyor diye bir kriterler listesi sunmuştum. Bana göre Türkiye'de yeterince baraj var. Daha fazla yapılabilir mi yapılamaz mı değil. Türkiye'de yeterince enerji üretiliyor, yeterince yıkım yapıldı. Sadece genel yaklaşım açısından bu konuyu ele aldım, yanlış anlaşılmasın. İlisu, Hasankeyf konusu çok kritik, çok hayati bir konu. Sadece Dicle vadisi için değil, Türkiye için de hayati bir konu. Türkiye'nin en büyük baraj projesi, belki en çok tanınan ve tartışılan barajdır. Yapılmaması konusunda uzun yıllardır mücadele veriliyor. Bazı başarılarımız da oldu.

Kamuoyu bu konuya aşına oldu. Verilen mücadeleler var ve bunu kazanmalıyız. Baraj yapılmaya başlandı ama bu bizi asla yıldırmmamalı. Dünyada birçok baraj yapılmaya başlandıktan sonra durduruldu. Bu mümkün. Bunun birçok örneği var ve bunu başarabiliriz. 2011 yılı bana göre büyük bir mücadele yılı olması gerekiyor. Eğer 2011'de yeni bir adım atmazsak, projeye geri adım attıramazsak işimiz daha da zorlaşacaktır. İlisu, Hasankeyf konusu buradaki toplum için, Kürt siyasi hareketi için önemli bir sınavdır. İddia ettikleri demokratik toplum, ekolojik toplum, eşitlikçi toplumu bu kampanyalarda, bu çabalarda ve mücadelelerde gerçekten gerçekleştirebilirler. Bu benim için yıllardır temel kriter... Artık birçok şeye de buradan bakıyorum. Sadece İlisu, Hasankeyf değil, doğal kaynakların korunması, sağlıklı yönetilmesi penceresinden de bakıyorum. Eğer bir insan başka birçok şeyde bir şeyler diyorsa ama bu konuda hiçbir fikri yoksa onun söylediklerini şüpheyle karşılıyorum. Ancak umudum da var, onu asla yitirmiyorum. Bugün birçok şeyi tartıştık. İlisu Barajı, kültürel mirasın yok olmasıyla çok ilgili, tarım politikasıyla, dış politikayla çok ilgili. Aslında birçok konuyla bağlantılı... Enerji politikasını İlisu Barajı ile tartışabilirsiniz. Ve bu barajın yapımına karşı çıkmak için çok sayıda neden var. Devletten yana politikayı desteklemeyen herkesin bu baraj yapımına karşı çıkması ve bir şeyler yapması lazım. Evet, umudumuza asla yitirmiyoruz. Dinlediğiniz için teşekkürler.

Bakhtyar Othman

Ben bölgedeki koruma-sağlık koşulları ile ilgili bir şey söylemek istiyorum; bölgedeki yağış rejiminin değişmesi bitki türlerinin değişmesine yol açmakta ve "water stigma" olarak adlandırılan olay bazı kimyasal bileşiklerin su kaynaklarına bulaşmasına yol açıyor. Bu yolla bazı bitki türlerin artması hem sivrisineklerin beslenmesine ve popülasyonunun artmasına hem de bazı yılan türlerinin sayısının artmasına yol açıyor. Aynı şekilde sivrisinek popülasyonunun artması bölgede Malaria gibi bazı hastalıkların artmasına yol açmaktadır. Teşekkür ederim.

4. Oturum: Su hizmetlerinin özelleştirilmesi ve buna karşı dünyada ve Türkiye’de yürütülen mücadeleler

Su hizmetlerinin özelleştirilmesiyle su fiyatlarında yaşanan artış toplumun özellikle yoksul kesimlerini etkilemiştir. Uygulanan özelleştirmelerde izlenen yol neydi? Topluma ne vaat edildi, sonuç ne oldu? Özelleştirmeye karşı ne tür mücadeleler yürütüldü ve bunlardan hangileri başarılı oldu? Halkların kendi inisiyatifleri ile yürüttüğü farklı deneyimler nelerdir?...

Moderatör: Recep Çetin (DİSKİ)

Konuşmacılar: *Recep Akdağ (DİSKİ, Strateji Geliştirme Başkanlığı), Tomasso Fattori (İtalya/ Italian Water Movements), Oscar Olivera (Bolivya/ RED-VIDA), Dr. Akgün İlhan (Barcelona Otonom Universty ICTA)*

Recep Akdağ (DİSKİ, Strateji Geliştirme Başkanlığı)

Neo-Liberal Birikim Modeli

1.1. Neo-Liberal Birikim Modelinin Kuramsal Çerçevesi

Sermayenin yeniden yapılanması devlet ile toplum arasındaki ilişkiyi ve devlet aygıtının yeniden yapılandırılmasını içerdiğinden (Akbulut, 2005: 221) sermaye birikim bunalımları, üretim süreci ve siyasal alanda değişmelere neden olur. Örneğin Sanayi Devrimi’nin sağladığı seri üretim ve sermaye birikimindeki artış ile birlikte sanayileşmenin gerektirdiği hammadde ihtiyacı ve sermayenin birikimi için yeni pazarlar bulma arayışı, sanayileşen ülkeler arasında bir rekabete yol açarak büyük bir savaşa neden olmuş; bu savaşın ardından ortaya çıkan güç dengelerindeki değişim ve dönemin gelişmiş ülkelerindeki borç krizi de 1929 yılında etkisi tüm dünyaya yayılan bir ekonomik bunalımla sonuçlanmıştır. 1929 Ekonomik Bunalımı (Büyük Buhran) ise “her arz kendi talebini yaratır” felsefesini, başka bir ifadeyle piyasanın kendiliğinden dengeye geleceği ve işsizliği engelleyeceğini öngören ekonomik anlayışı değiştirmiş ve ekonomik sorunları talep yetersizliği ile açıklayan, dolaşısıyla devletin ekonomik yaşamda aktif bir rol oynaması gerektiğini savunan ve devletin görünen elini piyasanın görünmez eline ikame eden (Demir, 1997: 58) Keynesyen modeli ön plana çıkarmıştır. Keynesyen model ile birlikte sosyal devlet, refah devleti gibi kavramlar yaygınlaşmış, devletler ekonomik büyüme ve adil gelir dağılımı gibi yeni işlevler kazanmıştır. Ayrıca devletler bu yıllarda iktisadi kuruluşlar kurarak ekonomide aktif bir unsur haline gelmişlerdir.

Benzer biçimde bu sistem de, 1970’li yılların sonunda bir taraftan gelişmekte olan ülkelerin yüksek dış borç seviyeleri yüzünden borç krizi içine girmeleri, diğer taraftan aşırı üretim ve buna bağlı olarak oluşan kapasite fazlalıkları nedeniyle büyük bir krize girmiştir. Ancak Keynesyen yaklaşım tüm dünyayı etkisi altına alan bu stagflasyonist krizi aşmada yetersiz kalınca serbest piyasa, serbest ekonomi ve bireysel özgürlük ilkelerini temel alan liberal

görüş yeniden gündeme gelmiştir.¹ Politik olarak ilk defa İngiltere’de Thatcher ve ABD’de Reagan döneminde uygulanan bu yeni görüş reel sosyalizmin çözülüşü ve küreselleşme sürecinin temel ideolojisi olmasının ardından ve Dünya Bankası ve IMF gibi uluslararası finans kuruluşları tarafından hazırlanan yapısal uyum programları ile tüm dünyaya yayılmıştır (Erdoğan ve Ak, 2003: 6–10).

1.2. Neo-Liberalizmin Temel İlkeleri

1980’lerle birlikte ivme kazanan bu akımı klasik liberalizmin reforme edilmiş bir biçimi olarak ifade etmek mümkündür, zira Avusturya Okulu, Chicago Okulu, Kamu Tercihi (Virginia) Okulu, Freiburg Okulu ve düşünürleri klasik liberalizmin temel ilkelerinden hareketle liberalizme farklı bir yorum kazandırmıştır. Bu açıdan neo-liberalizm 20.yüzyılın liberalizmi olarak da nitelendirilmektedir.² (Aktan, 1995: 28).

Neo-liberalizmin temel ilkesi serbest piyasa ekonomisi ve bireysel özgürlük üzerine kurulmuştur ve neo-liberallere göre serbest piyasa ekonomisi bireysel özgürlüklerin korunması için zorunlu bir koşuldur. Dolayısıyla devletin ekonomik alanları piyasaya devretmesi ve devletin sadece yasa ve düzen sağlamakla yetinmesi gerekmektedir (Saylan, 2003:141), zira devletin ekonomiye müdahalesi hem ekonomik hem de siyasi özgürlüklere zarar vermektedir. Bu nedenle neo-liberalizm mal ve sermaye akımlarını yönlendirmeyi rekabet mekanizmasıyla işleyen piyasalara bırakırken özelleştirme ile devletin alanını daraltır ve özel sektör ile özel mülkiyetin kapsamını genişletir (Chang ve Grabel 2005: 30), özel mülkiyet savunusunu ise bireysel özgürlüğün toplumsal gelişme sağlayacağı görüşüne dayandırır.

1.3. Neo-Liberal Birikim Modeli ve Küreselleşme

Dünya ekonomisinin sosyal ve iktisadi parçalarının birbirleriyle ve dünya piyasalarıyla eklemlenmesi çerçevesinde küreselleşme dar anlamda mal ticareti ile sermaye akımlarının serbestleştirilmesini (Yeldan, 2004a: 428); geniş anlamda ise işgücü piyasalarının esnekleştirildiği, dünyanın değişik yerlerindeki farklı kültürlerin benzeştiği ve devletin yeniden yapılandırıldığı bir değişim sürecini ifade eder. Başka bir ifadeyle her türden değer ve birikimin devlet sınırlarını aşarak dünya ölçeğinde yaygınlaşması (TÜSİAD, 1998: 33) biçiminde gelişen küreselleşme iktisadi, siyasi, toplumsal ve kültürel bir dönüşüm sürecidir.

¹ Bu görüşleri benimsemiş olanlar neo-liberaller, yeni muhafazakârlar, yeni iktisatçılar ve yeni sağcılar olarak da adlandırılmaktadır.

² Liberalizmle neo-liberalizm arasındaki temel ayrım ortaya çıktıkları tarihsel dönemlerin farklılık göstermesinden kaynaklanmaktadır. Nitekim liberalizm de, neo-liberalizm de esas olarak kamu kesiminin büyümesine karşıdır, ancak liberalizm ortaya çıktığı dönem itibarıyla muhafazakâr bir nitelik sergiler. Neo-liberalizm ise devletin ekonomik ve sosyal yasamda önemli bir yere sahip olduğu bir dönemde ortaya çıktığından karşı-devrimci bir nitelik taşır (Işıklı, 1995).

Küreselleşme ticaret akışı ve/veya sermaye akımlarının ülkeler arasında serbestleştirilmesi ya da başka bir ifadeyle uluslararasılaştırılması olarak tanımlanırsa, kavramın yeni bir kavram olmadığı açıktır, zira 19. yüzyılın ikinci yarısında ve yirminci yüzyılın başlarında dünya ekonomisi günümüzden çok daha küresel bir görünüm arz etmektedir. Nitekim doğrudan yabancı yatırım stokunun dünya üretimine oranı 1913'te %9'a tekabül etmekteyken 1990'larda ve günümüzde bu oran hala aşılamamıştır (Hirst ve Thompson, 2003: 10; Yeldan, 2004a: 437). Ancak şüphesiz günümüz küreselleşme süreci sermayenin esnekliği, hızı, yoğunluğu ve/veya etkisinin artması, sermaye hareketliliğinin sağlanması için uluslararası ortak normlar geliştirilmesi (Sarıtaş, 2006: 395) ve finansal araçların çeşitliliği gibi unsurlar bakımından kendine özgü özellikler içermektedir.

Küreselleşme sürecinin temel aktörleri çok uluslu şirketler ve uluslararası finans kuruluşlarıdır. Nitekim üretimleri ve gelirleri çoğu ülkenin GSMH'sından fazla olan ve büyük kısmı gelişmiş ülke menşeli³ olan çok uluslu şirketler, teknolojik gelişme ve yabancı sermayenin yöneleceği alanları belirlemekte ve bu sayede dünya ekonomisine yön vermektedirler. IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası finans kuruluşları ise istikrar programları ile yapısal uyarılama kredileri aracılığıyla küreselleşme sürecine hız kazandırmıştır. Sermayenin önündeki engellerin kaldırılmasına yönelik olarak çalışan bu aktörler tarafından küreselleşme bir tür çağdaşlaşma projesi içeren kaçınılmaz bir süreç olarak sunulmaktadır (Yeldan, 2004a: 428-429). Bu çerçevede neo-liberal akımın savunduğu görüşler ve uygulamaya koyduğu politikalar itibariyle küreselleşmenin öncülü, ivmesi ve ideolojisi olduğu açıktır.[1]

Küreselleşme sürecinde ülkelerarası ilişkileri düzenleyen bölgesel ve küresel kurumların etki alanları ve güçleri artmıştır. Küresel kurumların (Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü vb.) görev alanları giderek genişlemiş, ülkelerin makro-ekonomik politikaları, uluslararası anlaşmazlıkların çözümü, insan hakları konusundaki standartların sağlanması konularında etkileri artmıştır. Bölgesel kurumlar veya birlikler (Kuzey Amerika Serbest Ticaret Birliği, Pasifik Asya Ekonomik Birliği, Güney Doğu Asya Milletleri Birliği, Avrupa Birliği vs.) daha etkili biçimde hareket etmeye, üyesi bulunan ülkelere daha geniş ve önemli yükümlülükler getirmeye başlamışlardır.[2]

Küreselleşme, bir başka açıdan değerlendirildiğinde bir egemen sınıf ideolojisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Önceliklerinden birisi, sermayenin dünya çapında egemenliğini tesis etmek ve güçlendirmektir. Bu amaçla, ulusal ekonomilerin ve ulusal ekonomik yönetim stratejilerinin işlevsizleştiği, gününün dolduğu, küresel bir ekonominin ortaya çıktığı ve bu nedenle ulus devletlerin bu gelişmelere ayak uydurması gerektiği öne sürülmektedir.[3]

Küreselleşme diğer bir yönüyle, ulusların kendi içinde ve uluslararasıında, her türlü eşitsizliğin ve gelir dağılımındaki adaletsizliğin büyümesine yol açmıştır. 1960 yılında dünyanın en zengin 20 ülkesinde kişi başına düşen milli gelir, en fakir 20 ülkenin fert başına düşen milli gelirinin on beş katı iken, bugün bu fark otuz kata çıkmıştır. Fakir ülkelerin gelirleri reel olarak azalırken, zengin ülkelerinki ise artmıştır.[4]

3 En büyük 100 çok uluslu şirketin 71'inin menşei Fransa, İngiltere, Almanya, Japonya ve ABD'ye aittir (UNCTAD, 2005).

Sonuç olarak düşen kâr haddinin yükseltilmesi, çok uluslu şirketlerin egemenliğini sağlamak için her türlü bürokratik engelin kaldırılması için devletlerin küçültülmesi gibi hedeflerle yola çıkan küreselleşme gelişmiş, gelişmekte olan ya da azgelişmiş tüm ülkeleri kapsayan bir süreç haline gelmiştir (Kazgan, 2005: 4).

1. Küreselleşme Sürecinde Yerel Yönetimler

Belediyeciliğin, 1980'li yıllardan bu yana, rant yöneticiliği ve ticari işletmecilik işlevleri genişlemiş, buna karşın toplumsal ihtiyaçları kamu hizmetiyle karşılama işlevinden sürekli biçimde uzaklaşmıştır. Hizmetlerin ihale yoluyla özel şirketlere aktarılmasıyla ilerleyen bu süreç, 1990'lı yıllarda, yap-işlet ve yap-işlet-devret modellerinin yaygınlaştırılması, anayasa-ya uluslararası tahkimi kabul eden değişikliğin girmesi gibi gelişmelerle, kent yönetimlerinin küresel sermaye şirketleriyle iç içe çalışma dönemine açılmıştır. Son yirmi yıldan bu yana uygulanan neo-liberal politikalar, bir yandan kentlerde belediyelere özgü "Yönetme Hakkı"nı çözmek, bir yandan da belediyelerin ulusal merkezi yönetimle bağları kesilerek bu yerel idarelerle doğrudan sözleşmeler yapmak amacına kilitlenmiş durumdadır. Cumhuriyet tarihi açısından bakılırsa, kent yönetiminin gelişiminde İSKİ modeli başlangıç alınarak büyük bir kırılma dönemi içinde bulunduğumuz söylenebilir. [5]

Yerel yönetimler, gelişmiş batı ülkelerinde 20. yüzyıla kapitalist devletin organik parçaları olarak girmişlerdir. Feodalizmin ekonomik süreçlerle tasfiye edildiği, monarşilerin gelişmiş merkezileşmiş devlet gücünü miras bıraktığı bir ortamda, sanayi burjuvazisi iktidara doğrudan el koymuş ve 19. yüzyıl bittiğinde devlet biçimini çağdaş formuna kavuşturmuştur. Türkiye'de ise bütün bu süreç, emperyalizm gibi bir dış unsurun da eklenmesiyle 20. yüzyılın büyük bir bölümüne yayılmıştır.

20. yüzyılın başlarından itibaren "Batı" yerel yönetimleri kapitalist bölüşüm ilişkileri çerçevesinde etkinlik gösterirken, Türkiye'deki süreç kapitalizme geçiş sorunları çerçevesinde işlemiştir.

Kapitalizme geçiş sürecini güvence altına alma misyonu yüklenmiş bir devlette "Merkeziyetçilik varsa yerel yönetimler için tek mümkün durum güçsüzlüktür" tezinin anlamlı olmadığı savunulmaktadır. Gerçekte her büyüklükteki yerel yönetim birimi için tek bir yasal temel vardır. Bu temel, kapitalist üretim ilişkilerine dayalı oluşumu düzenlemeyi üstlenecek bir kurumlaşmayı ve karar mekanizmasını öngörmektedir. 1930 tarihli Belediye Kanunu da böyle bir temel öngörmüştür. Ülkemizde tüm belediyeler için tek bir yasal temel geçerliken, kapitalist üretim ilişkilerinin çevreye yayılma merkezi olan İstanbul, İzmir ve Ankara ayrıcalıklı bir konuma sahip olmuşlardır; Kırsal belediyelerin kaynakları kentsel belediyelere aktarılmıştır; hangi yerleşmelerde sınaî birikim için altyapı gerekiyorsa kaynaklar o yerleşmelerin belediyelerine doğru yönlendirilmiştir. [6]

Bunların sonucunda yerel yönetim birimlerinin birer işletme olarak görülmesinin, şirketleşmenin, kentsel hizmetlerin ve projelerin toplumsal fayda yerine "kârlılık" ölçütüne göre değerlendirilmesinin yolu açılmaktadır. Böylelikle güçlenen yerel yönetimlerin de serma-

yeye kaynak aktarımı etkili bir şekilde yerine getirilecektir.

Modern “yerelleştirme” kavramı ile birlikte, yerel yönetimlerin hizmet ettikleri kesimin “yurttaş-yerel halk”, “hemşeri” tanımından “müşteri” tanımına doğru bir değişim yaşadığı görülmektedir. Bu değişim ilk olarak yerel hizmet alanını kamu hizmeti etiğinden piyasa etiğine kaydırmaktadır. İkinci olarak, yerel halk ile yerel yönetim arasındaki ulusal bir kimlik olan “yurttaşlık” ve yerel bir kimlik olan “hemşeri”likten uzaklaştırmaktadır. Bu bağlılıkların yerine ulusal ve yerel özelliği olmayan nötr bir kavram getirilmektedir. Bunun sonucunda yerel meclislerin yapısını, yerel yönetimlerdeki istihdam şeklini, yerel yönetim maliyesini değiştirerek tüm yerel yönetim sisteminin zamanla değişmesi beklenmektedir.[7]

Neo-liberal politikalar ile rekabetçi-yarışmacı yerel yönetim anlayışı ön plana çıkarılmakta, yerel kentsel hizmetlerin kamusal olmaktan çıkarılarak piyasa mekanizmasıyla yürütülmesi istenmektedir. Kamusal hizmetlerin özelleştirilerek piyasa mekanizmasıyla yürütülmesi karşılığında yerel halk, “yararlanan öder” ve “kullanıcı bedeli” uygulamaları ile karşı karşıya kalmaktadır.[8]

1.4 Yerel Altyapı Sektörü

Yeni sağ ideoloji, 1980 yılından başlayarak tüm az gelişmiş ülkelerde “yapısal uyarılma politikaları” adıyla yaşamı yönlendirdi. Yapısal uyarılma, az gelişmiş ülkelerin kamu sektörü ağırlıklı yapılarını özel sektör lehine değiştirmek, bu ekonomileri uluslararası piyasalara açmak anlamına geliyordu. Böylece dünya kapitalizmi tek pazarlı ve tek üretim alanlı bir yapıya kavuşacaktı. Yerel altyapı, yapısal uyarılma politikalarının uygulandığı sektörlerden birisi oldu.

Yeni sağ politikalar, yerel altyapı alanında bir gerçekten yola çıktı: Az gelişmiş ülkelerde altyapıda yatırım açığı önemli boyutlardadır ve açık giderek büyümektedir. Çevre standardını yükseltmek ivedi bir sorun haline gelmiştir. Gerçekten de devletin başlıca görevleri arasında yer alan ve kamu kuruluşlarınca kamu kaynakları kullanılarak sağlanan altyapı, bütçe yetersizliği gerekçeleri ile ihmal edilmiştir.

Uyarılma politikaları, bu sorunun tek yolla çözülebileceğini ilan etmiştir: Altyapı açığı ve büyüyen ihtiyaç, kamu kurumları ve kamu finansmanı ile karşılanamaz. Kamu kurumları politik müdahale, popülist tutum, kamusal mekanizmaların hantallığı, kamu görevlilerinin sorumluluk kaçınılığı vb. nedenlerle akılcı davranamaz. Altyapı kamusal mekanizmalardan kurtarılmalıdır. Merkezi yönetimin bürokratik etkisi ortadan kaldırılmalı, yerel yönetimin meclis ve seçilmiş başkanlığında somutlanan demokratik müdahalesine son verilmelidir. Bu iş, doğrudan ticaret hukuku çerçevesinde çalışan, özel muhasebe sistemine dayanan, rekabet kuralına göre işleyen, devlet istihdamı dışında genel iş kanunu çerçevesinde işgücü istihdam eden, devlet müdahalesi olmayan şirketlerce üstlenmelidir. Kamu finansmanı ise, yetersizliği ve yine politik müdahalelere açıklığı nedeniyle zaten çözüm aracı değildir. Finansman sorunu tüketiciden alınacak bedel ile çözümlenmelidir. Doğacak kredi ihtiyacı, ulusal ya da uluslararası para piyasalarından, daha özet deyişle özel sermaye kay-

nağından karşılanmalıdır. Kredi geri ödemesi, bir maliyet unsuru olarak görülecek ve elbette aynı kaynaktan, tüketiciden alınacak bedelden yapılacaktır. Böylece özel sektörün tiz, etkili, verimli çalışma tarzı tüketicilerin bedel ödemeleri nedeniyle yükselecek sorumlu davranışları ile birleşecektir. Sonucun, kıt kaynakların en iyi şekilde kullanımı ve refah artışı olacağı, böylece yoksulluğun azalması ile birlikte kalkınma sürecinin ivme kazanacağı ileri sürülmektedir.

Patenti tartışmasız şekilde kendisine ait olan Dünya Bankası, bu modele "kent yoksullarının durumu ne olacak?" endişesi ile yaklaşıldığını bilmektedir. Banka'ya göre, kent yoksulları çoğu yerde kamu şebekelerine bağlı değildir. Şimdiki durumda bu hizmet onlar için erişilebilir bile değildir. Kamyonlardan damacanalara ile su alan bu kesimlerin, suya daha pahalı ulaştıklarını ya da suya çoğu yerde 1-2 saat harcayarak ya da en az bir kilometrelik yoldan su taşıyarak erişebildiklerini söylemektedir. Bu nedenlerle yoksul kesimlerin, saptanacak bedellerin üç-dört katını bile ödemeye razı olduklarını ileri sürmektedir.

Bu model, yapısal uyarlama reformlarının uygulamaya konulduğu tüm ülkeler gibi Türkiye'de de hızla yol almaktadır. Türkiye'de modelin, on yılı aşkın bir süredir, Dünya Bankası'nın iyi bir stratejist görüntüsü çizerek doğrudan takibi altında inşa edildiği görülmektedir. Süreçte başlıca uğrak noktaları İSKİ Modeli, Çukurova Kentsel Gelişme Projesi, Bursa Su ve Çevre Sağlığı Projesi, Antalya Su ve Çevre Sağlığı Projesi olmuştur. Su ve kanalizasyon sektörü, İSKİ tipi örgütlenme ile önce merkezi yönetimden, sonra yerel yönetimlerden görece özerk kılınmıştır. Çukurova Projesi, işi finanse eden Dünya Bankası'na, sukanal sektöründe tekel konumunda olan İller Bankası'nın tasfiyesine yönelik yaptırımlar uygulama fırsatı vermiştir. Dünya Bankası, bu proje kapsamında başlatılan işlerin devamı için destek vermeyi, İller Bankası'nın sistem dışına çıkarılması koşuluna bağlamıştır. Tavrı işe yaramış, İller Bankası hızlı bir tasfiye sürecine girmiştir. 1993 yılında Dünya Bankası doğrudan belediyeler ile ve doğrudan sektör yatırımları ile ilgili projelerde ortaya çıkmış, bu tarihte Bursa'da işe koyulmuştur. Bursa Büyükşehir Belediyesi ile yaptığı anlaşmada sergilediği tutuk tavrını, 1995 yılında Antalya'da aşmıştır. Bu anlaşma, Dünya Bankası'nın öngördüğü modeli ödünsüz şekilde yaşama geçirecek bir çerçeveye sahiptir.

Neden Yeni bir Model?

Dünya Bankası, yeni bir örgütlenme, yeni bir finansman yaratma konusunda neden bu kadar ısrarlıdır? Cevap, Banka'nın modellemede hiç anmadığı bir başka boyuttur: Model, küreselleşme sürecinin gereklerini yerine getirmek amacıyla geliştirilmiştir.

Dünya Bankası, küreselleşmenin iki temel gereğini yerine getirmektedir. Model;

1. Uluslararası özel sermayenin krediye dönüşme ihtiyacına,
2. Uluslararası özel sermayenin kâr oranı yüksek yatırım alanı ihtiyacına bir cevaptır.

Altyapı yatırımlarının büyük oranlarda dış kredi ile gerçekleştirilmesi, sağlanan projelerin koşullu yapıları nedeniyle özel bir önem taşımaktadır. Birincisi, resmi değil özel sermaye-

den oluşan dış kredi, yapımcı ve işletmeci şirketlerle birlikte hareket etmektedir. Krediler, sektörün ulus-aşırı şirketlerin bolca yer aldığı konsorsiyumlara açılmasını sağlamaktadır. Sektörde ihaleye giren konsorsiyum üyelerine kısa bir göz gezdirmek yeterlidir. Ünlü ulus-aşırı şirketlerden Siemens, General Electric, Suez (önceki ismi Lyonnaise des Eaux), Thames Water, Hitachi, Mitsubishi, Thyssen bunlardan bir kaçıdır. Bunlar ana şirketlerin yanı sıra yavru şirketleri ile de ihalelerde yer almaktadırlar. İkincisi, bu şirketler yalnızca inşaat ihalelerinde yüklenici olarak etkinlik göstermemektedirler. Tersine, altyapı yapımı, hizmetin doğrudan bu şirketler tarafından yürütülmesini sağlayacak yeni bir hizmet örgütlenmesi ile birlikte yürümektedir. Yeni hizmet örgütlenmesi, yap-işlet-devret modelinde somutlanan imtiyazlardan ya da yerel altyapının özelleştirilmesinden başka bir şey değildir. Dünya Bankası'nın rolü de burada açığa çıkmaktadır. Ulus-aşırı şirketlerin bu çalışma tarzı, ancak mevcut kamu ağırlıklı örgütlenme çözümlere uygulanabilir. Bu işlem ise siyasal ve yönetsel süreçlere müdahale anlamına gelmektedir. Böyle bir müdahale, tek tek şirketlerce gerçekleştirilemez. Dünya Bankası, uluslararası kalkınma ve imar kimliği ile öne çıkmakta, alanı temizlemektedir. Üçüncüsü, ulus-aşırı şirketler inşaatın yanı sıra işletmeciliğe girmek, ancak ilgi alanlarını sektörün dar tanımıyla da sınırlandırmamak gibi başka bir özelliğe sahiptirler. Bu şirketler kamu hizmeti alanında çevre-sokak temizliği, park-bahçe bakımı, çöp toplama, atık imha, park yerleri yönetimi, hapishaneler, sayaç okuma, faturalandırma vb. işlere de girmektedirler. Bir başka deyişle bunlar, yerel yönetimlerin görevleri arasında sayılan tüm hizmetlere ve doğrudan belediye içindeki "hesap işleri", "personel" gibi bürokratik birimlerin yürüttüğü işlere talip olmaktadır.

Konu, İngiltere pratiğinden örnek verilerek açıklanabilir: Bu ülkede su hizmetleri 1989 yılında özelleştirilmiştir. Ülkede 1990 yılında il yönetimleri tarafından yaratılmış çok sayıda su tekeli ortaya çıkmıştır. Kısa süre içinde alan, ulus-aşırı şirketlerin çekim haline gelmiştir. Örneğin Veolia (Generale des Eaux), İngiltere'de geniş bir kazanç alanı bulmuştur. Su sektöründe çok sayıda şirketi (Three Valleys, North Survey, Tendering Hundred gibi) satın almış, kimi şirketlerde hisse sahibi olmuştur. Onyx adlı bir şirket çöp toplama, cadde temizleme, atık imha ve ısı tesisleri işletmeciliği alanında etkinlik göstermektedir. British Medical International ile İngiltere'deki en büyük hastaneler zincirinin sahibi olmuştur. Bir başka örnek, Suez (Lyonnaise des Eaux) şirkettir. Merkezi Fransa olan bu şirket de ulus-aşırı yapıya sahiptir. İngiltere'nin yanı sıra Almanya, Belçika, İspanya'da su ve kamu hizmeti, ABD'de su ve ısıtma, Çin, Latin Amerika, Avustralya'da su ve inşaat alanlarında sözleşmeleri vardır. Türkiye'de Antalya Su Ve Çevre Projesi'ni üstlenmiş bulunmaktadır. Suez, yerel yönetimlerin işlerini tek tek sözleşmeler yerine imtiyaz yoluyla toptan alma eğilimi içindedir. Çek Cumhuriyeti'nde bir kaplıca kentinin su sağlama imtiyazını almış, daha sonra park-bahçe bakımı ve yol yapım ve bakımı işlerini de üstlenmiştir. Buenos Aires'in 11 milyonluk nüfusuna su hizmeti de aynı şirketin imtiyaz alanına dâhil edilmiştir. İngiltere'de (Essex Water ve Northeast Water) iki su şirketi sahibi, Sita adlı yavru şirketi ile çöp, çevre temizliği, atık toplama-imha girişimcisi olarak etkinlik göstermektedir.

Ulus-aşırı şirketler, yerel yönetimlerin yetki alanında bulunan hemen tüm işleri üstlenmeye, bu alanlarda imtiyazlar elde etmeye isteklidirler. Başka ülkelerdeki deneyim göstermektedir

ki, bazı kollarının zarar etmesine, başka kollarının sağladığı yüksek kârları nedeniyle dayanmakta, uzun vadeli yüksek kar marjları için geçici zararlara katlanmaktadırlar. Üzerinde durulması gereken, bu şirketlerin yayılcı ve yoğunlaşmacı doğalarıdır. Yerel yönetim, bu kuruluşlar ile tek konu ile sınırlı olarak ilişkiye girdiklerinde, şirketlerin etki ve etkinlik alanının sınırlı kalmayacağı, özelleştirme ve imtiyaz elde etme baskılarının giderek farklı alanlara da yayılacağı göz önünde tutulmalıdır. Bu nedenle, altyapıda yabancı sermayeye yalnızca finansman hareketi gözüyle bakılamaz. Aynı şekilde, bu girişin yerel altyapı gibi temel bir sorunu çözmeyi sağladığı ve sonuçta bizim varlığımız olarak kalacak kamu sabit sermayesini artırdığı ileri sürülmekle yetinilemez. Sayılan özellikleri nedeniyle ulus-aşırı sermaye yatırımı, bundan daha fazlasını yapmaktadır. Kamu hizmetlerinde yayılmakta, ticarileşmeyi derinleştirmekte, ülkeyi küresel sermaye bunalımlarına karşı korunmasız hale getirmektedir.

Modelin Sonuçları Ne Olabilir?

Sermayenin küreselleşmesine hizmet eden yerelleşme ve özelleştirme modeli ne tür sonuçlara yol açabilir? Aslında bu soruya verilecek karşılıklar, artık ne öngörü ne de tahmin-dir. Değişik ülkelerde yürürlüğe giren uygulamaların sonuçları ortaya çıkmış bulunmaktadır. Şu sonuçlar öne çıkmaktadır:

- Tüm yerel hizmetlerde ticarileşme ve yerel hizmetlerde fiyat artışı,
- Ücret düzeyi ve çalışma koşullarında kötüleşme, istihdam daralması,
- Kamunun çökmesi ve yolsuzluk.[9]

3. Yerel Yönetimlerde Borçlanma

Belediyelerin gelir kaynakları; genel bütçe vergi gelirlerinden ayrılan paylar, öz gelirler, devlet yardımları, fon gelirleri, borçlanma ve harç, faiz gelirleri gibi diğer gelir kalemlerinden oluşmaktadır. Ancak bu gelirler cari giderleri karşılayabilmekte, yatırımlar için yetersiz kalmakta ve borçlanma yoluna gidilmektedir.

Yerel yönetimlere borçlanma imkanı tanınmış; ancak, yerel yönetimlerin borçlanmaları tamamen serbest bırakılmamıştır. Yerel yönetimlerin borçlanmalarının kontrolü konusunda kurala dayalı yaklaşım ve merkezi yönetimin doğrudan kontrolü yaklaşımları benimsenmiştir.[10]

Türkiye’de yerel yönetimler, uzun yıllar boyunca altyapı yatırımlarını kamu kredileri ile finanse etmişlerdir. Kredi sağlayan kaynak 1933-1945 yılları arasında Belediye Bankası, 1945’ten günümüze kadar ise İller Bankası olmuştur. Yerel yönetimlere İller Bankası’nca açılan orta ve uzun vadeli, düşük faizli kamu kredisi borçları sık sık ertelenmiş veya silinmiştir. Borç erteleme veya silme işlemleri, kamu kredilerini borç olmaktan çıkarmış, yardı-

ma dönüştürmüştür. Bu uygulamalar sayesinde yerel altyapı yatırımları uzun yıllar kamu hizmeti olarak gerçekleştirilmiştir. Kamusal mekanizmaların eksikliği, iktisadi politikalara uygun olarak seçmelere olanak sağlamış, kaynaklar zaman zaman büyük yerleşmeler, zaman zaman küçük yerleşmelere kaydırılarak kullanılmıştır.

1980'li yıllarda, dünyada küreselleşme süreci ile birlikte var olan yapı hızla değişmeye başlamıştır. İller Bankası'nın belediyelerin yatırım ihtiyacını karşılayan kredi oranını sürekli azaltması, belediyeleri özel bankalardan ticari faizle kısa vadeli borçlanmaya itmiştir. (Falay 1996:213) İller Bankası kamu kredisi vermeyi sürdürmüştü de, öncelikle kamu kredilerinin rakipsizliği sona ermiş ve kamu kredileri giderek daralmıştır. Yerel yönetimler, 1986 yılında kamu kredilerinin kısılması ile yerli ticari bankalardan borçlanmaya başlamışlardır. Bu yeni kaynak hızla ön plana çıkmıştır. 1986-1995 yılları arasında İller Bankası toplam 7,8 trilyon kamu kredisi açmışken, ticari bankalardan aynı dönemde toplam 14,2 trilyon kredi kullanılmıştır. İller Bankası bu kredileri kullanan yerel yönetimler ile kredi veren mali sermaye kurumları arasında güvence sağlayan aracı kurum görüntüsü kazanmaya başlamıştır.

Yeni kredi verici kurumlar, yalnızca yerli özel sermaye değildir. Aynı yıllarda yabancı özel sermaye de önem kazanmıştır. Yerel yönetimlerin 1991-1995 yıllarında kullandıkları dış kredi toplamı 3 milyar dolar, ilgili yıl kurları ile toplam 45 trilyon liradır. Yalnızca beş yılda kullanılan dış kredi, on yılda kullanılan yerli krediden üç kat fazla olmuştur. Yerli kredi kullanımından farklı olarak, dış kredi kullanımı İller Bankası'nı aşmış, devreye doğrudan Hazine Müsteşarlığı girmiştir.

3.1. Dış Borcun Genel Yapısı

1984-1986 yıllarında özel bankaların kredi artış hızı düşerken mevduat artış hızı artmıştır. Bu yıllar yüksek faiz politikası nedeniyle mevduatın arttığı, kredi hacmi artış hızının ise düştüğü yıllardır. 1986 yılından itibaren başlayarak Merkez Bankası kamu kesimine kredi verme uygulamasını daraltmış, kamu kuruluşlarının kalkınma ve yatırım bankaları da dâhil olmak üzere kredi talebini özel kesimden karşılamaları karara bağlanmıştır.

Kamu sabit yatırımları içinde, 1980'lerden itibaren merkezi yönetimin payı sürekli azalmakta ve İller Bankası'nın payı hemen hemen aynı kalmakta iken; hızlı kentleşme ve nüfus artışı etkisiyle yerel yönetimlerin payı 1984 yılında % 4,7'lerden 1994'te %19,1'lere ulaşmış bulunmaktadır. Böylece bir taraftan artan yerel mal ve hizmet ihtiyacı nedeniyle yeni yatırım yapılması zorunlu hale gelmekte ve bu nedenle de belediyelerin borçlanma gereği yükselmekte, diğer taraftan bunun giderek daha yüksek oranlarda dış borçlarla finanse edildiği görülmektedir. 1986 yılından itibaren kredi faizlerinin serbest bırakıldığı ve kamu kredilerinin kısılarak kamu kuruluşlarının yerli ve yabancı özel bankalardan borçlanmasının serbest bırakıldığı bu süreçte ise, İller Bankası'nın gittikçe devre dışı bırakıldığı görülmektedir.[11]

Belediyelerin borçlanma gereğinin özellikle dış borçlanmayla karşılanmasının nedenleri; merkezi yönetimin de kaynak darboğazında olması, proje kredilerinin makine ve ekipman

koşuluna bağlanması, İller Bankası'nın ancak belediyelerin genel bütçe vergi gelirlerinden alacakları pay oranında kefalet verebilmesi, yurt içi piyasadan borçlanma imkânının az olması ve yurt içindeki bankaların kredi faizlerinin daha yüksek olmasıdır.

Belediyelerin dış borçlarının artışında bir diğer etkenin, 1980'li yıllarda kalkınma planlarının yıllık uygulama araçları olan yıllık programlar ile yıllık icra planlarının, tüm yatırımcı kamu kuruluşları gibi belediyeleri de yatırımlarını özel sektörün yüklenici aracılığı ile ve ihale usulüyle gerçekleştirmeye yönlendirmesi ve adeta buna zorlaması olduğu belirtilmektedir. Bu uygulama, tüm kamu kuruluşları gibi belediyeleri de mali yönden etkilemiş ve iyice kesilen kamu kaynakları yerine özel krediler bulmaya ve kullanmaya yönlendirmiş ve bir noktada mecbur bırakmıştır.[12]

Türkiye'nin orta ve uzun dönemli dış borcu, 1973'ten bu yana incelendiğinde sürekli arttığı görülmektedir. Belediyelerin dış borçları da orta ve uzun vadeli borçlardandır. 1980'li yıllardan sonra belediyeler dış borçlanma kaynak arayışı içerisine girmişlerdir. Toplam dış borçlardaki artışa oranla belediyelerin dış borçlarında aynı artış görülmemektedir. Belediyelerin borçlandıkları ilk 10 yılda toplam dış borç içindeki payları yüksek olmuştur. Ancak ilerleyen yıllarda belediyeler dışında borçlanma miktarı çok daha fazla artmış, belediyelerin borçlanma yüzdesi azalma göstermiştir. Borçlanma miktarı olarak son yıllarda azalma görülmüştür. Ancak 2008 ve 2009 yıllarında tekrar artış gözlenmektedir.

Orta ve Uzun Vadeli Borçlar, Milyon \$			
Yıllar	Toplam Dış Borç	Yerel Yönetimler	(%)
1973	2.654	-	
1977	4.410	-	
1982	13.888	6	0,04%
1987	32.703	408	1,25%
1992	45.935	1.441	3,14%
1997	66.665	2.209	3,31%
2002	113.108	1.460	1,29%
2007	206.418	1.506	0,73%
2008	226.557	2.466	1,09%
2009	218.617	3.003	1,37%

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

3.2. Dış Borcun Kreditör Yapısı

Türkiye dış borcu, borç verenler bakımından dörde ayrılarak incelenebilir: Borç verenlerden birisi IMF, Dünya Bankası vb. uluslararası kuruluşlar, diğeri ikili anlaşmalar çerçevesinde resmi kredi açan yabancı devletlerdir. 1980'li yıllara kadar dış borçların %90 ve daha fazlası bu iki kaynaktan alınmıştır. Diğer borç veren iki kaynak, son 15-20 yıldan beri gündemdedir. Bunlardan birisi, toplam dış borçlar içindeki yeri önceleri çok önemsiz olan ticari bankalar ya da uluslararası para piyasalarıdır. Ticari bankalar, dış borç içindeki payları bakımından 1980'li yıllarda ön plana çıkmıştır. Bunların önemi, asıl olarak kısa vadeli kredi kullanımlarına bağlı olarak artmıştır. Diğer borçlanma kaynağı ise, 80'li yılların sonlarında belirmeye başlamış, 90'lı yıllarda dikkati çekecek büyüklüğe erişmiştir. Bu da tahvil ihracı ile borçlanmadır.

Dış borç veren kaynaklara ilişkin oranlar, küreselleşme sürecinin kısa, özlü ve net bir şekilde ifadesidir. Borç verici olarak uluslararası kuruluşlar ile resmi kredi açan devletlerin azalan payları, 1945-1980 yılları arasında geçerli dünya sisteminin ortadan kalkışına işaret etmektedir. O dönemin devletler arasında doğrudan ilişkilere ve devletler arası ilişkileri düzenleyen uluslararası kuruluşlara dayanan dünya sistemi kapanmaktadır. Bunların birincil belirleyiciler olma niteliği sarsılmıştır. Yerlerini, -kamu ve özel sektör unsurları ile doğrudan bağlantı kuran özel sermaye almaktadır. Bütün küreselleşme anlatılarının, ulus devletin bittiği ve modern çağın sona erdiği savlarının ardında, aşağıdaki çizelgede yer alan devlet oranların sergilediği değişme vardır.

Toplam Dış Borcun Kaynaklara Göre Yapısı (%)

Yıllar	Uluslararası Kuruluşlar	Devletler	Ticari Bankalar	Tahvil
1964	23,7	67,2	1,0	0,0
1968	21,9	75,1	0,2	0,0
1972	15,9	80,7	0,2	0,0
1976	35,5	53,1	7,8	0,0
1980	24,9	35,9	24,0	0,0
1984	24,4	35,5	21,7	0,0
1988	22,6	28,0	20,9	8,2
1992	21,2	21,3	19,8	15,5
1996	14,4	15,5	19,9	21,2
2000	12,8	9,6	25,3	24,2
2004	25,3	6,9	20,1	23,4
2008	11,7	3,2	35,7	17,2
2009	14,2	3,4	33,5	18,7

Kaynak:
Hazine
Müsteşarlığı

1976 yılına kadar, dış borçların tamamına yakın bir bölümü devletler ve uluslararası kuruluşlardan alınan kredilerden oluşmuştur. 1976 yılından sonra bu özellik ortadan kalkma sürecine girmiştir. Uluslararası kuruluşlar, borç kaynağı olarak önemli bir gerileme göstermiş, toplam borç içindeki %25'lik yerleri %12 civarına gerilemiştir. İkili anlaşmalar çerçevesinde borç veren yabancı devletlerin yerinde de benzer bir daralma yaşanmış, resmi yabancı kredilerin toplam borç içinde %70'lerdeki konumu %30'un altına düşmüştür. Bunların boşalttıkları alan, özel sermaye kredileri ile doldurulmuştur. 1970'li yılların ikinci yarısına kadar önemsiz büyüklükler gösteren ticari banka kredileri hızla genişlemiş ve 1980'li yıllara damgasını vurmuştur. 1990'lı yıllara damgasını vuran kaynak ise sermaye piyasalarını devreye sokan tahvil aracı ile borçlanma olmuştur. 2000'li yıllarda ticari banka kredileri tekrar ön plana çıkmıştır.

3.2.1. **Uluslararası Para Piyasaları (Ticari Bankalar)**

Para piyasası kurumları bankalar ile bankacılık dışı mali kesim olarak anılan özel finans kurumları, finansal kiralama (leasing) şirketleri gibi kurumlardır. Bu bütünde asıl ağırlık bankalardadır. Bankalar ise ticari bankalar, yatırım ve kalkınma bankaları, off-shore bankalarını kapsamaktadır.

Belediye dış borçlarında kaynak, uluslararası para piyasalarıdır. 1980 yılından itibaren ticari bankaların dış borçlanmadaki payı oldukça artmış, son yıllarda (2005-2009) bu oran %30'un üzerine çıkmıştır.

3.2.2. **Dış Borcun Sektörel Yapısı**

Yerel yönetim dış borçları, 6 değişik alanda kullanılmaktadır. Dış borçlar ulaştırma alanında; metro, hafif raylı taşıma sistemi ve otobüs alımlarında, altyapıda; su, kanalizasyon ve gaz-doğal, gaz alt yapı yatırımları alanı ile gıda, iş aracı ve teknik danışmanlık hizmeti alımları alanlarında görülmektedir.

Ulaştırma sektörü, ikili anlaşmalar çerçevesinde devletlerden alınan kredilerin, su- kanal sektörü ise uluslararası ticari bankalardan alınan kredilerin ağırlık sergilediği alanlardır. Faizlerin kendi içinde dağılımı, ticari bankalardan finanse edilen su-kanal sektörünün daha yüksek maliyetle finanse edildiğini göstermektedir. Gaz-doğal, gaz yatırımları da uluslararası ticari banka kredileri ile finanse edilmekte, bu nedenle maliyeti yüksek gerçekleşmektedir.

3.3. **Hazine Garantisi**

Dış borçlanma hazine garantili ve garantisi olmadan olmak üzere iki türlü olup Hazine Müsteşarlığı'nın iznine tabidir. Büyükşehir belediyeleri, belediyeler ve bağlı kuruluşlar

Hazine geri ödeme garantili olarak gerçekleştirecekleri projelerin finansmanı için izin almak üzere Hazine Müsteşarlığı'na başvurur. Hazine Müsteşarlığı, DPT'nin uygun görüşünü aldığı projeler için bir dizi işlem ve prosedürden sonra Maliye Bakanı'nın izin ve onayı ile karar verir.

Yeterli geri ödeme kapasitesi olmamasına rağmen verilen kredi geri ödeme garantileri ve kullanılan devirli krediler, belediyelerde borç geri ödemeye yönelik kurumsal ilkelerin yerleşmemesi ve hızlı kur artışları, belediyelerin ve bağlı idarelerinin dış borç geri ödemelerinin önemli bir bölümünün Hazine tarafından üstlenilmesi sonucunu doğurmuştur. Hazine garantili dış borçlanmaya 1998 yılından itibaren bütçe kanunları ile getirilen sınırlama sonrasında Hazine garantisi ile sağlanan dış kredi miktarı oldukça azalmıştır.[13]

Hazine garantisiz dış borçlanma için Hazine Müsteşarlığı'na müracaat eden belediyenin talebi; yatırım projelerinin Yıllık Yatırım Programı'nda yer alması, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'nın uygun görüşü, belediyenin borçları ve kredi temin edilmesi öngörülen finans kuruluşuna ait bilgiler çerçevesinde değerlendirilir. DPT Müsteşarlığı'nın izni alınmadan sağlanan krediler ile tahvil ve diğer borçlanma araç ihraçları Dış Finansman Bilgi Sistemi'ne kaydedilmemekte ve bunlara ait anapara, faiz ve diğer masrafların transferi yapılamamaktadır. [14]

Uluslararası sermaye, yerel yönetimleri altyapı yatırımlarının finansmanı açısından yüksek ihtiyaç sahibi alıcı olarak saptamış, para fuarları düzenlemek dâhil, çeşitli yollardan bu alıcıya ulaşma çabasına girmiştir. Burada başlıca sorun, yerel yönetimlerin borçlanma konusunda yeterince özerk olmamalarıdır. Her ülkede yerel yönetim finansmanı merkezi yönetim eliyle ulusal hazineye bağlıdır. Ya da yerel yönetim maliyesi merkezi yönetimin vesayetine konudur. Bu durum, mali sermayenin karşısına çıkan alıcının "özgür olmaması" anlamına gelir. Oysa piyasa mekanizması, alıcı ve satıcının "özgür" olmalarını gerektirir. Yeni-sağ ideolojinin dünya genelinde daha fazla yerleşme talebinin bir nedeni de budur.

Öte yandan yerel yönetimler, gelirleri ve gelir yaratma yetkisi bakımından da merkezi yönetim ile doğrudan ve yoğun bir ilişki içindedir. Bilanço bakımından pek güven verici değildir. Bu nedenle mali sermaye, kredinin geri dönüşünü güvence altına almak için ister istemez hazine güvencesine başvurmaktadır. Mali sermaye böylece yağmurdan kaçarken doluya tutulmakta, yerleşme talep ederken merkezileşme sürecini pekiştirmektedir. Çözüm, yerel yönetim borçlanmasının tümüyle özerk ve özel bir aracı finansman kurumu yaratılmasında bulunmuştur. Şimdi çabalar, böyle bir kuruluş yaratmak üzere İller Bankası'nı dönüştürmeye, eğer olmazsa tasfiyeye ve amaca uygun yeni bir organizasyon yaratmaya yönelmiştir. Bu ara kurum, piyasa koşullarında olmak koşulu ile gerekli güvence mekanizmalarını yaratacak ve yerel yönetimleri mali piyasalara bağlayacaktır. Böylece, sermaye hareketi için zorunlu olan alıcı ve satıcıların özgürlüğü sağlanmış olacaktır. Bu formül açıktır ki, merkezi yönetimden özerk yerel yönetimler yaratılmasını talep etmektedir. Genel kabule göre merkezi yönetimden özerklik, yerel yönetimler bakımından demokratikleşme anlamına gelir. Böylece model, demokratikleşme hedefine hizmet etme ettiğini ilan ederek meşruiyet zeminini de sağlamlaştırmaktadır.(Güler, 1997: 67)

Kaynaklar

- [1] Öcal, Nilay: Neo-liberal Birikim Modelinde Yolsuzluk Ekonomisi: Türkiye Örneği, Hatay, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2008.
- [2] Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Yerel Yönetimler Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, DPT Yayını, 2001, s. 8-9.
- [3] Yasemin Özdek, "Globalizmin İdeolojik Hegemonyası: Yanılsamalar", Amme İdaresi Dergisi, Eylül 1999, s. 26
- [4] Mehmet Cangir, "Küreselleşme", Ankara, Amme İdaresi Dergisi, Aralık 2001, s. 210.
- [5] Birgül Ayman, GÜLER, "Küreselleşme ve Demokratikleşme", Sivil Toplum İçin Kent, Yerel Siyaset ve Demokrasi Seminerleri içinde, WALD Yayınları, İstanbul 1999, s. 10.
- [6] Birgül Ayman, GÜLER, "Yerel Yönetimler: Liberal Açıklamalara Eleştirel Yaklaşım", 2. Baskı, TODAİE Yayını No: 280, Ankara, Mart 1998, s. 103-104.
- [7] Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Yerel Yönetimler Özel İhtisas Komisyonu Raporu, a.g.e., s. 10-12.
- [8] Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılandırılması Sempozyumu, Ankara, Tüm Bel-Sen Yayını, 2003, s. 149.
- [9] Birgül Ayman, GÜLER, "Küreselleşme ve Yerelleşme", Çağdaş Yerel Yönetimler, C:VI, No:3, Temmuz 1997, s. 62-70.
- [10] Türkiye' de Yönetimler Arası Mali İlişkiler: Sorunlar ve Çözüm Önerileri, T.C Başbakanlık Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma:8, Ankara, 2005, s.171.
- [1] Birgül Ayman, GÜLER, "Yerel altyapı Yatırım ve Finansmanı", Amme İdaresi Dergisi, Cilt: 30, Sayı: 1, Ankara, Mart 1997, s. 61-67.
- [12] Nihat FALAY, "Türkiye'de Yerel yönetimlerin Mali Yapısına İlişkin Eğilimler", Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Ankara, Cilt: 6, Sayı: 2, Nisan 1997, s. 7-8.
- [13] Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Programı (2001-2005) 2002 Yılı Programı, Ankara, DPT Yayını, 2000, s. 65.
- [14] ÖZAR, Aslı, 2005 "Türkiye' de Yerel Yönetimlerin Dış Finansmanı, Bu Tür Projelerin Finansmanın İlişkin Dünya Örnekleri ve Türkiye İçin Örnekler",
<http://hazder2.google.pages.com/Tez-AslıOzar.pdf> (23.01.2007)

Tomasso Fattori (*İtalya/ Italian Water Movements*)

İtalya'da neler oldu ilk önce bunu özetlemek istiyorum. Son on beş yılda neler gerçekleşti ve bu da bize özelleştirmenin ne olduğunu, özellikle su açısından uygulamada ne olduğunu anlamamıza yardımcı olacak. Özelleştirmenin gerçek etkisini görebilmek için İtalya iyi bir modeldir aslında. Şu anda idare İtalya'da özel şirketlerin elinde bulunmaktadır. Özel şirketler şu anlama geliyor; şirketler özel hukuk çerçevesinde idare edilen şirketler, amaçları kâr elde etmek ve kâr payı dağıtmak... Şimdi su idaresi bu şirketlerin elinde...Ve su politikası da bu şirketlerin yönetim kurullarında belirleniyor. Ben buna "karar verme sürecinin özelleştirilmesi" adını veriyorum. Karar alma sürecinin özelleştirilmesi çok zor bir süreçtir. Çok farklı seviyelerde gerçekleşen ve çok önemli bir husustur. Dolayısıyla şunu söyleyebiliriz; kararlar ekonomik, finansal gerekçeler temelinde alınıyor ve vatandaşların artık su ile ilgili alınan kararlara bir katılma hakları yok. Buradaki ampirik veriler de zaten her şeyi açığa çıkarıyor. 15 yıl boyunca yani özelleştirme süreci başladığından bu yana dört önemli şey oluyor ve bu dört nokta çok açık bir şekilde özelleştirmenin uygulandığı her yerde ortaya çıkmakta: Birincisi şu; vatandaşın ödediği faturada ortalama yüzde 62 oranında artış oldu. İkinci nokta; yapılan yatırımların, modernizasyon için şebekede yapılan yatırımların miktarı hep özel şirketler tarafından verilmişti. 'Çok uluslu şirketler gelecek' deniyordu 'boruların modernizasyonu için kaynak aktaracaklar' deniyordu, yani 'Noel baba geliyor, bize para veriyor' gibi anlatıyorlardı. Bu şebeke modernizasyonu için 2/3 oranında şöyle diyebilirim: 2 milyarlık yatırım kamu kaynaklarından yapılmıştı. 2 milyardan yedi milyara çıktı yatırımlar. Bu arada tabii ki faturaların da çok arttığını söylüyoruz. Peki para nereye gitti? Para tabii ki kâr olarak şirketlerin hissedarlarına kâr payı olarak dağıtıldı. Üçüncü nokta da şu; su satışı da giderek arttı ve şirketler yüzde 27'lik bir artışı 2020 yılına kadar öngörmektedirler. Bir artış bekliyorlar, çok değerli bir kaynak. Suyu bu şekilde idare edebilmek... Daha çok su satarlarsa daha çok kazanacaklar. İzledikleri felsefe bu... Tamamen kâr amaçlı, kâr odaklı özel şirketler tarafından idare edilmektedir. Su kaynaklarının korunması amaç değildir.

İstihdam seviyesine bakacak olursak yüzde 30'luk bir azalma gerçekleşti, birçok kişi işini kaybetti ve hizmet sunumu da nihayetinde giderek kötüleşti. Dolayısıyla bütün bu veriler çok açık bir şekilde bizlere özel şirketlere bakarak özel şirketlerin suyu nasıl idare ettiklerini gösteriyor. Her şeyden önce İtalya'da su özelleştirildi ve şirketlerin hissedarları arasında çok uluslu şirketler vardı ve bir grup banka bulunmaktaydı. Su tarifeleri İtalya'nın en yüksek ikinci seviyesinde. Şimdi buradaki duruma bakarak iki farklı hususu daha görebiliyoruz. Bunlardan birincisi şu; hissedarların amacı yıl sonunda kâr payını cebe indirmek ama bununla birlikte büyük sözleşmelerden de pay elde etmek. Şirketler, özel hissedarlara yakın olan şirketler bu sözleşmeleri almaktadırlar. İkinci nokta ise; yatırım için gerekli olan sermayeye bu şirketler sahip değil. İşte bu sebepten ötürü bankalar özel şirketlere katılıyorlar. Özel yatırımcı olarak dâhil oluyorlar. Bu da çok önemli bir durum, söz konusu şirketler her zaman yatırımları için kredi kullanırlar. Kredi kullanarak yatırımlarını yaparlar ve bunun neticesinde müşteriler yani vatandaşlar, ödeyecekleri faturalarda artışlar gerçekleştiği için bu kredileri karşılayanlar da vatandaşlar olacaklar. Yani mekanizma bu şekilde işli-

yor. Bu felaket benzeri durumla karşılaşan vatandaşlar İtalya'da özelleştirme karşıtı gösteriler yaptılar ve yerel forumlar, topluluklar oluşturdular. Tuscany, benim geldiğim bölge, suyun özelleştirilmesinin yapıldığı ilk bölge. Biz burada Tuscany bölgesinde en aktif sivil toplum kuruluşlarını bir araya getiriyoruz. 150'den fazla dernek bir araya geldi ve biz hep beraber şöyle bir karar aldık: Demokrasi için bir duruş sergilemek ve bunun neticesinde mevzuat yapımcıları haline gelmek istedik. Biz bir kanun yazdık, özelleştirme karşıtı bir kanun, bir mevzuattı bu. Ve bu da suyun kamu tarafından idare edilmesiyle ilgili bir kanundu. Muhtemelen bölge tüzüğümüze göre uygulanabilecek bir kanundu. Anayasaya da uygun bir dokümandı. Çok kapsamlı siyasi bir kampanya başlattık. Her şehirde, her köyde bunu yaptık. Her yerde konuşmalar yaptık, su hakkından bahsettik. Ve insanın hakkı olan sudan bahsettik. 43 bin imza topladık destek için... Çok fazla zamanım yok, sizlere bu kanunun detaylarından bahsedemeyeceğim. Bununla birlikte belki tartışmalar içerisinde bunun ana hususlarına değinirim. Tuscony Bölgesel Konseyi maalesef bu kanuna karşı bir karar verdi. Şu an itibariyle biz bir anlamda da kazanmaya başladık diyebilirim. Söylemiş olduğum gibi suyun özelleştirilmesi uzun zamandır önemli, ciddi bir konu ve bu akım giderek de güçlenir bir hale geldi. Biz çok sayıda forumla, platformla çalışarak İtalya genelinde ulusal bir su akımı forumu oluşturmaya karar verdik. Yine birlikte bir grup oluşturduk. Bununla birlikte yine aynı şekilde bir kanun hazırlamaya çalıştık. Bunun ulusal seviyede uygulanabilir bir kanun olmasına yönelik bir çalışma yaptık. Ve 1500'den fazla grup ve dernek birlikte yazdık bu kanunu. 400 binden fazla imza topladık. Kanunu meclise sunabilmek için 50 bin imza toplamanız gerekiyor, biz 400 binden fazla imza topladık. Bu önemli bir hususu açığa çıkardı. Herkese şunu gösterdi: Bizim hareketimiz kesinlikle basit anlamıyla bir protesto hareketi değil. Bizim hareketimizin içinde öneri de vardı. Öne sürülen öneriler de vardı. Biz oturup sırtımızı yaslayıp başkalarının bizim için çözüm üretmesini beklemedik. Bu bahsettiğimiz kanun meclise geldi ve mecliste tartışılmayı bekliyor. Biliyorsunuz maalesef İtalya'da Berlusconi hükümeti mevcut. Berlusconi hükümeti kararlı adımlar atarak İtalya'da su idaresinin tamamen özelleştirilmesine yönelik girişimde bulundu. Büyük ekonomilerin büyük baskısı var İtalyan hükümetine. Uluslararası ekonomik kriz çerçevesinde şirketler su gibi hizmetlere el atmak istiyorlar. Su hizmetleri vatandaşların vazgeçemeyecekleri bir hizmettir. Çünkü insanlar her gün su içmek isteyecekler, ihtiyaçları bu. Evlerini temizlemek istiyorlar ve susuz yaşayamazlar. Bunun neticesinde kendilerini garanti altına almak istiyorlar. Ve kendilerini koruma altında hissedecekleri bir durumda hareket etmek istiyorlar. Liberalizasyon burada anlatıldığı gibi, suyun özelleştirilmesi ile ilgili olarak her kasabanın bir su şebekesi var. Yirmi veya otuz yıllık lisans alan bir şirket, yirmi yıllık otuz yıllık bir sözleşmeyle tekel uygulayacak. Yani burada bir liberalleşme yok tabii ki bu özelleştirme. Su hizmetleri özelleşiyor. Hükümet bununla birlikte suyun özelleştirilmesine tamamen sıcak bakıyor. Bununla birlikte biz senatörlerin desteğini alarak bir referandum yapılmasını istiyoruz. Özelleştirme karşıtı bir referandum istiyoruz. Hükümet bizim vatandaş girişimimizi göz ardı ediyor ve özelleştirmeyi de yapmak istiyor. Biz bunu yargıya götüreceğiz, temyiz isteyeceğiz ve vatandaşların gerçekten kamu hizmeti olarak mı suyu almak istediklerine yoksa özel hizmet mi istediklerine ferandumla karar vermelerini istiyoruz. Şimdi biz elimizdeki demokrasinin bize verdiği bütün araçları kullanmak istiyoruz. Bilmiyorum belki

haberiniz vardır, üç aylık bir süre içerisinde bir milyon dört yüz binden fazla referandum lehine imza topladık, Haziran 2011'de yapılacak bir referandum olacak bu. Yine 500 bin imza bir referandumun yapılabilmesi için gerekli olan imza sayısıydı. İtalya tarihinde bu tarz bir referandum bu kadar yüksek imzayla desteklenmemiştir. Ve bu bizi de cesaretlendiren bir durumdur. Güney İtalya'da elde ettiğimiz olumlu sonuçları maalesef burada sizlere aktaramayacağım, zamanımız az. Yerel hareketlerle, yerel hükümet arasında güzel bir işbirliği var, Güney İtalya'da. Bu da aslında Puglia bölgesinde önemli bir gelişmeydi. Şunu da söylemek istiyorum; Avrupa'da birçok ülkede tamamen kamu idaresi tarafından yönetilen su idareleri var ve hiçbir şekilde özelleştirmeyi düşünmüyorlar. Belçika, Hollanda, Avusturya, İsviçre bu ülkelere örnek olarak verilebilir. İsviçre AB üyesi değil ama yine de bahsedilebilecek ülkelerden bir tanesi. Avrupa'da da büyük şehirler sadece kamu hizmeti olarak vermiyorlar suyu, katılımcı demokrasi şeklinde de suyun idaresini gerçekleştiriyorlar. Özelleştirmenin getirdiği felaket model insanların demokratik katılımını da yok eden, yıkan bir mekanizmayı da beraberinde getirdi. Pekiyi Avrupa'da ne oluyor? Avrupa genelindeki durum karışık, paradoksal bir durum... Çünkü AB üyelerinde suyun kamu idaresi tarafından ya da özel bir sektör tarafından idare edilmesi konusunda üye ülkeyi serbest bırakan bir yapıya sahip Avrupa Birliği... Dünya Ticaret Örgütü çok agresif bir tutum içerisinde ve ikili ticaret anlaşmalarında, başka ülkelerle yapılan ticari anlaşmalarda hep agresif davranıyorlar. AB'nde bir şart olarak, güney yarı kürede yer alan ülkelere yardım etmenin ön koşulu olarak suyun özelleştirilmesi öne sürülüyor bu tarz anlaşmalarda. Bütün bunların arkasında yatan gerekçe çok basit: Büyük çok uluslu şirketler, çok uluslu küresel oyuncular, su şirketleri... Su sektöründeki bu şirketler şu anda Avrupa'da konuşlanmış şirketler... Ve şunu da hatırlamak önemli; Avrupa kurumları arasında da farklı görüşler bulunmakta. Bazen Avrupa kurumları özelleştirmenin yandaşı olmuşlardır. Öte yandan Avrupa Parlamentosu ise birçok kez suyun özelleştirmesine karşı karar açıklamıştır. 2003 yılı itibariyle birçok karar yayınlanmıştır ve bunlar da suyun insan hakkı olarak kabul edilmesine yönelik kararlardır. Avrupa Parlamentosu'yla, Avrupa Komisyonu arasında görüş ayrılıkları var ve bu görüş ayrılıklarının anlaşılması gerçekten çok önemli. Dün itibariyle Avrupa Parlamentosu bir karar aldı. Bu karar Avrupa Komisyonu'nun kararlarını zayıflatan, suyun ikili anlaşmalarda görüşme dışı bırakılmasıyla ilgiliydi.

Hareketler açısından biz 2012'de Marsilya'da suyla ilgili bir girişimde bulunmayı düşünüyoruz, amaçlıyoruz. En son su forumu 2009 yılında İstanbul'da yapıldı. Bir sonraki su forumu Marsilya'da yapılacak. Ve biz şöyle bir umut içerisindeyiz: Gerçekten ciddi bir meşruiyet krizi içinde bulunan resmi Dünya Su Forumu belki son kez yapılacak. Avrupa Komisyonu'nun suyla ilgili direktifi de suyun bir hak olarak tanınmasına yönelik. Bir milyon imza toplayabilirsek Avrupa'da bununla ilgili taslak mevzuatın hazırlanmasına yönelik bir çalışma yapabiliriz. Bugün itibariyle değişimin networkler aracılığıyla olması gerekiyor. Bizim bütün, farklı yerel girişimleri bir araya getirmemiz gerekiyor. İsveç'ten Diyarbakır'a kadar bütün girişimleri bir araya getirmemiz gerekiyor, birlikte hareket etmemiz gerekiyor. Çok fazla zamanımız yok. Artık 20.yy içerisinde hayal kurduğumuz, çok uzak krizler geleceksi gibi bekleyemeyiz. Ekonomi modeli, üretim modeli, evrenin metalaştırılması iklimi değiştiriyor,

doğa tahrip ediliyor ve milyarlarca insan daha yoksul hale geliyor. Onları giderek daha fazla temel haklardan dışlar hale geliyor. Su gibi haklardan yine bu alanda bahsedilebilir. Biz kendi aramızda bir ittifak kurabilirsek ve bir ağ içerisinde, bir network içerisinde çalışabilirsek bütün bu durumu değiştirebiliriz. Adaletsizlikler bugün evrende, dünyada hâkim; bunlar doğadan kaynaklı adaletsizlikler değil. Bunlar insanların aldığı kararlar neticesinde ortaya çıkan adaletsizliklerdir. İnsanların aldığı kararlar da tabii ki değiştirilebilir.

Oscar Olivera (*Bolivya/ RED-VİDA*)

Çok uzak bir ülkeden geliyorum. Sanayi alanında çalışan bir emekçiyim, işçiyim, kırk yıldır bir fabrikada çalışıyorum. Ayakkabı fabrikasında, Bolivya'da. 11 yıl önce, bugünkü gibi bir günde, 5 Kasım tarihinde ben su konusunda mücadelelere giriştim. Çünkü bu tarihte Cochabamba'da, Bolivya'da bir yolları kesme eylemi vardı. Suyun özelleştirilmesine karşı yollar kesiliyordu. Ve mücadeleler verilirdi. 11 yıl geçti aradan. Ben size basit bir olay anlatmak istiyorum ancak bu olayın içerisinde derin bir anlam var; yaşamla ilgili suyla ilgili önemli bir ayrıntı var. Çok yorgunduk, susuzduk. Bir yaşlı kadın çıktı ve ondan su istedik. Ve kendisi büyük bir bardak içinde su verdi. Biz de ona "teşekkür ederiz" dedik. Yaşlı kadın "neden teşekkür ediyorsunuz" dedi. "Su benim değil ki su hepimizin. Su hepimizin, her kadının, her erkeğin" dedi. Ve bu sözler bence çok derin bir anlama sahip. Çünkü bu sözler bize şunu gösteriyor; yaşamın bir parçası olarak su aslında herkesin. Dün konuşmalarda şunlardan bahsedildi. Burada akademisyenlerin, aktivistlerin mücadelelerini, teknisyenlerin mücadelelerini gördük ve bu anlamda deneyimlerin paylaşılması gerçekten önemli. Ve ben ortak pek çok özellik olduğunu görüyorum. Tommaso Fattori'de bu ortak yönlerden bahsetti. Ortak yönlerden biri de burada bulunmak, konuşulanları dinlemek, bu şehirde olanları görmek. Çünkü hepimiz bir politikadan bahsettik, devlet politikasından, neo-liberal politikadan, ülkeleri aşan ülkeler arası bir siyasetten bahsettik. Ve bu politika her günümüzü etkiliyor, suyumuzu etkiliyor, yerimizi etkiliyor, aynı zamanda karar verme veya siyasi karar alma hakkımızı elimizden alıyor. Dolayısıyla kesinlikle hakları elimizden alan bir siyasetle karşı karşıyayız. Bu anlamda dünyanın güneyine baktığımızda Kolombiya'dan, Ant halklarından bahsettiğimizde; Peru, Şili, Arjantin'in bir kısmı, bu ülkelere baktığımızda bir mücadele görüyoruz. Bu mücadeleden başarılı çıktılar. Bunun bazı nedenleri vardı tabii. Toplumun bir uygulamasına baktığımızda, toplumu gözetken politikaya baktığımızda burada mantıksal olarak ve tarihsel olarak bir kapitalist yaklaşım, bir kapitalist anlayış görüyoruz. Yani topluluk dediğimiz zaman aslında değerleri, çok önemli değerleri kastediyoruz. Bu değerlere alternatif olarak kapitalist değerleri gösteriyorlar. Ama kapitalizmde bireysellik var, bireycilik var ve yerlilerin toplumuna karşı bireyseliği görüyoruz. Dayanışmaya karşı yalnızlığı ve bireyselliği görüyoruz. Bu yönden baktığımızda bu anlayışların çok uzun yıllar boyunca uygulamaya konduğunu ve bunların da kapitalist modeller aracılığıyla insanların haklarını ellerinden aldığını görüyoruz. Şimdi topraklarımızı, suyumuzu, kendi karar verme sürecimizi tekrar ele geçirmeye çalışıyoruz aslında biz. Topluluk ve değerler olarak baktığımızda bunlar yaşamın vazgeçilmez unsurları. Dolayısıyla dünyanın güne-

yinde verilen bu mücadeleler yaşamın vazgeçilmez bir parçası. Bu nedenle biz mücadele verirken, suyun özelleştirilmesine karşı dururken şunu anladık: Bir suya nasıl sahip olunur? Sahiplik nedir, nerden sahip oluyoruz? Kapitalizme karşı, özleştirmeye karşı, el koymaya karşı duruşumuz ne olacak? Burada yaşam anlamında baktığımızda suyun da aslında böyle bir anlayış olduğunu görüyoruz. Suyun da kapitalizm aracılığıyla ticarileştirilen bir ürün olduğunu görüyoruz. Yerli insanlara karşı, toplumlara karşı, ant halklarına karşı yapılan bir haksızlık. İşte biz kapitalizmin bu anlayışını değiştirmeye çalışıyoruz. Suyun ticarileştirilmesine karşı durmak istiyoruz ve bunun karşısında doğayı savunuyoruz. Yani her şeyi bir ticari ürüne, işe dönüştürmeye karşıyız. Biz bu anlamda kendi aramızda işbirliğiyle, kardeşlik anlayışıyla, uyum içerisinde doğanın bir parçası olarak kalmak istiyoruz. İşte bu nedenle bizim duruşumuza baktığımızda bu duruş şöyle; su aslında doğal bir kaynaktır, su ticari bir ürün değildir. Yaşamın bir parçasıdır. Yaşamın kendi içinden gelen bir kaynaktır ve hayatımızı sürdürebilmek için sadece insanları, sadece kadınları, erkekleri değil aynı zamanda hayvanları bitkileri, toprağı da besleyen bir canlıdır. Dolayısıyla su herkesindir ve su hiç kimseye ait değildir. Su toprak ananın cömert bir hediyesidir ve bu nedenle de onu kimse ticarileştiremez. Çünkü özellikle birine hediye edilmiş bir şey değildir. Bu nedenle hepimizin bu ticarileştirmeye karşı durması gerekiyor. 2000 yılında biz önemli bir başarı elde ettik. Buradaki bazı engelleri aştık. Kapitalizm konusunda konuşan diğer katılımcı "kapitalizmle insanlar arasına bir duvar örülüyor" demişti. Evet, şirketler bu duvarları örüyorlar ve toplumların arasına bu tür engeller koyabiliyorlar. İletişim alanında, bilgilendirme alanında çok önemli sorunlar var. İşte biz 2000 yılında aslında bu duvarı yıkabildik. Kapitalizmin, neo-liberalizmin ördüğü bu duvarı yıkabildik. Hepimiz bir araya gelebildik ve her yerde şehirlerde, kırsal alanlarda aydınlar, akademisyenler, işçiler bir araya gelebildi. Çok iyi bir bilgilendirme süreciyle birlikte önemli bir başarı elde ettik.

Bence bilgilendirme çok önemli. Biz aslında küçük işletmeler olarak veya esnaflar olarak da bir araya gelebiliriz. Ve biz toplumun örgüsü içinde, işbirliği içinde kardeşçe, saydam bir süreç içerisinde yaşayabiliriz. Ben bunun mümkün olduğunu düşünüyorum. Aynı zamanda bu anlayış içinde hayatın da bir anlamı olduğunu görmek zor değil. Dün bir konuşmacının da söylediği gibi su aslında bizim damarlarımızda akan kan gibi. Dolayısıyla canlı ve bunun ruhani bir yönü de var. Bunu da görmemiz lazım. Çünkü bu çok çok önemli... Biz "su kan gibidir" dediğimiz zaman insan için kan neyse toprak ana için su öyledir, yaşam için öyledir diyoruz. Suyu kaybettiğimizde ölürüz. Çünkü vücudumuzda nasıl kan olmazsa ölürsek, su olmazsa da ölürüz. Dolayısıyla kırsal alanlarda da köylerde de bizim aslında bir ritüel aracılığıyla suyu kutsamamız gerekiyor. Çünkü su yaşayan bir şeydir. Ve suyun varoluşunun kendi nedeni vardır. Su herkes içindir ve herkesindir. İşte bu nedenle ben daha önce de söylediğim gibi burada konuşulanları çok çok dikkatli dinledim. Irak'tan gelen konuşmacı bize bu barajların yapımının nasıl gıda alanını etkilediğini anlattı. Nasıl balıkçılığı, balıkları etkilediğinden, tarımdaki sonuçlarından bahsetti. Yani yaşamın kendisini nasıl etkilediğini anlattı. Sadece insanları ve hayvanları nasıl etkilediğini değil. Ve ben aynı zamanda bazı çetin zorluktan da bahsetmek istiyorum. Kürdistan'da özerklik için verilen mücadelenin de farkındayız. Bazı şeylerden endişe duyuyoruz. Sürekli el koyan politikadan,

sadece devletten değil, sadece politikacılardan değil bu uluslararası finans kuruluşlarından bazı çekincelerimiz var. Şöyle diyoruz: Talebe baktığımızda daha fazla barajın kurulmasına gerek yok. Ancak bu kurumsallaşmadan gelen, bugün için geçerli olan bu kurumsallaşmadan gelen bir şey bu. BM bir karar aldığı ve "su bir insan hakkıdır" dediğinde ben kendime şunu soruyorum, bu önemli bir adım mı? Bunun BM tarafından bu yılın Temmuz ayında karar verilmiş olması önemli bir konu mu? Çünkü burada yine bir kurumsallaşma görüyoruz. Burada kapalı, agresif olan, bizi halk olarak görmeyen kurumsallığa sorumluluk verildiğini görüyoruz. Ve burada bir çatışma görüyoruz aslında. Suyun aslında toplum tarafından yönetilmesi gerekiyor ve doğa ile uyumlu olması gerekiyor. Bu açıdan baktığımızda aslında sosyal adaletin, saydamlığın, sosyal katılımın da olması gerekiyor. Yani devletin bu sorumluluğu, halklarına bu hakkı vermek... Ama burada bir çatışma görüyoruz. Bazı imtiyazlar görüyoruz, bu hakların bazı gruplara devredildiğini görüyoruz. Bin yıllık bir tarih görüyoruz aynı zamanda... Şunu soruyorum kendime; devletlerin yaşı kaç? 200 yıl mı? Yani aslında devletler de sonsuz değildir, sürekli değildir. Küreselleşmenin bir sonucu olarak devletler de ölürlür. Dolayısıyla burada aslında doğanın sonsuzluğunu, sürekliliğini görmemiz lazım. Şunlara da değinmek istiyorum; bu düşünceler, bu deneyimler; aydınların, akademisyenlerin, aktivistlerin, teknisyenlerin bize gösterdiği deneyimler aslında kurumsallaşmanın çok ötesini görmemiz gerektiğini hatırlatıyor. Kalkınma modelinin ötesini de görebilmeliyiz. Barajlar yerine biz aslında rüzgâr enerjisini de güneş enerjisini de kullanabiliriz. Akademisyenler, teknisyenler bu konuda araştırmalarını yapabilirler. Ayrıca enerji kimin için lazım, bu konuda da araştırma yapılmalı. Enerji kimin için lazım? Belki burada çok toplumsal bir aldatmaca görebiliriz. Çünkü toplumlar bilgilendirilmiş değil. Bizim en önemli haklarımızdan birine el konulmuş durumda. Bilgi hakkımızı elimizden aldılar ve bilgiye erişimimiz yok, bilgiye ulaşamıyoruz. Bence burada akademisyenler, teknisyenler bize bu bilgiyi sunabilir. Bir başka zorluk da yeni bir kalkınma modeli bulmak... Çünkü biz aslında barajlar istemediğimizi, suyun özelleştirilmesini istemediğimizi biliyoruz. Ama ne istiyoruz, bunun alternatifi ne olacak? Buradaki teknik kişilerden biri şunu söylemişti "aslında bir alternatif düşünmemiz lazım, toplumun da katılımıyla yeni bir model düşünmeliyiz, daha açık bir topluma el verecek yeni bir model bulmalıyız" demişti. Dolayısıyla çetin zorluklar var, dolayısıyla yeni bir kurum hayal edebilmeliyiz. Katılımımızı sağlayan, karar verme kapasitemizi gerçekleştirmemizi sağlayan, sesimizi yükseltmemizi sağlayan bir model düşünmeliyiz. Bu anlamda biz 2000 yılında çok şey başarabildik. Bunları başka yerlerde bugün de yapabiliriz. Ancak burada kurumsallıktan bir şeyler istemeyeceğiz, kurumsallaşmanın ötesinde farklı şeyler düşünebileceğiz. Bu anlamda yeni bir kalkınma modeli üzerinde düşünebileceğiz. Yeni bir kalkınma modeline ihtiyacımız var. Olanaklarımız var, akademisyenlerimiz, teknik insanlarımız, profesörlerimiz var; aktivistlerimiz ve dünyayı değiştirmeye hazır insanlar var. Ve bir alternatif, mesela buradaki Kürt halkının istediği bir model olabilir. Kendi kendini yönetme biçimi olabilir. İşte kurumsallaşmaya karşı, devletin bize değer vermemesine karşı, bizi göz ardı etmesine karşı böyle alternatiflerle var olabiliriz. Bence bunu yalnızca bir alternatif olarak değil, tarihi bir sorumluluk olarak da görmeliyiz. Çocuklarımıza karşı, torunlarımıza karşı bunlar bizim sorumluluklarımız...

Son olarak şunu belirtmek isterim; su aynı zamanda bir güç meselesidir. Su kimdeyse, kimin suyu elinde bulundurma meşruluğu varsa, güç o kişidedir. Su güçtür. Dolayısıyla, su kimin elindeyse, suyla oynama hakkı kimdeyse güç de onun elindedir. Ama su bir yaşam kaynağı olduğu için bütün insanların elindedir aslında. Güç, bizim kapasitemizdedir. Dolayısıyla bu kapasitemizi tekrar kullanabilmeliyiz. Sonsuza kadar kullanabilmeliyiz. Bu anlamda birbirimize kardeşçesine eşit olarak bakmalıyız. Ve bu anlamda da kendimizi gerçekleştirme, örgütlenme ve seferber olma konusunda elimizden geleni yapmalıyız. Olanlara bakmakla yetinemeyiz, bunları bir kader olarak göremeyiz. Bunları bir güçsüzlük olarak, korku olarak göremeyiz. Çünkü kapasitemizi kullanmalıyız, umutlu olmalıyız. Aynı zamanda hayallerimizi gerçekleştirmek için elimizden geleni yapmalıyız. Her şeyi özelleştirebilirler; suyu, toprağı, her şeyi özelleştirebilirler ama neo-liberalizm hiçbir zaman için bizim hayallerimizi özelleştiremez. Dolayısıyla hayallerimizden, umutlarımızdan vazgeçmemeliyiz. Suyu elimizden almış olabilirler, toprağı elimizden almış olabilirler ama hayal kurarsak ve korkumuz olmazsa ruhumuzu asla ele geçiremezler. Ve bu anlamda da duvar örme agresifliğine, hırsına karşı, bizim neo-liberalizmi durdurmak için duvarlar örmemiz gerekiyor. Aynı zamanda umutlu olmaya da devam etmemiz gerekiyor. Her şey bizim elimizde, dolayısıyla yeni bir dünya yaratabiliriz.

Çok teşekkür ederim.

Dr. Akgün İlhan (*Barcelona Otonom Universty ICTA*)

Bugün ben Türkiye’de su hizmetlerinin özelleştirilmesi ve buna karşı verilen mücadeleyi kısaca anlatacağım. Zaten teorik olarak Recep Akdağ anlattı. Bu nedenle suyun başına gelenlerden biraz bahsetmek istiyorum. Temel bir yaşam kaynağı olan su, endüstrileşme süreci içinde ekonomik üretim döngüsüne çeşitli şekil ve derecelerde dâhil ediliyor. Sosyal-ekolojik bağlamından yani halkından ve nehrinden, toprağından koparılan su, hiç bir yere ait olmayan edilgen bir ekonomik varlığa dönüştürülüyor. Bu ekonomik varlığa fiyatlar biçiliyor. Ve bu ekonomik varlığın kime ait olduğuna tabii ki parası olanlar karar veriyor.

Şimdi su yönetimindeki neo-liberal yansımalarından zaten bahsedildi. Yerel yönetimin, merkezi yönetimin etki alanı dışında tanımlanması söz konusu... Bunun nedeni olarak tabii ilk başta daha katılımcı bir demokrasi ve yerel farklılıkların daha iyi biçimde temsilinden bahsediyoruz. Ama neo-liberal güçlerin bu hedefleri kendi çıkarlarına göre kullanması ve yerelin ülke/bölge ölçeğinden koparılarak güçsüzleştirilmesi de söz konusu. Yani devletin yerini bir anlamda şirketler alıyor.

Yerel yönetimler merkezîyetçi yapıdan uzaklaşırken çok uluslu şirketlere yaklaşmak, yani oransız güce sahip aktörlerin yönetimde eşit haklara sahip olması bilmiyorum ne derece mümkün? Bir yanda yerel aktörlerden bahsediyoruz bir yandan da çok uluslu şirketlerden... Güçsüz olanın kendi yaşam kaynaklarını yönetme hakkından gittikçe uzaklaşması da söz konusu. Özelleştirmenin kamu yönetimi sorunlarına tek çözüm olarak sunulması yine daha önceden bahsedilen bir konu. Hizmet üretiminde ve doğal kaynakların kullanımında

verimlilik ve hızdan bahsediliyor, "özelleştirme bu nedenle önemlidir" diyor. Gerçekte ise verimlilik ve hız çoğu zaman söz konusu değil. Sadece suyun özelleştirilmesi yoluyla suyun halktan çalınması ve yine kamuya, kişinin parası kadar sunulması söz konusu...

Dünyada su hizmetleri 1990'lara kadar neredeyse tamamen kamu eliyle yürütülmekte iken son yirmi yılda %5'lik bir kesim özelleştirmeye tabi tutulmuştur. Dünya Bankası'nın teşvik ve özelleştirme politikalarının beklenen bir sonucu olarak da 1990'larda dünyada özel su şirketlerinin etkin olduğu ülke sayısı dört katına çıkmıştır. Bu küçük paydaki su hizmetlerinden bile elde edilen gelir, petrolden elde edilen gelirin yarısı kadardır. O nedenle çok ciddi anlamda dünyadaki çok uluslu büyük su şirketlerinin suya ilgisi var.

Türkiye'de suyun özelleştirilmesi süreci genel olarak nasıl oldu, ona bir bakalım. Türkiye'de Dünya Bankası (WB), Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Ticaret Örgütü (WTO), GATS hükümleri ve belediyelerin artan borçları nedeniyle Türkiye su hizmetlerinde özelleştirmeye gitmeye zorlandı. Bunu hepimiz biliyoruz zaten. Su hizmetlerinin özelleştirilmesi için kurumsal adımlar da 1981 yılından itibaren başlıyor. Burada esasen İSKİ modelinden bahsediyoruz. Büyükşehir belediyelerinde kurulan su ve kanalizasyon idareleri öncelikle 1984 yılında Ankara, İstanbul ve İzmir'de başladı ve daha sonra hızla bütün Türkiye'ye yayıldı. Özerk sayılan bu idarelerde "bedeli, maliyetin en az %10'un üzerinde kâr oranı koyarak belirleme" ilkesi benimsenmiştir. Yani sudan kâr elde etmek yoluyla belediyeler, Dünya Bankası'nın "harcama geri dönüşümü" veya "oto-finansman" uygulamasına teşvik edilmektedir.

Türkiye'de suyun özelleştirilmesi süreci 1990'larda yeni bir aşamaya giriyor. Su yatırımları, içme suyu ve özellikle kanalizasyon ile ilgili yatırımlarda dış finansman kullanılması hızlandırılıyor.

2000'li yıllarda ise Büyükşehir Belediyesi kapsamında su-kanalizasyon idarelerinin büyük oranda yatırımları tamamlanmış oluyor. Ancak küçük belediyeler bu borçlanma sistemine girmeye devam ediyor ve etmekte.

Genel olarak uygulamada Türkiye'ye baktığımızda Suez, Vivendi ve Bechtel gibi çokuluslu şirketler yerel sermaye ortaklıkları ile ihalelere girmekte, ihaleye girdikleri ülkeye kayıtlı "yerel" bir şirket kurmakta, böylece halk ve yerel yönetim çalışanları çok uluslu şirketlerle değil de yerel şirketlerle müzakere ettiklerini düşünmektedir (Akdoğan, 2006).

Kamu yönetimlerine ise yine Recep Akdağ'ın bahsettiği gibi su sektörüne yatırım yapacak şirketlerin kârlarını garanti altına alma ve karşılıklarına çıkabilecek riskleri en aza indirme, yani garantörlük görevi verilmektedir (Çınar, 2006)

Şimdi Türkiye'den bazı özelleştirme örnekleri vermek istiyorum. Onları da zaten başlıklar altında sıraladım. Önce nehir ve göllerin uzun vadede şirketlere kiralanması, dün yine Arif Ali Cangı bahsetmişti bu konudan, ben çok kısa bir biçimde geçeceğim.

Temmuz 2007'de, İstanbul ve Ankara'da çok yoğun su sıkıntısı yaşanmıştı, hepimiz hatırlıyoruz. Bu dönemde, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Hilmi Güler de 12-13 nehir ve

küçük göl üzerindeki işletme haklarının maksimum 49 yıllığına özel sektöre devredileceğini açıkladı ve zaten bu oluyor şu anda. Şu an Türkiye’de planlanan 1700 baraj ve HES kiralınmayı, yapılmayı bekliyor.

İkinci mesele de, kontrollü su sayaçları, ön ödemeli su sayaçları. Bu çok önemli, hepimizin günlük hayatını doğrudan ilgilendiren bir mesele. Ayrıca çok kanıksadığımız ama üzerinde düşünülmesi gereken bir mesele. Kontrollü ya da ön ödemeli sayaç ile hizmet garantisi almaksızın belediyeye ve anlaşmalı olduğu şirketlere ödeme garantisi verilmektedir. Mekanik sayaç kullanıcısı (daha önceden olan sayaç tipi ve bazı yerlerde hala kullanılmakta), kullandığı suyun parasını öderken; kontrollü sayaç kullanıcısı önce para ödüyor ardından su kullanıyor. Ayrıca su gibi bir temel ihtiyacın ön ödemeye tabi tutulması “paran kadar su” anlayışını sağlamlaştırıyor. 1990’lı yılların sonunda çeşitli belediyeler tarafından test edilip 2003 yılı sonrasında kullanılmaya başlanan kontrollü sayaçlar İstanbul, Ankara, Eskişehir, Isparta, Sivas, Çanakkale, Akhisar, Konya’nın da arasında bulunduğu ellinin üzerinde büyükşehir ve ilçe belediyesinde uygulandı. Ancak ülke genelinde standart bir sayaç uygulaması yoktur. Anayasada da böyle bir uygulama yok, bu biraz belediyelerin keyfi uygulamaları. Uygulamalar, tarifeler ve montaj paraları bu nedenle belediyeden belediyeye farklılıklar gösteriyor. Şimdi kontrollü su sayacı meselesinin belediyelerce bu kadar benimsenmesinin nedeni ne, ona bir bakalım. Kontrollü su sayacı takılan abonelerden sonradan ödenmek üzere alınan bir montaj bedeli var. Önce sayaç satılıyor, siz bunun parasını ödüyorsunuz daha sonra size bu parayı ödüyorlar ama geçen süre içerisinde sizin sıcak paranız belediyede, belediyenin anlaşmalı olduğu şirketlerin kasalarında duruyor, bu çok ciddi bir faiz geliri demek. Yine aynı şekilde kontör dolumu ile daha hizmet almadan sizin onlara aktardığınız para var. Bu da aynı şekilde faiz geliri sağlıyor. Bir abonenin başına gelenleri örnek vermek istiyorum. Ankara Su ve Kanalizasyon İdaresi (ASKİ) bir abonenin su sayacını, borcu nedeniyle söküyor. Vatandaş borcunu kapatıyor ancak ASKİ, borcuna ek olarak 300 TL ek ödeme yapması karşılığında eskisinin yerine kartlı su sayacının takılacağını söylüyor. 300 TL ödeme gücü olmayan vatandaş ASKİ’ye dava açıyor ve Ankara 11. İdare Mahkemesi’nde görülen davada, borcundan dolayı sökülen mekanik su sayacı yerine kartlı sayaç takılmasına ve 300 TL bedel ödenmesine ilişkin ASKİ Yönetim Kurulu kararı durduruluyor. Şimdi mahkemenin bu kararında şöyle bir şey söyleniyor: “ASKİ’nin bu uygulamasının anayasal ve yasal kamu hizmeti anlayışına uymayan, ticari niteliği ağır basan yeni bir ilişki biçimi oluşturmaya ön ayak olduğu düşünülmektedir.” Bu çok önemli bence, yani ticari niteliği ağır basan bir ilişki biçimi aşama aşama oluşturuluyor zaten.

Şimdi başka bir uygulama, kademeli su tarifesi... Yine Ankara’dan örnek veriyorum ama pek çok belediyede de benzer uygulama yapıldığını düşünüyorum. Ankara’da abonelerin belirlenmiş bir su kotasını aşmaları durumunda, aşılın miktarı çifte tarifeden ödemeleri zorunluluğu getirildi. ASKİ’nin su faturalarını katlayan kademe değişikliğiyle daha önce 30 m3 olan yüksek ücret tarifesinin sınırını 20 m3’e indirmesinin ardından fatura okuma süresini de 45 günden 60 güne çıkardı. Bu sayede, faturaların büyük bir kısmı çifte tarifeye girmiş oldu. Suyun fiyatı sürekli yukarıya çekiliyor. Şimdi Adana’dan da bir örnek vermek istiyorum: Adana Arıtma Tesisleri’nin, Avrupa Yatırım Bankası ile T.C. Hazine Müsteşarlığı ga-

rantörlüğünde, VA TECH WABAG (Avusturya) / Yüksel İnşaat (Türkiye) / ENER İnşaat (Türkiye) / SERCO Group (İngiltere) Konsorsiyumu tarafından yapımı ve işletmesi üstlenilmiştir. Bu proje için Avrupa Yatırım Bankası'ndan fon alan Adana Büyükşehir Belediyesi krediye karşılık, parayı tahsil etme sorumluluğundaki bankanın tarife belirleme koşulunu kabul etmiş ve suyun metre-küpünü firmaların belirlediği taban fiyatından daha ucuza satmaya-çağına dair teminat veriyor. Amaç insanlara hizmet değil para kazanmak, dolayısıyla suyun fiyatı katlanarak artıyor.

Yine örnek verecek olursak, Antalya Belediyesi özellikle bu konuda bir numara. Antalya'da su işletmeciliği imtiyazını 10 yıllık süre ile ANTSU A.Ş.'ye -en büyük hissedarı olan Suez Lyonnaise Des Eaux, dünyanın en büyük su şirketlerinden bir tanesi- veriyorlar. Bu uygulamayla Antalya halkı, suyu aylık düzenli olarak %7 fiyat artışlarıyla satın almak zorunda bırakılıyor, faturalara eklenen atık su bedelleri en sonunda halkı isyan ettiriyor. Ve tepkiler sonucu şirket 2002 yılında faaliyetlerine son verdi, bir de utanmadan Antalya Belediyesi'ni Uluslararası Tahkim'e şikâyet etti. Antalya'da su ve atık su işlerinin özelleştirme sonrasında -1996 -1999 yılları arasında, sadece üç yıldan bahsediyoruz- %1000 zamladığı tespit edilmiş. (Su Hizmetleri Yönetimi – Antalya İncelemesi 1999: 220).

Bir de Çeşme Belediyesi'ne bakalım. Orada yine ÇALBİR, bakın ismi de çok enteresan gördüğünüz gibi, ÇALBİR değil ÇALBİN bence... Su hizmetleri ÇALBİR (Çeşme-Alaçatı Çevre Koruma Altyapı Tesisleri Yapma ve İşletme Birliği) tarafından özel işletmeci eliyle yapılması için General Des Eaux- Tekser İnşaat Sanayi ve Tic. A.Ş. ortaklığına verilmiş. Ve 2001'de Türkiye'deki en pahalı suyu Çeşmeliler içmiş. Aynı yıl 1 m³ su İstanbul'da 400 bin, Ankara'da 330 bin, İzmir'de 440 bin iken Çeşme'de 1 milyon 100 bin liradan kullanılmış.

Bir de kentsel suyun doğrudan belediyelere satışı ile ilgili bir örnek var. Bu da çok enteresan... İzmit Belediyesi'nde İzmit Yuvacık Barajı imtiyazı Yap-İşlet-Devret (YİD) yöntemiyle dünyanın en büyük üçüncü su şirketi Thames Water'in de içinde bulunduğu İZSU A.Ş.'ye 15 yıl için verildi. Başlangıçta yapılan hesaplara göre baraj, ürettiği suyun üçte ikisini İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne satacaktı. Ancak İSKİ, su gereksinmesi olmadığını ve bu suyun başlangıçta belirtilenden beş kat pahalı olduğunu ileri sürerek su satın alma anlaşması yapmadı. Satılamayan su dereye boşaltıldı ancak Hazine kefil olup şirketin kârını güvence altına aldığından boşa akıtılan su için şirkete ödeme yapmaya devam edildi.

Şimdi bir de güzel bir örnek, özelleştirme karşıtı bir örnek verelim. İzmir - Dikili Belediyesi, suyun ilk 10 tonunu vatandaşlara ücretsiz veriyor. 10 tonu aşanlardan ise kullandıkları ton kadar ücret alıyor. Tabii bu çok tepki çeken bir uygulama oldu. Belediye başkanı Osman Özgüven ve Belediye Meclisi üyeleri hakkında, kamu yararına belediyecilik yapmaya çalıştığından dolayı "görevi kötüye kullanmak" adı altında vatandaşa ücretsiz su verdiği için dava açıldı. 2 sene boyunca yargılanan Dikili Belediye Başkanı ve meclis üyeleri beraat etti. Ve Başkanın avukatı Arif Ali Cangı aramızda zaten, davanın sonucu için: "Belediyelerin ücretsiz suya erişim hakkı olduğu ortaya çıkmıştır. Bundan sonra tüm yurttaşların belediyelerinden 10 tona kadar suyu ücretsiz isteme hakkı doğmuştur" dedi. Umarım böyle olmuştur.

Şimdi ben bir takım uygulamalardan örnekler verdim. Bir de küresel su politikalarına karşı Türkiye’de verilen mücadeleler var. Dünya Su Forumu 2009 yılında Mart ayında İstanbul’da yapıldı. Bu forumdan önce Türkiye’de özellikle sendikalar ve meslek örgütleri ve STK’lar arasında ciddi bir örgütlenme oldu. Dünya Su Forumu’nun arkasında olan Dünya Su Konseyi’nin -özelleştirmeyi su sorununda tek çözüm olarak görenlerin- düzenleyeceği foruma karşı olarak iki tane forum düzenlendi. Öncesinde bu Dünya Su Forumu’nda kimler var bir bakalım: Dünyadaki en büyük su şirketleri ve yatırım bankalarının -Avrupa Yatırım Bankası, Afrika Yatırım Bankası, Lyonnaise des Eaux, Group Suez, Price Waterhouse Coopers, AREVA vb- başını çektiği 300 civarında kuruluş ve şirketten oluşuyor. Türkiye’den 40’ın üzerinde şirket ve kurum var. Bu ne demek? Bu şirket ve kurumların %14-15’i Türkiye’den katılıyor. Zaten bu forumun Türkiye’de yapılmasının nedeni de bu. Türkiye’den katılanlar ise Ceylan İnşaat, Doğu İnşaat, Ecetur, Eren İnşaat, Güriş İnşaat, İçtaş İnşaat, Kiska İnşaat, Limak İnşaat, Nuro İnşaat, Peker İnşaat, Tefken Holding, Yüksel İnşaat ve Ünal Şirketler Grubu, GAP, Devlet Su İşleri, İSKİ, Türk Su Vakfı vb. şirket ve kurumlar...

Az önce söylemiştim; Dünya Su Forumu sırasında Türkiye çapında bir hareketlenme oldu. Bir tanesi “Suyuma Dokunma Kampanyası”nın yürüttüğü “Alternatif Su Forumu” idi. Bu kampanya içinde yerel ölçekteki hareketler ve küresel aktörler buluştu ve çok güzel bir forum oldu. Ben her iki kampanyanın etkinliklerine de katıldım. Diğeri de “Suyun Ticarileştirilmesine Hayır” platformu... Bu platformun düzenlediği etkinlikler de güzeldi ama bu platforma daha çok sendikalar ve meslek gruplarının yoğunlaştığı ve bence eksik olarak halkın fazla katılmadığı, yerelden biraz daha kopuk bir platformdu. Ama bu platformun toplantılarında da çok güzel beyin fırtınası yapıldı. İkisine de katıldığım için bir kıyaslama yapabiliyorum. Bence en büyük sorun bu kadar önemli bir olayın arifesinde yani Dünya Su Forumu’nun yapılacağı dönemde bu kadar önemli iki oluşumun bir araya gelememesi, birbirlerinden bağımsız bir şekilde hatta birbirlerine karşıymış gibi çalışmış olması. Bir de yereldeki hareketler var. Baraj ve HES mağduru hareketler... Bu hareketler de açıkçası 2009’dan önce, 2008’e kadar ulusal ölçekte örgütlenmenin önemini bence tam olarak kavrayamamışlardı veya önünde engeller vardı. Bence 2009 Su Forumu bütün bu yapılar için çok önemli bir ders oldu. Bir araya gelmenin önemini herkes çok daha iyi anladı ve bir takım yapılanmalar başladı. Ama ben yine de şöyle düşünüyorum: 2009’daki o küresel hareketin Türkiye’ye uğramasından sonra hem STK’larda hem de insanlarda ciddi bir farkındalık oluştu. Bu henüz ciddi bir harekete haline gelmemiş olabilir ama yavaş yavaş olacak diye umuyorum.

Sunumumu hazırlarken önce dedim ki bir sonuç bölümü olması lazım. Ama söylediğim şeylerin çok genel olduğunu düşündüm, yine de tekrar etmek istiyorum. Bence en önemli şey yerel yönetimlerin ve yerelle merkezi yönetim organlarının arasındaki ilişkilerin teori ve pratikteki anlamlarının karşılaştırmalı olarak sorgulandığı, tartışıldığı, yeniden tanımlandığı **ülke ölçeğinde bir sosyal platform** oluşturmak... Bu çok acilen gereklidir. Bu platformun, halkları ve onların farklılıklarını önemsemeyen veya yok sayan değil, bilakis onları farklı kimliklerden koparmaya çalışmadan birleştiren ve sorunu yaratan yönetimler ve paradigmlar karşısında bir bir güç haline getiren bir yapıya kavuşturulması gereklidir.

İkinci olarak da küresel bir örgütlenmeden bahsetmek istiyorum: Küresel bir gerçeklik olan neo-liberalizmle mücadelede çok ciddi boyutlarda bir **güç orantısızlığı** vardır. Su mücadelesinin ülke ölçeğinde ve yerelde olduğu kadar, **küresel boyutta da yapılanması** bu nedenle **gereklidir**. Zaten burada yapmaya çalıştığımız da tam bu... Başka ülkelerden gelen arkadaşlarımızla buradayız. Dünyanın farklı yerlerinde benzer sorunlarla karşılaşan halkların bir araya gelmesi ve deneyim paylaşımı bu güç dengesizliğine çare olabilir.

Üçüncü olarak, suyun çoklu değerleri ve tüm canlılar için olmazsa olmaz bir yaşam kaynağı olduğu gerçeği göz önüne alındığında, onun aslında **sadece su sektörünü ilgilendiren bir mesele değil** enerji, sağlık ve turizm gibi **daha pek çok farklı sektörleri kapsayan** bir yapıya sahip olduğu anlaşılıyor. Bu nedenle mevcut su yönetimini eleştiren sosyal oluşumlar diğer sektörlerdeki paralel oluşumlarla dayanışmaya gittikleri oranda başarılı olacaktır. Çünkü su sadece su değildir; **Su hayattır!**

Bir zamanlar Orhan Veli çok güzel bir şiir yazmış, "her şey bedava" diye ama artık her şey bedava değil. Sunumumu Orhan Veli ile bitirmek istedim.

Teşekkürler

*Bedava yaşıyoruz, bedava,
Hava bedava, bulut bedava,
Dere tepe bedava,
Yağmur çamur bedava;
Otomobillerin dışı,
Sinemaların kapısı,
Camekânlar bedava;
Peynir ekmek değil ama
Acı su bedava;
Kelle fiyatına hürriyet,
Esirlik bedava;
Bedava yaşıyoruz, bedava.*

Orhan Veli

Kaynakça

- *Akdoğan, A. (2006). *Latin Amerika'da Su Özelleştirmeleri, Su Yönetimi: Küresel Politikalara ve Uygulamalara Eleştiri*. Ankara: Memleket Yayınları.
- *Bulut, E. (2008). Su Haktır! Su Hakkı, Özelleştirmeler ve Uygulamalar. *TMMOB Çevre Mühendisleri Odası Haber Bülteni* s. 63-66.
- *Çınar, T. (2006). Neoliberal Su Politikaları Doğrultusunda İller Bankası, DSİ ve Belediyelerin Değişen Rolü. *TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası Haber Bülteni (3)* s. 70-78.
- *Gökdemir, M. (2009). Su Yönetimi ve Paradigmalar. *TMH 454 (2)* s. 70-71.
- *TMMOB (2006). *TMMOB Su Politikaları Kongresi*. 21-23 Mart 2006 Ankara. Ankara: Kardelen Ofset.
- *TMMOB (2009, Mart). *Küresel Su Politikaları ve Türkiye*. TMMOB. Ankara: Kardelen Ofset.
- *Tuncaelli, E. (2008). Bir İnsanlık Suçu: Suyun Metalaştırılması. *Politeknik*, 26 Mayıs 2008.
- *http://www.ttb.org.tr/halk_sagligi/Sunum_ve_Secilen_Belgeler/birinsanliksucu_suyunmetalastirilmesi.pdf
- *TÜSİAD (2008). *Türkiye'de Su Yönetiminin Durumu: Sorunlar ve Öneriler*. Ankara: TÜSİAD.

Salon konuşmaları

Arif Ali Cangı

Öncelikle sunumlar gerçekten çok doyurucu, farklı farklı alanlara, konulara değinildi. Çok yararlandığımı ve heyecanlandığımı söylemek isterim. Tabii bu sunulan konuların her birisinin tekrar tekrar ele alınması, tekrar tekrar tartışılması gereken boyutları var. Örneğin Recep Akdağ dostumuz sunumunda neo-liberalizmin; yerel yönetimleri, yerel politikaları nasıl özelleştirdiğini tanımlarken bir takım kavramlar ortaya koydu; yerelleşme, özerkleşme, demokratikleşme ve özelleştirme. Şimdi özelleştirmeyi çıkardığınız zaman diğerleri bizim benimsediğimiz kavramlar. Şimdi burada biz hangi noktada duracağız? Demokratik özerklikte, yerel yönetimler ve demokratikleşme tartışmasında biz bunu nasıl tanımlayacağız? Çünkü neo-liberalizmin savunucuları bizi öyle sözcüklerle kandırabiliyorlar ki kamuoyu sanki çok iyi şeyler yapıldığını sanıyor. Bunun üzerinde biraz düşünmek gerekiyor. Demokratik özerklik, yerel yönetimler, demokratik yönetim biçimini nasıl yapacağız? Bu aynı zamanda yerel yönetimlerin, işte su yönetiminin özelleştirilmesi ya da var olan kamu su yönetiminin, kamu hizmeti olarak yürüyüp yürümemesi veya ticari işletme gibi idare edilmesi tartışmalarına da ışık tutacaktır. Acaba, karar süreçlerine katılımı mı öne çıkarsak? Üretim araçlarının mülkiyetinin kimin elinde olduğundan çok acaba karar alma süreçlerine katılımı, etkilemeyi mi öne çıkarsak? Yoğun bir saldırı var ve bu saldırıyı bir şekilde duraklatmak gerekiyor. Nefes almamız, güç toplamamız gerekiyor. Bunu nasıl sağlayacağız? İtalya örneğinde olduğu gibi özelleştirildiği zaman bu sefer kamu kurumuna devredilmesi için kampanyalarla mı uğraşacağız. Yoksa şimdiden bunun önlemini mi alacağız? Zira zaten 2560 sayılı İSKİ yasasında ve pek çok mevzuatımızda kamu hizmetlerinin nasıl yapılacağı anlatırken “yapar- yaptırır” diye zaten kısmen özelleştirmeye doğru giden bir süreç işliyor. Kamu kurumu niteliğinde ama özel şirket gibi yönetiliyor. Dünkü sunumumda belirttiğim gibi tarifenin belirlenmesinde %10 kârı esas alabiliyor. O zaman özelleştirmenin kötü bir şey olduğunu anlatmakta güçlük çekiliyor. Bunları tekrar tekrar ele almakta fayda var diye düşünüyorum. Diğer yandan daha vahimi belki de bu sürecin sonunda planlanan su yönetiminin, sular idaresinin özelleştirilmesi. Zaten bir süredir hükümetin gündeminde olan bir konu. Geçtiğimiz iki yıl önce toplantılar yapıldı. O dönemin İZSU başkan vekili bir

dostumuz itiraz etti, birkaç yerde itiraz oldu. Çoğunlukla Sular İdaresi Müdürleri özelleştirmeyi savundular. Şu an İZSU'nun müdürü sular idaresinin özelleştirilmesine direnç göstermiyor. DİSKİ bu konuda hangi noktada? Özelleştirme gündeme geldiği zaman nasıl bir tavır alacak, belli bir politikası var mı? Buna ilişkin diğer sular idareleri ile bir dayanışması var mı? Çünkü bir taraftan uluslararası dayanışmadan söz ediyoruz ama ulusal dayanışmayı sağlayamazsak uluslararası dayanışmayı nasıl sağlayacağız? Bunlar üzerinde durmamız gerekiyor. Akgün İlhan'ın söz ettiği herkesin 10 tona kadar suyu ücretsiz isteme hakkı konusunu birkaç kez dile getirdim. Bir kampanya başlatılsa bütün kentlerde belediyeler ve yurttaşlar 10 tona kadar suyun ücretsiz verilmesi istiyorum diye bir kampanya başlatılsa; bir güç, bir tepki oluşturulsa, diye bir öneride bulunmuştum. Ama çok karşılığı olmadı. Umarım bundan sonra olur. Geçtiğimiz yerel seçimlerde bunu çok dillendirdik, ben aynı zamanda İzmir'de "birlikte başaracağız" platformunun belediye başkanı adayıydım. Suya ilişkin, 10 tona kadar mutlaka ücretsiz vereceğiz, vaadimiz vardı. Ama bu çok itibar görmedi, insanlarımız çok dikkate almadı. Acaba sudan, havadan şeyler miydi bunlar!

Teşekkür ederim.

Fahrettin Çağdaş (DİSKİ Genel Müdür Vekili):

Biraz Recep Akdağ'a katkı bulunacağım, Tommaso Fattori'ye ve Akgün İlhan'a sorularım olacak. Biz, DİSKİ olarak aslında bir model üzerinde çalışıyoruz. Bu modeli dün kısmi olarak açmaya çalıştık. Biz mevcut belediye sınırları dışında biraz havza planı ve havza yönetimini esas alan; katılımcılığı öngören yani insanı ve doğayı esas alan bir idari yapılanmayla eğer katılımı sağlayabilirsek, bununla özerkleşmeyi, demokratikleşmeyi, yerelleşmeyi eşittir özelleştirme değil tam tersi özgürleşmeye de varabileceğimize inanıyoruz. Dolayısıyla bu kavramlara sizin nereden baktığınıza bağlı... Eğer para eksenli, sermaye eksenli bakıyorsanız sizi özelleştirmeye götürür. Ama insan ve doğa odaklı baktığınızda da tam tersi özgürleşmeye de götüreceğine inanıyoruz. Dolayısıyla bizim üzerinde çalıştığımız ve Su Kanal İdareleri'nin altı ayda bir yaptığı istişare toplantılarında vurgu yaptığımız konu bu. Ancak maalesef Türkiye'de 16 tane büyükşehir belediyesi içerisinde biraz Diyarbakır kısmi olarak da İzmir'in ortak bir paydası var. Diğerleri tümüyle bu özelleştirme furçasına bağlı politika üreten faaliyet içindeler. Su kanal idareleri aslında kısmi olarak devletin idari olarak uyguladığı politikalarla özelleşiyor. Şöyle bir özelleşme; belki tümüyle Diyarbakır'ın suyunu özelleştirmemiş ancak çalıştırdığı işçiyi şu anda taşeronlardan temin ediyor ve faaliyetlerini bu taşeronlar üzerinden yerine getiriyor. Bunun sonucunda tüm yatırım politikaları da müteahhitler eliyle yürütülüyor. Bizim 2011 ve 2014 yılı programını esas aldığımızda biraz makine parkımızı geliştirme, teknik kapasitemizi geliştirerek kamu eliyle, su kanal idareleri eliyle yani ihaleleri azaltan, kendi gücünü geliştiren bir idari yapıya ulaşmak istiyoruz. Ama önümüzde tabii merkezi politikaların engelleri de var. Bunu nasıl aşacağız? Bu da biraz politik mücadelelerle olabilecektir.

Diğer bir konu, İtalya ve Avrupa'daki özelleştirmeler üzerine Tommaso Fattori örnekler verdi. Yalnız çelişkili ve hayretle yaklaştığımız nokta şu: Avrupa halkı neden acaba bu liberal

politikayı savunan siyasi partileri sürekli iktidara getiriyor? Yani tabandan bu konuda ciddi bir katkı, destek yok mu? Bolivya örneğinde olduğu gibi halk hareketi aslında üstteki siyasi tercihleri de şekillendirebiliyor. Avrupa'daki kısmı refah buna engel midir? Ayrıca Avrupa dünya genelinde su politikasının belirlenmesinde belirleyicidir. Bu konuda Avrupalı dostlarımıza ciddi görevler düşüyor. Avrupa'da tabandaki halk hareketlerini merak ediyorum. Akgün İlhan'a da evet Türkiye'de su kanal idareleri 1981'lerde özelleştirme mantığıyla belki oluştu ama Diyarbakır örneğinde belki kısmi olarak İzmir'de de bunu farklı politikalarla farklı yerlere evriltmek mümkün. Biz inanıyoruz ki su-kanal idareleri özerkleşmeli. Özerkleşmeli ama katılım ayağı daha da genişlemeli. Biz il genelinde tüm ilçe belediyelerinin katılımlarını esas alıyoruz. Bu konuda tümünden belediyelere bağlı olup her beş yılda bir belediye politikaları değiştiğinde bu su politikaları da mı değişmeli? Tam tersi insanı, doğayı, çevreyi esas alan bir yapılanma mı olmalı? Bu konudaki görüşlerini, düşüncelerinizi almak istiyorum.

Gökşen Şahin (*Küresel Eylem Grubu*)

Alternatif Su Forumu'nun örgütlenmesinde de vardık. Benim bu salonda tanıdığım birçok kişi de forumun örgütlenmesinde vardı zaten. Bu konuyla ilgili Dünya Su Forumu sırasında ne yapıldı, neden iki alternatif forum vardı, bununla ilgili biraz açıklama yapmak istiyorum. Ayrıca Tommaso Fattori'ye de bir sorum olacak. Şimdi 2009 yılında Akgün İlhan'ında isimlerini zikrettiği şirketlere baktığımızda inşaatçılar sıralanmıştı. Dünya Su Forumu'nun Türkiye'de yapılmasının nedenini bu inşaat uzantılı şirketler aslında gösteriyor. Bu şirketlerin baraj yapmak istediklerini forum öncesinde de biliyorduk. Forumun amacı da bu baraj inşaatları için yurtdışından partnerlerin bulunması, yatırımların büyümesiydi. Nitekim forum bittikten sonra forumun İstanbul'da gerçekleşmesinden dolayı bilinç yükselmedi ama barajlar yapılmaya başlanınca insanlar durumun farkına vardılar, sokağa çıkmaya başladılar. Dünya Su Forumu sırasında iki alternatif forumun olmasının nedeni çok açıktı: Neden, barajlardı. Biz barajların Dünya Su Forumu'nda görüşüleceğini ve buna karşı hareketin ön plana çıkarılması gerektiğini düşünüyorduk. Suyun Ticarileştirilmesine Hayır Platformu da suyun ticarileştirilmesini ön plana çıkartıyordu. Onların söylemlerinde baraj yoktu. Ana ayırım buradan kaynaklanıyordu. Tommaso Fattori'ye bir sorum olacak. İtalya'da 2011 yılında yapılacak olan referandum uluslararası hukukta ya da Avrupa Birliği mevzuatlarında emsal teşkil edebilecek benzer bir yaptırımlara sebep olabilir mi? Yani suyun özelleştirilmesini engelleyebilir mi diğer ülkelerde de?

Hüseyin Dağ (*DISKI*)

Yakın geçmişte iki tane dünya savaşı yaşandı. Bunların sebeplerinden biri de toprak paylaşımıydı. Günümüzde halklar ile çokuluslu şirketler arasında bir su savaşı olduğu ortada. Bu su savaşlarının silahlı bir dünya savaşına dönme olasılığı var mı? Bu soruyu Oscar Olivera yanıtlayabilir mi?

..... (salondan):

Merhaba, yaşadığım bir-iki şeyi paylaştıktan sonra Oscar Olivera'ya soru sormak istiyorum. 1990 yılında yaptığım bir yolculukta araba beklerken bir su aldım. İçtiğim suyun kapağını sıkıştırmadığım için çantamda su akmaya başladı. Sonra fark ettim, cüzdanım, kitaplarım falan ıslanmıştı. Gergin bir şekilde çantamı boşaltırken altmış-yetmiş yaşlarında bir amca bana şöyle dedi " kızım memleketin her tarafı suyken siz böyle suyu satın alıp içerseniz, işte su da sizi böyle cezalandırır." O zaman çok da farkında değildim ama şimdi bu sözleri daha fazla anlıyorum. Özellikle de bu coğrafyada su ile ilgili, suyun kutsanmasıyla ilgili oldukça köklü bir kültür vardır. Örneğin benim dedem çok kötü rüya gördüğünde rüyasını insanlara anlatmadan önce suya anlatırdı. Eğer çeşme varsa suyu akıtır ve suyun kötülükleri alıp götürmesini isterdi. Bu yıl duyduğum bir olay daha var. Seksen yaşında bir amca ziyaretten evine getirilen suyu tuvaletine çektirmemişti. Bunun için müthiş direnmiş ama bizim gençlerimiz artık bu amcanın bunadığını falan söylüyor. Aslında burada temel şu; gerçekten insanın suyu kutsadığı... Kutsanan yanı ise suyun ruhunun özgür olması... Şimdi şuraya geliyorum; ruhu özgür olan suya, tutsak ruha sahip olan insan tarafından ne kadar katkı sunulabilir, bu ne kadar mümkün olabilir? En önemlisi şu: İnsanlık kendisini doğanın sahibi, evrenin sahibi olarak gördüğü anda kaybetti. Çünkü zihninde sahiplenme gelişti ve kendisine yabancılaştı doğaya yabancılaşırken. Aslında bu su ve doğa hareketlerinin, bu tür mücadelelerin temelinde aslında insanlığın kendisine dönüşü sağlaması gerekiyor. Oscar Olivera'nın bize gösterebileceği suyun kutsanmasına ilişkin ritüellere ait görseller var mı, bizlerle paylaşabilir mi? Dünyanın başka yerlerinde, Boliviya'da suyun halen kutsanmasıyla ilgili bu tür ritüeller var mı bunu merak ediyorum.

Son konuşmalar

Recep Akdağ

Arif beye sorusu için teşekkür ediyorum. Şimdi elbette yerelleşeceğiz, elbette özerkleşeceğiz ve elbette ki demokratikleşeceğiz. Ama bunu nasıl yapacağız, bu çok önemli. Türkiye merkezi bir yapıda halen; özerkleşemedi, yerelleşemedi. Bir takım adımlar atıldı ama bir takım siyasi kaygılardan dolayı maalesef şu an bunları yapamıyor. Hatırlarsanız iki-üç yıl önce tartışıldı bu. Eyalet sistemi, bölge sistemi tartışıldı ama dediğim gibi siyasi nedenlerden dolayı yapılamıyor. Ama nasıl yerelleşeceğiz bu önemli. Gerçekten idari ve mali anlamda bir yerelleşme, bir özerkleşme olacaksa anlamlı. Ama siz "hadi özerkleştiniz alın siz ne yaparsanız yapın" dersiniz bu yerel yönetimleri ticari kuruluşların, kredi kuruluşlarının eline mahkûm etmiş olursunuz. Dolayısıyla, devletin bu alanda mali desteğinin hatta yerel vergilerin bu yerel kuruluşlara mutlaka tahsis edilmesi lazım... Artı hiçbir ticari kuruluşu yaşımadan, kredi almadan kendi öz kaynaklarıyla, yerel kaynaklarla özerkleşeceğiz, yerelleşeceğiz ve demokratikleşeceğiz... Gerçekten demokratikleşirken de katılımcı demokrasiyle yerel yönetimlerin demokrasi okulu olduğu anlayışıyla... Gerçekten literatürde bu kavram var ve bu kavramı uygulayan ülkeler var. Artık yerel meclislerin, kent konseylerinin, gündem 21 konseylerinin çok ciddi etkin, aktif olduğu bir model. Biz bu alanda demokratikleşmek istiyoruz. Özerkleşmeye şu anlamda bakarsak İSKİ modeli kısmen özerk bir yapıdır. Ama yanlış uygulanmaktadır. Sizin de bahsetmiş olduğunuz gibi %10 kâr ve fiyatı belirleme yetkisinin bu kuruluşlara otomatikman verilmesi meseleleri gibi yanlışlıklar var. Ama biz DİSKİ olarak ne yapıyoruz? Şu an Türkiye'deki hemen hemen en ucuz suyu veriyoruz. Sosyal politika uyguluyoruz, alternatif forumlara katılıyoruz, Dünya Su Konseyi'nin düzenlemiş olduğu forumlara asla katılmıyoruz. Siyasi tepkimizi bu şekilde belirtiyoruz. Bir karşı model nasıl yaratabiliriz? Sivil toplum örgütleriyle, halkla beraber karar mekanizmalarına halkı katarak ve bu konuda halkı bilinçlendirerek ve aynı silahlarla yani özerkleşme, demokratikleşme ve yerelleşme gibi kavramları, masum bir şekilde aynı silahları kullanarak da onlarla mücadele etmek zorundayız. Alternatif kanunlar üretmeliyiz, onlara sunmalıyız. İmza kampanyaları vs. Tommaso ve Oscar'ın da bahsettiği gibi mücadeleler yürütmeliyiz.

Tommaso Fattori

Öncelikle İtalya'daki referandumdan bahsetmek gerekirse, gerçekten Avrupa'da bir emsal teşkil edebilir. Paris'te olanlar yani suyun tekrar belediyelere devredilmesi bugün önümüzde bir emsal. Çünkü bugün biz biliyoruz ki Avrupa'da Areva, Suez gibi çok önemli çokuluslu şirketlerin merkezleri Paris'te. Şimdi genel manada bu uluslararası şirketlerin ellerinden bu hakların alınmış olması çok önemli, bu İtalya'ya örnek olabilir. Yine İtalya'daki referandum mekanizması başka Avrupa ülkelerinde de var. Onlar da İtalya'yı takip edebilirler. Yani başka ülkelerde de bu imza toplama kampanyaları başlatılabilir ve halktan bu kampanyalara destek vermeleri istenebilir ve halkın doğrudan ne istediği sorulabilir. Yani su hizmetlerini kamu mu sağlasın özel sektör mü sağlasın, bu yapılabilir. Söylemek istediğim ikinci nokta şu; tabii işin mali kısmından da bahsettik, o da çok önemli. Diğer bir deyişle mali kuruluşlardan bağımsız olmak çok önemli... Ve tahvil borsalarından bağımsızlık da çok önemli... Çünkü bugün bildiğiniz üzere bütün bankalar özel banka ve nerdeyse kredi alabileceğiniz bütün kuruluşlar özelleştirilmiş durumda. Asıl, esas mesele bu. Bir kamu finans sisteminin küresel seviyede, küresel ihtiyaç için uygulanabilmesi gerekiyor. Mesela bunun temelinde de vergi gelirleri olabilir, bu bölgesel seviyede de yapılabilir. Bu gelirlerle de ancak bu şekilde kamu hizmetlerini finanse edersek tam bağımsızlıktan bahsedebiliriz. Sistemi değiştirmemiz gerekiyor çünkü bugün önümüzde çok paradoksal bir durum var: İnsanlar gidip özel bankalardan kredi alıyorlar ve az önce benim anlatmaya çalıştığım gibi bu özel bankalardan aldıkları krediler ile kamu kuruluşlarını kamu idaresini finanse ediyorlar. O zaman hepimizin faydalandığı kamu hizmetlerinin kaynağı da özel sektörden gelmiş oluyor. Bu durumda insanlar, yerel nüfus da bankaya verdikleri paradan hiçbir dönüş, hiçbir kâr elde edememiş oluyor. Mesela su idaresinin parası kamudan, halk elinden geçmiş olsa bile bankalardan geliyor bir manada. Küresel seviyede bakacak olursak finansman meselesi çok önemli ve farklı bir modele ihtiyacımız var. Yine başka bir soru gelmişti. Avrupa'nın sorumluluğundan bahsettiniz. Tabii ki Avrupa genel olarak dünyadaki su politikalarını etkileyebilir. Ve siyasi partilerle ilgili durum nedir diye sormuşsunuz. Sanıyorum cevaben şunu söyleyebilirim; aslında varılan noktada demokrasi sonrası bir dönemden bahsediyoruz. Yani kamu işletmeleri siyasi partilerin etkisi altında, çok yoğun etkisi altında devlet kurumları... Ve siyasi partiler bir şekilde özelleşmiş durumda. Nasıl özetleyebileceğimi bilmiyorum aslında bu noktayı ama örnek vermem gerekirse; mesela Fransa'da pantouflage diye bir kelime var. Fransızlar pantouflage demekle aslında şunu kastediyorlar; en üst seviyede, devletin üst kademelerinde mesela önemli bakanlıklar söz konusu olduğunda ya da siyasi partilerin yönetimleri söz konusu olduğunda ve buna bir de özel şirketleri eklediğinizde bu kurumlar arasında bir geçiş oluyor. Mesela siz çevre bakanısınız, çevre bakanlığınız bittiği zaman özel bir şirkete geçiş yapıyorsunuz, Suez'in üst düzey bir yöneticisi oluyorsunuz. Bana soracak olursanız aslında bugün gördüğümüz durum da bu. Maalesef en üst seviyede devlet kurumlarıyla özel kuruluşlar arasında böyle bir danışıklı dövüş var. Yani Avrupa'da durum bu... Pekiyi biz ne yapmaya karar verdik. Biz dedik ki siyasi partilerin demokrasi sonrası dönemde geldikleri bu hali değiştirmek ve

reforma uğratmak oldukça zor. Pekiyi biz ne yapacağız? Biz sıfırdan, tabandan, vatandaştan başlayacağız, sivil toplum seviyesinden başlayacağız. Dolayısıyla siyasi partileri artık değiştirmekle uğraşmıyoruz. Bizim yapacağımız şey siyasi gündemi değiştirmek. Halktan yola çıkıyoruz ve diyoruz ki tamam bizim için önemli olan şu. Biz insanları dâhil ederek, katılımcı demokrasi ile ortak malları örneğin suyu kamu hizmeti olarak nasıl idare edebiliriz? Bunu yapmak için de referandum gibi demokrasi araçlarına başvuruyoruz. Ve işte biz bu yüzden referanduma gitmeye karar verdik. Son olarak söylemek istediğim çok önemli bir nokta var. O da şu: Sanıyorum katılımcı bir demokrasi, halkın sürece dâhil edilmesi çok önemli. Bir tarafta karar alma mekanizmalarına katılımını öngörüyoruz ama diğer yanda karar alma mekanizmasının da özelleştirilmesi eğilimi olduğunu da görüyoruz. Dünyanın her yerinde kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi eğilimi de bunun bir örneği. Yani asıl sorun gelip bu noktaya dayanıyor. Dolayısıyla aslında her ülkeye uygulanabilecek genel geçer bir model yok ama temel prensip şu; katılım, vatandaşın katılımı sağlanmalı, toplumun katılımı sağlanmalı. En önemli nokta bu ama ülkeden ülkeye farklılıklar olabilir, Türkiye’de, Bolivya’da farklı durumlar olabilir. Ama sudan bahsederken havza bazında düşünmek çok önemli... Çünkü su aynı zamanda milli bir kaynak... Bu havza çapında düşünme şeklini halkın da katılımıyla bir araya getirerek bir model oluşturmamız gerekiyor. Bu çok önemli bir nokta... Son olarak da şunu söyleyebilirim; neo-liberal politikalar doğrultusunda kamu idarelerinin değişiyor olmasından bahsettik. Bunu İtalya’da görüyoruz, Avrupa’nın geri kalan ülkelerinde de bu eğilimin mevcut olduğunu görüyoruz. Burada atılan ilk adım şuydu; kamu hizmetlerinin kâr odaklı olarak yürütülmesi. Bu ne demek? Belediyeler artık hissedar haline geldi. İtalya’da durum bu... Detaya girmek istemiyorum çünkü çok karışık ama kamu özel ortaklığı görüyoruz İtalya’da artık. Belediye bir yandan diğer yandan özel şirketler mesela su hizmetlerinin hissedarları haline geliyorlar. Belediyelerin geleneksel rollerinde çok büyük değişiklikler anlamına geliyor. Böyle bir geçiş görüyoruz. Demokrasi sonrası bir yönetim modeli aslında bu. Dün Dünya Su Forumu’ndan, Dünya Su Konseyi’nden bahsettik, buradaki arkadaşım Dünya Su Konseyinde kimler var, kimler üye bunları gösterdi. Üyelere baktığınızda ne görüyorsunuz? Kamu kuruluşları, özel kuruluşlar bu ikisi arasında bir karışım. Hem kamu var hem özel var, Dünya Bankası da var, uluslararası mali kuruluşlar da var. Tüm bu yapılar bir araya geliyor. Dünya Su Forumu özel gruplar tarafından organize ediliyor. Bu gruplar da daha sonra hükümet temsilcilerini davet ediyorlar bu yapılara. Sonra bir toplantı salonunda masanın etrafında ortak hizmetlerin akıbeti ne, ne olacak, buna karar veriyorlar. Yani yerel seviyede bir karar alma yok. Ama yerel seviyede bunun yansımaları şu; kamu özel işbirlikleri var. Bir yönetim kurulu var, tabii bu yönetim kurulunda kamunun da temsilcisi var ama sadece bir temsilci. Çünkü bu yönetim kurulunda özel çıkarlarını savunan özel şirketlerin de temsilcileri var. İşte karar alma mekanizması bu şekilde özelleştiriliyor. Ve bu nedenle demokrasiden demokrasi sonrası bir döneme geçiş var. Bu noktada artık bu sisteme dur demek gerekiyor.

Oscar Olivera:

Ben bazı konuların altını çizmek istiyorum arkadaşlarımın söylediklerine dair. Kurumların ötesine gitmemiz gerektiğinden bahsederken yeni bir kurumsallaşma gerek dediğimde mühendis arkadaşın söylediğine katılıyorum yani bahsettiği gibi şirketlerin iştiraklerini ben anlıyorum. Biz su mücadelesinden sonra şirketle ne yapacağımızı bilmiyorduk. Özel şirket bizim elimizdeydi ve ne yapacağımızı bilmiyorduk. Ancak halk gerçekten çok önemli göstergeler sundu. Dört tane temel belirledik; verimlilik, saydamlık, sosyal katılım -özellikle kamu politikaları için- ve hizmette sosyal adalet. Biz halk tarafından seçilen müdürler belirledik ve yine şirketin bağlı olduğu sendika temsilcisinin yer aldığı bir yapı oluşturduk. Biz bu kurumsallaşmanın da ötesine giderek bazı parametreler belirledik. Örneğin temsilcilerin seçimleri için hesap verme mekanizmaları oluşturulması gerektiğini düşündük. Yani temsilciler, vatandaşlar, sendika temsilcileri -ki bunlar bahsettiğimiz şirketin idaresinde çalışan insanlar- bir şekilde halk tarafından yapılandırılmış bir sistemde hesap verebilmeliler. Aynı zamanda bu temsilcilik daimi olmamalı, bir döngü olmalı ve sürekli değişmeli bu temsilcilik. Aynı zamanda her an bu temsiliyet iptal edilebilir yani iki sene için birini temsilci olarak tespit ettiyse bu kişi her an yerinden edilebilmeli. Böylelikle yeni bir kurumsallaşma oluşturarak gerçek idareyi sağlamaya çalışıyoruz.

Karar alma konusunda yine kurumsallaşmanın ötesine gitmek istiyorum ve iki hikâye anlatacağım, önemli olarak değerlendirdiğim. Kapitalizmi ve neo-liberalizmi, elimizden kendi doğal alanımızı yani suyun o ruhaniliğini görmemizi engelleyen bu sistemleri aşmalıyız. Biz gerçekten her şeyi bir iktisadi değeri ya da bir kullanım değeri varmış gibi değerlendiriyoruz. Ve içinde bulunduğu ruhaniliği kaybediyoruz. Doğayla olan bağlantılarını kaybediyoruz. Ben 4000 metre yükseklikte yaşayan bir toplumun karar verme ritüellerine katıldım. Bu karar alma ritüellerinde ne zaman ekim yapacaklarını, nasıl ekim yapacaklarını belirliyorlardı. Bu topluluk içinde alınan kararlar tamamen demokratik ilkelere sahipti. Gerçekten benim için demokrasi kavramının içeriğini değiştiren bir deneyimdi. Gerçekten topluluk doğada gelişen olayları okumaya çalışıyordu. Mesela patates ekimi için topluluk dere suyunun seviyesine bakarak karar veriyordu. Ya da bir kurbağanın, bir sürüngenin yumurtalarını derenin kenarına koyuş şekline göre karar veriyorlardı. Ya da topluluk çok bölgeye has bir çiçeğin daha az çiçek açtığını değerlendirerek karar veriyordu. Bu doğa okuyuşları yani doğada olan olayları takip ederek, suyun hareketlerini takip ederek insanoğluna verdiği mesajları algılayarak topluluk karar veriyordu. Sanırım biz bunu kaybettik. Gerçekten bu doğayı okuma kapasitesini biz kaybettik. Karar alırken gerçek bir demokrasiye sahip olabilmek, kendi aramızda karar vermemiz demek değildir. Sanki biz dünyanın merkeziymişiz ve her şey bizim hizmetimizdeymiş gibi karar veriyoruz. Doğanın insanoğlula çok ilişkide olduğunu ve doğaya geri dönmemiz gerektiğini hatırlatan şöyle bir hikaye var: Bir topluluk çok fazla yağmur yağmadığı için endişeliydi ve bir ritüel gerçekleştirmeye başladılar. Yağmur yağmıyordu çünkü çok rüzgâr vardı, bulutlar rüzgâr tarafından götürülüyordu ve yağmurun düşmesine engel oluyordu. O yüzden topluluk rüzgârı bağlamak için bazı ritüeller yaptı. Gerçekten bu mümkün oldu, gerçekten rüzgâr bağlandı, bulutlar durdu ve yağmur yağdı. Belki batı toplumu bu insanların, bu Ant halkının deli olduğunu, gerçeklikle

alakası olmayan şeylere inanan topluluklar olduğunu düşünebilir. Ama bu doğru ve biz bunu geri kazanmalıyız. Yani doğa ile ilişkilenmeyi tekrar kazanmalıyız, doğa ölmüş bir şey değil. Su, toprak, hayvanlar insanların hizmetinde olan şeyler. Belki bizim sistemimiz çok insana odaklı bir kavram. Gerçekten tekrar doğayla beraber yaşayabilmek için bu ilişkiye geri dönmeliyiz. Bence bunu yapabiliriz ama bunun için güçlü bir çaba göstermemiz lazım. Dün üniversiteden hocamız arkeolojik kalıntıları örttüklerinden bahsetti. Aslında bu çok sembolik bir örnek; bizim değerlerimizi, atalarımızı, kavramlarımızı örtmek istiyorlar. Sadece bir neo-liberalizmin ya da kapitalizmin hırslı bir tavrı değil bu, bizi aynı zamanda hafızalarımızı silmeye, değerlerimizi yok etmeye, unutmaya götürüyor. Sanırım bu çok önemli.

Ve yine savaşlar konusuna değinen arkadaşşıma bir şey eklemek istiyorum. Evet, bence de çok fazla çatışma olacak su konusunda. Gerçekten iklim değişikliği de bunun unsurlarından biri. Ama bence mevzular savaşlarla çözülmeyecek, bu konu bahsettiğimiz kavramların, değerlerin geri kazanılmasıyla sağlanacak. Yine politikliğin yani siyasetin kavramı değiştirilmeli yani egemenlerin mülkü olarak algılanmamalı siyaset. Siyaset halkın mülkü olmalı. Ufak bir grubun, küçük bir grubun halkın geri kalanına egemen olduğu bir sistem olmamalı. Gerçekten politika, siyaset yeni formüllerin insanlar arasındaki düşüncelerin yeniden kavranması, doğayla tekrar ilişkilmesi olmalı. Yani bireyseliğin, kendini düşünmenin, ırkçılığın, unutkanlığın karşısında, hoşgörüsüzlüğün karşısında biz kardeşlik, dayanışma, karşılıklılık, tamamlayıcılık ve saygı kavramlarını öngörmeliyiz. Ve yeni bir düşünceyle atalarımız gibi doğaya geri dönmeliyiz. Tabii bu kavramlar çok önemli çünkü bu bulunduğumuz sistem bizi yok oluşa götürüyor ve biz buna dur demeliyiz. Ve bu yıkımın önüne bir duvar örmeliyiz ve bunun için de hafızamızı geri kazanmalıyız. Yeni kurumsallaşma, kurumsallaştırma ve kalkınma programları oluşturmalıyız.

Akgün İlhan:

Fahrettin beyin sorusuna cevap vermek istiyorum. Sorunun cevabı zaten belli, özerkleşme tabii. Gerçek bir özerkleşme bence gerekiyor. Bundan kastım, özerkleşirken iletişimden kopmamak yani merkezi yapıyla da bir iletişimi sürdürmek. Yalnız onlara bağımlı olmamak ama bağlı olmak... Bağlı olmakla, bağımlı olmak arasındaki farkın altını çizmek istiyorum. Bu bence çok önemli...

Bir de su savaşlarıyla ilgili bir soru sorulmuştu. Suyun bir demokrasi, bir iletişim aracı haline dönüşmesi bizim elimizde. Savaş aracı da olabilir demokratikleşme aracı da olabilir. O nedenle bu sorunun tek bir cevabı olduğunu sanmıyorum. Ve bu sorunun cevabını şu anda bilmemize imkân yok çünkü sorunun cevabını biz yapacağız, biz üreteceğiz.

5. Oturum:

Uygulanabilir alternatif su hizmeti modelleri

Ekolojik, sosyal adaleti gözeten ve katılımcı bir su politikası nasıl olabilir? Yerel yönetimler neo-liberal su politikalarına karşı ne tür alternatif su politikaları üretebilirler? Havza yönetimi modelleri gerçekleştirilebilir mi? Tek bir yerel yönetimin kendi inisiyatifiyle yürütebileceği su politikası nasıl olabilir?

Moderatör: Ercan Ayboğa (*Hasankeyf'i Yaşatma Girişimi*)

Konuşmacılar: Serhat Resul (*Su Hakkı Kampanyası*), Erhan Çetin (*DİSKİ Bilgi İşlem Daire Başkanlığı*), Jaime Morell (*İspanya/ Spanish Association of Public Water and Sanitation Operators*), Yasin Akyol (*DİSKİ, Atık Su Arıtma Bölümü*)

Serhat Resul (*Su Hakkı Kampanyası*)

Öncelikle hoş geldiniz diyorum. Belki bir hikâye ile başlamak daha iyi olacak; zira bu resme bakınca ne olduğu anlaşılıyor belki... Adamın biri bir dükkânın önünden geçiyor ve bakıyor ki vitrinde bir saat var. İçeriye giriyor, "bu saat kaç liradır?" diyor. Dükkân sahibi "o saat satılık değil" diyor. "Satılık değilse niye vitrine koydunuz, saatçi değil mi burası?" diye soruyor adam tekrar. "Yok" diyor dükkân sahibi, "burası sünnetçi". Adam bu sefer "o zaman vitrinde saatin ne işi var?" diye soruyor. Dükkân sahibi, "e ne koysaydık yani!" diye cevaplıyor.

Şimdi benim bu resmi buraya koymam biraz buna benziyor ama onun kadar ilgisiz değil... Yani su hakkı konulu bir konuşmanın bir kedi resmi ile başlaması... Çünkü konuşmalarımız modeller ve benim modelim aslında bu... Geçen gün sunumla ilgili görsel ararken aklıma bu resim geldi, daha önce bir yerde kullanmıştım. Niye bu kedi geldi, yalnızca görsellikle ilgili bir şey değil bu. Tamam, görsel olarak güzel falan, ama onun ötesinde bir şey var; şimdi pek çok etkinlikte duyuyorum, hani böyle alternatif ya da muhalif platformlarda bile şu cümleyi sık sık duyuyorum: "İnsanlığın ortak malı olarak su... Hani adam konuşmaya başlamış: İsa Karadeniz'i uçarak geçerken, diye... Şimdi bu cümlenin neresini düzelteceksiniz? Yani İsa değil Musa, Karadeniz değil Kızıldeniz, uçarak değil yürüyerek... Yani cümle baştan sona yanlış... Bu cümle de bence öyle; yani su bir mal değil, üzerinde ortaklaşılan, ortaklık kurulan bir şey değil, artı sadece insanlığın değil... Yani onun çok daha ötesinde bir şey, dolayısıyla belki bize modernizmden kalan bu kavramlardan vazgeçerek suyla ilişkimizi düzeltme yoluna

girebiliriz. Oscar, suyun bir hediye olduğunu söyledi, belki böyle bir şey çünkü kadim terimler aslında bence çok daha iyi tanımlıyor insanın suyla ilişkisini. Mesela, dediği gibi, bir hediye, ya da İslami literatürde suyun iman olarak tanımlanması, işte Anadolu'nun pek çok yerinde aziz denilmesi, suyun azizlikle özdeşleştirilmesi, yine Kürtlerde imanla özdeşleştirilmesi... Yani kısaca bunlarla, aslında modernizm ile birlikte terk ettiğimiz bir sürü kavramın bizim varmak istediğimiz yere çok daha yakın olduğunu az-çok fark edebiliyoruz. Dolayısıyla bu kavramlarla ilişkimizi değiştirerek suyla ilişkimizi değiştirmeye başlayabiliriz, diye düşünüyorum.

Bu açıdan, yani yaşam hakkı olarak su çok daha geniş ve kapsayıcı bir tanımlama diye düşünüyorum. Çünkü örneğin bu kedi Kürt değil, Türk de değil, Arap değil, Müslüman değil, Hristiyan değil, ateist de değil... Ve yaşamak için bunların hiçbirine ihtiyacı da yok kedimizin... İsmi diyelim ne olsun, Miško olsun. Miško'nun yaşamak için bu aidiyetlerden hiçbirine ihtiyacı yok ama suya ihtiyacı var. Yani bütün diğer canlılar gibi o da belli zamanlarda su ihtiyacını temin etmek zorunda... Dolayısıyla biz suyla ilişkili modelimizi oluştururken, eğer Miško'nun hakkını da savunamazsak ya da onun var olma durumunu da göz önünde bulunduramazsak, bizim hak arayışımız eksik kalacaktır diye düşünüyorum.

Şimdi buradan şuna geçmek istiyorum: Suyun satılabilirliği fikrini kategorik olarak reddetmeden hiçbir alternatif adım atılamaz diye düşünüyorum. Çünkü suyun satılabilirliği fikri çok yeni... Yani insanlar zor durumlarda kaldıklarında mallarını-mülklerini satmışlar, hatta bazen kendilerini satmışlar ama suyun satılabilirliği fikri çok yeni... Hatta bazı kültürlerde ayıp çünkü bu kültürel bir şey aynı zamanda... Dün Tommaso bahsetti, Türkiye'de su bildiğimiz anlamda özelleştirilmiyor, hani Avrupa'da gördüğümüz biçimde özelleştirilmiyor, daha çok su kaynaklarının özelleştirilmesi gündemde. Çünkü bunun önünde kültürel bazı engeller de var, yani bu coğrafyada suyun satılabilirliği aslında absürt bir fikir. Hatta Diyarbakır'da meşhur bir söz vardı "Allahın suyunu mu satıyorsun" diye... Böyle bir kültürel iklimden geliyoruz... Mesela, uzak Asya'da bazı ülkelerde de tuvalet için para alınmaz, çünkü tuvalet için para alınması "batı"dan gelen bir şey ki önce Roma'da başladı. İmparatorun biri dedi ki "bütçede açık var, bunu tuvalet parasıyla karşılayacağım." Hatta oğlu bile itiraz ediyor, "yahu" diyor, "baba ayıptır, tuvaletten para alınır mı" falan... "Oğlum" diyor, "paranın kokusu yoktur"... E, dolayısıyla Roma'da başlattılar, böyle tuvaletten para alma alışkanlığını, o Avrupa'dan Asya'ya sirayet etmeye başladı. Bu da tersinden bir şey, yani bazı kültürlerde bazı şeyler, hani "dokunulmaz"dır ya da "tartışılmaz"dır, suyun satılabilirliği de aslında biraz öyle. Ama yine de, yani son yüz yıl belki yüz elli yıl içinde bu değişmeye başladı. Belki de bu dönemi artık sonlandırmak gerekiyor, yani herhangi bir platformda, suyla ilgili herhangi bir tartışmayı yaparken, suyun satılabilirliği fikrinin reddi, ahlaki bir ölçü olabilir. Yani önce bu ölçüyü koyup ondan sonra bir model tartışmasına girmek daha iyi olabilir. Çünkü suyu ücretsiz vermek ya da maliyet fiyatına vermek... Ya da başka bir çözüm bulmak, bunlar biraz daha teknik konular. Önemli olan, onun arkasındaki vizyonun ne olduğu... Yani ahlaki bir ölçü olarak suyun satılabilirliğini kabul ediyor musunuz etmiyor musunuz? Bundan taraf mısınız değil misiniz? Bunu belirledikten sonra kendi modelinizi ortaya koyabilirsiniz diye düşünüyorum.

Buradan model konusuna geçeyim. Aslında benim modelimi dünden beri konuşmacıların hepsi anlattı, özellikle DİSKİ'nin sunumunda çoğu vardı, yani havza yönetimine ilişkin. Sana havza yönetimi için "birlik meclisi" dendi, eğer bu meclis yalnızca belediyeleri içermiyorsa yani yerelden insanları, sivil toplum kuruluşlarından insanları da kapsıyorsa bu zaten olması gereken bir şey. Hatta politik anlamda da sıkça dillendirilen, demokratik özerklik söyleminin altının dolması da bu şekilde olabilir; çünkü biz hep şöyle düşünüyoruz, demokratik özerklik dendiği zaman direkt politik argümanlar gündeme geliyor, "bunun şekli-şemalı ne olacak" diye... Bunlar belki işin en tepesinde duran ama aslında çok da etkili olmayan şeyler... Ama diyelim bir havzada yaşayan insanlar, o havzada ne kadar söz sahibi, bu önemli... Çünkü basit bir örnek vereyim, iki örnek vereyim hatta bir tanesi Çin'den. Çin'in şimdi güneyinden kuzeyine, bir havzadan diğerine su aktarmak için 700 kilometrelik bir tünel yapılıyor. Şimdi 700 kilometrelik bir tünel yapmak zaten başlı başına akıl dışı bir şey ama bu çok temel bir fikrin reddi de aynı zamanda; bileşik kaplar yasası fikrinin reddi... Çünkü bir havzaya düşen su miktarı bellidir. O havzadan suyu başka havzaya aktardığınız zaman, yerine yeni bir şey gelmediği için en fazla yirmi yıl içinde o havza kuruyacaktır. Ama nedir, yirmi yıllık bir şey için, bir bakış açısı için, beş bin yıldır akan sular başka bir yere taşınıyor, ondan sonra, yirmi yıl sonra bu sefer "ne yaptık" diye dövünmeye başlayacaklar ama gerçekten geç olacak. Ya da başka bir örnek, Burma'dan... Burma'da üretilen elektriğin yüzde doksan beşi Tayland'a satılıyor. Yüzde beşini Burmalılar kullanıyor ve orada yapılan barajların bütün maliyetini Burmalılar ödüyor. Dolayısıyla şu çok önemli, yani havza yönetimi ya da İngiltere'deki deyimiyse "river basin management" ki çok popüler bir terim bu aralar... Yani bu havza yönetiminin bütünlüklü ele alınmasını içeren bir şey ama bizim önerdiğimizden çok farklı çünkü biz yerinden yönetim ilkesini savunuyoruz. Yani havzayı bütün olarak düşünmek tamam, iyi, güzel de o havzada yaşayanları katmadıktan sonra, esasta kararı onlara bırakmadıktan sonra hiçbir anlamı yok. Yani çok bütüncül düşünmüşler, suyu başka yere götürmüşler! Çok bütüncül aslında! Ama hiçbir işe yaramadığını da şey görmek gerekir.

Ben aslında şunu önemsiyorum: Diyarbakır'ın suyu için, okuyanlar hatırlar, Stendhal'ın "Kırmızı ve Siyah" romanında Diyarbakır'ın suyu övülür, 1860'larda... İçimi, tadı övülür. 1860'lardan beri 150 yıl geçmiş ve Diyarbakır'ın suyu hala içiliyor, çeşmeden rahatlıkla açıp içebilirsiniz. Bence bu çok önemli bir şey, yani suyun direkt içilebilir, kullanılabilir, ulaştırılabilir olması... Bunda emeği geçen herkesi kutlamak istiyorum, çünkü Diyarbakır büyük bir şehir, bir buçuk milyonluk bir şehir, yüz binlerce insan yalnızca şehir merkezinde yaşıyor ve bugün büyük şehirlerin temel sorunu içilebilir çeşme suyunun olmaması. Büyük şehirler içinde şöyle düşününce; Erzurum'unki içiliyor ama Erzurum Diyarbakır'dan daha küçük. İzmir, İstanbul, Ankara zaten hak getire... Dolayısıyla büyük bir şehirde suyu hala çeşmeden içilebilir düzeyde tutmak başlı başına bir başarıdır, bu açıdan model tartışmasına giderken aslında ben Diyarbakır'daki su yönetiminin bir model olduğunu düşünüyorum. Ama şu haliyle eksik; yani bu çok bilinen bir şey değil. Bunun biraz gösterilmesi, görünür kılınması lazım. Yani birisi çok basit bir şey yapıyor, herkes duyuyor, siz burada daha önemli bir şey yapıyorsunuz ve buradakiler biliyor ama başka yerdekiler bilmiyorsa orada bir eksiklik

vardır diye düşünüyorum. Çünkü mesela kamu-kamu işbirliklerinden söz ediyoruz ama aslında burada yapılmaya çalışılan şey de buna benzer bir şey, yani buradan teknisyenler gidiyor, Siirt belediyesinde çalışıyor, bazen bilgi paylaşımları oluyor, bu kendi başına bir model. Ya da işte suyun maliyetinin yüzde ellisinin ancak alınabilmesi ve bu konuda ısrarcı olunmaması başlı başına bir model. Ya da diğer belediyelerle paylaşımın arttırılması... Hani belki parası olsa onu da aktarır, bilemiyorum ama en azından bilgi paylaştığını biliyoruz, bu da başlı başına bir model. Ya da işte şimdi Hewlêr'den gelen arkadaşlarımız var burada, yine suyla ilişkili, belediyelerin su servislerinde çalışan arkadaşlarımız... Buradan bir paylaşım başlatılabilir. Yani kısaca vurgulamak istediğim, belki diğer sunumda da bahsetmek istediğim modelden bahsedildi zaten. Tek eksik bu modelin biraz daha görünür kılınıp bir paylaşıma gidilmesi... Yani bu yakın belediyeler olur, uzak belediyeler olur, çünkü göstermediğiniz zaman insanlar nasıl görmek istiyorlarsa öyle görürler. Bu çok önemli bir şey, bununla ilgili de bir örnek verip bitirmek istiyorum. 2004 yılında Urfa'da yerel tarih araştırmaları yaptığımız bir ev vardı, tarihi, eski bir ev... Hatta arkadaşlarımız bizzat kendileri çalışmıştı restorasyonunda ve tadilatında. Dışarıdan gelenler de beğeniyordu, güzel diyordu. Bir gün, ben orda yoktum, arkadaşım anlattı. Dediki, bir gün baktım bu Urfalılardan biri geldi, Urfa'daki Xelê'leri bilirsiniz... Geldi böyle, baktı, "ulaan....way..way...way" dedi, şöyle bir tur attı etrafında, ben de bekliyorum, ne söyleyecek diye... Dedi "ulan burada ne kebab yellenir var ya!"... Yani adamın o tarihi mekânda görebildiği tek şey orada iyi kebab yellenebileceği... Bu da öyle, yani siz bir şey yaptığınız zaman, eğer onu iyice görünür kılamazsanız, insanlar baktığında neyi görmek istiyorlarsa onu görürler. O açıdan bence, özellikle buradaki arkadaşların bu Diyarbakır modelini daha görünür kılabilmek için bazı şeyler yapmaları, mesela bazı materyaller hazırlamaları gerekir. Bu materyallere ben dikkat ettim mesela, parça parça, bütünlüklü değil. Bu, bir tekniker için bir şey ifade eder ama dışarıdan izleyen biri için ilgi çekici olmaz. Ama diyelim siz 30 dakikalık bir film hazırlarsanız, o filmde ne yapmak istediğinizi, vizyonunuzun ne olduğunu, zorluklarınızın, sıkıntılarınızın ne olduğunu ve amacınızın ne olduğunu ortaya koyarsanız ve bu çok kolaylıkla anlaşılabilir. Ve bunlar taşınabilir şeylerdir, yani çok rahatlıkla, siz gitmeseniz bile başka yere ulaştırabilirsiniz. Kaldı ki bir model olarak ortaya çıktığınızda zaten insanlar sizin modelinizi görmek için sizi çağıracaklardır. Bu açıdan da yararlı olur diyerek bitiriyorum.

Erhan Çetin (*DİSKİ Bilgi İşlem Daire Başkanlığı*)

Suyu yönetmek çok kompleks bir iştir. Dünden beri konuşuluyor su bir hak mıdır, bir ihtiyaç mıdır ben konuşmamda bu tartışma dışında DİSKİ'nin uyguladığı su hizmetini teknik boyutuyla anlatacağım. Bu ön açıklamayla lütfen sunumu izleyin. Uyguladığımız yöntemin temelinde yatan teknoloji ve yaklaşım şudur; su dağıtımını ve yönetimini bilgisayar tabanlı sistemler aracılığıyla, tek bir merkezden yapmak ve bu sayede malzeme, enerji, iş gücü ve zaman tasarrufu sağlayarak vatandaşlara daha az maliyetli ve kaliteli bir su politikasının uygulamasında yardımcı olmaktır. Bildiğiniz gibi basit bir senaryo vardır; Suyun havzadan ya da barajlardan alınıp arıtma tesisine gönderilmesi ve oradan da şebeke yardımıyla son kullanıcıya ulaşılması...

Bir numaralı resimde suyun barajlardan alınıp arıtma tesisine iletilmesi, ikinci resimde arıtılan suyun bir alt merkeze, depolara gönderilmesi, üçüncü resimde arıtılan suyun şehir şebekesine iletilmesi ve son olarak dördüncü resimde bu döngünün son parçası olan arıtılmış suyun, atık suyun arıtma tesisinden tekrar doğaya bırakılmasıdır. Bu basit dağıtım şemasında birçok veri oluşmaktadır. Yani bir veri yığını oluşmaktadır. Örneğin, barajdan su ne kadar gelmektedir, nasıl gelmektedir, kalitesi nedir, hangi borulardan geçmektedir, arıtma tesisine geldiği zaman laboratuvarında hangi aşamalardan geçmektedir, nasıl temizlenmektedir? Daha sonra, temizlenen su şebekeye hangi yollarla, nerelere verilecektir? Bu örnekleri çoğaltabiliriz. Burada önemli olan şey bu aşamada verilerin çokluğu ve zamanla değerlendirilemez hale gelmesidir. Bu veriler doğru bir yöntemle değerlendirilmezse hiçbir işimize yaramaz. Verilerin işe yarayabilmesi için verileri işlememiz ve bilgiye dönüştürmemiz gerekiyor. Veri çokluğundan dolayı ister istemez bilgi çokluğu da oluşacaktır. Dolayısıyla bu bilgiyi de yönetebilmemiz çok zor olacaktır. Bu yüzden bilgiyi çeşitli alt sistemlere bölmemiz gerekmektedir. Sudaki "Yönetim Bilgi Sistemi"ne geçmeden önce basit anlamda Yönetim Bilgi Sistemi'nin ne anlama geldiğine bakalım; yönetimin, zamanında, kesin/doğru, komprime bilgiye sahip olarak, planlama, takip etme ve kontrol işlevlerini bilgisayara dayalı olarak yapabilmelerini sağlayan bir sistemdir. Peki, hangi özelliklere sahip olmalıdır? Verileri bir araya getirdik bilgileri oluşturduk, bu bilgiler nasıl olmalıdır? Bu çok önemli bir sorudur. Amaç doğrultusunda bilgiler işlenir, yani eğer amacınız elde ettiğiniz bilgi ile su hizmetinin maliyetini düşürmekse, suyun kalitesini arttırmak, suyu daha iyi yönetebilmekse bilgi sisteminin buna göre oluşturulması gerekir. Sistemin bilinen, çok bilgiyi değil, kritik olan az/komprime bilgiyi içermeli, yönetimin ihtiyaçları yönünde, anlaşılabilir ve basit olmalı; sistem yönetime dönük olduğu halde, kullanıcıya da aynı ve hatta

daha kapsamlı yarar sağlamalı, yönetimin daha rahat ve sağlıklı karar almasını sağlamalı ve alanlar ile ve projelerin zamanında ve bütçeyi aşmadan bitirilmesine olanak tanınmalıdır.

Biz DİSKİ olarak su yönetiminde basit anlamda elde ettiğimiz bilgileri değerlendirmek için üç tane yöntem geliştirdik. Bunlardan ilki Merkezi Denetim ve Bilgi Toplama Sistemi (SCADA), ikincisi Coğrafi Bilgi Sistemi (GIS) ve üçüncüsü Abone Yönetim Bilgi Sistemi (AYBS)'dir. Bunları kısaca anlatmaya çalışacağım. SCADA nedir? SCADA; coğrafik olarak geniş bir alana yayılmış cihazların (pompa, vana vb.) bir merkezden bilgisayar aracılığı ile denetlenmesi, izlenmesi ve bir mantık çerçevesinde işletilmesi için kullanılan bir sistemdir. SCADA'nın işlevleri ise; izleme işlevleri (olay ve alarm işleme), kontrol işlevleri, veri toplama, verilerin kaydı ve tabii ki bu verilerin saklanmasıdır. Pekiye, bu SCADA ile ne yapılabilir, hangi verilere erişilebilir? Böyle bir sistem kuruyoruz ama bu sistem sonucunda hangi verilere erişebileceğiz? Bu sistem sayesinde kentin hesaplanmış ihtiyacı kadar su arzı yapılmasını sağlayabiliriz, işletme basıncını optimize ederek meydana gelen boru arızalarını asgariye indirerek işletme giderlerini azaltabiliriz, su kayıp-kaçaklarının azaltılması için ölçüm-izleme-analiz ve hesaplamalarını yapabiliriz. SCADA sistemi bunların dışında da veriler sağlamakta ama bu üç ana başlıkta çalışmalarını gruplayabiliriz. Diyarbakır'da kurulu olan SCADA sisteminin mevcut durumuna ilişkin de bilgi vereyim: Diyarbakır'da İçme Suyu Arıtma Tesisi'nde SCADA sistemi kuruludur. 1.200.000 m³ depolama kapasitesine sahip, 4 adet stratejik düğüm noktası, 15 izole bölge olmak üzere 27 istasyonda bulunan cihazlar ile debi, basınç ve klor ölçümlerini gerçekleştirmektedir. Ayrıca, 6 depo ve 6 stratejik noktada bulunan 21 adet vanayı da uzaktan kontrol ve manevra edebilmektedir.

İkinci uyguladığımız yöntem olan Coğrafi Bilgi Sistemi (GIS) nedir önce onu açıklayayım; GIS, konuma dayalı gözlemlerle elde edilen grafik ve grafik-olmayan bilgilerin toplanması, saklanması, işlenmesi ve kullanıcıya sunulması işlevlerini bütünlük içerisinde gerçekleştiren bir bilgi sistemidir. Coğrafi Bilgi Sistemi ile ne yapabiliriz? Biz GIS'i arazi kullanımının belirlenmesi ve yönlendirilmesi, çevre kirliliği analizi ve yönetimi, su kaynaklarının planlanması, atık su projelerinin planlanması, boru hatlarının planlanması ve yönetimi ile abone su tüketimi yönetiminde kullanılmaktayız. DİSKİ'nin elinde şuanda 1m hassasiyetli uydu görüntüsüyle dijital hale getirilmiş son adres verilerimiz, dijital hale getirilmiş içme suyu haritamız, ev bağlantıları çizili haritalarımız ve su abonelerin binalarla eşleştirilmesi bilgileri mevcuttur. Bu sistem ileriye dönük planlama yapmamızda önemli veriler sunmaktadır.

Üçüncü ve son olarak uyguladığımız Abone Yönetim Bilgi Sistemi (AYBS); aboneler tarafından kullanılan suyun tahakkukunun yapılması, tahsilâtın (veznelerde, bankalarda, postanelerde ve internet üzerinden vs.) yapılması; iş emirlerinin hazırlanması ve kaçak su kullanımına engel olabilmeye katkı sunma gibi konularda su idaresi tarafından kullanılmakta olan bilgi sistemidir. Şimdi burada dikkat ederseniz tahakkuk -tahsilât, açma, kesme- gibi alt sistemlerimiz de vardır. Maalesef kapitalist sistemde bunlar bizim için olmazsa olmazdır. Aboneyi daha iyi yönetebilmemiz, suyu daha iyi yönetebilmemiz için böyle alt sistemlere ihtiyacımız vardır. İnteraktif iletişim için web sitemiz ve telefon hattımız bulunmaktadır.

Coğrafi Bilgi Sistemi ile elde edilen bilgileri biz nasıl işleyeceğiz? Mesela hane halkının eğitim durumu (bilinçli su tüketimi), hane halkının ekonomik durumu (tarifenin belirlenmesi), ailede özürünün varlığı (tarife indirimi, yerinde hizmetler), teknolojiinden faydalanma (internet, telefon, bilgisayar vb.), ısınma durumu (çevre kirliliği), yaşlarına göre hane halkının analizi (su tüketim miktarı), hizmet alanındaki abonelerin faaliyet türlerinin belirlenmesi (kahvehane, kasap, kuaför, petrol, market vb.) ile Afet Bilgi Yönetim Sistemi'nin altyapısı (bu sistemle) oluşturulabilir.

SCADA ile elde ettiğimiz tasarrufa ilişkin bir örnek vermek istiyorum. Şimdi izole edilmiş Muradiye bölgesinde belli bir zaman diliminde basınç düşüşü yaşanmış. Basınç düşüklüğünün iki nedeni olabilir: Birincisi ya o saatlerde çok ciddi bir su tüketimi vardır ya da fiziki bir kaçak vardır. Biz uyguladığımız SCADA ile bunun nedenini bulabiliyoruz. Fiziki bir kayıp, kaçak tespit ettiğimizde de ilgili bölgeye elemanlarımız gidip kaçağın noktasal tespitini yapabiliyorlar. Arıza giderildikten sonra bölgenin anlık basıncının ve debisinin düzeldiğini yine SCADA sayesinde görebiliyoruz. Bunun sağladığı kazanç ise 2008 yılında gece çizgisi 120 m³/h iken gerekli altyapı değişiklikleri yapıldıktan sonra 2009 yılında gece çizgisi 60 m³/h inmiştir. Bu da yılda bize $120-60=60 \text{ m}^3/\text{h} = 1440 \text{ m}^3/\text{d} = 525.600 \text{ m}^3/\text{y}$ 'lük bir su tasarrufu sağlamıştır. Bu değer, 3,1 basınç katından arz edilen toplam debinin %4'ünü, tüm kente verilenin ise %1'ini oluşturmaktadır.

Burada ayrıca bir şeye değinmek zorundayız. DSİ, İller Bankası gibi kuruluşların izledikleri politikardan dolayı yer altı şebekelerini döşerken hiçbir şekilde yerel yönetimlerin kontrolünde herhangi bir işlem yapmamışlardır. Dolayısıyla kurmuş oldukları alt yapı sistemlerinde sürekli arızalar ortaya çıkmaktadır. Yerel yönetimlere bıraktıkları altyapı sistemleriyle şu an itibarıyla tam anlamıyla bir teknolojik çöplüğe sebebiyet vermişlerdir. Bu altyapı sistemlerin desteklenmesi sırasında da sorunlar yaşanmaktadır. Altyapı sistemlerini kurarken bizim genel müdürlüğümüzün de üstünde durduğu bir nokta vardı: Sistemleri kurarken dışa bağımlılığı azaltmamız gerekiyor. Bunu yapamazsak ciddi anlamda bu su altyapı sistemini yeni baştan kurmak zorunda kalacağız.

"Su bir ihtiyaçtır" propagandasının yapılması ve uygulanması yoksul kesimi doğal olarak suyu illegal kullanıma veya tükettiği suyun bedelini ödememesine yol açmıştır. Şimdi abone yönetim sistemi ile aşağıdaki verileri elde ettik (bkz. Tablo). Bu veriler refah düzeyine göre aşağıdan yukarıya doğru sıralanmaktadır. Bu verilerden de şu anda uygulanan su politikalarının doğrudan yoksulları etkilediğini görüyoruz. Kaynartepe Mahallesi'nde tahakkuk-tahsilât oranı %45 iken, gelir düzeyi daha yüksek olan Selahaddin Eyyubi Mahallesi'nde bu oran %79'dur. Bizim bu duruma ilişkin bir önerimiz var: Bu kurulan Yönetim Bilgi Sistemi yardımıyla abonelerin tahakkuk-tahsilât oranlarını, eğitim düzeylerini, gelir düzeylerini, günlük su ihtiyaçlarını, hane halkı toplamını bölgesel bazda inceleyerek yeni bir su tarifesi çıkarılabilir. Ama maalesef bu, şu an için bizim yetkimizde değil. Bu da sosyal adaleti sağlama açısından çok ciddi bir çalışma gereksinimini de ortaya çıkarır.

MAH. ADI	TAHAKKUK (TL)	TAHSİLAT (TL)	TAHAKKUK-TAHSİLAT ORANI (%)
KAYNARTEPE	1,960,459.17	874,006.61	45%
SEHİTLİK	2,999,079.74	1,540,668.92	51%
SELAHATTİN EYYUBİ	1,506,337.35	1,183,507.32	79%

Şimdiye kadar suyu daha iyi yönetebilmek için uyguladığımız teknolojik sistemlerden bahsettim. Bir de dedelerimizin yöntemleri var. Benim köyümde yüzlerce yıldan beri gelen sulamayla ilgili bir yöntem var. Bizim köyümüz engebelidir ve parçalı, bahçeli bir özelliği bulunmaktadır. Bu tarım arazilerinin sulanması için bir yöntem belirlemiştir. Su, kaynağından 7 kilometrelik açık kanallarla köye getirilmekte, köyün altından üst kısmına doğru verilmekte. Gelen suyu adaletli biçimde dağıtmak için de her bir kişinin sahip olduğu tarlanın büyüklüğüne göre belirlenen sürelerde su o tarlaya akıtılmakta. Ayrıca tarlaya verilecek suyun miktarında güneş ve ayın durumu da dikkate alınıyor. Dedelerimiz ellerinde çok imkân yokken sosyal adaleti gözetken bir paylaşım gerçekleştirirken, biz bu kadar teknolojiye sahipken sosyal adaleti gerçekleştiriyoruz.

Sonuç olarak su bir yaşam hakkıdır. Her ne kadar olaya teknolojik olarak baksak da bu gerçeği değiştirmiyor. Ama bizim ilgilendiğimiz nokta, su bir ihtiyaç da olsa, bir hak da olsa mutlak surette bunun yönetilmesi için teknolojiyi en iyi şekilde kullanmamız gerekiyor.

Su aydınlıktır. Av ronahî ye.

Jaime Morell (*İspanya/ Spanish Association of Public Water and Sanitation Operators*)

Öncelikle burada olmamızı mümkün kıldığınız için sizlere teşekkür etmek istiyorum. Hem İspanya seviyesinde, hem Avrupa seviyesinde ve dünyadaki projelerimizi anlatma fırsatı verdiniz bize. Ben aslında bir sunum hazırlamıştım ancak bunu sadece kısmen kullanacağım, çünkü bazı belli konulara değinmek daha uygun olacak. Öncelikle su kaynağının kamu mülkiyetinden yani kamu aidiyetinden bahsederken, çok açık olarak şunu söylememiz lazım: bu kamu aidiyetinin idaresi her anlamda olmalı, bütün su kaynaklarında ve bütün kullanımlarında... Ve bunlar havza olarak anlaşılmalı, ne bölgesel, ne ulusal, ne de il düzeyinde olmamalı. Bu henüz yürürlüğe girmeyen bir mantık aslında... Bölgesellik bu su kaynağının idaresini koşullandıramaz. Yani "nereden daha çok geçiyorsa orada daha çok kullanılabilir" denemez, "beraber kullanmalıyız" denmeli. İkinci konu da bütün kullanımların, su kullanımının tekelcilikle gerçekleştiriliyor olması. Bu yüzden de gerçekten tekelcili-

ğe karşı yasaların olduğu yerlerde bile, Avrupa'da bile farklı iki paralel su yönetim sistemi olamaz. Yani gerçekten bu tekelcilik bu kaynağın nasıl kullanılacağını çok ciddi biçimde belirliyor. Bu suyun kullanıcılarının büyük bir kısmı, özellikle şehir kullanıcıları yaşam için kullanılan suyun tamamını kullanmalı. Bunu zorunlu bir şekilde kullanmalı. Eğer bir tarife varsa bunu ödemek zorundalar. Eğer bu tarifeyi ödemezlerse çoğu zaman bu tedariki kısıtlayacaktır. Bu yüzden de özel şirketler tarafından bu kadar çok elde edilmek istenen bir kaynak bu. Ancak bu bir insan hakkı ve yaşam için gereklilik, bu yüzden de kendi tanımı gereği kamu mülkiyetidir. Eğer bu kamuya ait, halka aitse halk tarafından yönetilmelidir her zaman.

Biz öncelikle farklı su kullanımları belirlemeyi seviyoruz. Çünkü bu şekilde Avrupa yönetmelikleri de bunu öncelikli hale getiriyor. Biz "hayat suyu" dediğimiz bir miktardan bahsediyoruz. Bu da yaşamak için gerekli duyduğumuz su miktarı, kişisel hijyen, yemek ve su ihtiyacımız için... Bu da günlük 60 litre herkesin ihtiyacı olan su miktarı. Bu miktar, BM tarafından insan hakkı olarak belirlenmiş bir miktar. BM'de "susuz hayat yoktur" diyebilmek gerçekten çok zor oldu. Bu karar çok önemli bir yol açtı. Ve olumlu bir yasama yolu açtı bizim için, anayasayı içine dâhil ederek... Bölgesel ve ulusal çaptaki yasaları değiştirerek vatandaşların bunu devletlerinden isteme hakkını oluşturdu. Ve hem ulusal hem de uluslararası mahkemelere götürme şansı açıldı. Çünkü insan hakkı olarak su tanındıktan sonra önümüze açılan yol bu bahsettiğim yol. Yine vatandaşlık hakkı olarak su miktarı var. Yani insanların refah düzeyi arttığında bu kullanılan su miktarı da artıyor, 120-130 litreye ulaşıyor bu miktar. Ve vatandaş belli bir yaşam seviyesine geldiğinde bu miktarı kullanma hakkına da sahip. Ancak bu hak bir öncekinin üzerinde olduğu için her ülkede belirlenen tarifelere göre bir şekilde cezalandırılacaktır. Yine çok önemli bir su hacmi var, yüzde 80 civarında üretim için kullanılan su. Bu da tarım üretimi için olabilir ya da tarım dışı üretim için olabilir. Bu da gerçekten ticari bir girdi, bir emtia sonuçta. Bu yüzden bir süre boyunca tarım politikalarında da ele alındı. Ancak bir satışı ve son bir ürünü var bunun. Buna da biz "suyun emtia olarak hakkı" diyoruz. Burada bunun ücreti daha yüksek olmalı. Her ne kadar bazen tarım için, bazen gıda güvenliğini sağlamak için hibeler verilse de bunların değerlendirilmesi lazım. Bu yüzden de suyun öncelikli hale getirilmesi lazım. Sanayi kullanımında, yine hidroelektrik santraller de bunun arkasında, Coca-Cola'yı üretmek için kullanılan su bunun arkasında tabii ki. Ya da her türlü girdi için...

Peki, su kullanımının sınırı nedir? Çevre sürdürülebilirliği. Bütün hacmi kullanamayız. Bir sınır olmalı ve bu sınırın içinde bazı durumları öncelikli hale getirip bunları o şekilde yönetmeliyiz. Suyun eksik olduğu doğru değil, eksik olan yönetim kapasitesi. Elimizdeki su belli ve bunu tüm gezegendeki insanların susuzluğunu giderebilecek şekilde kullanabilmek ve elimizdeki suyun her geçen gün daha az olmasını engellemek lazım. Ancak tatlı su hepimize yetecek kadar var. Bize sürekli olarak daha fazla üretmemiz daha fazla tüketmemiz gerektiği söyleniyor. "Her alanda daha çok tüketerek fakirliği idare etmeliyiz" deniyor. Ancak dünyanın gayri safi milli hâsılasıyla, dünya nüfusunu karşılaştırdığımızda kişi başına 20 bin dolardan yüksek meblağlar çıkıyor. Yani o zaman bize nasıl fakirliğin idare edilmesinden bahsedebilirler, idare edilmesi gereken şey zenginlik! Burada mevzu aslında kaynakların

yönetimi... Ve yine şehir suyuna döneceğim ki bu bizim aslında yetki alanımız. Suların kullanımı, tedariki, atık suların işlenmesi, suyun tekrar kullanılması için işlenmesi çalışmalarında merkezi politikalar var. Ve bu merkezîyetçi politikalar, kullanıcının sorumluluğunu ayırıyor ve problemler yaratıyor. Bu gerçekten Avrupa'nın tamamında ve dünyada kabul edilen bir gerçek... Ancak suyun kontrolü güçtür ve bunu bırakmak da çok zor. Ancak merkezîyetçiliğe karşı yerinden yönetim gerçekten bunun etkinliğini arttıracak. O yüzden bunun kamu ya da özel şekilde idare edilmesinin anlamını biraz değiştirmemiz lazım. Çünkü özel şirketler çok güçlü. Düşünün ki bütün bu alanlardaki idare, eğitim idaresi ve sanitasyon idaresi dünyanın GSH'sinin yüzde ellisinden fazlası. Yani piyasalardan bahsediyorsak, Dünya Ticaret Örgütü'nden bahsediyorsak, sermayeden bahsediyorsak; günümüzdeki krizi oluşturan insanlar bu kâr imkânını bırakmayacaklardır. Bu yüzden de su onların açık bir amacı. Hiçbir zaman kazanamayacağımız bir tartışmaya götürüyorlar bizi çünkü asla bu meselenin temelinden, zemininden bahsetmiyorlar. Her zaman konu medyatik, yani çok daha fazla kapasitelerinin olduğu bir alanda konuşuluyor. Ve hiçbir zaman açık olmayan, saydam olmayan hatlarda konuşuyorlar. Bu yüzden de çözüm bizim bakış açımızdan özel idare nedir, kamu idaresi nedir, bunların iyi belirlenmesidir. Çünkü kamu idaresi aslında her zaman uygun değil, bazen etik olmayabilir. Çünkü kamu yönetiminde de bazı kârlar oluşturulabilir. Mesela Hollanda şirketleri kamu şirketleri ama özel şirketler gibi çalışıyorlar. Sürekli daha fazla kâr elde etmeye çalışıyorlar. Bu yüzden de kamu idaresi nedir bunu tanımlamamız lazım ki sonra özel idarenin tanımını yapabilelim açık bir şekilde ve her birinin etkinliğini ölçebilelim. Bunu ölçebilmek için belirlenen amaçlar yerine getirilebiliyor mu, yani herkesin suya erişimi var mı? Bunun için bazı idari göstergeler belirlenmeli. Şu anda böyle bir gösterge mevcut değil. Gerçekten daha mı iyi, daha mı kötü bunu ölçemiyoruz bu gösterge eksikliğinden dolayı. Çünkü her şirket aynı zamanda tekel niteliğinde alanı ve ülkeyi idare ettiği için her zaman kendi hikâyesini anlatıyor ve her zaman haklı çıkıyor. Ancak bunu bir şekilde karşılaştıramıyoruz, aynı yerde bir rekabet yok. Belki saydamlık ve bilgi aktarımında bir rekabet olabilir. Ancak eğer biz idari göstergelere sahip olursak, o şehirde kamu su işletmeleri nasıl idare ediliyor, Paris'te ya da Fas'ta nasıl idare ediliyor, bunların arasında fark ne, ölçebiliriz. Çünkü her alandaki etkinliği kıyaslayabilmiş olacağız.

Peki, su özel bir şekilde idare edildiğinde neler oluyor? Öncelikle, benim bildiğim kadarıyla -ki yirmi yıldır bu alanda çalışıyorum- hiçbir ihalenin daha etkin ya da daha yetkin olduğu için verildiğini görmedim. Özel şirketler satın alıyorlar. Ve bunu saydam olmayan bir biçimde yapıyorlar. Bir içerik tartışması yok ve kamu idaresi hep yolsuzluk ve saydam olmayan bir yapı olarak gösteriliyor. Belediyeyi kurtarmak üzere özel şirketler geliyor sanki. Ve genellikle verilen fonlar başka ülkelerin kalkınması için verildikleri ileri sürülerek bu şekilde pazarlanıyor. Dünya Bankası da özel bir lobi olduğu için bunu düzenleyecek kimse yok. Ve herkes ona "tamam ben sana bir işbirliği fonu vereceğim eğer bir özel şirketi sistem içine alırsan" diyor. Bu şekilde tabii ki bu sistemlere dâhil olmak çok kolay ama bu daha etkili olduğunu göstermiyor. Kamu idarelerinin daha yolsuz olduğuna da inanmıyorum. Eğer polis yolsuzluk yapıyorsa bu özel sektöre verilmiyor. Askerler için de bu geçerli. Bu yüzden de aslında yolsuzluğun var olduğu yerde mücadele ederek bunu ortadan kaldırmak lazım.

Katılım olsun, saydam olsun diye bir siyasi sorumluluk var, mahkemeler var. Ancak hiçbir zaman bir yolsuzluk var diye, tamam o zaman dışarıdan yani özel sektör tarafından idare edilmelidir diyemeyiz. Ben birçok yolsuzluk biliyorum, özel şirketlerde de biliyorum ama sanki bu meşru. Gerçekten pazarı paylaşan çok uluslu şirket sayısı az. Her zaman kapalı, örtülü bir finansman var, verilen, idare edilen... Bunlar hep örtülü... Avrupa İşbirliği Fonu bir ülkeye, mesela Ekvador'a bir fon veriyor, Ekvador işi bir İspanyol şirketine veriyor. Bu sayede İspanyol şirketi sübvansede edilmiş oluyor. Ekvadorluların ihtiyacı olanı bilmiyorum, ben kendi şirketime iş veriyorum! Düzen bu şekilde çalışıyor. Daha sonra bununla ilgili bir öneri sunacağız, nasıl çalıştığımızla ilgili. Peki, ne oluyor? Gördüğümüz gibi buradaki DİSKİ'nin bir SCADA'sı var, bir coğrafi idare sistemi var. Düzgün idareler için araçlarınız var. Bu sisteminiz gerçekten beni mutlu ediyor. Peki, çok uluslu bir şirketsen bu SCADA sistemi ne oluyor? Kendi koşullarıma uygun halde dizayn edilmiş bir sistemim oluyor ve tüm yedek parçalarına kadar bana bağımlı olman gerekiyor. Çok uluslu şirket yazılım sistemini de kendine bağlı bir şirketten alıyor, boruları da. Bu işleyiş öyle bir şekilde ayarlanıyor ki piyasadan daha pahalı da olsa onlardan almak zorunda kalıyorsunuz. "İstihdamı arttırıyorlar" dediklerinde yalan söylüyorlar. "Rekabet var" dediklerinde kesinlikle yalan söylüyorlar, daha fazla tekelcilik var. Çünkü kendilerini satın alıyorlar. O kadar büyük şirketler ki bunlar, televizyonları var, basın yayın organları var. Her şeyi yönetebiliyorlar. Daha önce saydamlıktan, sosyal katılımdan bahsettim kullanıcılar için. Yine işçilerin katılımından bahsettik, bunlar tabii ki mevcut değil. Ben özel şirketlerin mali bilgilerini nasıl bana sunduracağım ki? SCADA sayesinde on kat daha fazla para ödediğimi göstertemeyeceğim. Hiçbir zaman buna müsaade etmeyecekler. Hiçbir zaman bunun önünü açmayacaklar. Peki, hesap verilebilirlik? Hemen hemen her ülkede -Türkiye'nin durumunu bilmiyorum- bir mali denetim yapılması gerekiyor, devlet ya da kamuya ait ya da özel şirketler için. Peki, neden bir etkinlik denetimi yapılmıyor? Çünkü bu belli bir sektörde olabilir, bir arıza olduğunda on abone-nin suyunu kesebilirsin ya da şehrin yarısının suyunu kapatabilirsin. Tabii ki ilk örnek daha olumlu ancak bunun için bakıma ayırdığı maliyet daha yüksek. Bunların ölçülmesi lazım... Eğer bunları ölçmezsek biz bunu bilemeyiz. Bunu bilemezsek daha mı iyi daha mı kötü nasıl bileceğiz. Bu yüzden önleyici bakım önemli... Binlerce imkân var göstergeler için. Eğer mali denetimler yapılıyorsa yine idareler için böyle denetimler de yapılmalı. Hesap verilebilmesi lazım... Bu deli fikri gibi olabilir ama ABD'de bu yasal olarak var. Yasal olarak bunu yapmak zorunda... Nasıl mali denetim için para ödeniyorsa bunun için de parasını ödüyor. Yani özel bir şirket kendi idaresini düzeltmek için yatırım yapmayacaktır. Daha fazla kazanç için çalışacaktır. Ve bu yüzden de alt yapıları düzenleyici yatırımlarda bulunmayacaktır. Buradan yola çıkarsak, kamu idaresi ile özel şirketlerin aralarındaki farkı görebiliriz. Eğer biz bir kamu şirketini tekelci bir piyasada ve herkesin satın alması gereken bir ürün üzerinden idare edeceksek ki bende bu sorumluluk var, sosyal tarifeleri uygulamak zorundayım, büyük kullanıcıları, sanayi kullanıcılarını ele alarak küçük kullanıcıları birlikte düşünmeliyim, sosyal politikaların var olduğu... Yani bu farklılıkları ya da imkânsızlıkları, geçici imkânsızlıkları engelleyecek sistemler oluşturabilirsek önemli olan bu. Mesela ön ödemeli sayaçlar inanılmaz bir şey ki bunu Amerika'da yapmıyorlar. Afrika'da yapıyorlar bunu. Telefonlar için yapmışlardı, nasıl bir telefon kartı alıyorsan yine bir arama ile 20 litre

su veriyorlar. Bu gerçekten hırsızlık... Ve bunu bu şekilde açıkça ifade ediyorum. Gerçekten bir fikir tartışması yapsınlar ve bunu saydam ve kamuya açık yapsınlar. Biz onlara nerede hata yaptıklarını söyleyelim. Eğer daha iyi oldukları bir sistem varsa belki bazı işleri onlara taşere edeceğiz. Ancak eğer ben özel bir şirketin gelip benim yerime idare etmesine izin vereceksem böyle bir modeli kabul edemem. Çünkü aynı zamanda haksızlık oluşturuyor, eşitsizlik yaratıyor, tarifelerin dengesizliğini yaratıyor. Zayıf idareleri daha da zayıflatarak bunları çoğaltıyor. O yüzden kamu saydam idare demektir, katılımcı idare demektir, göstergeli idare demektir. Ve yine vatandaşlara hesap vermektir. Ve bunu kârsız yapmalı ya da kârı alt yapının iyileştirilmesi yatırımı için kullanılmalıdır. Bu kamu idaresidir diğeri özel idaredir. Bunların ikisinin fotoğrafını çekelim ve ellerindeki modeli gösterelim, verilerle, tartışmalarla ortaya atalım. Çünkü medyatik tartışmayı kaybettik tamamen. Daha çok paraları var, bilgi organlarına daha fazla erişimleri var, bunu İstanbul'daki Dünya Su Forumu'nda gördük 2009 yılında. Neden Dünya Su Konseyi -ki bu da bir özel şirket lobisidir- bunlar niye foruma dâhil oluyorlar? Neden bu forumu BM organize etmiyor? Evet, tamam birçok ülke davet ediliyor, o zaman burada biz suyun insan hakkı olarak tanınmasını istedik. Bu mümkün olmadı, 21 ülke imzaladı ve bunu imzalayan tek Avrupa ülkesi İspanya oldu. Ancak bu fikir tartışması, bu çalışma sonunda BM'nin bunu onaylamasını sağladı. Bazıları çekimser kaldı, sanırım Türkiye bunlardan biriydi, İngiltere ve ABD de. Bu durdurulamaz, çünkü fikir tartışmalarını durduramazsınız. Ancak durup fikirler üzerine çalışmak lazım. Tarife politikaları, sosyal çalışmalar devam etmeli. Ben İspanya için çevre bakanlığıyla çalışmıştım. Bolivya'daki bir şirketin üzerinde çalışmıştık ve verilen imtiyazı kurtarmak için çalışmıştık. Gördük ki yapılan sözleşme Fransızca yapılmıştı. Bolivyalılar Fransızca bilmiyor yani burada aslında daha iyi olana verilen bir ihale değildi, Fransızlara verilen bir ihaleydi. Tabii ki bir iyileşme olmadı, ne verimlilikte, ne kapsama alanında... Daha zor durumdakilere öncelik verilmedi. Tamamen bir iş yapıldı ve buna Cochabamba'yı, Santa Cruise'u eklediğimizde bütün hikâye zenginleşecek.

Peki, sona gelirken, biz İspanya'da neler yapıyoruz? Biz bir dernek kurduk, kamu şirketlerinin oluşturduğu, 30 küsur kamu şirketimiz var. Diğerleri de sivil kuruluşlar. Çünkü biz derneğimizi sendikalara, STK'lara, üniversitelere, kullanıcı örgütlere açtık. Bazı vakıflara, farklı sivil oluşumlara bizimle çalışmak isteyen herkese birliğimizi açtık. Çünkü saydamlık ve katılımcılık istediğimizi biliyoruz. Ve bütün aktörler işin içindeyse bizimle beraber savunmaya, istediğimizi savunmaya çaba göstereceklerdir. Bizim derneğimizin bir tüzüğü var. Neyin kamu neyin özel olduğunu tanımlayan... Kuralları var; çünkü her adında kamu geçen şirket bize dâhil olamıyor, bazı kuralları yerine getirmesi gerekiyor. Biz kendimizi güçlendirmek için çalışıyoruz. Bizim İspanya'daki problemimiz diğer sorunlara benziyor. Çünkü özel şirket satın almaya çalışıyor. Ve 150 bin nüfuslu bir yerde belediye için 30-40 bin dolar verdiğiniz zaman sadece su için değil başka konular için de bu geçerli, bunu kabul etmemek zor. Bunu da düzenlemeliyiz ve bunun üzerinde çalışıyoruz. Yine Avrupa ve İspanya idaresi karşısında gerçekleştirdikleri hidrolik politikalar üzerinde konuşuyoruz. Bunun çok kısa bir süre önce yapıldığını biliyoruz. AB çok kısa bir süre önce uluslararası bir şirketle bu konu hakkında görüşüyordu. Bu yüzden sanırım vatandaşların bunda bir

söz hakkı var. Yine başka bir konuda çalışmamız, taahhüdümüz var; o da kamu-kamu iş-tiraklerinde çalışmak. Bu nedir? Çoğu zaman bazı işbirliği fonları çalışılan kamu servisleri üzerinde söz hakkı sahibi oluyorlar. Siz çok küçüksünüz, ne yapacağınızı bilmiyorsunuz ve özel bir şirket gelsin diyebiliyorlar. Biz de "hayır başka bir kamu şirketi gelecek ve kâr amacı gütmeyen çalışacak ve sizin ihtiyacınız olan her konuda yardım edecek" diyoruz. Ancak çözümü siz yani alıcılar bulacaksınız. Kuruluştan, konuya dâhil olan idareden sosyal katılıma kadar tüm süreçlerde biz de size yardımcı olacağız. Gerekli olan süre boyunca yani fonlar bitene kadar değil. Gerekirse 5-10 yıl beraber çalışacağız. Çünkü Avrupa Birliği'yle çalışan kamu idareleri çalışmaya devam edecek. Biz bilgi aktarımı yapabiliriz, herhangi bir ücrete tabi tutmadan bunu. Ben eğer herhangi bir coğrafi bilgiye sahipsem bunu seninle paylaşabilirim. Belki bunu aktarmak için gerekli olan maliyeti senden isteyebilirim ama amacım hiçbir zaman kâr olmayacaktır. Bunu iktisadi anlamda sürdürülebilir hale getirmemiz lazım. Herkes kendi hesabını, kendi çıkarını düşünerek kendi modelini oluştursun. Sürdürülebilir olmalı teknik açıdan, halkı modern kullanımlar hakkında bilgilendirerek bunu gerçekleştirmeli, teknoloji aktarımı yaparak değil. Ben Alman ya da İspanyol olduğum için İspanyol sayacı almayacağım. Başlangıcından sonuna kadar güçlendirerek bunu yapmalıyız. Biz Avrupa ve İspanya kamu idaresi olarak, kamu şirketi olarak -ki bunlar da bir parçası- bunu yapmak istiyoruz, hem de ücretsiz yapmak istiyoruz. Ve bu konuda ilerledik, Avrupa ilk defa bir finansman açtı 40 milyon euroluk. Kamu-kamu iştiraklerini destekleyecek, ulusal ve uluslararası ağlar oluşturduk. Bu ağlar bizi güçlendirecek bu bahsettiğimiz fikirlerin pratiğe dökülmesi için. Ve bütün bunları kamu tartışması yaparken saydam ve katılımcı hale getirmemiz lazım. Eğer kullanıcı gerçekten gerçekleri bilirse sistem farklı şekilde ilerleyecektir. Özel şirketler sebep ve sonuçta bizi kandırmak istiyorlar. Biz her konuda kamuya açık şekilde tartışabiliriz. Radyoda, televizyonda bir konferansta içerik üzerine, verilerle tartışalım. O zaman göreceğiz ki bize anlattıklarıyla gerçekler çok farklı.

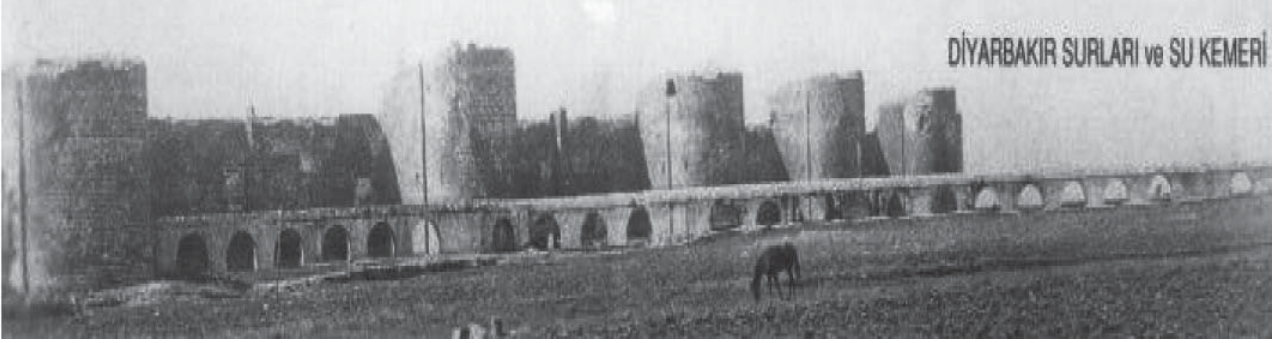
4- Yasin Akyol (DİSKİ, Atık Su Arıtma Bölümü)

Merhaba.

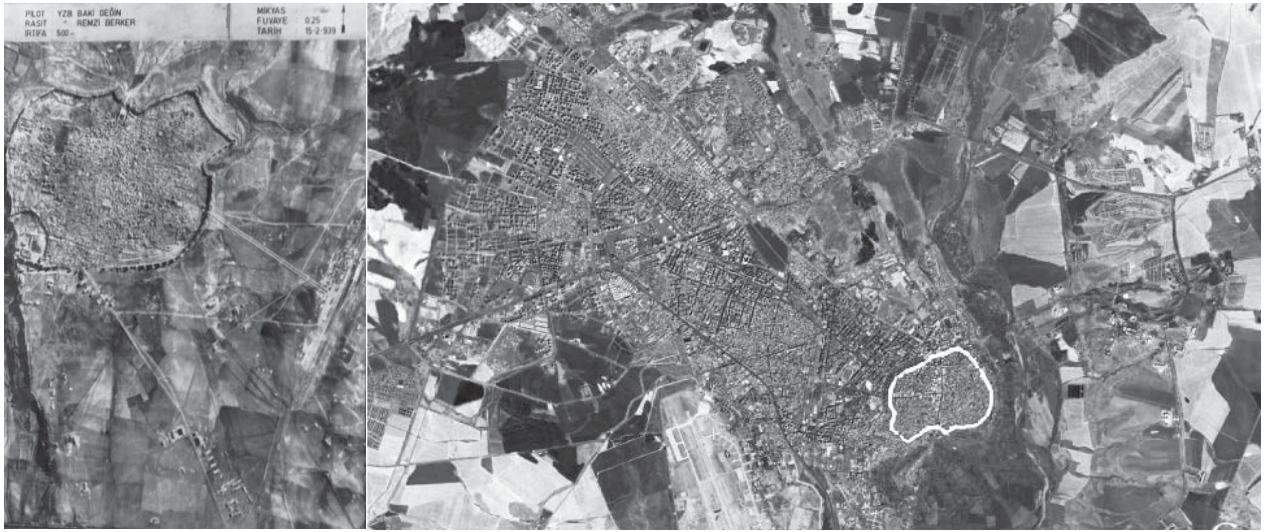
Sempozyumun başından beri herkes su hakkı ile ilgili haklı görüşlerini ifade etti. Suyun ticari bir mal olmaması gerektiğinden bahsetti. Ancak unutulmamalıdır ki yeryüzünde temiz su kaynakları bir yandan tüketilirken kavramlar da kirletilmektedir. Ortada temiz su kalmadığı zaman suyun ne hakkı kalır ne de hukuku. Biz suyun akış şemasında en son noktada olduğumuz için en son aşama olan atık su sistemlerinden bahsedeceğim. Diyarbakır Atıksu Arıtma Tesisleri 24 Kasım 2004'te Dicle Nehri kenarında kurulmuştur. Atıksu arıtma tesisine şehrin merkez ilçelerinin atıksuları gelmektedir. Atıksu, fiziksel ve çamur arıtma ünitelerinden oluşan arıtma tesisinde arıtılarak Dicle Nehri'ne deşarj edilmektedir. Dünyanın ilk kanalizasyon sistemlerinden birine sahip olan kentimiz ancak 2004 yılında atıksu arıtma tesisine sahip olabildiği. Neolitik çağın başladığı yani insanların yerleşik yaşama geçtiği bu topraklarda, daha 1800'lü yıllarda atıksulardan kaynaklı, kanalizasyon sistemleri olmadığı için tifo, kolera gibi salgın hastalıklar nedeniyle toplu ölümlerin yaşandığı batılı

ülkelerin finansman ve teknolojileriyle atıksu arıtma tesisine sahip olunması doğrusunu isterseniz çok trajik bir durumdur bizim açımızdan.

Aşağıdaki fotoğraf, Hamravat suyunu Diyarbakır'a taşıyan su kemerini gösteriyor:

1939 yılında havadan çekilen bir fotoğraf... Bu fotoğrafta sur içini görüyoruz ve sur içinin bir kısmının da boş olduğunu görüyoruz. 1939 yılında şehir bu kadarken 2010 yılında ise bu kadardır:

Beyaz içindeki bölüm sur içini göstermekte, bu fotoğraf şehrin ne kadar büyüdüğünü ortaya koyuyor. Çok ciddi bir büyüme var. Diyarbakir gibi bir kente hizmet vermek belediyeçilik anlamında, yerel yönetim anlamında ciddi zorluklar taşımakta. 1990'lardaki göç de şehrin büyümesinde önemli rol oynamıştır.

Diyarbakır atıksu arıtma tesisinin Dicle Nehri üzerindeki etkileri

Arıtma tesisinin Dicle Nehri'ne etkilerini birkaç başlıkta toplayabiliriz; Dicle Nehri Havzası flora ve faunası üzerindeki etkileri, yeraltı su kaynakları üzerindeki etkileri, içme suyu kaynağı olarak Dicle Nehri'ni kullanan yerleşim yerleri üzerindeki etkileri, tarımsal sulama kaynaklı halk sağlığı üzerindeki etkileri ve diğer çevresel etkileri. Burada şunu söylemek istiyorum; Dicle Nehri bizim için çok önemlidir. Bunun nedenlerinden bazılarını şöyle sıralayabiliriz; yaşam kaynağıdır, Neolitik çağdan beri medeniyetin doğduğu yerdir ve sadece bize ait değildir. Bizim anlayışımızda bencillik yoktur. Dicle Nehri sadece bize aittir demiyoruz ve Dicle Nehri'nin silah olarak kullanılmasına karşıyız. Bizden sonra bu nehri kullanan herkesin, bu kaynağı kullanarak yaşamını idame ettiren bütün canlıların, bu nehirden beslenen tüm canlıların hak sahibi olduğu bir dünya mirasıdır. Ve bazı bitki ve hayvan türleri vardır ki sadece bu bölgeye özgüdür. Bunlardan bir tanesi, en ünlü olanı Hasankeyf'i korumak için düzenlenen kampanyalarda simgeleşen Fırat Kaplumbağası, "yumuşak burunlu" diye de geçer, dünyada bir tek bu bölgede yaşamaktadır. Yaşam kaynağı Dicle Nehri olan birçok bitki ve canlı türünün yaşam alanının kirlenmesini engelleyerek bu canlı türlerinin neslinin devamını sağladığı için Atıksu Arıtma Tesisi hayati öneme sahiptir.

Dicle Nehri birçok yerleşim yeri tarafından hem içme suyu hem de tarımsal sulama amaçlı kullanılmaktadır. Bu yerleşim yerlerinin Dicle Nehri'nden aldıkları suyu kullanarak atıksu deşarjlarını yine Dicle Nehri'ne yaptıkları, Dicle Nehri üzerinde kurulan barajların özellikle yaz aylarında (nehirin) su debisinin önemli ölçüde düşmesine neden olduğu, Diyarbakır'ın Dicle Nehri'ne en fazla atıksu deşarjı yapan yerleşim merkezi olduğu vb. nedenler Diyarbakır Atıksu Arıtma Tesisi'nin önemini arttırmaktadır.

Bu fotoğraf 2007 yılında çekildi ve Dicle Nehri'nin debisini görüyorsunuz. Neredeyse atıksu deşarjı kadar su var burada. İşte bu debi düşüklüğü barajlardan kaynaklıdır. 23 tane HES yapılması planlanıyor. Sadece can suyu dedikleri yüzde 10'unun akmasına izin verecekler, yüzde 90'ını HES üzerinden geçirip enerji üretecekler. Suyun yüzde 10'undan ne olur, bir de baraj yaptığınızda tablo daha vahim hale gelmekte. Biz hidroelektrik santrallerine karşı olduğumuzu söylediğimiz zaman çok ucuz bir yaklaşımla eleştirilmiş, neredeyse vatan haini olduğumuz söylenmişti. Şimdi sormak lazım sizin vatan dediğiniz şey topraksa onu çölleştirirken, onu talan ederken, onu mahvederken o ucuz yaklaşımınızın hedefi siz olmuyor musunuz?

Resimde gördüğümüz nehrin üzerine yeni bir baraj yapmak ne kadar doğrudur? Mevcut barajların verimliliği zaten çok düşük. Barajları yapıyorsunuz, 50 yıldır Türkiye’de barajların ömrü. Zaten havzası sürekli toprakla, çamurla dolduğu için, bunların sulama kanallarını yapmamışsınız. On yıl geçmiş sulama kanallarının çok azını tamamlamışsınız. Zaten hedeflerinize ulaşamamışsınız bu ortada, çok net. Bir de yeni barajları niye yapıyorsunuz? Burada çok ciddi bir planlama hatası var. Örneğin, Keban Barajı’nın ömrü dolmuş, Keban Barajı’nın havzası çamurla dolmuş durumda. Onun ömrünü uzatmak için Munzur çayının önüne baraj yapılması planlanıyor. Keban barajının havzası bataklığa dönmüşken bu yetmiyormuş gibi bir de Munzur çayının geçtiği yerleri de tahrip etmeyi planlıyorsunuz. Yanlış yanlışla kapatacaklar. Suyun az olduğu dönemlerde nehir artık bir akarsu değildir, göl halini alıyor ve kokuyor, balıklar ölüyor, balıkçılar elleriyle balıkları yakalıyorlardı. Yosunlaşma başlamıştı.

Şimdi Diyarbakır atıksu arıtma tesisinin tarımsal sulama kaynaklı halk halk sağlığı üzerindeki etkilerine bakalım. Diyarbakır İl Sağlık Müdürlüğü’nün verileri bunlar:

1999–2006 döneminde su ve gıda kaynaklı bulaşıcı hastalık vakaları

1999–2006 döneminde su ve gıda kaynaklı bulaşıcı hastalık vakaları								
Hastalıklar	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Tifo	5947	4416	4702	4280	3019	2418	1	0
Paratifo	19	30	6	18	41	42	1	0
A.Dizanteri	3691	3880	2712	1523	1830	1569	182	214
B.Dizanteri	12	3	3	77	1	0	0	0
Hepatit A	427	356	329	205	263	369	22	48
Akut Diyare		35						

KAYNAK; Diyarbakır Sağlık İl Müdürlüğü

Diyarbakır içme suyu arıtma tesisi 2001 yılında, atıksu arıtma tesisi de 2004 yılında faaliyete başladı ve verileri buna göre değerlendirirsek, daha önce tifo hastalığı 1999 yılında yaklaşık 6000 iken, 2004 yılından sonra düşmüş ve 2005’te 1’e inmiş. Paratifo yine 1’e düşmüş. Atıksu arıtma tesisi yapılmadan önce atıksular çeşitli noktalardan Dicle Nehri’ne deşarj ediliyordu. İnsanlar Dicle Nehri’nin sularını tarımsal sulama amaçlı alıp kullanıyorlardı. Çocuk ölümleri çok yüksekti. Hastalık oranları çok yüksekti. İşte atıksu arıtma tesisinin etkilerini bu rakamlardan da rahatça görebiliyoruz.

Atıksu arıtma tesislerinin finansmanı, yapımı ve işletilmesindeki sıkıntılardan da bahsetmek istiyorum. Başından beri kredi finansman kurumları neoliberal politikalar doğrultusunda hareket ediyorlar. Bu politikaların sonuçları arıtma tesislerinde de ortaya çıkmaktadır. Mevcut Diyarbakır Atıksu Arıtma Tesisi finansmanı KfW tarafından karşılanmış ve tamamı hibe kapsamında yapılmıştır. Proje maliyeti yaklaşık olarak 20,2 Milyon Euro'dur. Türkiye'de Atıksu Arıtma Tesislerinin birçoğunun finansmanı KfW, Avrupa Yatırım Bankası, İller Bankası vb. kuruluşlar tarafından kredi veya kısmen hibe yolu ile karşılanmaktadır. Finansmanın kredi kuruluşları tarafından karşılanmasının, tesisin işletmesi esnasında çeşitli sorunlara neden olduğu göz önünde bulundurulmalı ve bunlara yönelik tedbirler alınmalıdır. Bazı örnekler verelim; tesisin yapım aşamasında, geldikleri ülkelerin kendi yapılarını kullanmaları ve ona göre dizayn etmeleri, kanalizasyon alt yapısı, kanalizasyon kullanım bilinci, atıksuyla çamurunun niteliğindeki farklılıklar Türkiye'de birçok atıksu arıtma tesisinin atıl durumda olmasına neden olmakta. Katıldığımız birçok toplantıda, seminerde herkes kalkıp atıksu arıtma tesisini övüyor. Ama bir süre sonra bakıyorsunuz ki birileri çıkıp "şu sorunlar varmış, bu sorunlar da varmış" ve en sonunda "atıksu arıtma tesisleri atıl durumda" dediğinde afallayıp kalıyorsunuz. Bu bizim de başımıza geldi. 2004-2007 yılları arasında yılın 3 ayı neredeyse tesis duruyordu. Uluslararası kuruluşlardan finansman sağladığınız zaman sağolsunlar, bize para verdiler, teknolojilerini getirdiler diye söyleniyor ama bunun çok ciddi sıkıntılara yol açtığını görmek lazım. Uluslararası kuruluşlar parayı verirken çeşitli şartlar öne sürüyorlar. Mesela, tesisinin tamamında kendi ürünlerinin kullanılmasını şart koşuyorlar. Yüklenici firmalar, müteahhitler hatta danışman firmalar, bunların tamamının kendilerinden olmasını istiyorlar. Ve bu şartları ileri sürerken aslında verdikleri paranın tamamını faizi ile birlikte geri almış oluyorlar. Yine kendi ekipmanlarını kullandıkları için ileride çıkan arızalarda yine sürekli onlara başvurmak zorunda kalıyorsunuz. Yine onlara para kazandırılıyorsunuz. Ve sizi kendilerine bağımlı kılıyorlar. Yetmiyormuş gibi sonradan atıksu arıtma tesislerindeki sıkıntıları öne sürerek yerel yönetimler tesisleri işletemiyor diyerek işletmesini de tamamen elinizden almaya çalışıyorlar. Siz bu sorunları fark edinceye kadar iş işten geçmiş oluyor, yani elinizdeki suyu da kaybetmiş oluyorsunuz.

Atıksu arıtma tesislerinin yapım aşamalarında da sıkıntılar yaşanmakta. Fizibilite çalışmaları, projelendirmeler, zemin etütlerinin yanlış veya eksik yapılması gibi... Birçok tesisi gezdik, bu sıkıntıların çok ciddi şekilde yaşandığını gördük. En son Batman'a gitmiştik, Batman'da da son çökertim tankında zemin etüdü yapılmış ama yer altı su kaynağının üzerinde olduğu için beton yapı bir süre sonra hasar görecektir ve tesis atıl duruma geçecektir. Yüklenici firmaların yeterlilikleri göz önünde bulundurulmalı. Yapım aşamasında özellikle inşaat işleri yapılmadan önce denetlenmeli. Metrajlar doğru hesaplanmalı, mekanik işler ve gaz hatları yapım esnasında, konusunda uzman kişilerce birebir kontrol edilmeli. Burada sınırlı komşu illerden atıksu arıtma tesisi olmayan arkadaşlar vardır. Bu anlattıklarımız onlara yardımcı olabilir diye düşünüyoruz. Hatta daha detaylı bilgileri de kendilerine verebiliriz. Müşavir firmalar doğru seçilmeli, konusunda uzman ve mutlaka deneyimli teknik personellerin bulundurulmasına dikkat edilmelidir. Burada bir inşaat mühendisini, bir makine mühendisini ya da bir elektrik mühendisini oraya getirip koyamazsınız. Tamamen farklı bir

teknolojidir, çok yenidir ve Türkiye’de çok tanidik olmadığımız bir teknolojidir. Sonradan sorunlar yaşamamak için bu noktalara dikkat edilmelidir.

Atıksu artıma tesislerinin işletilmeleri sırasında da sıkıntılar yaşanmakta, enerji maliyetlerinde çok ciddi sıkıntılar bulunmakta. Örnek veriyorum sadece, atıksu artıma tesislerini işletmeyi ne kadar istiyoruz, bu biraz da bunun göstergesi. Mesele Diyarbakır atıksu artıma tesisi, fiziksel arıtma tesisi olduğu öne sürülerek enerji indiriminden hiçbir şekilde faydalanamıyor. Hatta en yüksek enerji tarifelerinden biriyle faturalandırılıyor. İleri biyolojik arıtma tesisine sahip olsanız bile sağlanan enerji indirimi çok yetersiz. Enerji indirimleri çok ciddi tezatlar içeriyor. Siz ileri biyolojik arıtma tesisinizde yüzde 30 indirimden faydalanacaksınız ama hiç alakasız, farklı alanlara yüzde 50 oranlarında indirim uygulanmakta. Bir defa şu şekilde düşünölmeli; doğaya hizmet eden bu tip yerlerin, bu tip tesislerin hem finansman konusunda hem de idari konularda her tür desteklenmesi lazım. Bu yapılmıyor. Bu konuya dikkat etmek lazım. İnsanların, buldukları her platformda bu konu üzerinde durması gerekiyor bence. Enerji kalitesi konusunda da bu tesislerin desteklenmesi gerekiyor. Bunlar teknik konular ama önemli konular. Yağmur suyu ve kanalizasyon sistemlerinin birleşik olması mesela... Bizim artıma tesisinin dizaynı yapılırken bu dikkate alınmamış. Bu çok ciddi sıkıntılara neden oldu. Yağmur suyu sisteminin tamamen ayrıştırılması, farklı şekilde tutulup arıtılması lazım. Ama kanalizasyon sistemi çok daha farklıdır. Onun ayrı şekilde toplanması ve ayrı şekilde de arıtılması gerekmektedir. Yedek parça ve ekipman sıkıntılarında biraz önce bahsettim. Finans kuruluşları size parayı veriyorlar daha sonra ihtiyaç duyduğunuz ekipmanı onlardan almak zorundasınız. Bu ekipmanları yurtdışından getirmek zorundasınız, bir kere burada süre çok uzun. Herhangi bir sorun yaşadığınızda bunları gidermek için sekiz hafta, on hafta beklemek zorunda kalıyorsunuz. Kamu kuruluşları bu ekipmanları isterken sıkıntılar yaşıyor, parayı peşin istiyorlar, transferde sıkıntı yaşıyorsunuz, kur politikaları vb. Bu sıkıntıları yaşarken tesisiniz durmak zorunda bile kalabiliyor. Ama Türkiye’den bir firma olsa malı gönderin parayı gönderelim deme imkânınız olabilir. Biz bir kere böyle bir alımda parayı transfer ettik. Burdaki banka hiçbir kesinti olmadığını söylüyor ama alıcı banka kesinti, yüzde on kesinti olduğunu söylüyor. Yaşanan sıkıntı kur farkından kaynaklanmış ama firma malı göndermedi. Bizim örtülü ödeneğimiz yok ki eksik dedikleri parayı tekrar gönderelim. Sizi bir defa bağımlı kılıyorlar. Bir ekipman aldınız diyelim, üç liraya aldığınız ekipman için üç yıl sonra fiyat istediğinizde sekiz lira fiyat verebiliyorlar. Mecbursun ordan almaya, farklı bir ürün aldığında yapıya uymuyor, yapıyı komple değiştirmek ya da revizyon yapmak zorundasın. Bu ise size daha pahalıya mal oluyor.

İdare ve personel problemleri... Atıksu artıma tesislerini işletmek için kalifiye personel, teknik eleman bulmakta sıkıntılar yaşanıyor. Bir mühendisin iyi bir proje üretebilmesi için beş-on yıl çalışmış olması gerekiyor. Devletin bir atıksu politikası yok. Avrupa’da atıksu tesislerinde çalışanlar teşvik ediliyor, yıpranma payı hesaplanıyor, emeklilik yaşları ayrı hesaplanıyor. Biz de böyle bir ayırım yok.

Çok uluslu şirketler gelip arıtma tesisleri kuruyorlar ama kendi koşullarına uygun arıtma

tesisleri dizayn ediyorlar. Örneğin kendilerinde yaprak problemi ya da tuvalet kâğıdı problemi ön sırada. Bizdeki problemler ise çok farklı olabiliyor. Siz kendi gerçeklerinize uygun bir arıtma tesisi kurmazsanız, kurduğunuz tesis haliyle çalışmaz. Bir günlük yağmur sonrası tüm malzemelerin ne hale geldiğini görüyoruz:

Bu fotoğrafta pompa alt yatağında arkadaşlarımızın nasıl çalıştığını görüyorsunuz. Bizim kullandığımız arıtma tesisinde kaba ızgara yoktu. Doğru bir fizibilite çalışması yapılsaydı kaba ızgaranın gerekli olduğu tespit edilebilirdi. Biz daha sonra eklemek zorunda kaldık. Dönemsel yağmurlarda, özellikle sonbahar, ilkbahar yağmurlarında, Diyarbakır'ın zemini

de düz olduğu için kanalizasyon yapısının içinde bir sürü malzeme birikiyor ve ilk şiddetli yağmurda bunlar toplanıp geliyor. Burada kaba ızgara önünde biriken kumu arkadaşlarımız elleriyle temizliyorlar.

Bu fotoğrafta iki arkadaşımızı görüyorsunuz, kumun üzerinde duruyorlar. Suyun düştüğü noktanın yüksekliği 2,4 m. Pompanın önündeki haznenin yüzmetrekare olduğunu düşünelim. Bu alanda 200 m³ kum var bu resimde. Bir 100 m³ kumun da kum tutucu ünitesinde olduğunu düşünün, bir de bypassdan taşıp giden kumu düşünün. Oysa dizayn edilen tesisin günlük 10 m³ kumu ayırma kapasitesi bulunmakta. Bu zaten tesisi üç ay, dört ay durdurur. Bir de bu kumun temizlenmesi için bir yapı yok. Vinçler yardımıyla, günlerce çalışarak bu kumu dışarı çıkarıp tekrar tesisi çalıştırabiliyorsunuz. Böyle bir tesis olmasa da olurdu. Bunun üzerine biz farklı bir yapı geliştirdik. Bir bypass

sistemi oluşturduk. Yılın üç dört ayı tesis duracağına ilk yağışların başladığı an suyu bypass sistemine iletip tesisi ayakta tutmaya çalıştık. Bu yöntem doğru mudur? Değildir. Yaptığımız işleme kumu derenin yatağına veriyoruz, yani derenin tabanını öldürüyorsunuz, de-redeki canlıların yaşam alanlarını yok ediyorsunuz.

Atıksu arıtma tesislerinin önemini aslında şu soruyla bulabiliriz: Neden atıksu arıtma tesislerine ihtiyaç duyulmuştur? İlkel komünal toplumlarda, feodal toplumlarda insanlar doğadan aldıklarını son zerresine kadar tekrar doğaya veriyorlardı. Çok uzak değil, 20 yıl önce köyümde yaşananlardan bahsedeceğim. Sabah oturumda da Oscar Olivera Latin Amerika'daki halkın nasıl doğayla iç içe yaşadığından bahsetmişti. Bizde meşe ağaçlarının dalları budanırdı, ağaç kesilmezdi. Dallar toplanır, desteler haline getirilip kiş için saklanırdı. Kişin yaprakları hayvanlara yedirilir, dalları ısınmak ve yemek pişirmek için yakılırdı. Ortaya çıkan kl ya kerpiç yapımında ya da tarlalara giden sulama kanallarına dökülerek gübre olarak kullanılırdı. Yani doğadan aldıklarını tamamen geri veriyorlardı. Bugünkü sanayi toplumları çok ciddi kirlenmeye neden oluyor. Bazı ülkelerde kişi başına üretilen çöp miktarı yıllık 300 kg'dır. İşte bu gibi nedenler atıksu tesislerini önemli kılmaktadır. Dünya nüfusunun %40'ını barındıran 80 ülke şimdiden su sıkıntısı çekmektedir. Bu nedenle su kaynakları çok iyi değerlendirilmeli ve bu kapsamda atıksu yönetimine gereken önem verilmeli, akılcı politikalar geliştirilmelidir. Sadece su kaynaklarının nasıl kullanılacağı değil, nasıl kirletilmeyeceği, nasıl temiz tutulacağı üzerinde de durulmalıdır. Atıksu Arıtma Tesisleri gerek yerel yönetimler, gerekse merkezi hükümetler tarafından her yönüyle desteklenmeli ve bu desteğin karşılık görüp görmediği ciddi biçimde denetlenmelidir. AAT'ler için finansmanın kredi kuruluşları tarafından karşılanması durumunda projeler, yerel veriler ve özellikler göz önünde bulundurulur hazırlanmalı. En azından Çevre Bakanlığı bu açıdan teknik personel yetiştirip yerel yönetimlere destek olabilir. Atıl tesislerin ortaya çıkmasını engelleyebilir. Atıksu Arıtma Tesislerine kendi enerjilerini üretebilmeleri yönünde destek verilmeli. Diyarbakır Atıksu arıtma tesisi günlük 3500 m³ metan gazı, yıllık 3100 m³ stabilize çamur üretmektedir. Bu gazın ve çamurun yakılması yolu ile tesisin enerjisinin çok büyük bir kısmı üretilir. Yerel yönetimlerin bu tip tesislere sahip olabilmesi için desteklenmesi gereklidir. Yerel yönetimler üniversitelerce desteklenmeli. Bu destek hem tasarım hem de işletme anlamında olmalıdır. Hükümet Atıksu Arıtma Tesisi olmayan veya sorunlu olan yerel yönetimleri desteklemeli. Yeni bir kanun çıkarıldı "2010 yılına kadar atıksu arıtma tesisi, biyolojik arıtma tesisi yapmak zorundasınız" diye. Tamam, kanun çıkarılıyor ama buna hükümetin destek vermesi lazım. Eğer yerel yönetimlere bunu bırakırsanız onlar bu konuda uzman değiller ki ! Bu durumda onları kredi kuruluşlarının eline bırakmış oluyorsunuz. Kredi kuruluşları geliyorlar tesisi kuruyorlar, tesis çalışmıyor ve atıl bir Şekilde duruyor. Bu anlamıyla, kredi kuruluşlarının yatırımları teknik anlamda denetlenmeli ve yanlış uygulamaların önüne geçilmelidir. Atıksu çamurunun bertarafı ile ilgili çalışmalar yapılmalı, tarımsal kullanım desteklenmeli. Atıksu arıtma tesisi deşarjının tarımda kullanımı konusunda politikalar geliştirilmeli, finanse edilmeli, kullanıcıların bilinçlendirilmesi sağlanmalıdır.

Salon konuşmaları

Salondan

Ben bir yanılısamandan bahsetmek istiyorum. Konuşmacı arkadaşlar da bahsettiler. Adem-i merkezîyetçilik, yerinden yönetimden bahsediyoruz ama bu konuda ciddi sıkıntılar var. Ekolojik bir toplum için bu iki kavram tek başına yeterli değil. Avrupa'daki derebeylik, Osmanlı'daki tımar sistemi, Kürtler'deki mir sistemi tek başına demokratik bir yönetim biçimi oluşturmadı. Toplumsal ekoloji temel sorunsalı şu şekilde formüle etmekte; insanların doğaya tahakkümü aslında insanın insana tahakkümünden kaynaklanmaktadır. İnsanlar arasındaki iktidar ve ekonomik kaynaklar üzerinde oluşturdukları tahakküm ilişkileri insanın maalesef doğaya tahakkümünü, doğaya baskısını beraberinde getiriyor. Bizim de şunu bilmemiz gerekiyor ki ihtiyaçları salt nüfus artışına falan bağlamamak gerekli. Bir eko-tüketim standartını net olarak ortaya koymak lazım. Bunu ben DİSKİ'ye öneri olarak da sunuyorum. Aslında insanın bir eko-tüketim standardı, su konusunda da belirlenebilir. Ve bu tüketimi aşan her m³ için çok fazla miktarda zamlı olarak su tarifelendirilebilir. Toplumsal ekoloji ayrıca insanların demokratik, katılımcı bir ağ içinde kendi toplumsal sistemlerini ve kaynaklarını doğayla bütüncül bir şekilde yönetmesidir kısaca. Su kaynaklarının kullanımında da o bölgede yaşayanların katılımı gerekmekte ama bu bir bilinç meselesi aynı zamanda. Bizim kültürümüzde "havadan sudan sebepler", "havadan sudan konuşmak" denir. Yani hava ve su o kadar önemli konular değildir. Oysa biz dünden beri suyun canlılık için, insan için ne kadar önemli ve gerekli olduğundan bahsediyoruz. Bu bakış açısını topluma yaymak önemli. Ve DİSKİ bu konuda rol alabilir. Mahallelerde, sokaklarda, insanlara birebir sivil toplum kuruluşları aracılığıyla eğitim verilebilir. Suyun yaşamsal döngüsü anlatılıp, insanların "sudan sebeplerle" suyu değersizleştirilmesi anlayışını ortadan kaldırabilir. Su kaynakları üzerindeki tehlikeler anlatılabilir ve bunlara karşı tedbirler alınmasında onlar da işin içine katılabilir. Yani topyekün bir bilinç oluşturulması gerekiyor su konusunda. Bu bilinç oluştuktan sonra aslında siyasi erk ya da toplumsal sistem bunu rahatlıkla örgütleyebilir. Ama suyu bu kadar değersiz olarak gören toplumsal bir kültürle, sizin su konusunda bir duyarlılık veya bir örgütlenme ağı oluşturmanız mümkün değil. DİSKİ'nin sunumlarında teknik konulardan daha çok alternatif su yönetim politikalarından ve bunların nasıl yapılacağından bahsetmeleri daha iyi olurdu.

Menaf Şeker (GABB)

Jaime Morell'e bir soru soracağım. 2006 yılında İspanya'daki modelleri inceleme şansımız oldu. İspanya'daki yerel yönetim modellerine baktığımızda katılımcı yaklaşımlar, katılımcı yerel planlamalar konularında epey ileri noktadalar. Güçlü şehir ve kent birlikleri var. Kendisi sunumunu yaparken özellikle şeffaflaşma ve hesap verebilirlik konusunda önemli noktalara değindi. Ancak çok da iyi biliyoruz ki son yıllarda en büyük yolsuzluk İspanya'da Marbella Belediyesi'nde ortaya çıktı. Hatta belediye çalışanlarının yüzde 98'inin bu yolsuzluğa dâhil olduğu söylendi. Bu konuda, yani özellikle katılımcı, şeffaf ve hesap verebilirlik konusunda güçlü olan bir toplumsal yapıda böyle bir riskin ortaya çıkmasının nedenini neye bağlıyor?

Arif Ali Cangı

Şimdi havza yönetimden bahsedildi. Bir de havzalar arası su aktarımından bahsedildi. Jaime Morell bölgesel düşünmemek gerekiyor dedi. Bir havzada su var ve diğer havzada su yoksa ona su aktarılması gerekir anlamını mı çıkaracağız bundan. Havzalar arası su aktarımında suyu alınan havzanın ekolojik olarak nasıl etkileneceği hakkında da değerlendirilmedi bulunabilir misiniz?

Recep Akdağ (DİSKİ)

Jaime Morell konuşmasında bir dernekten bahsetti. Bu dernek hakkında biraz daha bilgi verebilir mi? Otuz tane kamu şirketinden bahsetti, yanlış bir tercüme mi oldu acaba? Şirket mi, kamu kurumu mu? Burada yanlış bir anlaşılma olmasın diye soruyorum. Bir de bu derneğin etki, gücü nedir? Kamunun planlamasına, devletin planlamasına katılabiliyor mu ya da ne yapıyor, biraz daha açabilir mi?

Ercan Ayboğa

Jaime Morell'e bir soru soracağım. Avrupa Birliği Su Çerçeve Direktifi'nin olduğunu bazılarınız bilir. Bu Avrupa Birliği'nin 10 yıl önce çıkardığı bir direktif. Su kaynaklarını bütünüyle ele alıyor. Su kalitesiyle de ilgili birçok belirlemede bulunuyor. Su Çerçeve Direktifi'nin, suyun özelleştirilmesi konusunda görüşü nedir, etkisi nedir? Özelleştirmeyi kolaylaştırıyor mu, zorlaştırıyor mu? Sizin bu konuda tecrübeniz ne? Siz Avrupa Birliği'ne üye bir ülkeden geliyorsunuz ve Türkiye belki Avrupa Birliği üyesi olur. İkinci sorum Yasin Akdoğan'a. Dicle Nehri üzerinde 3 tane daha HES yapılması planlandığını söylediniz. Bu HES'ler kent merkezinin olduğu bölgelerde mi olacak yoksa daha uzakta mı? Kent merkezine yakın yani sizin belediye sınırlarınız dâhilinde olursa bu konuda görüşünüz ne olacak?

Son konuşmalar

Jaime Morell

İspanya'daki yerel yönetimlerle ilgili şunu söylemek lazım; İspanya federal bir sistem değil ancak federe olan ülkelerden daha fazla yetkilere sahip olan özerk bölgeleri var. Belediye kapsamında en yetkili kişi belediye başkanıdır ve onun üzerinde kimse yoktur. Direkt olarak yasamaya bağlı çalışır. Ve her bir örgütün kendi yetkisi var. Tabii ki İspanya bir hukuk devleti ve hukukun üstün olduğu bu ülkede bir şekilde suçlunun açığa çıkarılması lazım. Dediğiniz gibi Marbella bölgesinde bir yolsuzluk oldu. Bir mafya üyesi belediye başkanını seçildi ve Marbella'yı mafyanın bir parçası haline getirdi. Ve gerçekten bunun böyle olduğunu göstermek birkaç yıl sürdü. Bugün artık davalar görülüyor ve 78 kişi var. Bunların arasında üç tane belediye başkanı var. Bunlardan bir tanesi vefat etti. Bunun yanında danışmanlar var, hatta bir hâkim bile bu davanın içinde. Yolsuzluk var, yolsuzluk varsa önemli olan bunu tespit edip buna karşı mücadele etmektir. Dediğiniz gibi Marbella kötü bir örnek. Yapılmaması gerekeni ve aynı zamanda yapanın da ödemesi gerektiğini gösteren bir örnek. İspanya 45 milyon nüfusa sahip bir ülke ve tabii ki başka yolsuzluk örnekleri de var. Ancak bunlar tespit edilip bunlara karşı tedbirler alınıyor. Bazen yerel yönetim sisteminin içinde daha fazla yolsuzluk olabilir ama tespiti daha kolay olmakta.

Havza yönetimiyle ilgili şunu söyleyebilirim: Yönetilen unsur havzanın kendisi. Havzayı büyük harflerle söylüyorum. Yani küçük havzaları, alt havzaları söylemiyorum. Mesela İspanya'da 7-8 adet havza var. Bunlar bizim idari birimimiz. Bunu söylerken bunun dışındaki kalan havzalara daha yoksul olan havzalara aktarılabilir. Yani havza yönetimi bahsettiğimiz bölgesel sınırların dâhilinde değil. Bizim bazı havzalarımız Portekiz ile paylaştığımız havzalar. Birçoğunu Portekiz ile paylaşıyoruz. Bu havzalar İspanya'dan daha önce geçtiği için "bize ait" diyemeyiz. Biz ortak bir şekilde idare ediyoruz. Bunun dışındaki havzaları paylaşabiliriz. Ancak havzada ne gibi kullanımlar gerekli bunu belirlememiz lazım. Bütün kullanım hacimlerini belirlememiz lazım ki buna çevre kullanımları da dâhil. Bunu söylerken havzayı büyük harflerle söyledim. Bizim derneğimiz, evet özel bir dernek. Derneğimizin bazı savunma amaçları var. Bizim savunduğumuz kamu yönetimi ve ortaklarımız da kamu yönetimini savunurlar. Su yönetimi konusunda çalışan kuruluşlardır ve kamu şirketleridir. Bunlar Türkiye'de var mı bilmiyorum. Bunlar yüzde yüz kamuya ait şirketler ancak

ticari ortaklıklar ve kâr amacı güdemiyorlar çünkü kamuya aitler. Dediğim gibi derneğimizin birer üyesi. Çünkü belediye yetkileri İspanya'da direk olarak belediyeden veya dernekten elde edilebiliyor. Bu yapılırken bağımsız bir belediye ya da belediyeler birliği ile yapılabiliyor. Mesela Sevilla'da bizim bir konsorsiyumumuz var ve bunun içinde yüz belediye var. Ve bunlar üzerinde yetkilere sahip. Yine sivil toplum da buna dâhil, bugün bizim 50 ortağımız var sivil toplum kuruluşlarından ve farklı kuruluşlardan. Bunlar toplam 12 bin kullanıcıyı temsil ediyor. Bizler bu tür toplantıların yanı sıra uluslararası işbirliği platformlarında çalışmanın dışında yine idareler karşısında kurallarla ilgili aracı olurken ya da bir yasa meclise gelirken ya da politikalar oluşturulurken Avrupa düzeyinde, ulusal düzeyde bunlar gerçekleşirken biz bunlara dâhil olmalıyız. Çünkü bu aynı zamanda Kamu Şirketleri Birliği'ne de dâhil, bunun başkanı Paris'te. Biliyorsunuz Paris'teki su idaresi tekrar kamulaştı. Bu yüzden de bunun amacı ortakların haklarını savunmak, özel şirketlerdeki gibi uluslararası bir ağ oluşturarak dinlenilmeyi hedefliyor. Yani ne kadar büyük olursak o kadar fazla kendi önerilerimizi uygulatma ihtimalimiz olacak.

Suyla ilgili Avrupa direktifi için ise, bu direktif hiçbir koşulda özelleştirmeye ilgili bir şey söylemez, bunu da desteklemez. İtalyan hükümeti, Berlusconi hükümeti vatandaşlarına yalan söyledi ve hizmetleri özelleştirmeye zorlayan bir yasa çıkardı. Berlusconi, Avrupa direktifini kullanarak bunu yaptı ama bu bir yalan. Bu bahsettiğimiz çerçeve direktifi kesinlikle özelleştirmeyi zorunlu kılmıyor. Sadece havzalara entegre bir şekilde idare yapılmalı der ve kirlenmiş suların arıtılması ile ilgili ve ekolojik hacimlerin tekrar kurtarılmasıyla ilgili direktifler verir. Suyun bütün masraflarını, maliyetlerini ele almalı yani sosyal planları kendi idareleri belirleyecek. Yine direktif katılımcılıktan, saydam ve aktif bir katılımcılıktan bahseder. Avrupa'da biz bunu yapmayı bilmiyoruz. Çünkü Avrupa toplumu devletinden bir şeyler vermesini ve istemeyi bilir. Ancak sosyal toplum olarak çalışarak kendi elde etmeyi bilemez. Belki İtalya buna iyi bir örnek değil, maalesef Latin Amerika değiliz, maalesef önemli bir sosyal toplum gücü yok. Avrupa'da kişiler çocuklarının eğitim gördüğü okullarda bile katılımcı değiller. Bir tek tuttukları futbol takımında katılımcılar o kadar.

Erhan Çetin

Aslında hidroelektrik santraller bizim işimiz, mesleğimizle alakalı olduğu için. 3 tane hidroelektrik santralin Diyarbakır il sınırları içinde yapılması planlanıyor. Bununla alakalı birkaç şey daha söyleyeyim. Ülkedeki tüm mühendis odaları hidroelektrik santrallerine karşı. Bu işi bilenler mühendislerse bunların dinlenmesi gerekir. Buna neden karşıyız? Çünkü alternatif enerji kaynakları var. Güneş, rüzgâr enerjisi; dalgalardan enerji elde etmek mümkün. Türkiye rüzgâr ve güneş potansiyeli açısından çok zengin. Bunlar değerlendirilmiyor. Aslında değerlendirilmemesinin nedeni neoliberal politikalar ve fosil yakıt şirketlerinin bırakın alternatif enerjileri desteklemelerini, bunlar için yapılan ARGE çalışmalarını bile sabote etmeleri. Hükümetlere baskı kuruyorlar. Hidroelektrik santrallerde de aynı şey geçerli, dünyada kaç tane firma hidroelektrik santral kurabiliyor ya da termik santral kurabiliyor? Bunlar hükümetleri baskı altında tutarak, bunların yaygınlaşmasına neden oluyor. Bir eleş-

tiri yapıldı, DİSKİ'nin sunumları teknik oldu diye. DİSKİ sunumlarını tamamen politik eleştiriler üzerinden de yapabiliirdi ama sempozyumun kurgusu içinde bizden istenen su yönetimi konusunda yaşanan pratik sorunları her boyutuyla anlatmamız ve çözümler konusunda konuşmamızdı. Biz de bunu yapmaya çalıştık.

Yasin Akyol

Jaime Morell'in bahsettiği kamu-kamu işbirliği hakkında bir şeyler söylemek istiyorum. Biz bahsettiği şekle çok uygun çalışmalar yapmıyoruz ama benzerlikler bulunmakta. Ben DİSKİ'de üç yıldan beri çalışıyorum. İlk geldiğimde gördüğüm eksiklerden bir tanesi de merkeze bağlı yerellerin bilgi işlem açısından çok yetersiz olduğuydu. Tabii bunu aşmanın yoluna baktığımızda bir İstanbul firmasında ya da Ankara firmasında çalışan birini getirip Diyarbakır'da, Diyarbakır'ın bir ilçesinde bilgi işlem biriminde çalıştırmak çok zor. Bu nasıl aşılabılırdi? Bir koordinasyon içerisinde grup oluşturarak çözebilirdik. Üst düzeydeki belediyelerde -buna DİSKİ'de dâhil- bilgi işlem personelinin kendi bilgi ve deneyimini alt kademedeki belediye çalışanlarıyla paylaşılmasıyla çözülebilyirdi. Bu, şu an yapılabilir durumdadır ama üzerinde çalışmak gerekiyor. Bir diğer konu ise kurmuş olduğumuz sistemlerin yine başka şirketler tarafından yönetilmesiyle ilgili. Normalde şirket gelir size sistemi kurar, her yıl bunun yıllık bakım sözleşmesini önünüze bırakır ve bu süreç devam eder. Tâ ki yeni teknoloji çıkıncaya kadar. Yeni teknoloji çıktığında da tüm sistem değiştirilir. Üç yıl önce biz bu işi böyle devam ettirmemeye karar verdik. Ve bu anlamda Abone Bilgi Yönetim Sistemi'nin kurumun kendi personeli tarafından yazılmasına karar verdik. Şu an iki kişi bu işi yapmaya çalışıyoruz. Burada asıl sorun, mentalite açısından iyi durumdayız ama bunları hayata sokabilecek güç noktasında yani para noktasında sorun yaşamaktayız. Parayla birlikte önümüzü tıkayan bir mesele de mevzuatla ilgili. Çünkü şu an bizim kamu kuruluşunun vermiş olduğu maaş, dışarıda bilgisayar mühendisine ödenen maaşın yarısına veya üçte birine yakındır. Şimdi böyle bir elemanı istihdam etmemiz ve buraya getirmemiz çok zor. Mevzuatta da verilecek ücrete getirilen sınırlamayla da imkânsız hale geliyor. Geriye kalan, bizim bu bölgeye olan duygusal bağımızdan dolayı burada bu maaşlarla çalışıp daha iyisini üretme duygusu kalıyor. Bunların Avrupa'daki yansımaları nasıldır bilmiyorum ama muhtemelen bizden daha iyidir. Biz şu an bu mentalitedeyiz, daha iyisini yapabiliriz ama hem maddi hem de mevzuat açısından ciddi değişikliklere ihtiyacımız vardır diye düşünüyorum. Teşekkür ederim.

6. Oturum:

Sonuç Deklarasyonu

Sonuç deklarasyonu için katılımcıların önerileri, katkıları

Avukat Seyfi Fidan (*DİSKİ Genel Müdürlüğü*)

Bize göre yeni bir düşünce yeni bir dildir. Buradaki konuşmalardan da anlaşılacağı üzere "su haktır" ayrı bir dünya görüşüdür "su ihtiyaçtır" ayrı bir dünya görüşüdür. Bizce buna dikkat edilmelidir. Müşteri kavramından özellikle uzaklaşılmalıdır. Zira biz kendi katıldığımız su kanal idareleri toplantılarında biraz yalnız kalıyoruz diyebiliriz. Bu toplantılarda hep müşteri kavramı kullanılır hatta İSKİ'de abone işlerine "Müşteri Hizmetleri Daire Başkanlığı" denildiğini biliyorum. Ancak yasal mevzuattan kaynaklı nedenlerle ismi değiştirildi son zamanlarda ve abone işleri denildi. Bir de taşeronlaştırmaya kesinlikle karşıyız. Çünkü taşeronlaştırmamanın kölelik düzeni olduğunu düşünüyoruz. Bakanlar Kurulu'nun yayınladığı norm kadro yönetmeliklerine göre su kanal idarelerine biçilen rol şudur, sadece üst düzey yöneticilerden oluşan bir yönetim birimi diğer işleri ise "ihalelerle taşeronlaştırmın ve hizmet alımlarıyla yapın" denilmektedir. Bizi bekleyen gelecekteki en büyük tehlike budur diye düşünüyorum. Bir de sonuç bildirgesine şunun eklenmesini istiyoruz; suyun havzalar bazında yönetilmesi ve yönetiminin de birlik meclisleri tarafından yapılması. Birlik meclislerinde bölge halkının seçtiği temsilcilerin de olması gerektiğini düşünüyoruz. Teşekkür ederim.

Arif Ali Cangı

Öncelikle bu toplantıyı düzenleyen arkadaşlara, Su Hakkı Kampanyası'na, GABB'a ve DİSKİ'ye teşekkürlerimi sunuyorum. Gerçekten çok kapsamlı bir çalışma, ben İzmir'den geldim, geldiğime değdi, çok şey kazandım. Özellikle DİSKİ'den sunum yapan arkadaşların kendi alanlarında gerçekten yetkin olduklarını, bilimsel olarak yetkin olduklarını ve politik olarak da donanımlı olduklarını, bilinçli olduklarını gözlemledim. Bunun yanında önerilere de açık olduklarını gördüm ki DİSKİ bu durumda gerçekten örnek gösterilmesi gereken bir sular idaresidir. Ben örnek göstereceğim DİSKİ'yi. Önümüzde 2011'de bir seçim var ve seçimden önce önümüzde bir yasa tasarısı var: Tabiatı ve Biyolojik Çeşitliliği Koruma Yasa Tasarısı. Ben buna "tabiatınız kurusun yasası" diyorum. Sonuç deklarasyonunda buna ilişkin bir-iki cümle geçmesinde yarar var. Sadece sonuç bildirgesinde söylemekle kalmamak gerekiyor, bu yasa tasarısını önlemek için başka türlü kampanyalar, başka türlü çalışmalar, referandum sandığı mı kuracağız, neler yapacağız onları önümüzdeki günlerde değerlendirmemiz gerekiyor önlemek için. Elimizden geleni yapmamız gerekiyor. Ve bu kapsamda 2011 seçimlerini suyun tartışıldığı, ekolojinin tartışıldığı, bir anlamda seçime giren partilerin ve adayların ekolojik politikalarının, yaşama bakışlarının ne olduğunun ortaya çıkacağı bir seçime dönüştürebilsek sanırım en önemli kazanımımız bu olacak. Bu yasa tasa-

rısını önleyemezsek burada bir güç kaybı oluşacak. Eğer önleyebilirsek, seçimden sonraya bıraktırıabilirsek seçim döneminde de tartışılmasını sağlarız diye düşünüyorum. Sonuç bildirgesinde somut olarak geçmesi açısından önerim, suyun kamu tarafından idare edilmesinin önündeki yasal zorluklara değinmekte yarar var. 2560 sayılı yasadaki kârlılığı esas alan tarife belirlemesine ilişkin düzenleme, daha da önemli olan 4736 sayılı kamu kurum ve kuruluşlarının ürettikleri mal ve hizmetlerin tarifelerinin belirlenmesine ilişkin yasa çok açıkça kamu kurumlarının ticari şirket gibi yönetilmesini öngören, hatta emreden yasalar. Bu iki yasaya değinmekte yarar var. Bunun kaldırılması gerekir, çünkü bu yasalar olduğu sürece sizin insanların yaşamları için gerekli olan suyu ücretsiz verme şansınız biraz zor. Mahkemelerde sürünmeyi göze almanız gerekiyor. Bildirgenin bir yerinde, benim arzum, bir miktara kadar suyun ücretsiz verilmesinin yani insanın zorunlu ihtiyacı olan suyun ücretsiz sağlanması gerektiğinin de vurgusunun yapılmasında fayda var. Eğer su olmadan yaşam sürmüyorsa, yönetimlerin, devletin, kamu kurumlarının görevi öncelikle bizim yaşamımızın idame ettirilmesini sağlamaksa, bunu vurgulamakta yarar var. Belki 10 tona kadar gibi sembolik bir miktar belirlenebilir ama doğrusu hane halkına yetecek miktarda demek gerekiyor. Teşekkür ederim.

Menaf Şeker (GABB)

Yakın bir süreçte tabiata ve doğal varlıklara ilişkin yasa meclise gelecek, mevcut haliyle Türkiye'nin doğal kaynaklarını riske sokacağı konusunda ciddi kuşkularımız ve kaygılarımız var. Bu yasa tasarısına karşı, verimliliği esas alan, katılımcılığı esas alan, demokratikleşmeyi esas alan yeni bir doğa ve tabiat varlıklarını koruma yasasının meclisten geçmesi en büyük arzumuzdur. Var olan yasa tasarısının geri çekilmesi lazım. Biz GABB olarak bölge belediyelerinin özellikle su temini ve yönetimi konusunda ne tür darboğazlar yaşadığının birinci tanıklarımız. Şimdi yakın bir zamanda Bakanlık Personel Rejimi Yasası hazırlanıyor. UNDP ve Avrupa Birliği destekli Mali İdareler Genel Müdürlüğü özel bir proje yürütüyor "Yerel Yönetim Reformu"nu desteklemek için. Bunun için burada da toplantısı ve çalıştay olacak. Belediyelerde özellikle su yönetimi konusunda çalışan departmanlarda mevcut norm kadronun yeterli olmadığını ve teşvik edici olmadığını görüyoruz. Bu konuda daha sağlıklı yerel yönetim ayaklarının oluşturulması yönünde su yönetim birimlerinde çalışan uygun kadroların istihdamı konusuna da dikkat çekmekte yarar var diye düşünüyorum. Bu konuda yeni personel rejim yasası hazırlanırken bu konunun ele alınmasında yarar var. Teşekkür ederim.

..... (salondan)

Sonuç bildirgesinde su konusunda toplumsal eğitimin vurgulanması gerekiyor. Yerel su idarelerinin bu konuda görev alması, sorumluluk alması önemli.

Tommaso Fattori

Çoğumuz Cancun'a gidecek. Çünkü Meksika-Cancun'da BM'nin iklim değişikliği çerçeve konferansı yapılacak ve bizim tartıştığımız konular orada yapılacak tartışmalarla yakından ilgili. Bizler buradaki tartışmalarda su hizmetlerini konuştuk orada da su hizmetlerini konuşacağız. Suyun aynı zamanda enerji üretmek için kullanılmasından da bahsedeceğiz. Suyun doğanın bir parçası olduğunu, bir insan hakkı olduğunu vurgulayacağız. Çünkü her şey birbiriyle bağlantılı. Burada bütüncül bir yaklaşıma ihtiyacımız var. Su, çevre, biyo-çeşitlilik bunların hepsi aynı kavganın konusu ve bununla birlikte yeni demokrasi fikri çok önemli. Demokrasiye geri dönüş ve özelleştirmeye karşı, yani karar süreçlerinin özelleştirilmesine karşı mücadele çok önemli. Suyla ilgili kararları kim alıyor? Yerelde yaşayanlar kararları almalı. Su hizmetleriyle ilgili kararları, barajlarla ilgili kararları yerelde yaşayanlar almalı. Su demokrasidir. Networkların, ağların kurulması, yeni modellerin önerilmesi çok önemli ve hep birlikte ileriye doğru bir adım atmak da gerçekten çok önemlidir. Teşekkür ederim.

Ercan Ayboğa

Bu toplantıyı bir nevi suyun, su kaynağının yeniden keşfi olarak da görüyorum. Su her zaman vardı, sudan var olduk. Ancak on yıllar boyunca su gündemimizde değildi. Son yıllardaki gelişmeler; suyun özelleştirilmesi, su kaynaklarının özelleştirilmesi, barajların yoğun yapılması, kültürün barajlar gibi yapılarla yok edilmesi su konusunu yeniden gündemleştirdi. Suyun kirletilmesi de bunda önemli bir faktördü. Suyun kirletilmesiyle beraber ortaya çıkan hastalıklar, tüm bunlar su üzerine yeniden düşünmeye neden oldu. Su konusunda araştırmalar yapılmaya başlandı. Son yıllarda suyu yeniden ele alırken ne kadar kapsamlı bir konu olduğunu da görüyoruz. Su dediğimizde aslında toplumdaki her şeyi tartışıyoruz; beslenmeyi tartışıyoruz, tarımı tartışıyoruz, enerjiyi tartışıyoruz, kültürel mirası tartışıyoruz, kalkınma modelini tartışıyoruz, kent yerleşme konusunu tartışıyoruz yani her şey içine giriyor. Buna daha da devam edilebilir. Çok kapsamlı bir konu olduğu açık ve bağlantıları daha iyi kurmak gerekiyor. Bütün ekoloji, çevre, kalkınma, gelecek tartışmasına dönüşüyor. Birkaç yıldır bu konuda çalışıyorum ve elde ettiğim izlenim bu. Oscar Olivera suyu vücudumuzdaki kana benzetti, dün yaptığı konuşmada. Ben şöyle geliştirmek istiyorum bunu; evet su dünyamızın kanıdır. Eğer suyu özelleştirirsek suyu kaybetmiş oluruz ve ölürüz. Barajlar kurarsak suyun önünü tıkamış oluyoruz o zaman yine ölürüz.

Oscar Olivera

Su Hakkı Kampanyası'na teşekkür ederim. Çok uzak bir ülkeden geldim ancak kendimi gerçekten buraya çok yakın hissediyorum. Bu platformda çalışan herkese teşekkür ederim. Size bir hediye vermek istiyorum: Yerli bir kadın heykeltçisi. Konuşmalarımızda toprak anadan bahsettik, sudan bahsettik, kadınlardan bahsettik. Kadınlar ve sular bize hayat veriyorlar. Toprak ana bize hayat veriyor. Dolayısıyla bu heykelde annesinden süt emen bir ço-

cuğun simbolünü hediye etmek istiyorum. Su Hakkı Kampanyası'na hediye etmek istiyorum. Bu figür bize güç verebilir, bu güçle kendimizi örgütleyebiliriz, seferber olabiliriz, bugünkü gerçekleri değiştirebiliriz. Aynı zamanda küçük bir tanrı, Aymara tanrısını da hediye etmek istiyorum. Ant halkının sembolü, bereketi sembolize ediyor. DİSKİ'ye bu hediyeyi vermek istiyorum. Vizyonlarıyla birlikte su yönetiminde bazı değişiklikleri öngörüyorlar bu nedenle kendilerine bu armağanı takdim etmek isterim. Çok teşekkür ederim.

Jaime Morell

Uzun yıllardır biz uluslararası ağlarda saydamlık, hesap verebilirlik ve iyi yönetim konusunda çalışıyoruz. Ve bu anlamda biz bu bildirgenin bir göstere olduğunu, bir fırsat olduğunu düşünüyoruz. Aynı zamanda katılım konusunda kadınların aktif katılımını daha fazla önemsemek gerekiyor. Politikada onların aktif katılımına ihtiyacımız var. Deklarasyonda ve çalışmalarda bu konuyu da görebilmeliyiz. Teşekkürler.

Uluslararası Su Hakkı Sempozyumu

Sonuç Deklarasyonu

Bizler, dünyanın farklı bölgelerinde su hakkı için mücadele eden insanlar olarak Diyarbakır'da Su Hakkı'nı savunmak için toplandık. Her insanın yeterli miktarda ve iyi kalitede suya erişim hakkını savunuyoruz. Aynı şekilde yaşamımızın dayanağı olan doğanın da su hakkını savunuyoruz. Suya erişimin bir yaşam hakkı olduğuna inanıyoruz.

Yaşamın vazgeçilmezi olan su, herkese ve kamuya aittir. Su ve su döngüsü gezegenimizdeki canlı yaşamı için vücudumuzdaki kan gibi önemlidir. Bu yüzden suyu kaybedersek ölürüz. Bizler suyun hayatımız açısından önemini Anadolu ve Mezopotamya topraklarında yaşayanlar olarak iyi bilmekteyiz. Binyıllar önce suyun olduğu noktalara yerleşim yerleri kuruldu ve suya dayalı kültürler geliştirildi. Bizler suyun çoğulcu anlamlarını doğru kavırıyor ve tüm evrene ruh verdiğini biliyoruz. Bu nedenle suya meta veya mal olarak bakılmamasını bu ruhun kaybedilmesiyle eşdeğer görmekte ve suyun metalaştırılmasını reddetmekteyiz. Hâkim olan su yönetimi politikaları; baraj ve HES'lerin yapılması, su kaynaklarının özel şirketlere kiralanması, nehir sularının kanallarla başka bölgelere taşınması, yönlerinin değiştirilmesi, tekelleşen çokuluslu su şirketlerinin kâr etmesine dayalı tüm uygulamalar suyumuzu yok ederek, ticarileştirerek, aslında içinde bulunduğumuz doğayla birlikte bizleri de yok etmektedir.

Bu nedenle bizler;

- Su kaynaklarının ekolojik, demokratik, toplum tarafından denetlenebilir, katılımcı, sosyal adalete uygun ve ekonomik açıdan rasyonel şekilde yeniden organize edilmesini talep ediyoruz.
- Yerel yönetimleri su hizmetlerinde özelleştirmenin karşısına çıkmaya ve alternatif modeller uygulamaya çağırıyoruz. Ülkemizde bazı kentler yıllardır başarılı şekilde alternatif yaklaşım göstererek bunun mümkün olduğunu göstermektedir. Yine yerel yönetimler kendi gücüne güvenerek su alanında diğer kamu kuruluşlarıyla ortak faaliyetler geliştirebilir. Bununla beraber yerel idareler toplumu düzenli ve kapsamlı şekilde bilgilendirmeli ve su hizmetleri konusunda alınan kararlara halkı dâhil etmelidir. Toplumsal eğitime su konusu dâhil edilmeli ve bu yerel yönetimlerin, su idarelerinin görevi olmalıdır. Bu çerçevede su konusunda yetkilerin yerele devredilmesini talep etmekteyiz. Ancak yerelleşme ile su kaynakları yönetiminin demokratik ve ekolojik olması mümkündür. Kararların havza bazında yerel yönetimlerin, mesleki kuruluşların, sendikaların, su hareketlerinin ve diğer sivil toplum kuruluşlarının ortaklığıyla alınması gerekmektedir.
- Su idareleri her canlıya ait olan suyu insanlara en temiz ve yeterli şekilde ulaştırmakla sorumludur. Bu nedenle su idarelerinin özel şirketlere tamamen veya kısmen satılması veya ticarileşmesi mümkün olmamalıdır. Sudan kâr etme anlayışı ve bu doğrultuda atılma-

sı planlanan tüm uygulamalardan vazgeçilmeli ve insanların temel gereksinmelerini karşılayacak miktarda suyun ücretsiz sunulması yasal düzenlemelerle garanti altına alınmalıdır.

- Barajlar kırsal alanda suya erişim açısından büyük bir risktir. Akarsuların o bölgelerinde yaşayan toplulukların suya erişimini ciddi şekilde sınırlandırmaktadır. Özelleştirmenin başka çeşidi olan barajlar, suyun fiziki varlığını önemli ölçüde değiştirerek su döngüsünü tehlikeye içine sokmaktadır. Bununla suyun kirletilmesi söz konusudur. Bunun dışında barajlar yerelin özelliklerini ve yerel kültürlerimizi yok etmekte ve insanları kökünden ve doğadan koparmaktadır. Ekolojik dengeyi alt üst etmektedir. Bölgesel ya da uluslararası ilişkilerde hegemonik bir güç unsuru olarak kullanılan barajlar ihtiyaç duyduğumuz barış ortamını değil, çatışmayı ve düşmanlıkları arttırmaktadır. Bunlara yol açan tüm baraj projelerinden hızla vazgeçilmelidir.

- Toplumun sağlığı açısından suyun ne kadar önemli olduğunu son yıllarda ülkemizde değişik su krizlerinde gördük. Tüm insanlara yetecek kadar nitelikli su kaynağı olmasına rağmen hala temiz suya ulaşamayan insanların olması suyun adil ve eşit bir biçimde dağıtılmamasıyla ve yönetilmemesiyle ilgidir. İklim değişikiminin insanlar ve ekosistemler üzerindeki temel etkileri su vasıtasıyla olmaktadır ve bunun var olan adaletsizliği daha da keskinleştireceği çok açıktır. İklim değişikliğini durdurmak için bir an önce yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımına geçilmeli, enerji verimliliği ve tasarrufu uygulamaları yapılmalıdır. Büyük barajlardan elde edilen elektrik enerjisi ise yenilenebilir enerji kaynakları arasında görülmemelidir.

- Doğal sit alanlarını tüm özelleştirme uygulamalarına açacak, HES'ler, maden işletmeleri, kentleşme ve enerji yatırımlarının önündeki tüm engelleri kaldırmayı hedefleyen TBMM'nin gündemindeki "Tabiatı ve Biyolojik Çeşitliliği Koruma Kanunu Tasarısı"nı reddediyoruz.

- Doğal kaynakların kullanımında insan ve doğanın ayrılmazlığı temelinde bütüncül bir yaklaşımı benimsiyor, doğal kaynakların korunmasının, temel hak ve özgürlükler arasında ele alınması gerektiğini savunuyoruz. Buna uygun bütüncül bir yaklaşımla yeni bir anayasa oluşturulmasında aktif olarak katılacağımızı ve mücadele edeceğimizi açıklıyoruz.

6 Kasım 2010

Diyarbakır

Su Yaşam Hakkıdır. İnsan Hakkıdır.. Herkesin Suya Ulaşma Hakkı Vardır. Yerel Yönetimlerin Temiz –Kullanılabilir Suyu Herkese Ulaştırma Görevi Vardır. Su Ticari Mal Gibi İşlem Görmemelidir.

Dikili Belediyesi "ayda 10 tona kadar su tüketiminden para alınmaması, belediye çalışanlarına yüzde 50 oranında indirimli su tarifesi uygulanması ve geciken su borçlarının gecikme zamlarının affedilmesine" ilişkin uygulamaları nedeniyle "kamuyu zarara uğratmak, görevi kötüye kullanmaktan" haklarında dava açıldı. İki yıl süren davanın beraatla sonuçlanmış olması; hem suya erişim hakkının kabulü hem de bu hakkın kamu hizmeti olarak kabulü açısından önemli bir kazanımdır. Ama bu hakkı savunmak ve hayata geçirme konusunda bir çok baskı sürecini göze alabilenler açısından. Bu bağlamda Dikili Belediye Başkanı Osman Özgüven ile de bir röportaj yaptık. Kendisine katkılarından dolayı teşekkür ediyoruz.

Su hakkı kampanyası: Osman bey, 5-6 Kasım tarihlerinde Diyarbakır'da "Uluslararası Su Hakkı Sempozyumu" düzenledik. İki gün süren Sempozyuma Bolivya, İspanya, İtalya ve Irak'tan katılan konuşmacılarımız vardı. Türkiye'den ise sizin de avukatlığını yapan Arif Ali Cangı konuşmacılarımız arasındaydı. Sempozyumu Diyarbakır Su ve Kanalizasyon İdaresi (DİSKİ) ve Güneydoğu Anadolu Belediyeler Birliği (GABB) ile birlikte organize ettik ve bölge belediyelerinden otuza yakını katılım gösterdi. Sempozyum boyunca sıkça belediyenizin ismi geçti, sunum yapan konuşmacılar Dikili örneğinden bahsettiler.

Neden 10 tona kadar suyu vatandaşlara ücretsiz vermek istediniz? Vatandaşların bu uygulamaya yaklaşımı ne oldu? Neden size dava açıldı? Diğer yerel yönetimler bu uygulamayı nasıl karşıladılar, aranızda bir dayanışma oldu mu? Belediyenizin su dışında da alternatif uygulamaları var mı, siz uyguladığınız yöntemi alternatif olarak değerlendiriyor musunuz? Dikili bir model olabilir mi? Bize, Dikili'de yaşananları anlatabilir misiniz?

Osman Özgüven: Belediye yönetimleri yerel iktidarlar olmalıdırlar. Elbette konuya ilişkin mevcut yasalar henüz bütünüyle böyle yönetebilmeye izin vermemektedir. Bu nedenle, bir yandan merkez-yerel bütünlüğü içinde, özerk yerel yönetim yapıları için mücadele edilirken, diğer yandan da, her alanda, bu anlayışlar doğrultusundaki uygulamaları çoğaltarak yaşama geçirmeliyiz. Halkın yönetimi olmanın yolu da buradan geçiyor. Tabidir ki bu tarz politik anlayışların ve uygulamaların önü engellerle, rizikolarla ve tuzaklarla doludur. Ben kendi deneyimimde onlarca kez bu durumlarla karşılaştım. Bırakınız İktidarı-muhalefeti ve egemen-çıkarıcı kişi ve gurupları, içinde bulunduğum siyasi yapı içinden bile az itiraz sesi duymadım. Biz her alanda halkın belediyesi olma çabası içindeyiz.

Su meselesindeki uygulamamızın temelinde de insan ve dünyaya ilişkin inanç - politik anlayışlarımız yatmaktadır. Bize göre su yaşam hakkıdır. İnsan hakkıdır. Her insanın temiz, kullanılabilir, içilebilir suya ulaşma hakkı vardır. Belediyeler de kamusal olanaklarla bunu düzenlemek durumundadırlar. Asgari düzeydeki ihtiyaçlar, herhangi bir ücret ödemesiz

karşılmalıdır. Biz bu noktadan hareketle bir yandan tasarrufu da özendiren 10 ton a kadar kullanılan suyu insanlarımıza parasız ulaştırma kararı aldık ve yıllardır uyguluyoruz. Halkımız bu uygulamayı sevinçle karşıladı, karşılıyor. Tabi "Tuzu kuru" olanlar ve muhaliflerimiz uygulamamıza karşı boş durmadılar. Şikâyet edildik, yargılandık. Sonunda beraat ettik. Uygulamamız devam ediyor, ancak şimdi 10 tona kadar su harcayan insanlarımızdan 1 kuruş alıyoruz. Devlet sonunda bizi böylesi bir hileye zorladı. Önce bedava idi şimdi 1 kuruş.

Üzücü olan şudur ki, üyesi bulunduğum siyasi partiden seçilerek belediye başkanlığı yapan hiçbir arkadaşımız, hiçbir yönetim aynı uygulamayı yaşama geçirme cesareti göstermedi, gösteremedi. Zaten diğer parti üyesi belediye başkanlarından bu tür uygulamaları beklemek fazla iyimserlik olur.

Bu uygulama alternatif bir uygulamadır. İnsana, hayata bakışla ilgilidir. Herkese bunu anlatmaya çalışıyoruz. Umuyoruz bu, daha fazla yönetici tarafından anlaşılır. Özellikle üyesi bulunduğum partinin yeni öncelikleri arasında bu tür uygulamaların da yer alacağını düşünüyorum.

Bizim politik olarak önceliklerimizi en başta yoksullar olmak üzere işsizler, işçiler, memurlar, köylüler, küçük esnaf, küçük ve orta sanayici gibi kesimler oluşturuyor. İnsan hakları ve demokrasi oluşturuyor. Tüm karar ve uygulamalarımızı, bu önceliklere göre belirlemeye çaba gösteriyoruz. Suya ilişkin uygulama bir örnek. Ekmeğin en ucuza halka ulaştırılıyor olması da önemli diğer bir örnek.

Sağlık alanında, ücretsiz muayene, şehir içi ulaşımda en başta öğrencilere ücretsiz uygulamalar, eğitim destekleri, okulların ücretsiz jeotermalle ısıtılması uygulamaları, başka bir belediye yönetimi mümkündür anlayışının ürünleridir.

12 Eylül askeri faşist diktatörlüğü sonrasında gerçekleştirilen, bir demokrasi platformu olarak "Eğlendiren düşündür" festivallerin ilkleri de bu kentte gerçekleştirilmişti. Bize yönelen haksız saldırıların, şikâyetlerin özünde yatan rüşvetten uzak, temiz, dürüst Halkçı-sol belediyecilik anlayışlarımızdır. Bu nedenle de iktidar her tür engeli çıkarır ama en küçük bir desteği bile bizden esirger. Olanaklarımız çok sınırlıdır. 15 bin nüfusa göre alınan destekle, yaz aylarında 150 bini aşan insana hizmet ulaştırmaya çalışırız. Bizim yapmaya uğraştıklarımız, alternatif anlamda bir belediyecilik anlayışından kaynaklanıyor.

Bu mümkündür.

Yeter ki, inanılsın, vicdanların sesi olunabilsin...

Yeter ki, "Başka bir Dünya Mümkündür" anlayışına sahip olunsun...

Yeter ki, hayal edilebilsin...

ULUSLARARASI
SU HAKKI
sempozyumu
DIYARBAKIR

www.suhakki.org